

Karácsony Benő
Pjotruska

I.

I

Csermely János elcsapott városi fogalmazó, egy bolhaszín felöltös, pápaszemes fiatalember, kezében jókora nagyságú szilvászacskóval, ott állott a kesztyűkészítő emeletes háza előtt és a fatornácon sikálgató vastaglábú hajadont nézte, aki négykézláb állva, valami keserves népdalt énekelt. A fogalmazó mohón eszegette a szilváit, csendes röhögéssel hallgatta a népies éneket, amelynek hamisságát a főtér kitűnő akusztikai viszonyai mintegy megkétszerezték. A város bóbiskolva emésztett a langyos őszi napsütésben. A dóm tornyában a kontrabasszus harang történelmi méltósággal hármat kongatott. A puha dörrenések lobogva úsztak át a tetők felett, ki a szabad rétekre, ahol a szeptember végi délután bágyadt derűjében bogáncsok között elkésett lepkék csintalankodtak. A mészárossor felől egy elzavart komondor lassú ügetéssel kanyarodott ki a főtérré, beleszagolt az egyik gesztenyefa törzsébe, aztán a Fűszer-udvar című szatócsbolt grízeszsákjába és lomha unalommal talpalt el a patak irányába. A városi park drótkerítése mellett néhány élemedett kofa fényesre sikált eperalmáit rakta halomba az alacsony asztalokon és lassú kéjjel szopta sötét cseréppipáját. A harangkongatásra a rendőr is elővette sárga zsebóráját, a rend kedvéért rázott egyet rajta, a füléhez emelte, aztán békésen köpködve sétált végig a kofák asztalsora előtt, megnézegette az almákat, elpotyogtatott egy-egy lassú szót, füle mögül leszedte félbemaradt cigarettáját, és nagyokat ásítva pillantott fel a zárdatemplom apró tornyára, amelynek ablakából néhány ifjú suhanc a tér füves kövezetén szemezgető galambokat parittyázta. A takarékpénztár vasredőnyeit felgörgették, nyikorogva tárult ki még néhány boltajtó, aztán elcsitult minden, a vastaglábú hajadon is befejezte énekét, mire meghitt, szendergő csend feküdt végig a téren, parkon, utcákon.

Csermely fogalmazó elhajította az üres szilvászacskót és sietve elindult a derékszögben elhajló kettős tér másik részébe. Ott az egyik oldalt kellemes árnyékban hagyta a nap. Szalma-kalapját, melyen a varrás több helyt felbomlott, élénk ventillációra nyújtván lehetőséget, zsinórjánál fogva a felöltőjére akasztotta, és azon volt, hogy elővesz valami összegyűrt verses-füzetet a zsebéből, amikor érdeklődését hirtelen egy bodor füstkarika vonta magára, amely a szemközti bórraktár mögül kanyargott a magasba. Jóindulatú füstölgésnek látszott, amely származhatott disznópörkölésből, de ruhafőzésből is.

Csaplovics szörmekereskedő e pillanatban a fogalmazó elé lépett. Leégett istállója révén a tűzesetek terén csálhatatlan tekintélynek tartotta magát.

- Napszámosok pipálnak ottan - mondta lekicsinylően.

Alighogy kimondta, a bórraktár zsindelytetejére felszökött egy kis sárga lobogó. Tűzből és füstből való lobogó volt, amely néhányszor ide-oda lengett, aztán szélesre táruló szárnyakkal végigrohant a tető gerincén.

Csermely fogalmazó megragadta a kalapját, futólépésben elindult a Kárpáti Figyelő című helybeli sajtóorgánus szerkesztősége felé.

- Hollá, Kiriljovics Pjotr - kiáltotta be a nyomda ablakán -, nem zavarom?... Ez esetben tartson velem... Szagoljon csak a magasba... Érzi? Pörkölt bocskorszag... Jöjjön, Pjotruska, égnék a bocskorok...

Mire a fogalmazó Kiriljovics Pjotrnak nevezett barátjával a helyszínre érkezett, a bórraktár lángokban állott. Lassankint előrobogott a tűzoltóság is. Az előrobogás akként történt, hogy a park végén álló színből elővonszoltak egy pókhálós szivattyút, az egyik fodrászüzletből kivágatott egy pofaszakállas, pepita nadrágos, kötélöves tűzoltó, fején hevenyészett szolgálati

sisakkal, kezében rücskös vászonvödörrel, dúsan tallérozott tűzoltó díszzubbonyban, szájában lapos sárgarézsípot tartva. Strombolinszkynek hívták. Strombolinszky Mátyás, borbély és tűzoltóparancsnok. Kitűnő tűzszakértő és felülmúlhatatlan bariton. A tűz égését konstatálni és a tűzoltóság által előidézett fejtelenséget nála jobban túlbőgni senki sem tudta.

- Forverc, pumpaparancsnok úr... forverc már aztat a бүдös szivattyú... csakányok előre... tömeg hátra, és oltani már aztat a tűz, mert elalszik.

A közelben egy fedett kút állott. Az egyik fedődeszkát leszedték róla, és a tömlő végét beeresztették a nyíláson. A fodrász megduplázta a baritonját.

- Hátra az összes tömeg, ha mondom... saját kuncsaftok is hátra... És Herrgott, lássuk már bugyborékolni aztat a víz...

A szelíd fodrász vérfagyasztó tűzoltóparancsnoknak bizonyult. A víz azonban megmakacsolta magát, és egyáltalában nem óhajtott bugyborékolni. A tűz zajosan rotyogott, és már a szomszéd vasraktárt is nyalogatni kezdte, de a fecskendő vászoncsövei még mindig laposan, dőglött giliszták módjára feküdtek a kövezeten. Felütötte fejét az a gyanú, hogy a szivattyúba paszuly, esetleg kukoricaszem tévedt. Szétszedték a szivattyút, Strombolinszky bömbölve adta ki az újabb parancsokat, közben a vasraktár is olvadásnak indult.

A Kárpáti Figyelő szerkesztője, aki fanyar mosollyal nézte a tűzoltóeset zajos hadmozdulatait, átsétált a tér túlsó oldalára, amely mögött csendes patak volt. Megnézte a kiszáradt patakmedret, aztán visszatérve a kúthoz, kiemelt a zsebéből egy doboz svédgyufát, néhány szálát meggyújtott, és a tömlő számára készített nyíláson át szép lassan beleejtette a kútba.

- Nézzen bele - mondta a fogalmazónak.

Csermely lekuporodott a kút mellé, és fejét bedugta a nyíláson. Aztán hevesen visszakapta.

Hoháháhú, Kiriljovics Pjotr - nevetett meglepődve. - Képzelve csak... a gyufák tovább égnek...

Az újságíró bólított és zsebredugta a kezét. A városi főjegyző, egy karcsú, elegánsan szőke fiatalember, ragyogó tűzoltófőparancsnoki egyenruhában, rézveretes, festői csákóban, oldalán nikkelezett kicsi csákánnyal e pillanatban érkezett meg egy tajtékzó ló által röpített könnyű homokfutón. A tömeg lelkesen és tisztelettel nyitott neki utat.

Újabb vezényszavak röpködtek; újabb tömlőket fektettek le; az egyiket a főjegyző parancsára elvezették a patakig. Az egyik tűzoltó nemsokára visszatért a tömlő végével a paktól, és jelentette, hogy a patakban semmi néven nevezendő víz nem folyik. Közben a bőrraktár szép csendesen leégett. Példáját követte a vasraktár is, és addig égett, míg magától el nem hamvadt.

Az eset kapcsán a helyi sajtóban heves viharok fűtyörésztek. A cikkek „Egy hazafias tűzoltó” aláírásával láttak napvilágot. A nyomda a legnagyobb betűt vette elő, hogy a dörgő szövegeket, amelyek egy erősebb kéz korszakának és egy új polgármester eljövetelének megváltó szükségességét hirdették, az esemény jelentőségéhez méltó komor köntösbe öltöztesse. Elvonulva a nyilvánosság nagybetűs zajától, a lap hátsó oldalán egy rövid szerkesztői üzenet is napvilágot látott, amely lényegesen elütött a lap első oldalán harsogó szövegek ünnepélyes hanghordozásától. Egy négysoros kis vigyor volt, egy mélységes pukkedli mindazok előtt, akik a város vezetésében szerepet játszottak. Kis dalocska volt egy kútról, egy szál gyufáról, és a bocskoriparról.

A sajtóban támadt csendháborítás hatása alatt kiszállott egy bizottság a kúthoz. A bizottságot egy rendőrőrmester követte, aki adott jelre fölemelte a kút fedődeszkáját és egy doboz égő gyufát hajított le a mélybe. A kút derékig tele volt porral és piaci hulladékkal. A gyufák lassú melankóliával lobogtak a kiszikkadt kútban, a szemétkupac tetején.

A bizottság tagjai savanyúan néztek egymásra. A főjegyző titokzatos arccal begombolta divatos cernakesztyűjét és az ankétot megnyitva, jelt adott a rendőrőrmesternek, hogy tartsa távol az avatatlan közönséget. Elsőnek Strombolinszky szólalt fel.

- Ha szabad magamat kifejezni, tekintetes kiszálló bizottság - mondta hazafias hangsúllyal -, hát ez svájneráj, tekintetes bizottság. A kút, amiben víz kell lenni, nincsen víz. Ellenben mi van benne? Egy nagy rakás szemétsorda van benne. Továbbá, tekintetes kiszálló bizottság, a patakba, amibe víz kell lenni, nincsen víz. Miért nincsen? Azért nincsen, mert Majthényi méltóságos úr elzárt a vizet az orrunk előtt. Miért elzárt? Azért elzárt, mert azt mondja, kell a víz a malmainak. Nem azér mondom, mivel nem abonál nálam, de én mint tűzoltóparancsnok ki kell, hogy nyilvánítsam: ez nem járja... Nem igaz?

A főjegyző bágyadt előkelőséggel intett a szónoknak. A következő szónok Czuczor volt, Czuczor Dániel pékmester, megyebizottsági tag. Szorosra gombolt hasát ijedten betolta a bizottság alkotta kis körbe, tekintetét körülrebbentette, aztán kinyitotta a száját. Majd ránézett a körön kívül álló újságíróra, aki gyorsírói jegyzeteket készült papírra vetni, sietve lecsukta száját, kihúzta hasát a körből, és mint aki általános helyeslés közben fejezte be szónoklatát, zsebkendőjével megtörölte harmatos homlokát, és feszült kíváncsisággal nézett az utána következő felszólalóra.

- Kléber főorvos urat illeti a szó - jelentette ki a főjegyző.

A főorvos, egy nagytestű, törött orrú, kancsal személyiség, haragosan vonta össze a homlokát. Kitűnően iskolázott fő volt, mi sem természetesebb tehát, hogy a kútba került szemét származásának titkát a logika feszítővasával igyekezett kipattantani.

- A szemét - kezdte, komoran körülhordozva tekintetét - nem magától támadó szerves képződmény, mint például a karalábé, vagy a méhmagzat, hanem anorganikus produktum. Azon körülmény tehát, hogy a kútban szemét jelenlétét állapítottuk meg, föltennünk engedi, hogy az mások közvetítésével, mechanikus úton jutott oda.

A gondolatok e mesteri gombolyítása nem maradt hatás nélkül a körülállókra.

- Hoháháhú - jelentette ki Csermely elragadtatva. Az újságíró hevesen jegyzett, a főjegyző pedig cernakesztyűs kezével diszkréten eltakarta elégedett mosolyát. A főorvos felhasználta az alkalmat, hogy kancsalsága miatt senki sem tudhatta, hova néz igazán, mérgeesen szemügyre vette a jóízűen szórakozó újságírót és fogalmazót. Czuczor megyebizottsági pékmester, aki mint a fogyatékos bátorságú szónokok, közbeszólásokban élte ki dialektikai vakmerőségét, rendreutasítást javasolt.

- Az utcaseprőket vétkes mulasztás terheli - vonta össze a hurkot a főorvos -, mert a közutat hulladékrezervoárnak használták. De sötét bűn terheli a sajtót is...

- ...a sajtót is - ismételte az újságíró fennhangon, papírra vetvén az elhangzott szavakat. Aztán tekintetét kíváncsian függesztette az orvos elpihent ajkára.

- Igen, a sajtót is, közelebb szólva Baltazár nevű újságírót, közéletünk mikéntjének e kártékony beavatkozáját. Mert az illető - magasra hágott itt a főorvos haragja, kancsal szemei villámokat szórtak - nem átalotta az itt felraktározott szemetet felkavarni, bennünket vele beszennyezni, azt állítván cikkében, hogy e közpiszok az én idült elnézésem eredménye, amivel kétségtelenül látószerveim fogyatékoságára célzott.

- Hoháháhú - röhögött az elcsapott fogalmazó fennhangon.

A főorvos félbeszakította szónoklatát, és felszólította a rendőrőrmestert, hogy távolítsa el az alkalmatlan fogalmazót.

- Bocsánat - mondta az újságíró, mosolyogva meghajtván a fejét -, a fogalmazó csak alkotmányos jogait gyakorolta azzal, hogy békésen elnevette magát...

- Micsoda alkotmány? Micsoda jog? - förmedt fel a főorvos. - Távolítsák el innen...

- Bocsánat - makacskodott az újságíró -, nemcsak az alkotmány, de a büntetőjog is mentességet biztosít neki. Ellenállhatatlan kényszerből cselekedett.

A főorvos nagy elszántsággal megigazította kilógó kezelőit. A mozdulatai vészterhesek voltak.

- Uraim - fortyogta felindultan -, az a Baltazár nevű kártékony egyén, aki itt nem átalított védelmébe venni egy elcsapott városi tisztviselőt, nem átalította sárbatiporni ősz hajú polgármesterünk becsületét sem, támadó cikkeinek céljául azt tűzvén ki, hogy őt lemondásra bírja. Rólam meg azt írta, hogy az összes orvosi tévedések doktora vagyok...

Az újságíró nyugodtan jegyzett, mintha nem is róla lett volna szó. A főorvos azzal a felhívással fejezte be szónoklatát, hogy a bizottság nyilvánítsa ki bizalmát az ősz hajú polgármester iránt, aki neki a véletlen szerencse folytán nemcsak polgármestere, hanem sógora is, és fejezze ki megvetését ama sajtó iránt, amely a város békés nyugalma elvetemült támadásokkal veszélyezteti.

A bizottság befejezte ankétját, a rendőrőrmester szétoszlatta a közönséget. A jegyző megállt egy pillanatra az újságíró előtt.

- Hallja, Baltazár - mondta megrovóan -, a cikkem, amit leköszölt, tele van sajtóhibával.

- Nem olvastam - felelte az újságíró vállat vonva. - De a hatásából ítélve nem ártott neki a sajtóhiba.

A főjegyző arcán diadalmas mosoly suhant át. Ő volt az a hazafias tűzoltó, aki egy új polgármester eljövételének szükségességét hirdette. És hogy kárpótolja az újságírót azokért a meg nem érdemelt megrovásokért, mikben az ő névtelen cikke miatt részesült, leereszkedően intett cérnakesztyűs kezével.

- Írja meg, hogy szombaton táncmulatságot rendezünk az új szivattyú beszerzésére.

Az újságíró eleget tett a felhívásnak. Megírta, hogy a főjegyző kezdeményezésére nagyszabású táncestély lesz, serpentinrel, kabaréval, amelynek keretén belül több szenzációs meglepetés várható. A táncmulatság napján az újságíró magához rendelte a fogalmazót.

- Akar valami érdekeset látni? Ma este legyen fenn a redut erkélyén.

- Égek a vágytól Kiriljovics Pjotr... - lelkesedett a fogalmazó -, nem árulná el?

- Elárulom - szólott az újságíró, és mosolyogva a levegőbe nézett. - Az egyik meglepetés az lesz, hogy Csizi, alias Csiszlik Olivér városunk regényirodalmának e büszkesége, egy humoros felolvasás keretében megsemmisítő csapást fog mérni Ady Endrére. A másik, hogy fel fogom kérni táncra Kléber főorvos lányát, Kléber Ilonát.

- Óriási - hűledezett Csermely, és izgatottan igazított egyet pápaszemén.

II

A csatorna kőhídján sárga kerekű, ragyogóra lakkozott kocsi dübörgött át, melynek világos szarvasbőrrel bevont ülésén elegáns, apollói arcú férfiú himbálózott. A rendőr öt ujjával kiszedte a cigarettavéget szájából, csizmáit egymás mellé rakta, és feszes tisztelgéssel nyúlt horpadt sapkájához. A Grand Caféban, mely a híd közelében, a tér sarkán állott, a sárga kerekű kocsi ismerős dübörgésére hirtelen elcsitultak a dominókövek, félárbócra hullottak az újságok, felhemzsegetek székeiken az emberek, néhány kíváncsi a kijáráshoz nyomult, hogy közelebből szemügyre vegye a kocsi tartalmát. A takarékpénztár ablakában is megmozdult néhány női fej. S mint mindig, valahányszor feltűnt a láthatáron a sárgakerekű kocsi, benépesültek az üzletek ajtajai, és az emeletek tarka virágcserepei között meglibbentek a függönyök. A fogat hirtelen letért a sima makadámról, s csattanva-pattanva vágott át a széles piac kegyetlen kövezetén, felrebbentve a szerelmesen turbékoló pávafarkú galambokat. Aztán egy újabb öblös kanyargás következett, a dolmányos, paszomántos kocsis egy szempillantás alatt megállásra hipnotizálta a szilaj lovakat, és az ifjú Majthényi könnyed mozdulattal kiszökött a kocsiból. Sárga kesztyűje messzire világított, finom lovaglopálcáján villanó napsugár szaladt végig, ruhájának szabása a messzi és elérhetetlen Párizsról beszélt.

A sárga kerekű kocsi a kút mellett állott meg. E szokatlan eseményre néhányan kiszivárogtak a Grand Caféból, és tétován elindultak a kocsi felé.

A kút mellett csak a müncheni söröző van. Harmadrangú vegyes hely, híg sörrel, elhullott szirmú pincéernőkkel és ilyenkor már honfibúra kókadott pénzügyőrökkel. Nem ilyen helyre nem járhat az ifjú Majthényi. Volna még egy lehetséges föltevés, hogy tudniillik a Kesztyűt akarja meglátogatni. A szomszéd épület udvarán van ugyanis a Kesztyűnek nevezett társaskör, egy szigorúan zárt közművelődési egyesület, a város szellemi mozgalmainak bölcsője, fedett tekepályával egybekötve. Falai között hangos viták zajlottak le, amelyek javarészt a politikai konstellációkat, és fizetésrendezést érintették, és rendszerint hosszas söröztésekbe torkollottak. A társaságban a kézfogást tiltották az alapszabályok. Akinek kezefoghatnékja támadt, az a mennyezetről lecsüngő fonnyadt vívókesztyűt szorongathatta meg. Az alapszabály ellen vétőket huszonöt pohárig terjedhető büntetés érte. A dóm tornyában a kontrabasszus harang csak most kongatta el a négyet, ilyenkor még nem vette kezdetét a szellemi mozgalom, nem látszott hát valószínűnek az a feltevés, hogy az ifjú Majthényi a Kesztyűt akarja látogatásával megtisztelni. Nem szenved hát kétséget, hogy a kútügyet akarja tanulmányozni. Befolyásos, tetterős férfi, nyugati kultúrák emlőjén nevelkedett, intézkedni fog, hogy a kút mielőbb kitakaríttassék és európai színvonalra emeltessék.

Majthényi nem vett tudomást a feléje szivárgó érdeklődésről, és a házszámokat nézegetve hirtelen befordult egy zöld olajjal festett ház kapuján. Az udvar végén egy maszatos ajtó előtt megállott. Valaki nyájas kalaplengetéssel köszöntötte.

- A nyomdába páráncsol?

Sárga arcú, kurta és vékony lábú emberke volt, ragyogóra simított, szénfekete hajjal, kitüremelő vastag ajkakkal, a Majthényiéhez hasonló eleganciával. - Zizevszky lovag, nemde? - kérdezte Majthényi bizonytalanul.

A lovag udvariasan meghajtotta magát. Ő az. Két év előtt, amikor Majthényi egyszer külföldről hazatérve vaddisznóvadászatot rendezett, együtt álltak lesen.

- Ó igen - emlékezett a fiatal Majthényi a kezét nyújtva -, igen örvendek... Valami lap készül itt... a szerkesztőséget keresem. Ez az?

- Ez az... Olvástám ázókat á szemtelenségeket, ámiket ez á fickó, ez á Báltázár firkált... Botrány, Májthényi úr...

Majthényi elnézően mosolygott. Látszott rajta, hogy nem szereti az elegáns gnómot. Hanyagul a kezét nyújtotta. Majd elintézi a dolgot azzal a Baltazárral.

- Csák semmi kímélet Májthényi úr... Kurtán kell bánni á fickóvával. Há nem páriroz, ákkor odálegyinteni neki egyet á képére.

Vigyorogva legyintett egyet a levegőbe.

- Mi így szoktuk Májthényi úr... Nágyon pimász álák. Nem kell komolyán venni.

Majthényi megköszönte a tanácsot, és benyitott a maszatos ajtón. Nyirkos, homályos szobába lépett, amelyben napvilághoz szokott szeme elvesztette a tájékozódást. Olajos, fekete szedő-szekrények között botorkált előre. A helyiség végéből valaki barátságos hangon figyelmeztette:

- Vigyázzon... az a szekrény nyomdafestékes... - Mire elhangzott a figyelmeztetés, sárga kesztyűjén már jókora sötét folt harapódzott el.

- Jobban kéne vele takarékoskodni - jegyezte meg a látogató nyomatékosan. - Én egy Baltazár nevű egyént keresek. Ön az?

A hosszúkás szoba végén, egy rozoga asztal előtt ült Baltazár lapszerkesztő és jogszigorló. Felvetette a fejét, és figyelmesen végignézett előkelő látogatóján. Aztán barátságosan biccentett a fejével.

- Mi a kívánsága, Majthényi úr?

Majthényi az asztalhoz lépett.

- Úgy látom, ismer engem - jegyezte meg nyomatékosan, és cigarettára gyújtott.

- Ítélje meg ön, Majthényi úr. Néhány év előtt tévedésből az ön kalapját akasztottam le a polgármesteri előszoba fogasáról. A kalapot másnap visszaküldtem, ön tájékozódott az én társadalmi, morális és köztisztasági viszonyaim felől és - a kalapot elajándékozta. Lemondott a kalap további viseléséről.

Majthényi néhány hosszúra nyúló másodpercig fegyelmezett szótlansággal kutatta az előtte elterülő fiatalember homályos arcát. Aztán jelentősen percentett egyet a pálcájával.

- Maga csinálja a lapot?

Ahogy vesszük - felelte szívélyes hangon az újságíró. - A vidéki újság demokratikus intézmény, az ír bele, aki elsajátította az ábécé misztériumait. Vannak a lapnak rendes belcikkezői, akik korunk égetőbb problémáit feszegetik. Itt van például a múzeum kibővítése. Vagy teszem azt: az okszerű trágyázás kérdése, a portugál gyarmatok sorsa. A kor nagy problémáktól vemhes - és én nyugodtan állíthatom, hogy lapunk méltó tükre e vemhességnek. A belmunkatársak tántoríthatatlan termékenységére arra indította a lap tördelőjét, hogy az újságban állandó múzeum- és trágyarovatot létesítsen. Vannak aztán alkalmi munkatársaink is. Egy gyanútlan tímár például éjfél felé belelép valami gödörbe, és kificamítja a lábát. Elővesz egy ócska irkalapot és megírja, hogy ez nem civilizáció, ez a közállapotok teljes züllése, más szóval disznóság, és rendkívüli közgyűlést kell összehívni, amely felszólítja a polgármestert, hogy adja be a lemondását. Vagy bejön a szomszéd faluból a kántor, hogy napok óta dübörög

alattuk a föld, földrengés készül, és hogy intézkedni kéne. Leültetem, papírt adok neki, és nyílt levelet íratok vele a főispánhoz, hogy ideje volna már valamit tenni a földrengés megakadályozása érdekében. Vagy itt van például a városi főjegyző. Kitűnő pennája van, a közigazgatás dudváit nyesegeti. De mert polgármester szeretne lenni, inkognitóját nem óhajtáná levetni, és ezért csak cérnakesztyűben nyeseget. Legutóbb is a városi közkútban összespórolt szemetet szellőztette... Így készül a lap, Majthényi úr. A beérkező kéziratokat leadom a nyomdába. Ha a nyomda további anyagot kér, és történetesen nem tartalékkoltam valamelyik lyukba lépő munkatárs cikkelyét, úgy kimetélek a Pallas Lexikonból annyi anyagot, amennyi a lap kiegészítéséhez szükséges... Ide nézzen: egy kötetet már teljesen leköszöltem, csak a fedele van meg.

Majthényi sötét nyugalommal nézett a lexikon fedelére.

- Úgy tudom, maga is ír néha.

- Néha - bólintott Baltazár. - Pici híreket, külpolitikai költeményeket és széljegyzeteket szellemi és lovagias mozgalmainkhoz. Zsánerem a tejfő, a vaj és a malomárok vize, amely fölött az ön édesapja a főkegyúri jogok egy nemét gyakorolja. Hetekig elzárva tartja a vizet az orrunk előtt, és mi nem tudunk házi szennyvizeinktől szabadulni.

Himbálózott a széken, az arcán ártatlan derű ült, a szavai kellemes egyhangúsággal csörge-deztek. Majthényi lassú mozdulattal letette ezüstnyelű lovaglővesszőjét az asztalra, egyenesen a nyitott újságra, amely Baltazár előtt feküdt.

- Az uradalom sok folyadékot fogyaszt, Majthényi úr - folytatta Baltazár mosolyogva, és fölemelte a pálcát. Megnézte az ezüstnyélbe vésett írást, a pálcát visszatette az asztalra, és nyugodtan folytatta:

- Kénytelen vagyok rosszallásomat kifejezni édesatyja iránt, és remélem, hogy ön, mint a köztisztaság tántoríthatatlan híve, egyetért velem abban, hogy édesatyja eljárása durva anakronizmus és semmibevevése polgári jogainknak... Olvassa ön az én cikkeimet?

Majthényi a pálcája után nyúlt.

- Nem érdeklik a cikkeim? - kérdezte az újságíró barátságosan. - Kár. Nagy körültekintéssel szoktam őket összeállítani. Itt van például a malomárok, amiért szerencsés voltam édesatyját néhányszor megtámadni. Mit írtam az édesatyjáról? Néhány erős dolgot. Érdekes ez? Nem érdekes. Tehát bemásoltam egy félhasábot az angol posztógyártás fejlődéséről. Egy másik alkalommal pedig ötven sort Firduszi hősi énekéből, a Kalevalából.

- Nyugodtan fecsegő hangjában, mint avar alatt futó vízér, fürgén kanyargott a gúny. A szavai látszólag céltalanul kalandoztak, de Majthényi érezte, hogy állandóan a közelében suhognak, és szárnyukkal néha kihívóan az arcát érintik. Csodálkozott magán, hogy elviselte eddig ezt a bántó locsogást, amely incselkedve keringőzött a személye körül. De most elérkezettnek látta az időt, hogy mellén összefonja a karjait.

- Az illendőség úgy hozza magával - szólott feltörő dölyffel -, hogy felálljon arról a székről, és megkérdezze, hogy miért jöttem.

Az újságíró nyájasan nézett előkelő látogatója felhevült arcába.

- Hogy miért jött, azt fölösleges megkérdeznem. Egy cikknek akarja elejét venni, ha kell, lovaglőostora közreműködésével. Ami pedig a széket illeti, el kell árulnom önnek, hogy mindössze csak három lába van, és tartottam attól, hogy hadonászó pálcája miatt elvesztené rajta az egyensúlyát.

Majthényit meglepte ez az ártatlanul hangzó arcátlanság. Baltazár pedig úgy tett, mintha nem venné észre, közömbös udvariassággal folytatta:

A látogatásnak ez a módja, Majthényi úr, nem újság előttem. Óriási sárgatők volnék, ha nem akarnám meglátni, milyen helyet jelölt ki számomra a rendezőség városunk társadalmában. Engem az utolsó padba ültettek, igen tisztelt Majthényi úr, a legutolsó padba, oda, ahová a vásott nadrágokat szokás.

Derűs arccal emelkedett fel a helyéről, mire a háromlábú szék orra bukott.

- Hogy mondta az előbb itt az ajtó előtt az a neandervölgyi orángután? Kurtán kell bánni a fickóval. Nos, Majthényi úr, ön úgy látszik, nem követi ezt a tanácsot.

- Térjünk a tárgyra, barátom - szólott Majthényi megvető mosollyal, és lovaglóvesszőjével néhányszor megérintette az újságíró vállát.

Baltazár megfogta a pálcát, a mozdulata barátságos volt, mintha csak meg akarná simogatni sárga bőrrel bevont vékony szárát. Az ujjai óvatosan rákapcsolódtak, és játszi szórakozottsággal kihúzták Majthényi kezéből.

- Ön tehát holnap verekedni fog a gyógyszerészsegéddel - folytatta rendületlen nyugalommal - , és az az óhaja, hogy ne merészeljek erről írni.

- A véleményem valóban az, hogy az esetről fölösleges a lapjában megemlékeznie. De verekedni? - gúnyos mosollyal emelte Baltazár a tekintetét. - Verekedni? Az én megítélésem szerint a gyógyszerész úrnak semmi szüksége elégtételre... Meg kell elégednie azzal, amit kapott.

Nevetve, fölényesen, karcsún és öntelten állott az újságíró előtt, készen arra, hogy egy kurta mozdulatával elseperje maga elől. A Baltazár szeme most belekapcsolódott a tekintetébe.

- Ön diszkrét célokra szobát bérelt a gyógyszerészsegéd házában. És mikor ő tiltakozott az ellen, hogy házában diszkrét célok valósíttassanak meg, ön volt olyan szeretetreméltó, és lefricskázta őt a lépcsőn. Well?

- Körülbelül.

- Én a patikus epidermiszt is tartom olyan sérthetetlennek, mint az önét.

- Ez kétségtelenül bátorságra vall. Amennyiben ez csak a magánvéleménye, úgy semmi okom megharagudni érte. De sajnálnám, ha a közvéleménye is ez volna.

Az újságíró mereven állott a helyén. Mosolygott.

- Majthényi úr - mondta, és a hangjában idegen vibrációk támadtak -, egy patikusnak is vannak érzékeny felületei, amiket nem illik megbántani. A patikusnak etikánk mai haladottságát tekintve, elégtétel jár. Ön megalázta azt az embert.

Majthényi fölényes nyugalommal tért ki a vita elől.

- Elég volt az eszmecseréből, kedves Baltazár. Ami pedig a szennyvizet illeti, jobb lesz, ha ezen a téren sem tékozolja szórakoztató ötleteit. Ugye megért engem?... Mosolyog?... Örvendek, hogy egy véleményen vagyunk. És minthogy az előbb az uradalom folyadékait említette, nem bánom, küldjön fel hozzám... egy kosár csemegebort fogok félretétetni a számára.

Egy mozdulattal jelezte, hogy nincs több mondanivalója, és megindult. Aztán megfordult.

- Nem fogja elfelejteni?

Az újságíró szelcsendes kedéllyel, megszelídülve bólingatott a fejével.

- Ah, uram - felelte egy lemérhetetlen piciny hangsúllyal bizonytalanná varázsolva az „ah uram” finomságait -, nekem jó emlékezőtehetségem van.

Majthényi úgy találta, hogy ez a válasz barátságtalanul hangzik.

- Talán kevesli a bort?

- Sokallom a gőgjét, Majthényi úr. Egy pohárral még megittam volna az ön tanulságos társaságában, de kosárszámra nem kérek ebből a megtiszteltetésből.

Majthényi, aki a szedőszekrények között már a kijárat felé indult, szinte megmerevedve állott meg. Nem hitt a füleinek. Megfordult, lassan, tétova léptekkel visszasétált az asztalhoz, és megállott az újságíró előtt.

- Hogy mondta? - kérdezte hitetlenkedve.

- Sokallom a gőgjét - szólott Baltazár közömbösen. - El sem hiszi, Majthényi úr, volt idő, amikor csodáltam önt... Ha jól emlékszem, tizenkét éve történt... Én a vashíd mellett bogarásztam. A gigjüknek a közelben eltörött a kereke, önök leszállottak és megfogtak engem, hogy kövessem a társaságot. Az volt a rendeltetésem, hogy az elejtendő nyulakat hazacipeljem. Maga már akkor csinos fiú volt, svájci nevelőintézetben tanult, lakkcsizmás, friss lénye olyan volt számomra, mint egy álomszerű jelenség. A svájci nevelőintézet különösen varázsos hatással volt rám. A távolságok iránt már akkor sajgó nosztalgiát éreztem. A társaság lövöldözött a tarlón, és én követtem, elbájolva és káprázó szemekkel nyeltem a maga finom mozdulatait, előkelő karcsúságát. Lestem az arcát, élmény volt számomra ez a délután. Azt kérdeztem magamtól: mi lenne, rongyos kis Baltazár, ha ez a fiatal, mesebeli herceg, ez a szőke, lakkcsizmás, nyúlánk svájci ifjú odalépne hozzád, és azt mondaná neked: „Baltazár, akar a barátom lenni?”

Majthényi végignézett rajta.

- Fejezze be ezt a lírai komédiát - mondta kurtán és parancsolóan. - Mi a tanulsága a meséjének?

- Befejezem - bólintott az újságíró. - Tanulsága nincs a mesének... A társaság sok nyulat lőtt össze, a nyulakat rám akasztották, és én diadalmasan dacolva a rám szakadó teherrel, fűgén lépegettem a társaság mögött. Egy vakondtúrásban megbotlottam, és vigyázatlanul ráléptem a vizslája lábára. Nyomban beláttam, hogy ügyetlenség volt, amit elkövettem, meg is ijedtem egy kicsit, ezért sietve bocsánatot kértem a vizslától. Azt mondtam neki, amit ilyenkor mondani szokás: pardon. A kutya ahelyett, hogy gavallérosan megelégedett volna a sajnálkozásommal, amely, biztosíthatom, uram, őszinte és férfias volt, hangos vonítással beárulta a társaságnak az inzultust, mire maga odalépett hozzám, és azt mondta: te víziló. Csak ennyit. Ez a víziló - folytatta Baltazár mosolygó tárgyilagossággal - határozottan meglepett. Nem azt mondta: te számár, sem azt, hogy: te bivalyborjú, hanem víziló. Igazolva láttam álmodozó képzelgéseimet, hogy egy messzi idegenből hazatérő embernek nemcsak a szaga és ruhája más, mint nekünk, kisvárosi pincebogaroknak, hanem az intuícója, hasonlatai is. A vízilóban volt valami távoli, valami rokonszenves vonás, amely felrebbentette szunnyadó fantáziámat. A Nílust láttam magam előtt, iszappal termékenyített völgyeket, bambuszerdőket, kár, hogy ami ezután következett, az, hogy úgy mondjam, már nem tükrözte a messziség varázsát. Maga ugyanis egyszerűen felemelte a kezét - sötétszürke szarvasbőrkesztyű volt rajta -, minden különösebb emóció nélkül, azt mondhatnám egyszerű és korrekt mozdulattal nyakon vágott.

Majthényi felnevetett. Kemény, férfias szája barátságosra enyhült, és elnézően vette szemügyre Baltazárt.

- Biztosíthatom - mondta szinte jóakarólag -, hogy semmit sem változtam. A mozdulataim ma is egyszerűek és korrektek...

- Minek tagadjam, Majthényi úr, az előbb, amikor a borát kínálta, arra gondoltam, hogy mi is történne akkor, ha én magát minden korrektség mellőzésével tisztult ízlése és emelkedett világnézete ellenére, alaposan hasba rúgnám?

Két acélhideg szem fagyott az arcára. Ütés nem érte, de a válla erősen sajgott a Majthényi kezének szorításától.

- Mit merészel?

- No, ne ijedjen meg - rázta ő a fejét, és fájdalmi dacára is szelíden mosolygott föl Majthényire -, nem fogom hasba rúgni.

- Ez mindenestre megnyugtató - mondta Majthényi fenyegető szarkazmussal, és mosolyogva tette hozzá: - Le kell szoknia erről az arcátlanságról.

Néhány hosszúra nyúlt másodpercig csend volt, a két fiatalember némán és sötéten nézte egymást. Majthényi aztán cigarettára gyújtott, és a kijárat felé indult.

- A lovaglópalcát - szólott utána az újságíró, és a hangjában nyoma sem volt semmi izgalomnak - itt ne felejtse.

Egy inas valami kézirattal nyitott be. Az újságíró futó pillantást vetett az írásba, aztán visszaadta a küldöncnek.

- Vigye vissza, fiam, a gyógyszerészsegéd úrnak és mondja meg neki, hogy nincs rá szükségem. - Aztán Majthényire nézett. És mikor az ajtó becsukódott a patikus küldönce mögött, azt mondta: - A cikket én fogom megírni, Majthényi úr. Legyen nyugodt, igyekezni fogok minél szívélyesebb formában kellemetlenkedni magának. Nem fogom szem előtt tévesztetni, hogy az olvasóközönség érdeklődését csak úgy tudom megszerezni a maga hőstettei számára, ha szórakoztató és fűszeres szervírozásról gondoskodom. A cikket a borászati rovatban lehetne elhelyezni, és a címe lenne, mondjuk: Gyógyborok az erkölcsi tisztaság szolgálatában... Harminc sor talán elég lesz, mit gondol?

Majthényi megrökönyödve nézett rá. Az előzmények után erre nem volt elkészülve. Ez a fickó határozottan mulatságos rugalmas fickándozásával.

- Nem lesz sok? - kérdezte felderülve.

- Úgy gondolja? Azt hiszem nem lesz sok. Egy kicsit körültapogatnám, aztán vigyázva beleereszteném a fullánkomat rokonszenves személyébe.

Majthényi tehetetlenül állott ott. Nem tudott számot adni magának arról, hogy miért hallgatja ilyen türelmesen ennek a homályba borult fickónak arcátlan fecsegéseit. Senki ennyire még meg nem sértette. Személyesen jött el hozzá, mert ezzel is alá akarta húzni a véleményét, hogy a patikussal való esete túl jelentéktelen ahhoz, hogy a nyilvánosságnak kiszolgáltassék. És ez a fiatalember, ebben a nyirkos, kellemetlen odúban játszi mozdulattal utasítja vissza az ajánlatát, maliciózus magasságban kóvályog felette, és ostobának meri őt nevezni!

- Nagyon felcsigázza a kíváncsiságomat - jegyezte meg, végképp átevezve azokra a derűs vizekre, amikben az újságíró fürge úszómutatványait végezte. - A Firduszi Kalevalájához is lesz szerencsém?

- Ahhoz bajosan. A Kalevalát ugyanis nem Firduszi írta.

- De hiszen... ha jól emlékszem, egy negyedórával előbb maga mondta.

- Igen. De tudja miért? Hogy maga bekapja a maszlagot... Tudnia kell, mélyen tisztelt követségi segédtitkár úr... a ménkübe is, most jut eszembe, hogy megfosztottam eddig a címeitől, amik zenei hatás szempontjából is igen figyelemreméltóak... nos, hát tudnia kell, hogy én igen rakoncátlan ember vagyok... Talán azért is ültettek a legutolsó padba... Minek tagadjam, néhányszor nekifeszítettem a könyökömet, hogy néhány sorral előre jussak. Fejlődni óhajtottam egy kicsit, előre jutni egy keveset, mert az volt a véleményem, hogy a társadalmi evolúció törvénye reám is érvényes. Nagyot röhögtek: hátra csak, tisztelt Baltazár, rád az nem vonatkozik. Ha tehetségem volna a vértanúsághoz, biblikus megadással enném a számkivetettség mannáját, de én, amint mondtam, rakoncátlan ember vagyok, követségi segédtitkár úr, betörök néha társadalmunk békés legelőjére, és megfagyasztom a velőt gyanútlan juhainkban. Tudja maga, mélyen tisztelt követségi altitkár úr, hogy mit tettem én a múlt heti fecskendőbálon? Figyeljen: a múlt heti fecskendőbálon én, Baltazár György, mikroszkopikus bogár, t-á-n-c-r-a k-é-r-t-e-m f-e-l... érti, követségi attasé úr? - táncra kértem fel a főorvos lányát, Kléber Ilonát... Meg sem lepődik rajta? Pedig ez van olyan vérfagyasztó szemtelenség, mintha a yorki hercegnek egy hatalmas barackot nyomnék a fejébübjára... Önt helytelenül informálták, Majthényi úr, azzal a borral. Én nem iszom soha bort, és sohasem részegszem meg attól a gyönyörűségtől, ha valaki az emeletről leereszkedik hozzám a szuterénbe.

- Szerfelett mulatságos - mosolygott Majthényi. - Kíváncsian várom a cikkét, amely, nem kételkedem benne, éppolyan lebilincselő lesz, mint a mai eszmecserénk... Jó napot, Baltazár úr!

- Jó napot, Majthényi úr - viszonzta a köszönést az újságíró. - A pálcáját megint itt hagyta.

A másik visszavonult, a hóna alá kapta lovaglővesszőjét, megvetően még egyszer végignézett az újságíróra, és kisietett a helyiségből.

III

Csermely elcsapott közigazgatási fogalmazó a szénapadláson aludt, amikor a színlaposztó a szemközti kerítésre kiragasztotta a színlapot. A szokatlan eseményt követő élenkségre a fogalmazó is felnyitotta a szemeit. Csak a felét értette meg annak, ami az utcán történt, de már talpon volt, magára terítette a bolhaszín szárnyas-kabátot, és kirobogott a kapun.

- Állj! - vezényelte magának aztán egy nagyszerű eszmétől megkapatva. Visszafordult és fölvette a sárcipőjét. - A nap elsőrangúan süt, sárnak nyoma sincs az egész városban, mit jelent tehát ezzel szemben a sárcipő? He? - faggatta magát hunyorogva.

- Izgatottan cikázott fel a fötérre. Libegő nyakkendőszár úszott utána.

- Hó, Kiriljovics Pjotruska - kiáltott a sarkon Baltazár szerkesztő után -, egy szóra, ha szabad kérnem.

Az újságíró mosolyogva nézett végig rajta.

- Mi lelelte magát már megint? - kérdezte tőle feddő hangon.

A fogalmazó nem hallotta a kérdést. A túloldalon látott valamit, ami minden érzékszervét lebilincselte. Megbokrosodott lelkesedéssel mutatott a túloldali cukrászda felé, és anélkül, hogy magyarázatokba bocsátkozott volna, lihegve kérdezte:

- Mondja, Pjotruska, mi a véleménye, tiszta a gallérom? - És amikor az újságíró jobb meggyőződése ellenére úgy találta, hogy egy kicsit még tiszta, száguldó stílusban folytatta:

- A sárcipőm, Pjotruska? Döfi, mi? Ide figyeljen. Úgy festek én, mint egy vidéki, mint egy polgári banálítás? Ugye, hogy nem? Profilban orosz forradalmár, szemben züllött francia költő... hogy mondta maga, Pjotruska? Költő, aki előre amortizálja a díszsírhelyet, amelyet a nemzet ásni fog neki? Fájdalom, ez csak magára vonatkozik... Nos, mi a véleménye, meg akarok ismerkedni valamelyik színésznel... látja, ott krémeseznek a cukrászda előtt... Figyeljen: hogy kell az ilyet nyélbe ütni? Valami eredeti föllépés, ugye? Sárcipő... hajadonfő... Vigyázat, jön a vadvarangy.

A rendőrkapitány csörtetett el mellettük. Lusta szemhéját, amelyet mindig lebocsátva hordott s amely olyanná tette arcát, mint egy varangybéka, egy kicsit megemelte, és a szeme sarkából alattomos pillantást fecskendezett a két fiatalemberre. Az újságíró hanyagul fellendítette a kezét a kalapja pereméhez, úgy tett, mintha köszönni készülne, és feltolta homlokán a kalapot. A rendőrfőnök ezt némi köszönésnek vélte, és ő is a sapkája ellenzőjéhez nyúlt, mire az újságíró kárörvendve elnevette magát. Csermely fogalmazó, aki a vakmerőségnek és gyávaságnak kiszámíthatatlan keveréke volt, ijedten hajtotta meg magát a megréfált ember előtt.

- Tudja, mit böfögött felém - kérdezte hirtelen haragra lobbanva a rendőrfőnök távozása után - ez a ganajtúró, amikor kitessékeltek a hivatalomból? Azt mondta nekem: hajja Csermely, legfőbb ideje, hogy magát kiejtették a várostól... ha nem viseli magát tisztességesen, elme-gyógyintézetbe küldjük. Hallja, Pjotruska? Ők - engem - küldenek! Hát bolond vagyok én? Nyilatkozzék, Kiriljovics Pjotr, barátom és mesterem, nyilatkozzék... bolond vagyok én? Mert kijavítottam a közgyűlési jegyzőkönyvben a helyesírási hibákat?

- Egyebet is csinált - jegyezte meg az újságíró csitítólag. - Néhány erős széljegyzetet is megkockáztatott olykor...

- Galambocskám, hát van magának fogalma? Tudja, miket mond például ez a vadszamar? *Hipnotizálni!* Azt mondja: Csermely, tanuljon egy kis intelligenciát: nem úgy mondják, hogy *komprimál*, hanem hogy *kompromittál*. Puff, mi? Ide hallgasson. Mikor kitessekeltek, délután elhatároztam, hogy színipályára lépek... Hoháháhá - tudja, énekelni is szoktam, inkább csak futamokat... Azt mondja az egyik szemtelen alak, hogy nyálazok egy kicsit... köpködök, nem vesznek föl... Sivár rágalom, nemde?... Hagyjuk... Imádom a színésznőket... Meg kell ismerkednem valamelyikkel.

A nadrágjának egy valószínűtlen fekvésű zsebéből kiragadott egy gyűrött könyvet, sebesen végiglapozta, s mint egy falánk szarka, kikapott belőle egy-egy verssort, aztán megrészegülve, szökdécselt tovább.

- Olvasta?... Abszolút, nemde?... Tudja? Holnap éjfél után legyen szerencsém a Piros Lámpához címzett irodalmi szalonban... el fogok szavalni néhány Ady-verset... válaszul a Csiszlik Olivér felolvasására...

Hirtelen elhallgatott, aztán ellágyulva nézett az újságíróra.

- Pjotruska - mondta félénken -, az nagyon csúnya volt azzal a Kléber lánnyal...

- Láttá? - kérdezte az újságíró, és a levegőbe mosolygott.

- Nagyon... Maga felkérte a lányt... a karját már rátette a derekára... és akkor odasietett az anyja... lefejtette a maga karját a lány derekáról... és otthagyták magát a terem közepén, drága barátom... Az emberek magára vihogtak... és maga csak állt ott, mosolygott és vállat vont... Oda nézzen, a színészek... felkeltek... most adósok maradnak a krémesekkel... most megindulnak... Kiriljovics Pjotr, miből van maga?... Vegye már szemügyre ezeket az isteni mozdulatokat... Ilyen nagymérvű művészet itt még nem fordult elő...

Most egy másik zsebéből, de lehet, hogy a ruhája béléséből, mert az is mindenütt zsebformán nyiladozott, előkapott egy színlapot és kigyulladva olvasta:

- Hallja, Pjotruska?... Rózsaligethi Elza... Szerelemvölgyi Irma... Szirmai Izabella... Csákvári Armand...

- Micsoda hangszerelés... - gúnyolódott az újságíró. - Minő dús szimfónia.

- És ez... ez talán kiskutya? - Odatartotta a Baltazár orra alá a színlapot, amely legfelül, bekeretezve, kövéren és fennhéjázva hirdette: Veresy Ilona, a Vígszínház v. tagja.

Hangos és vidám karaván indult el a cukrászdából, elbűvölt cseléd lányok, vidám iparostanoncok és odaszivárgott járókelők sorfala között. A hőstenor félárbócra eresztett hangon a *Donna e mobilét* zümmögte, a szubrett elragadó közvetlenséggel dorgálta egész úton borzas pincsijét, amely válogatás nélkül szagolta végig a házakat és könnyű ismeretségektől sem riadt vissza. A szubrett mögött egy rejtélyesen sovány és néhány fejjel a társaság fölé magasodó férfi lépegetett, aki mély meghajlással, mekegve köszöntötte a gyümölcsös kofákat, és zajos viccekkel fűszerezte az üzletek cégfeliratait. Végzetére nézve nyilván ő volt a társulat komikusa. A menet végén a társulat halványabb csillagai haladtak, néhány csapzott, kandúr külsejű suhanc és fantasztikus tollazatú hölgy, akiknek már nem telt szellemes megjegyzésekre, mint a komikusnak, s csak hangos nevetéssel igyekeztek magukra vonni a mohó közfigyelmet. A művészek körüljárták a főteret, megvillogtatták élceiket, meglobogtatták vékony kabátjukat és vidám bohémságukat, a bonviván nagyszerű mozdulattal lengette meg széles karbonári kalapját az emeleti ablakok felé, egy zordon segédszínész a vállára csapta terebélyes körgallérja szárnyát és győztes gladiátorként nézett végig a közönségen.

A fogalmazó elragadtatva kapaszkodott meg az újságíró karjába. Szertelenül és sebesen fecsegett, egy kis csörepedés érte, mint mindannyiszor, valahányszor élményekre éhes vágyai friss táplálékot kaptak és előzőnlötte Baltazárt ötletei és érzései zavaros áradatával. Lázás fiatalember volt, aki lenézte a polgári gondolkodás szabályait, amiket a haladás már régen félretaposott, mint az ócska cipősarkot. Valami nagyszabású közművelődési mozgalmat szeretett volna kezdeményezni, „a tűzoltózenekar határozott kiküszöbölésével”, amely felkarolta volna a modern költészetet, gondoskodott volna az irodalomtanárok sterilizálásáról, hogy a társadalom e közveszélyes elemektől végre-valahára megszabaduljon, intézkedett volna a nők arányos elosztásáról és a ruházkodás terén a teljes egyéni szabadságot biztosította volna. A nők arányos elosztásáról részletesen kidolgozott alapszabályai voltak. E pontnál nem volt nehéz megállapítani, egyéni érvényesülést célzó törekvések is kifejezésre jutottak. Csermely fogalmazó, bár élete céljának a szerelmet tekintette, makacsul kívül rekedt azon az ajtón, amely mögött az élet szeszélye a nőt és a szerelmet osztogatta ki az igénylők között. Csikorgó téli estéken, sötét kapualjakban lobogó szerelmi verseket szavalt egy-egy meghatott cselédlánynak, tavasszal állástalan enyvgyári munkáslányokkal sétált a berekben, bolhaszín felöltője nyugtalanul szárnyalt a fűzfák és bodzabokrok között, Adyt szavalta, a csillagokról, a halálról, a csókról hadart valószínűtlen dolgokat, és amikor ügyetlen szája áhítatos csókot akart lopni a vihogó nőre, faképnél hagyták, elrepültek mellőle. Nem esett kétségbe. Nem volt érzéke a gúny iránt, nem tudta, mi az a megszégyenülés. A fantáziája fáradhatatlanul csapongott tovább. Rendetlen külsejű fiatalember volt, a hajából most is szalmaszálak állottak ki, de szemei a megrepedt szemüveg mögött olthatatlan vágytól és lelkesedéstől hunyorogtak. Baltazár volt az egyetlen barátja. Az újságíró nem tért ki előle az utcán, ha a gallérját elfelejtette begombolni, vagy a haját leváogatni. Nem értette őt egészen, de megérezte benne a mindent megértő és megbocsátó barátot. Az újságíró cikkei diadalmas önkívületbe hozták. Sejtette, hogy az örökké mozdulatlan, mosolygós arc mögött valami más lakozik, mint a kisváros fűrészpörbelű hetvenkedőiben. Valami, amiről az újságíró sohasem beszélt, de ami kiserkedt, mint rubinpiros vér, a bőrén, a hangján, kiröppent a szeméből, valami, ami csúfondárosan kiöltötte belőle a nyelvét. Szerette Baltazárt, aki sohasem volt jó, sohasem volt rossz hozzá, aki csak félmozdulatokkal adott kifejezést gondolatainak, akkor, amikor ő vastag sugárban öntötte mondanivalóit...

- Mondja - kérdezte most hirtelen -, tudja, hogy egy kis összegecskét kaptam? Most derült ki, hogy az apámnak valami régi zálogjoga volt egy házon... Legyen a vendégem... beszopjuk a zálogjogot... Egy örökséget egy színésznőéért... Nézze csak... nézze, Pjotruska... micsoda mozdulatok...

Az újságíró közömbösen nézte a zajos karaván közeledését. Az egyik fiatalember, aki minden elképzelhető ok nélkül rákotkodácsolt a szembejövőkre és henye mozgásával őt is majdnem feldöntötte, megállott előttük.

- Hercegem, mi a véleménye e lovag kalapjáról? - fordult mély meghajlással a komikus felé, az újságíró kalapjára mutatva.

A herceg kettőt-hármat ketyegett kicsiny fejével és mókus módra mozgatta a száját.

- Köszönts, Fuszekli, e békés nyárspolgárt - hangzott méltóságteljesen a hercegi parancs.

- Üdv tehát e tisztos kalaposnak - tisztelgett a Fuszeklinek nevezett fiatal suhanc, mire a karaván éljenzésbe tört ki. A körülállók nagyszerűnek találták a bohémság tréfáját, és hangosan nevettek.

Az újságíró elnézően követte őket a tekintetével. A suhanc foszló nadrágszárát bánatosan lebegtetette a kellemes őszi fuvalom, és első tekintetre a herceg sem látszott nagy sikerekben

dúslakodó művészek. A külseje inkább rongyoskás volt, mint hanyag. Egy végtelen hosszú, sovány figura, amely felül aránytalan kicsi gombban nyert befejezést. Esetlenül hosszú karjain a kabát ujja majdnem a könyökénél végződött, napszitta nadrágjából a sok használat a térd körül és az ülepnél kikoptatta a hajdani sávokat.

Az újságíró eltűnődve nézte az elragadtatástól szélesre lágyult arcokat, a libegő zsebkendőket, a tovahúzó zajos karavánt, amely testi közelségével arra vadászott, hogy áhítatra hangolja a város szenzációkban szegény publikumát, amely Csermely módjára felsétált a főtérre, hogy szemtől szembe láthassa őket. Gyermekkori lázálmok jutottak eszébe. A köralakú fabódé a sétatér végén, a titokzatos, azóta összeomlott épület, amelynek szelelő ablakain vasárnap délutánonként sikolyok cikáztak ki, aztán tapsok lapos moraja következett, amely kereplők fahangjára emlékeztetett. Nyargaló értelme sehogy sem találta meg a bejáratot a titokhoz, amely ebben a feketére ázott, barátságtalan faházban lappangott. Aztán a későbbi időkben, amikor vihogó katonák között a karzaton szorongott, egy nőre emlékezett, aki egy sziklabörtön falához volt láncolva, amelyet a légvonat vitorlamód felduzzasztott. A nő arcán halotti sápadtság ült, két meztelen karját magasba dobta és egy férfi nevét sikoltotta. Hetekig csavargott a nő körül, követte a piacra, ahol a művésznő retekre és hagymára alkudott. Nyomában volt, és bevárta, amíg hóna alatt barna kenyérrúddal kifordult a péküzlet ajtaján. Boldoggá tette a barna kenyér és a hagyma lefityegő szára, anélkül, hogy magyarázatát tudta volna adni reményteljes érzéseinek. Évek múlva viszontlátta a színésznőt, és csalódva állapította meg, hogy áhítatos borzongásait optikai tévedések okozták. Mert a hősnő bizony kegyetlenül rossz színésznő volt, a festék alatt is meglátszott negyvenöt évének kopársága. Kisdéd, provinciális örömei korán fejlődő kritikai érzéke miatt így hamar elmúltak, és nem érezte többé élménynek, mint társai, ha a felvonások közötti szünetekben véletlenül tüzet kért tőle az énekes bonviván.

Este, amikor belépett az egyik kávéházba, ahová hetenkint egyszer eljárt külföldi képeslapokat olvasni, a fogalmazó már ott hadonászott a bolthajtásos, füstös helyiség végében két hosszúnyakú borospalackkal. Tántorogva, ölelésre tárt karokkal állotta útját az újságírónak.

- Jöjjön, hazám mellőzött novellistája... hoháháhú... látja ott azt a két óriási kalapot?... Az alatt vannak... Két istennő... Jöjjön, Pjotruska, pakolja meg őket a költségemre... Tisztelje meg őket a kézfogásával... Négy, azaz négy vacsorát ettek meg fejenként...

Lehullott az egyik székre, beleverte a fejét az asztal márványlapjába, és röhögni kezdett.

- Ohohohó... szíveskedjék, galambocskám, megpakolni őket egy kicsit... Elöl... a mellbőségénél mintha némi leereszkedést tanúsítanának... azt mondják... ha kebellabdacsot szednének... ismét kidudorodnának... Azt mondom, galambocskám, kutyából nem lesz szalonna... de én azért rendelték nekik kebellabdacsokat a pincéernél... imádom a művészetet...

Az egyik asztalon gyertyák égtek; az asztal tele volt rakva mindenféle tányérral, borospalackokkal, és a két nő vihogva falatozott a különböző tartalmú tányérokból. A fogalmazó megragadta az újságíró karját, és forró, rekedt hangon suttozta a fülébe:

- Köpjön le engem, Pjotruska... Nagyot köpjön rám... A pénzt haza kellett volna adnom, nem volt az enyém... és elvertem ezzel a két ragyogó tündérnővel... jöjjön barátom... felezzük meg őket... az egyiket magának adom...

A sarokba tántorgott, és elkapta az egyik nő karját. Az újságíró hidegen intett neki.

- Hagyja, Csermely a hölgyeket. Ők maga nélkül is jól fogják magukat érezni... Jöjjön, hazakísérem.

Megfogta a fogalmazót, és a kijárat felé vezette. Az ajtó előtt Zizevszkyvel találkoztak, aki egy kisebb férfitársaság élén merev, nyugalmas mozdulattal belökte a kávéház ajtaját. A fogalmazó kijózanodva, riadtan húzta be a fejét. Félt ettől az embertől. Sárga arcáról szüntelen kajánság fenyegetett. Gyakran megtörtént, hogy Zizevszky hajnal felé egy-egy állatias, vandál borozás után felkényszerítette őt a ruhafogas tetejére, hogy a részeg társaság hahotája közben néhány borsos malacságot szavaljon. Cserébe tojást vagy virslit fizetett neki és olykor egy-egy pohár bort is a nyakába öntött. Most két ujja hegyével felcsippentette a fogalmazó kicsüngő ingujját, és visszahúzta őt a kávéházba.

- Lássuk hát a művésznőket - adta ki a rendeletet.

Az újságíró belenézett a lovag arcába, lassan feltolta a szemöldökét, száját elhúzta, és egészségesen, jóízűen belevigyorgott a szemeibe. Aztán kilépett a kávéház elé. Künn eső esett, erre befordult a szálloda udvarára, és megállott a széles eresz alatt. A nyitott kocsi-színben elhullatott trágyafoltok között kopott, öblöshasú omnibusz állott. A bakján egy remegő kicsi korcskutya vinnyogva meredt a konyha ablakára. Az ablakon karmanádlík és párolt káposzta édes gőze bodrozódott ki az udvarra, amelyet néhány piszkos villanykörte ajándékozott meg valami derengő világossággal. A kutya vékony, kiéhezett testében neuraszténias vágyak ketyegtek, és ettől, mintha óramű billegetné, ütemesen emelgette a hátulját.

Az újságíró lába alatt tócsává gyűlt az esővíz, hogy bőrig ne ázzon, a színházi előcsarnok ajtajáig húzódott. A csarnokban, egy koporsó alakú hosszúkás helyiségben horpadt csilláron, amely gyertyafényes időkben ragyogásaival a nagytermet kápráztatta, magányos villanykörte égett, szenderegő lángját hosszú üzleti pultra hullatva... A pult egyik végén, amely színházi pénztárul szolgált, színlapok és színházjegyek tarkáltak, mellettük piszkos bádogdoboz várta a bevételt. A pult másik végén gyászruhás, lefátyolozott női alak foglalt helyet. A fátyolt fejének egy kurta, kemény mozdulatával néha hátravetette, s olyankor kifehérlött a ruha sötét foltjából hegyes, szinte gyermekesen fiatal könyöke. A pult előtt robbanva, furcsa bakugrással a titkár hadonászott tova. Zsíros alakját bekapta a csarnok sötét mélye, hogy egy pillanat múlva újra felkérőddze. Hangos indulat kergette a tömzsi emberkét, kurta kolbászujjait, az újságíró csodálkozására minduntalan meglobogtatta a levegőben, és erőltetett gégehangon ismételte néhányszor.

- Tralala, kedvesem... tralala.

Aztán hirtelen megállott a gyászruhás nő előtt.

- Meg kell szoknia ezt a petefészkét, kedvesem - jelentette ki dallamosan. - Fürdőszobás lakást ígértem? Igen, aranyos művésznő, igen. De mit csináljak: elfelejtették felépíteni.

- Építsen egyet - szólalt meg a nő, és meghimbálta a lábát.

A titkár újra nekirugaszkodott a csarnok végének. Építeni? Ne mondjon ilyet a művésznő. A művésznő olyan tréfás, még olyan fiatal. Mindössze alig van több... huszonkettő? Eltalálta?

A színésznő fiatalságát meghazudtoló hidegvérrel lendítette meg újra a lábát. Nem erről van szó. Fürdőszobás lakást ígértek neki, és egy hentesnél szállásolták el, egy mestergerendás szobában. Ő szereti a romantikát, de ez egy kis túlzás. Az ablak alatt virágfüzér módjára összefűzött marhahólyagok sütkéreznek a napon. Ezek nem voltak benne a szerződésben.

A titkár magasra emelte szivarját, és megfontoltan percegett le róla a hamut. Mi az a pár marhahólyag? Édes istenem...

A csarnok homályos végéből nyújtózkodva egy sovány figura lépett elő. Legédesebb álmát aludta az egyik ócska, kidobott biliárdasztalon. A vita hangjára felébredt. A titkárhoz sompolygott, és szótlánul kinyújtotta a kezét.

- Mi az, Fuszekli - förmedt rá a titkár -, kilenckor kezdünk és maga még itt vakaródzik?

Fuszekli válasza sem méltatta. Tenyerét most a fiatal színésznő felé nyújtotta.

- Kérem - mondta a színésznő felháborodva -, próba alatt kilopta a tárcámból a cigarettáimat.

De csak azért, tiszteletreméltó kolléganóm, hogy társulatunk ragadozó hajlamú nyúlványai ne essenek kísértésbe... - A titkárhoz fordult: - Titoknok úr! A társulat egyik hölgytagja ma délután egy női orvosspecialista iránt tájékozódott. Nem tudna neki ajánlani egyet? A fogát akarja ugyanis betömetni...

A titkár megállott, és egész testében rezegni kezdett. Hangtalanul, bevezetés nélkül nevetett, s csak hasának és gömbölyű vállának ritmikus mozgása árulta el, hogy a duzzadt gömb belsejében dinamikus erők működnek. - A fogát akarja plombáltatni? Ez jó. Nagyon jó... Ki volt az?

Fuszekli nem felelt. Megvetően végignézett a társaságon, és besietett az öltözőbe. A színésznő haragosan emelte fel a fejét.

- Ez undorító, kedves titkár úr... Kifizeti az egyhavi gázsimat és szobát nyitnat nekem a szállodában!... Maga engem félrevezetett.

A titkár megvakarta a fejét.

- Igenis, drága művésznő. Nyugodt lehet, a gázsiját megkapja. A többinek ugyan még a múlt havi fizetést sem adtam ki, de a kisasszony megkapja. A szobáról is gondoskodni fognak. Nincs szó itt félrevezetésről, ez egy elsőrendű vidéki társulat, amely hallatlan népszerűségnek örvend az egész területen. A kisasszonynak nincs oka nyugtalankodásra, itt meg fogják becsülni a művészetét. Az eső ugyan elmosta egy kicsit a megnyitó előadás vérmes reményeit, de a kisasszony nyugodt lehet, hogy lesz itt közönség rogyásig, csak álljon el az eső. A legkitűnőbb állomás az egész kontinensen, kedvező időjárás esetén a pénztár előtt rendőri készültség tartja fenn a rendet. Ó, itt imádják a színművészetet, csak álljon el az eső. A színpártolás óriási arányokat szokott ölteni, van itt például egy bizonyos Dr. Rogárics, ügyvéd, a legkitűnőbb kriminalista az egész városban. Előadás után autón viszi haza a művésznőket vacsorára... Pezsgő, veresbor, malactokány, vadhús, ázalékok, szivarok, likőrök - a vacsora minden műsorpontja után megállott, diadalmasan ránézett a fiatal színésznőre, aztán halkan, mintha csókot lehelne a levegőbe, csettintett egyet a szájával -, rákok... egyszer rákokkal kínálta meg a társulatot. A hölgytagok nem tudták megenni, hát betették a retiküljükbe... A legjelesebb kriminalista, kolossal sok ital van a pincéjében, és ha jutalomjáték van, tízkoronás galacsinokat fricskáz fel a színpadra. Kis golyóvá gyúri a pénzt és úgy fricskázza fel a színpadra.

- Úgy? - kérdezte a fiatal nő kurtán és rejtélyesen.

A titkár belemelegedett a társulat rózsás jövőjének ecsetelésébe. A hangja bizalmasabb lett, néhányszor biztatóan hunyorított a színésznőre. Ó, ez itt kitűnő állomás. Itt van például lovag Zizevsky. Valóságos lovag, majdnem báró... Lelkes pártfogója a művészetnek... Tavalý, mikor itt voltak, a szubrettnek volt a barátja... A primadonnával ugyanis... egy kicsit balul ütött ki a dolog. A primadonnának volt egy földbirtokosa, aki minden héten egyszer lejött hozzá Szolnokról... A lovag meghívta a társaságot. A primadonna is elment, cigányzene is volt... Hajnal felé a lovag ajánlatot tett a primadonnának, hogy fájadjon át vele a szomszéd

szobába, ahol egy illatosan megvetett ágy várta a multság betetőzését... Jó, szólt a primadonna, de kikötöm, hogy a villanyt nem szabad felgyújtani... Aztán volt ott egy cigány-asszony, aki a nagybögöt cipelte a zenészek után... azt befektette a primadonna az ágyba, ő maga pedig a hátsó ajtón kerekelt oldott... Képzheti a lovagot. Újjé... milyen savanyú pofákat vághatott... Nagyon kedélyes városka ez... Pest az más, de ez sem kismiska... Itt jól fogja magát érezni, kisasszony... ha maga is akarja...

Várakozóan nézett a fiatal hölgyre. Az pedig megbillentette a lábát. Szép, karcsú lába kifejező mozdulattal lendült egyet.

- Nem érdekel sem az ázalékja, sem a lovagja, kedves titkár úr. Nem bánom, ha bogot köt a zsebkendőjére, hogy el ne felejtse... Fizesse ki most a gázsimat, aztán gondoskodjék a lakásról... Dél óta semmit sem ettem...

A kis tömzsi ember nyájas arccal emelt ki a zsebéből egy ezüst ötkoronást, elől-hátul gondosan megnézte, aztán a színésznő felé nyújtotta. De a keze irányt tévesztett, és rásimult a nő mellére. Orrlikai még ki sem tágulhattak az érintés meleg kéjétől, amikor orrát kemény, sebes ütés érte. Erőteljes koppanás volt, amely a nő kezében lévő masszív ezüst tárcától származott.

- Csirkefogó - mondta a nő magához térve elképedéséből. Leszállt a pultról, és felháborodva nézett végig a tömzsi emberen. - Nyomorult.

A titkár kövér ujjában a rugalmas, üde női mell érintése úgy látszik csökönyös nosztalgiát bizsergetett meg, mert gurulni hagyta az ötkoronást, és tenyerét szemtelen alázattal emelte újra a nő keblének. Ezúttal nem adatott meg neki, hogy vágyai céljához jusson, mert az orrára két tüneményes gyors ütés csapott le, amitől kiszöktek a könnyei. Az ellenséges fogadtatás sürgős hátrálásra kényszerítette.

Az újságíró ekkor benyitott a csarnokba. Nagy gonddal lerázta ázott kalapját, és barátságos mosollyal fordult a jelenlevőkhöz.

- Szabadna kérdenem, próbát tartanak?

IV

A titkár, aki a pult túlsó végéig hátrált, sajgó orrát tapogatva, mérgesen kandikált a jövővényre.

- Ó, maga az, tisztelt szerkesztő úr? - Elszélesedett a képe és húsos kezét nagy zajjal tolta az újságíró felé. - Ohó... Ohó... meg sem ismertem így elázva... Mit szól a társulathoz, tisztelt szerkesztő úr?... Kontinentális erők, elsőrendű anyag... Nem is beszélve a drámai hősnőnkéről... hírből ismernie kell... Ilyen abszolút valamit itt még nem pipáltak... Megengedi, művészno?

Bemutatta a szerkesztőt, és a nevéhez lírizálva ragasztott néhány dagályos jelzőt. A fiatalember ügyet sem vetett rá. Megemelte a kalapját.

- Veresy Ilona, a Vígszínház volt tagja?

A színésznő még minden porcikájában remegett. A kérdés, különösen volt tagságának emlegetése felbőszítette.

- Eltalálta - vetette oda élesen.

Baltazárnak eszébe jutott, hogy a fiatal színésznő apja, aki ismert nevű festő volt, az elmúlt héten vasúti szerencsétlenségnek esett áldozatul. Illendőnek ítélte résztvevően megemlékezni az elhunyról.

- Nagy tisztelője voltam az édesatyjának - mondta, és meghajtotta a fejét.

A nő vibrálva fordult feléje. Meglengette a gyöngysorát.

- És azt akarja mondani, hogy nekem is nagy tisztelőm lesz, ugyebár?

- Lehet - hagyta helyben a fiatalember.

- Ó, tehát még nem is bizonyos?

- Attól függ, művészno. Még nem volt szerencsém látni.

A színésznő felvetette arcáról a fátylat, és megmutatta sápadt, megvető arcát. A fiatalember meghajtotta magát és nyugodtan mondta:

- Nem így értettem kisasszony. Még nem láttam játszani.

A színésznő most szembefordult vele. Baltazár szinte hallotta gondolatait, amint a szemén át részletező, gúnyos kíváncsisággal végigjárnak a külsején. Angol bajusz, határozatlan, kicsit nyerges orr, dióbarna szemek... Semmi... A tömegbe süppedt lények rút egyformasága, rútság nélkül, minden különösebb ismertetőjel nélkül. A kitűnő tollú szerkesztőnek rosszul szerkesztették az arcát... Kisváros... kisváros, ahol az emberek a maguk nagyságát nem a sarkuktól, hanem a tenger szintjétől mérik... Olyanok, mint az itteni falragaszok a sóáruda falán: tudtára adatik a nagyérdemű közönségnek, hogy a Durákban ma nagyszabású disznótor tartatik, kocsonyával, éjfélitombolával és színkritikával. Rajta van az arcon a vidék minden kétértelmű, homályos pislogása, hangos kultúrátlansága és disznótoros derűje.

A színésznő most cigarettára gyújtott, fogait ráharapta a cigaretta szárára, felhúzta a felső ajkát, megmutatta hideg, villogó fogait, és az égő gyufát a fiatalember lábai elé dobta, majdnem a cipőjére. Nyugodt volt már. Mosolygott.

- Tehát maga a színkritikus. És mi a polgári foglalkozása?

- Szemlélődöm, kisasszony.

- Mit csinál?

- Szemlélődöm - ismételte az újságíró szelíden.

- Ó - nézett rá a fiatal nő tájékozatlanul. - Nem lehet túlságosan jövedelmező foglalkozás - jegyezte meg aztán ajkbiggyesztve.

Gyöngé kis válasz volt. Ezt mintha maga is érezte volna. Abban a „szemlélődés”-ben volt valami arcátlanosság, ami határozottabb, fölényesebb visszautasítást tett volna szükségessé.

A titkár észrevette a közelgő vihart. Közben néhány jegyet adott el. Most sietve otthagyta a pultot és közbelépett.

- A művésznő ma hátrányosan van hangolva a hosszú utazástól - jegyezte meg nyájasan. - Egyenesen Pestről érkezett. Láta a fényképét az Érdekes Újságban?... Európa legjobb Sasfiókja... - Hullámos mozdulatot kanyarított a levegőbe, mintha a nő szobrát mintázná. - Micsoda finomságok... Micsoda nűánszok, kérem tisztelettel... Kolosszális... Írja meg, szerkesztő úr, hogy a Vígben volt... De mi az, hogy volt?... Két évig volt a Vígben... Faképnél hagyta őket... Érti? Faképnél hagyta őket, szeszélyből. Nem kolosszális?

A fiatalember elismerőleg bólintott. A szeszély a nagy művésznők erénye.

Lehetett valami a bólintásában, kikuncoghatott valami a bókja banalitásából, ami felborzolta a fiatal nő türelmét. A következő pillanatban ugyanis meleg parfümillet csapott az orrába, amely elvegyült a színésznő felhevült, remegő lélegzetével. Arasznyi közelben maga előtt látta az elkeményedett, piros száját, az örvénylő mélyű szemeket, a felindult, lányos arcot, amely haragosan virította feléje minden forró szépségét. Jó félpercig tartott ez a néma szembenállás.

Nem csúnya - gondolta Baltazár.

- Mondja, barátom - szólalt meg a nő, gőgösen felemelve a fejét...

(A barátom szóra az újságíró arcán halvány mosoly cikkant át. A szemöldöke alig észrevehetően megmozdult: nyugtázta és derűsen zsebre vágta a vérig sértő szándékot.)

- Mondja, barátom... hány példányban jelenik meg az a bizonyos sajtóorgánus?

- Negyvenkettőben, kisasszony...

- Mennyiben? - kérdezte a színésznő, és nevetni készült. De a fiatalember arca megállította.

- Egy tévedést kell helyreigazítanom, kisasszony. A színikritikát nem én írom. Ezt a művészi feladatot a főjegyző vállalta magára.

A nő most tehetetlenül nézett rá. Aztán hirtelen elfordult tőle, és az ajtóhoz lépett.

- Nem tartóztatom - mondta kurtán.

Az idő kilenc óra felé közeledett, és a színház lassankint megtelt közönséggel. Baltazár az egyik hátsó széksorban foglalt helyet. Az előadás hosszas készülődés után végre kezdetét vette. Operettet adtak, az újságíró szórakozottan nézte a színlapot, de a darabból nem sokat értett meg. Egy kandúr képű suhanc - ő volt az a Fuszeklinek nevezett fiatalember - zörgő karddal, hatalmas csizmában botorkált a színpadon. Majdnem elmerült a csizmaiban, pedig azt szerette volna megjátszani, hogy a gondolataiban merült el. Kisvártatva aztán kirántotta a kardját és énekelni kezdett. Hátulról újabb csizmák közeledtek, bajuszuk elferdült az orruk alatt, és leszúrták az éneklő csizmát. A lazán összetákoltszínpadocskák nagyokat reccsent, oldalfalai elferdültek és himbálózni kezdtek. Fuszekli, aki a darabban gyilkosságnak esett

áldozatul, óvatosan leejtette magát a padlóra. Egyik lába helyszűke miatt leesett a színpadról és behorpasztott egy kalapot, amelyet gazdája egy szék támlájára akasztott. A közelben ülők hangosan mulattak a jeleneten, de hátul türelmetlen pisszegés támadt. A rendőrkapitány, aki a nagydobra könyökölve, egész előadás alatt figyelemre sem méltatta a színpadot, lenéző, szenvtelen arccal szívta kialudt szivarját, a pisszegésre felemelte fényes golyóbis fejét, és puffadt zsírpárnák mögé süllyedt szemével nyugtalanítóan nézett a hátsó sorok felé. Alig mozduló, lebecsátott szemhéjával olyan volt, mint egy figyelő, álmoszemű öreg varangy. Mellette ült a főjegyző kényelmesen elnyúlva, messzire kirúgott lábszárakkal, szökén, jól fésülve, csinos arcának, szálas alakjának minden tetszetős hatását arra a pillanatra igyekezvén koncentrálni, amikor a primadonna kilép a színpadra. Erre várakozott a színpadot körülülő másik négy-öt férfi is. Közöttük volt Zizevszky is, hátat fordítva a színpadnak. Sima, élesre lapult nagy fülkagylói fénylettek, hasadt alsójaka szélesen buggyant elő kicsi álla fölé. Pecsétgyűrűs hosszú ujjai a selyemnyakkendőjébe tűzött gyöngyszemmel játszadozott. Alul volt még a negyvenen, de szörtemen sárga arcának merev vonásai, csömört színlelő lenyúló szája, mozdulatlansága e pillanatban öreg ruának mutatták. Térdén fehér glazékesztyű feküdt, élesre vasalt kurtá nadrágszára elegáns bokavédőben folytatódott. Mint a rendőrkapitány, ő sem méltatta megtekintésre a színpadot, de elunván háta mögött a csizmák egyhangú dobogását, címeres gyűrűjével megkopogtatta az egyik kottaállványt és nyafogva szólott hátra a színpadra.

- Elég volt már. Válaki más jöjjön...

Nevetés támadt. Az újságíró szeme egy fiatal leányarcon akadt meg.

- Kléber Ilona...

Szöke, gyermekes, szelíd, kissé sápadt arc. Kipirulva, édes mosolygással állott föl és engedte át a derekát, amikor Baltazár a tűzoltóbálon felkérte. És hogy megriadt az arca, amikor anyja lefejtette a derekáról az újságíró karját és kézenfogva visszavezette a helyére.

Baltazár most sokáig nézte. Érdekes, gondolta, Veresy Ilonához hasonlít. Észre sem vette, a színpadról elkotródtak az éneklő csizmák és belibegett a színre egy kurtaruhás, teltscombú nő.

A színpadot trapézalakban körülülő zsűritagok a rendőrfőnök kivételével összeverték a tenyerüket. A közönség követte példájukat és a primadonna kacérul ugrándozott a taps-viharban. Az újságíró szórakozottan nézett maga elé. Egy novellatéma zsongott benne tegnap óta. Elhatározta, hogy nem várja be a második felvonást, hazamegy és megírja a novelláját. Nem lesz holmi békés nyekergés, kis csónakázás a fantázia poshadt, békalencsés taván, tárca, fesledező kis beszélybimbó. Nem. Maga körül pillantott: de ki fogja őt megérteni? Zizevszky? A főjegyző? A varangybéka?

...A felvonás végén az előcsarnokban magához intette őt a főjegyző.

- Tudom - bólintott a fejével -, a színikritikát ön fogja írni.

- Honnan tudja, hogy ezt akartam mondani? - csodálkozott a főjegyző.

- Nem volt nehéz eltalálni. Különben... közöltem már a drámai hősnővel is.

A másik elégedetten mosolygott. Hivatali méltóságával nem fért össze, hogy az újságírót különös megbecsülésben részesítse, de titokban nem tagadott meg tőle egy-egy nagylelkű kézfogást. Hasznát lehetett venni néha a fickónak, nem volt éppen ostoba. Aztán valami hallgatóságos megállapodás cinkostársakká is tette őket. Például a polgármester-kérdésben. Az újságíró kitűnően értett hozzá, hogy a polgármestert megbosszantsa és a maga könnyed és ártatlan módján nevetségessé tegye. Itt van azonkívül a színikritika és egy csomó más kérdés

is. Főjegyzői elfoglaltsága miatt nem ért rá cikkeiben, amiben a lap számára ír, minden jelentéktelen kis ékezetet felrakni, vegyelemzésekre bocsátkozni annak megállapítása iránt, hogy ikes, vagy iktelen ragozású-e az ige, amely a kezeügyébe téved. Az ember sebtében feldönti néha a mondatok értelmét, adós marad itt-ott egy állítmánnyal, kétszer is leírja az alanyt, és nagy sietségében elpotyogtat olyasmit, amire azt szokták mondani, hogy se füle, se farka. Mindezt azért, mert hivatali elfoglaltsága gátolja abban, hogy mondatait azzal a túlzott gondossággal állítsa össze, amely az idővel bőven rendelkező írkászok sajátja. A hazafias kitörések érces harangkongása körül is zavarok támadnak néha, az érces kongás veszedelmesen emlékeztet néha repedt fazekak zajára. Az újságíró ráér, nem kerül fáradságába felrakni a hiányzó ékezeteket s szükség estén átpingálni kicsit az egész írásművet. De néha haragszik rá. Az újságíró néha elkövette azt a hanyagságot, hogy a kézirat dudvaít elfelejtette kiirtani, ami némileg ártalmára volt a cikk értékes gondolatmenetének. Legutóbb is azt a hatalmas támadást, amelyet „Egy hazafias tűzoltó” inkognitójában intézett a polgármester ellen, minden gyomlálás nélkül adta nyomdába. Hogy Baltazár a drámai hősnőnek is jelezte már az ő színkritikáit, ezt szolgálatkész cselekedetnek minősítette.

- Sétáljon el a polgármester háza elé - hunyorított neki jelentőségteljesen -, és nézze meg, mi történik ottan. A vén számár a város költségén kiaszfaltoztatta a kocsit is, hogy nyugodtan alhasson.

Zizevszky, aki már értesült az újságíró és a drámai hősnő ismeretségéről, hitetlenkedve közeledett. - Miről diskurálták olyan sokáig? - kérdezte az újságírótól.

- Úgy találja, hogy sokáig diskuráltunk?

Zizevszky úgy tett, mintha nem hallaná.

- Kérlek szépen - fordult a főjegyzőhöz -, ez a Veresy távasszal Pesten mellbelötte magát egy báróért, akivel szegről-végről átyáfiák vágyunk.

Az újságíró felvette a kabátját és kilépett az udvarra. Emlékezett rá, Pesten néhány hónap előtt, egy reggel vértócsában, eszméletlenül találtak egy fiatal színésznőt a lakásán. Akkor napokig írtak a lapok a nagy szenzációról...

Tehát ő volt az?

A szín felől, ahol az ócska omnibusz állott, Csermely tántorgott feléje, csuromvizesen, szemüveg nélkül, rövidlátón tévelyegve. A kezében valami ajtókilincset szorongatott. Boldogan kapaszkodott meg az újságíróban...

- Galambocskám... nem látta valahol a szemüvegemet?

A szemüveg ott lógott a kabátja egy gombján. Baltazár leakasztotta és a kezébe nyomta.

- Meghálalom, Pjotruska... jöjjön csak... Ott vannak abban az udvari szobában... csipsz... rájuk zártam az ajtót... nehogy valaki ellopja őket... A pincérrel szobát nyitattam nekik... jöjjön, galambocskám, válasszon egyet magának... ó, ha tudná, barátom... milyen feneketlenül boldog vagyok...

Nekilódult a színben álló omnibusznak, a kilincset, amelyet a kezében tartott, visszaillesztette a helyére, ami jó néhány percnyi munkát igényelt, aztán felnyitotta az ajtót.

- Az egyik művésznő szíveskedjék kihurcolkodni a szobából - kiáltotta be az ajtón. - Válasszon, hazám félreismert novellistája... válasszon...

Az újságíró egy pillantást vetett a kocsi belsejébe. A két nő egymásba gabalyodva, kusza, színes rongycsomók módjára feküdt a kocsi keskeny padlóján. A fogalmazó megpróbálta életre kelteni őket. Részegek voltak, az egyik barátságtalanul rúgott Csermely felé.

Baltazár megfordult és a kapu felé tartott. Az eső csurgott, az udvart mély víztócsák borították. A kapu aljában egy sötét alak állott. A színész nő volt. Valakit kocsiért küldött, de úgy látszik, az illető megfélemezte róla.

- Kérem - szólalt meg, Baltazárt a homályos kapualjban meg sem ismerve -, nem lenne szíves valami kocsit keríteni nekem?

Az újságíró készségesen vállalkozott rá. Elsietett, de hasztalan szaladgált a csurgó esőben, kocsit nem talált. Ehelyett terebélyes esernyőt szerzett valahonnan, azt kínálta fel a türelmetlenül várakozó színésznőnek.

- Az út egy kissé barátságtalan lesz, művésznő - mondta udvariasan. - Terhére lenne, ha elkísérném?

Veresy Ilona most ismerte meg. Az arcát a feltűrt gallér és a letűrt kalap árnyékában nem láthatta, csak a hangja kötekedő muzsikája árulta el, hogy ismét azzal a kellemetlen fiatalemberrel áll szemben, aki az előcsarnokban indulatba hozta.

A gyér lámpavilág alatt elszántan, kihívó daccal nézett az arcába.

- Kísérjen - felelte kurtán.

V

Óvatosan keltek át az aszfalt hidegen villanó kátyúin. A sarkon egy ködös vendéglőből zeneautomata hangjai szűrődtek ki, az ajtó kicsapódott és néhány fiatalember botorkált le a lépcsőn. A kihasadó lámpavilágnál meglátták az újságíró, mire az egyik elfütyentette magát, felpattintotta öngyújtóját és utánuk világított.

- Hop-hop... oda nézzetek - rikította el magát csodálkozva -, komondor legyenek, ha ez nem Petőfi... Nője van Petőfi úrnak... Halló, Baltazár... jó mulatást...

Az újságíró keze egy pillanatig összeszorult az esernyő nyelén. Aztán, anélkül, hogy ügyet vetett volna a rikoltó alakokra, nyugodtan lépegetett tovább a gyászruhás fiatal nő mellett, vigyázva arra, hogy túl közel ne tévedjen hozzá az ernyő alatt. A lámpa tovasikló világánál elfogta a pillantását.

- Magát Baltazárnak hívják? - kérdezte a színésznő, megtörve a hosszú csendet.

Az újságíró felelt, aztán újra csend állott be. A lábuk alatt cuppogott az esőlé. Lejtős utcába értek, amelyben már csak egy-két petróleumlámpa pislogott. A síkos úttesten lomha, sötét foltok imbolyogtak keresztül. Az egyik kerítésről kutya vetette magát a lábaik elé, lucskos bundáját végigkente rajtuk és vastag ugatással iramodott be egy kerítésen az udvarra. A színésznő megremegve kapott az újságíró karja után.

- Kapaszkodjék belém, művésznő - ajánlotta Baltazár barátságosan. - Egész otthonosan, kisasszony... Nem fogom félreérteni.

Veresy Ilona a fiatalember karjába fűzte a kezét. Az a „Nem fogom félreérteni” mintha fölösleges megjegyzés lett volna. Nem felelt neki semmit, némán lépegetett tovább. Világosságához érve, végignézett összemaszatolt ruháján és sáros félcipőjén. - Semmi - legyintett az újságíró vigasztalóan - kisváros... éjféle kaland... Az ember cipője belemerül a kátyúba, mire észrevette, hopp, benneragadt a sarka... Jó, ha csak a sarkát hagyja ott az ember, néha az egész útravalója is ott reked. Az akarata, vágyai, biztossága... Van, aki nagyobb kátyúba lép. Még a hangja frissége és mozdulatainak kecsessége is odavész. Úgy mászik ki belőle, mint sóval terhelt számár a patakból: sötletlenül, üresen, céltalanul...

- Nem vette észre, milyen lúdtalpasok a kisvárosi emberek?

A nő megrázta a fejét. Még nem volt vidéken.

Az újságíró tovább fecsegett.

- Itt van például az én cipőm. Kegyed látta az én cipőmet... kérem, nincs abban semmi, hogy alaposan szemügyre vette őket. Én nem csinállok titkot belőle, az én cipőmnek alaposan befellegzett... de bocsánatot kérek, kisasszony, szórakoztatja magát az én locsogásom?

A színésznő megmozdította kissé a vállát.

- Miattam locsoghat.

Az újságíró nem jött zavarba, tovább locsogott. A cipőjét kezdte magyarázni. Az ember kidüleszti mellkasát és útnak ered... hová indul az ember, ha fiatal és teletömte a fejét mindenféle megváltó gondolattal? Elindul világot váltani. Ő olyan domborúnak érezte a mellkasát, mint egy atléta, olyan nagyokat és gyönyörűket tudott lélegzeni... Hát mendegélt és vidáman lengette a tarisznyáját. A megváltás útirányával még nem volt egészen tisztában, de valami homályos ösztön azt súgta neki, hogy egy fővárosi szerkesztőség felé kell beállítania

az iránytűjét. Ahogy lépegetett kifelé a városból, csak jön egy rendőr és azt mondja, hogy hajja tisztelt Petőfi úr, ne igen lengesse itt a tudományát, mert itt mindenfajta lengetés szigorúan tilos. Pödörgette a bajuszát és szemével erősen matatott a tarisznyájában, amiben a hamubasült pogácsáját tartotta, mintha lopott holmit dugdosna benne. Engedelmes tisztelője lévén a hatalomnak - mert nézete szerint a hatalmat tisztelni kell -, úgy tett, ahogy a rendőr mondta, nemigen lengetett tovább. Folytatta útját, bár egy kicsit már meglappadt jókedvvel. Aztán jön a másik rendőr, és azt mondja, hogy ne vegyen akkora lélegzetet, mert az nem jár neki, akkora lélegzet. Kérdi tőle, kinek a parancsára, azt mondja a rendőr, a főorvos úr parancsára, meg a rendőrkapitány parancsára, mivel ez közlekedési kihágás, a kapitány úr sem szokott ilyen nagyokat lélegzeni, meg aztán nem is tudna, ha akarna is, a mellbősege miatt. Úgy határozott, hogy ezt a parancsot már nem tartja be, eleget tett tehát a tüdeje követelményinek, és akkorát lélegzett, amekkorát csak tudott. Közlélegzési kihágás és tarisznya-lengetés miatt üzőbe vették, hiába volt neki nagy tüdeje, nem tudott átugrani minden pocsolóját, néhányba belemászott, és egyikben benne is maradt a sarka...

Tréfásan beszélt, hogy felderítse a színésznőt. De az makacsul hallgatott. A keze ott pihent a karjában, néha, ahol síkosabb útra tértek, megszorította. Az újságíró megkérdezte tőle, kívánja-e, hogy elhallgasson? A színésznő újra vállat vont. Neki mindegy. Baltazár erre a színházról és a városról kezdett beszélni. Tolvajlámpásának mosolygó fényét gyors szökelléssel suhantotta el a felbukkanó alakokon.

- Valami lovagjuk is van - szólalt meg a színésznő visszaemlékezve arra, amit a titkártól hallott.

- Tud már róla? - csodálkozott az újságíró.

- Vigyázzon, kisasszony... vigyázzon erre az emberre.

- Miért vigyázzak? - tudakolta a nő sértődötten.

- Bizonyára hallotta már - felelte az újságíró -, hogy a kígyók madarat tudnak hipnotizálni. A kicsi, ragyogó tollú paradicsommadár gyanútlanul csicsereg a fán, ügyet sem vet a kígyóra, amely csak nézi alulról, csak nézi nyálkás vággyal, és a paradicsommadár egyszerre csak lepotyog a fáról...

- Úgy látja, hogy a paradicsommadárhoz hasonlítok? És azt hiszi, hogy én is le fogok potyogni a fáról, ha a lovag kitartóan a sarkomban lesz? - Megállott, a karját kihúzta az újságíró karjából. - Mondja csak... Ugye, nem hitte el, hogy a Vígben játszottam?... Volt valami sértő a mosolyában... Mit gondolt rólam?

- Semmit, kisasszony - mondta Baltazár szelíden - semmi rosszat... Mikor orrba vágta a titkárt, azt mondtam magamnak: szép, határozott mozdulatai vannak. Szép, elragadó kezei...

- Mást nem?

- Mást? De igen, kisasszony. Felvetette a fátylat az arca elől, és akkor arra gondoltam: milyen fiatal, milyen elgyötört arc. Fáradt lehet egy messzi úttól, sok-sok állomáson csattogott át a vonatja, mint ahogy utazásoknál szokás.

- Érdekes.

- Ahogy utazásoknál néha megesik, kisasszony: egy nagy-nagy állomás előtt egy kis hibás váltoállítás... A kisasszony ifjú idegeit megviselte egy kicsit a hibás váltoállítás, gondoltam magamban, te Baltazár lapszerkesztő, hallod-e, meg kell bocsátanod neki, hogy olyan fagyos nevetéssel trillázott le téged.

- És maga erre nagylelkűen megbocsátott? - érdeklődött a színésznő.

Nagylelkűen? Baltazár legyintett: nem szokott nagylelkű lenni. Aztán elhallgatott. Érezte, hogy a színésznőn valami keserű hangulat haragos felhője rohan keresztül. Az út szélesre ástotta előttük fekete száját. Az árok szélén néhány fűzfa hidegen csóválta tar fejét az alánehazedő éjszakába. A lábuk néhányszor belecsobbant a vígasztalan, piszkos esőlébe.

- Nem tévedtünk el? - kérdezte a színésznő belebámulva az elhígult, fekete utcába.

- A temető - mutatta az újságíró -, aztán célnál vagyunk.

- Temető? Elindultam egyszer a temető felé - felelt a nő, s a nevetése hidegen, tompán ömlött el az éjszakában -, és mégis eltévedtem...

- A vezetőjében lehetett a hiba.

- Veresy Ilona hirtelen szükségét érezte annak, hogy beszéljen. Gonoszkodó kedve támadt.

- A vezetőm otthon felejtette a bátorságát, visszaszaladt érte, és én egyedül vágtam neki az útnak... Pedig roppant bátor férfinak látszott, csupa bronz volt, mindennap svédturnázott...

- Valami rokona volt a mi lovagunknak... Egy félóra előtt jelezte a színházban.

A nő megállott.

- Rokona?

- Szabad tudnom, mi történt vele?

- Szabad - nevetett a színésznő. - Kiugrott az ablakon... Amikor én elvágódtam a földön, kiugrott az ablakon... No, ne aggódjon érte, semmi baja nem történt, földszinten volt a lakásom.

Apró, fojtott strófákban nevette ki magából a svédturnázó, nagyszerű férfit, aki nyúl módjára ugrott meg a korai örökkévalóság elől. Pedig az ajtón is átsétálhatott volna, senki vissza nem tartotta, de műugró volt az aranyos és inkább választotta az ablakot... Az újságok könyökig vájkáltak a szenzációban, mint a mészárosok, amikor levágott állatban turkálnak. Förtelmes volt, miket írtak. Azt hitték, meg fog halni...

A malomhídhöz értek, amelyen petróleumlámpa füstölgött. A rozoga deszkák alatt harsogva lódult tova a zsilip lerohanó vize. A színésznő megállott, és a lábával meglökte a laza korlátot.

- Kimentene?

- Hangos víz - mondta az újságíró -, de nem mély. Nemigen szokták ezt olyasmire igénybe venni.

Csökönys ez a fiatalember. És milyen bántó nyugalommal, milyen elnézően mosolygott ott az előcsarnokban.

- Kimentene? - lobbant ki a nőből a gúnyos kíváncsiság.

Az újságíró nem felelt. Mit feleljen? Állott csendesen, kezében a félrebillent ernyővel, ahogy a színésznő félrebillentette a szitáló esőben, és nézte a fiatal nőt, aki karcsún, ismeretlen szenvedélytől márvánnyá keményült arccal, a hulló permet ezernyi gyöngyszemétől ragyogó hajjal, a harsogó víz fölött egy himbálódzó, meghajló deszkavégen állva, megalázó szavakat lobog feléje.

- Mon ami, ne álljon ott olyan napóleoni felelősséggel a parapléja alatt és ne hüvösködjék, mon ami, mert az sehogy sem áll jól magának... A barátai megbántottak ott a kocsma előtt, és

maga csak kullogott mellettem, mint egy megriadt kutyakölyök, és nem mert visszacsaholni rájuk... Nem látta hasznosnak megkockáztatni a védelmemet... Jelentéktelen eset vagyok magának... úgy látom, nincsen kedve náthát kapni miattam... Ki sem mentene. Ugye?... - És cipője orrával meglökte a korlát laza rúdját, amely a szilaj lökéstől nyikorogva hullott a vízbe.

Az újságíró mellette termett. A deszka megreccsent alattuk.

- Jöjjön, kisasszony.

A nő dacosan, megvetően nevetett.

- Csak menjen, mon ami. Ne kockáztassa itt miattam az egészségét.

Baltazár átfogta a karjával, és a levegőbe emelte. Aztán levitte a hídról. A karja erősen ölelte a szilaj testet, amelynek itt-ott érezte megremegő puhaságát. Az arcát a nő arcának hűvös húsa érintette. Forróság, sohasem érzett szédület kezdett zsongani a halántékában. Állát és száját megragadták a nő ujjai. Kinyíltak az ajkai és megcsókolta az ujjakat.

- Eresszen - hallotta a hideg parancsot.

Letette a nőt, ott álltak már a hentesház közelében.

- Ma nem vacsorázott, kisasszony - jegyezte meg Baltazár szárazon.

- Ezt is tudja már? - kérdezte a színésznő fagyosan.

Baltazár nem felet a kérdésre. Csendesen mondta:

- Egy negyedóra múlva visszajövök. Ha kopogtatok, nyissa ki az ablakot...

A színésznő, akinek keze már az ajtókilincsen volt, megfordult. Ez a kopott szatír... ó, ez a kopott szatír... talán az ablakán akar bemászni? Minden köntörfalazás nélkül, nem is az ajtón, hanem az ablakon át akarja nála férfiúi kegyét leróni?... Istenem, hát mit gondolnak ezek az emberek?... Hajnalban, amikor megérkezett, a szennyes, zsúfolt társaskocsiban, egy szuszogó utazóféle kedélyesen az ölébe invitálta. A titkár öt koronát kínált neki előlegül a fizetésére, és cserébe ezért az áldozatkészségéért a nyomorult a mellét akarta megcirógatni... Hát minek nézi őt?... Az a Fuszekli nevű mesterlegény kilopta a tárcából a cigarettákat... Aztán ez a mestergerendás budoár a hentes házában... ezek a sártengerben fuldoló utcák... ez a hangosan vigyorgó műpártolás... A kriminalista, akiről a titkár hunyorogva példálózgatott, aki a veresborát és ázalékjait rakja a művésznők lábai elé, ha eláll az eső... Ezeknek az embereknek játsszon ő drámát!... És ezek közül az emberszabású majmok közül válasszon magának szeretőt... Miért jött ide? A vidéki színészelet romantikájával akarta gyógyítani magát?...

Felháborodás szorongatta a torkát. Mit fog itt kezdeni? Miért hagyta el Pestet? Hiszen kaphatott volna ott is szerződést. Pihenni akart, vagy talán menekülni? Hiszen azt az embert nem szerette már...

...Mikor felépült a sebéből, az az ember eljött hozzá. Alázatos, zavart mosollyal állott meg az ajtóban, mint egy könnyelmű kamasz, aki rossz fát tett a tűzre és biztos a bűnbocsánatban... „Jó, hogy így történt, Ilona... igazán... igazán boldog vagyok... igazán mondom magának, Ilona...” Vajon hányszor mondja még, hogy igazán, kérdezte ő magától kihűlő szívvel... És a báró tovább hebegett, tovább igazánkodott: „Ilona, kidobattad a virágaimat... visszaküldted a leveleimet... de én még most is...” Figyelt, nézte mozdulatlanul a hebegő embert, aki most hirtelen letérdelt ott az ajtóban. Látta magát a szemközi tükörben; fehér volt, mint pongyolájának a csipkéje. De a szeme meg sem rebbent, ahogy nézte az embert, aki most odakúszott eléje, ahogyan rossz filmekben láthatta... „Felejsük el, Ilona... igazán kérlek, felejsük el...” Milyen hamis, milyen hasogatóan közönséges volt: a szerelmük, a halálra készülődésük és ez az

utolsó, mindent megölő találkozásuk. Milyen simára volt fésülve most is ez az ember, milyen tökéletesen elegáns volt a bűnbánatnak ebben az órájában is... Fenn a zsebében egy mintás-szegélyű, hófehér zsebkendő... gondos könnyedséggel megkötött selyemnyakkendő... szemén a monokli: „Felejtsük hát el, Ilona...” „Elfelejteti? Hát van még mit elfelejtetni?” Aztán valami szörnyű szégyenkezés forró hulláma zúdul végig rajta. A báró a ruhája szegélyét csókolja... Milyen banális, milyen hamis, milyen tökéletlen... Nem szól neki, eddig még nem szólt hozzá, csak hallgatta pihegve és nézte összeomolva... Ezért az ostobáért akart ő meghalni?... Ezzel akart nekiindulni a másvilágnak, az örök együttlétnek, a halálon túli elszakíthatatlanságnak? „Menjen - mondta neki -, menjen...” A szeme száraz marad, fájdalom nélkül nézi a becsukódó ajtót. Semmi más érzése nincs, csak szégyenkezik. Forró, sötét szégyen égeti. Az öreg báró boldog, hogy hiánytalanul visszakapta kitagadott csemetéjét. El akarja végezni még az utolsó simításokat: ahogy szokás, gavalléros borítékot küld az emberével, hogy lehetővé tegye neki valami olasz, vagy svájci üdülőhelyen a tökéletes feledést. „Kéretem a báró urat”, üzeni válaszul, s mikor az öreg beállít, golyót gyűr a papirosból és az arcába vágja. „Csak ezért kérttem.” A színházhoz nem jár be többet. Elviselhetetlen lenne számára a kollégák és az ismerősök pillantása. Ismeretlenek is felismernék, négy-öt lap is hozta a fényképét... A lakását feladta, a bútorokat elkótyavetyélte, elajándékozta, és egy magános nőrokonához költözött. Elvágódott Pestről. Nyár végén egy hadonászó, kövér emberkét mutattak be neki. Zajos, furcsa dolgokat hordott össze a vidéki színészeletről. Érdeklődéssel hallgatta. A kerületünkben - magyarázta a kövér emberke - van egy városka, fenn a hegyek között... A színház egy fenyveserdő közepén épült... valóságos fenyőerdő veszi körül... A színháznak leszedjük a tetejét, felnyitható fedele van, és azok a hosszúkás micsodák, azok a pikkelyes dolgok, amik a fenyőfáról lógnak, előadás közben bepotyognak a színpadra... Képzeld el, egyszer fújt a szél, és annyi fenyőpikkely, vagy minek híjják esett a színpadra, hogy mielőtt a szubrett és a komikus elkezdtek volna táncolni, egy nagy seprűvel le kellett előbb seperni a színpadot... „Messze van innen az a városka?” - kérdezi eltűnődő kíváncsisággal. „Ojjé” - integet az emberke néhányszor a Keleti pályaudvar irányába, „Ojjé... három pár csirkét és három veknit ettem meg a vonaton, amíg felérkeztem Pestre... Nem nézne le hozzánk egy kis vendégszereplésre?” „Miért ne?” - mondja ő nevetve. És aláírja a szerződést. Tetszik neki a hulló fenyőtoboz... És íme, ez várt rá itten... Még a nevét sem tudja az újságírónak, úgy bukkant elébe a színház előcsarnokában, mint egy kaján szatír egy gyanútlanul fürdőző nő előtt. Felszállott benne minden haragja. Valamit mondani, valamit kiáltani szeretett volna. De nem tudta, mit, nem jutott az eszébe, ami bánthat, fájhat, megbosszulhat. Tehetetlenül, könnyes szemmel állott a kapu előtt, és az elsiető alak után nézett.

Az újságíró pedig szapora léptekkel indult vissza a főtérre. Megszámlálta a pénzét, néhány hidegre árvult nikkelpénz csörgött a zsebében, aztán betért a vendéglőbe, és hideg vacsorát csomagoltatott be. Egy kis szalámit, sajtot, néhány darab süteményt és egy fehér cipót. Amíg a cipót válogatta egy kerek kosárból, valaki megérintette a vállát.

- Hová vitte a gyászruhás zsákmányt, Baltazár? Csak nem a cselédcsőbe?

A gyógyszerészszegéd volt. Az újságíró nem felelt neki, békésen válogatott a cipők közt, mire a gyógyszerész az orra alá dugta hosszú bőrszivarját és a fogai közül hetykén odaköpte:

- Hallom, magánál járt az ifjú Majthényi.

- Jól hallotta - hagyta rá Baltazár, csomagját békésen a hóna alá véve.

A gyógyszerész megbillentette szájában a szivart. Kétszer is megbillentette és zsebrerakta a kezét.

- A cikkemet visszaküldte... Tudom, honnan fűj a szél...

Az újságírónak sehogy sem volt ínyére szóba ereszkedni a fitogó fiatalemberrel. Pedig magyarázhatta volna neki, hogy nincs mitől félnie, az ifjú Majthényi sokkal különb elbánásban fog részesülni, mert a cikket ő maga írta meg róla.

- A diplomata lekente magát néhány koronával - jegyezte meg a patikus megrovóan. Aztán újra billentett egyet szivarjával. - Lepénzelték magát, Petőfi úr...

Baltazár begombolta a kabátját, és rámosolygott a patikusra.

- Ha megvár itt, mondok valamit. Egy negyedóra múlva visszajövök.

A patikus érdeklődve emelte ki szivarját a szájából. Nem bánja, de egy negyedóra múlva biztosan itt legyen.

- Siessen - kiáltotta utána.

Baltazár bólintott. Sietni fog. Útközben eszébe jutott, hogy sovány kis dolgot produkál ezzel a vacsorával. Bort is kellett volna vennie, néhány decit, talán adtak volna neki hitelbe. A sajt az jó friss, a cipó is ropog, délután sütötték. Szerény vacsorácska lesz, egy-két falatocska éppen... Hamar leért a hentesházhoz, megállt az ablak előtt és halkán bezörgetett. Várt, a fülét rászorította az ablak üvegére és hallgatózott. Benn a szobában gyöngye nesz támadt. Erre újra megkocogtatta az üveget. Az olcsó elnyúlt függöny, amelyen sárga lámpafény derengett át, szétnyílt, és a nyílásban megjelent a színésznő karcsú alakja.

- Bocsánatot kérek - mondta Baltazár nyájasan -, valami vacsorafélét hoztam... Ideteszem az ablakpárkányra.

A csomagot letette a párkányra és elköszönt. De hirtelen kinyílt az ablak, és a következő pillanatban valami súlyosabb tárgy szottyant a lábai elé. Lehajolt és megnézte. A vacsora volt. Aztán, mintha mi sem történt volna, elindult a főtér felé. A vendéglőben a gyógyszerész várt már rá. Baltazár az asztalhoz lépett, és kétszer egymás után arcul ütötte.

VI

A falról leszedett egy tusrajzot - a saját alkotása volt: kövér felhők között összeomló légvár, mementónak szánta holmi könnyelmű építkezések ellen -, és a rajzlap hátán folytattat az írást. Már minden papírt telerótt. A rozsdától vörhenylő bádorgályha alatt papírzacskó hevert, szilvát vett benne hazajövet egy kései kofától. A zacskót felfejtette, kisimította, és maga elé terítette az asztalra a sápadt lámpafény alá. Most már takarékoskodni kellett a mondatokkal, kiszűrni áramló gondolataiból a nélkülözhetőt, garasosan mérlegelni a szükségeset, hogy az arasznyi helyen minden odavaló helyet kapjon. Hajnalodott már, mire elkészült a novellával. Az ablaka előtt, amely hepehupás, fűzfás utcácskára nyílt, deszkaszállító szekerek nyikorogtak. Összerakosgatta a felgyült papírhalmazt, amely olyan volt, mintha szemeteskosárból borították volna ki: tisztaság sűrűn teleírt rajzlapból, gyűrött naptárból, levélborítékból és más elhasznált papírgyártmányból. Az írás meggyorsította nyugodt lüktetésű vérét. A lelke átalakult: egyenletes, nyugodt derűje élesen lövellő reflektorfények gyors játékává alakult. Ismerőseivel, az emberekkel való beszélgetésében nyugalmas, hosszú mondatokban fejezte ki magát. De ha írt, a gondolatai csak kurta szavakban villantak, a dialógusok megállás nélkül viharzottak előre írásain. A papiros előtt élte le eddig ifjúságának minden nyugtalan, kitörő tettvágyát és dobogó, vágató romantikáját. A valóság nem nyújtott neki többet, mint a kisváros minden emberének: sok lehetőséget a tunya fogpiszkálásra és napsütésben való emésztésre. Csermely éjnek idején néha lobogva tárta fel szobája ajtaját (a kerítésen mászott be hozzá): tenni kéne valamit, Kiriljovics Pjotr, tenni, valami nagyot... Beüzte hozzá a kisváros éjszakai csendje, amelynek mázsás mamuttalpai eltaposással fenyegették. És leült tanakodni a tennivalókon. - Maga, Csermely, felrobbantja az Eiffel-tornyot - adta ki neki az utasítást az újságíró. - Megfigyelte, milyen kéjjel pusztítják el Párizst azok a könyvek, amelyek a jövő világ képét rajzolják?... Én lemegyek Afrikába... adjon egy térképet... nem hord magánál?... Az olyan szenvedélyes turista, mint maga, hordjon térképet magánál, legalábbis egy csillagászati térképet. Nos, én Afrikába teszem át a székhelyemet. Egy hatalmas állam vár ott arra, hogy valami jószímatú ember megalapítsa. Közül kiirtani az őserdőt... högyűjtő tartályokat építeni... megölni a baktériumokat... a liánokról hatalmas táblák fognak lógni és finom költemények lesznek rajta a mosolyról, az álomról, a felhőről és így tovább... Az államot nem ügyvédek fogják kormányozni. Megette a fene azt a civilizációt, amely rászorul néhány egyoldalú fiskális természetlen bölcsességére és koszos paragrafusára... Menjen, Csermely, az egereim már türelmetlenek, szeretnének már tovább rágódni a kézirataimon, amelyeket, mint tudja, ebben a ládában gyűjtök a számukra. A további teendőkön még gondolkodni fogok. - A fogalmazó, miután erősen szívére kötötte, hogy eszeljen ki valami hatalmas tennivalót, egy közös programot, amellyel felszabadítják az emberiséget az előítéletek és a kemény cipők elnyomórító béklyóiból, elvágtatott a Piros Lámpáshoz címzett irodalmi szalonba, ahol kitörő lelkesedéssel fogadták... A papiros előtt Baltazár lerúgta a keskeny cipőket. És ha elkészült az írással, úgy érezte, hogy egészségeset nyújtózkodott, hogy megropogtatta elálmosodott ízületeit, üdítő zuhanyt vett. Embereket alkotott, akik helyette cselekedtek, helyette csókolgattak, helyette emelték toronymagasságba az öklüket. Délceg izomzatú, fürgé, konokul előremenő emberek voltak. A saját hétköznapijainak áramszünetét éjszaka, munkája közben magasfeszültségű szilaj áramok követték... Olvasatlanul összegöngyölítette a kéziratot, egy madzaggal átkötötte, és bedobta a kályha mellett álló ládába, amely valaha fásládául szolgált. Azokon a fullasztó napokon, amelyeken komor, hálványos felhők neheztedek a városra, hogy foglyul ejtsék a lelkeket, néha kedve támadt belenyúlni szellemének és gondolatainak ebbe a poros takarékperselyébe. Ugyan micsoda víziókat zárt be

az összemadzagolt papírtekercsekbe? Rebbentsük életre, gondolta. Találomra kihúzott egy tekercset, és elindult, hogy a fogalmazót, valamelyik homályos kocsmából, ahol a pincérnő lábai elé mállva a fekete zongorát tépte és cibálta, kihalássza. Aztán a vendéglő zugában, vagy egy néptelen külvárosi utcában odaadta neki a kéziratot.

- Olvassa fel - adta ki az utasítást.

A fogalmazó, akit boldoggá tett az újságíró bizalma, lázasan nyúlt a kézirat után. A felolvasás abból állott, hogy sistergett, bokázott, letépte kabátjáról megmaradt gombjait, és aztán elragadtatva borult az újságíró nyakába.

- Ó, Kiriljovics Pjotr, ha én úgy tudnék írni... És maga itt oxidálódik velünk ebben a trágyagödörben... Kiadni, atyuskám... fellángolni, lepörkölni az uborkafáról irodalmi tetveinket...

Baltazár egy mozdulattal elállította a bővízü bugyogást.

- Hogyan, Kiriljovics Pjotruska, maga azt hiszi, hogy bolondságokat hadarok össze?... Ide hallgasson galambocskám... meg kell próbálnia a fővárosban, a Novoje Vremjánál... Letisztázni és beküldeni... Adja ide... én letisztázom... Nem, ne adja ide, siralmasan csúnyán írok... Különben megálljon, atyuskám... hagyja azokat az imbecilliseket... ne küldje be nekik... Tudja, mit csináltam két év előtt?... A Leonid Andrejev egyik elbeszélését küldtem be a saját névtelenségem alatt... Bevették a maszlagot, Pjotruska... Szerkesztői üzenet (úgy hat hét múlva): „Csermely J.: Gyöngécske mű. Alakjainak csak a neve orosz, a levegője, a szelleme csak kezdetleges utánzat. Témája közismert. Mértékünket nem üti meg...” Az orosz író egyik legjobb novellája volt... és nekik nem ütötte meg a mértéküket... Jól teszi, ne álljon szóba velük... Köpjön rájuk, galambocskám...

Egyszer egy ilyen felolvasás után előkapott a zsebéből valami papirost.

- Látja ezt a sorsjegyet?... Az a szándékom, hogy megnyerem vele a főnyereményt... Maga kételkedik, Kiriljovics?... Ide figyeljen... Nagy Sándor milliós hadseregét néhány fakír minden fegyver nélkül megállította... Mi a véleménye?... Tudja, mi volt ez? Akaratkoncentráció... Az én módszerem... (Az újságíró emlékezett rá: ezek az ő szavai voltak; minduntalan a saját gondolatainak torzójába ütközött.) A húzás napján koncentrálok az akaratomat... meglátja, megütöm a főnyereményt. Lapot csinálunk... Ott fog maga megjelenni, mint egy fényes meteor... Hátul, gyászkeretben a Moravetz és Csiszlik Olivér oszlási termékeit fogjuk közszemlére kitenni... Én vezetem a női rovatot... nagyszerű eszméim vannak... Mi a véleménye?... Ide hallgasson csak...

A kalapja, a ruhája őszinte robbanás képét mutatta. Az elragadtatás valósággal elrongyolta, olyan volt széttárt, szárnyaló karjaival, mint egy megbolygatott madárijesztő. Baltazár visszatette a poros ládába a kéziratot. Pestnek nem kellett. A lapok szerkesztői üzenetei csak a tömeges kivégzéseknél említették meg kézíratainak címét, az utolsó bekezdésben, amely e szavakkal kezdődött: „Nem közölhetők”... Vidáman mutatta meg a fogalmazónak; novelláiból egyet-kettőt tréfából leköszölt a Kárpáti Figyelőben. Senki sem olvasta el. Azaz akadt mégis két ember, akik nem dobták félre olvasatlanul. Az egyik Moravetz volt, a gimnázium irodalomtanára, a másik Csiszlik Olivér, a költő. Úgy tettek, mint vakondok az illatosan virágzó réttel: földalatti csőhálózatot túrtak alája. A gyökereken rágcsáltak, és alulról szagolták a virágokat. Moravetz az idegen szavakat bogarászta, Csiszlik a holtvágányra szaladt hasonlatokra vadászott.

A cseléd már megébredt és csörömpölve rakta le a kövezetre a tejeskannákat, amikor az újságíró ledobta magáról a ruháit és végignyúlt a keskeny faágyon. A ruhái gyűrötten heverték

a széken. Eszébe jutott az esti jelenete a patikussal és homlokához nyúlt. Kis gombóc dudorodott rajta. Akkor kapta, amikor a patikus egy húsos csapástól az asztal alá gurulva elkapta a lábát és kirántotta alóla. „Egy kenőcsöt Petőfi úrnak az orrára májfolt ellen” - javasolták a patikusnak csapszéki barátai. A patikus erőlködött, fújtatott, talpra állt és megint nekilendült. Ő bevárta, aztán az öklét függőlegesen feltolta. A patikusnak megreccsentek a fogai és feladta a küzdelmet. Valamelyik tavaszi estén jött rá arra, hogy ezzel a függőleges mozdulattal véget vethet a hasonló eszmecseréknek, ha rájuk unt. Cikket írt a Kesztyűről és néhány alak egy este gáncsot vetett neki. Háromszor tolt fel függőlegesen az öklét, és nem lehetett oka panaszra. Az ellenfelek lefegyverezve csikorgatták utána meglazult fogait, és ő távozóban vidáman lengette feléjük zsebkendőjét. A patikustól is illendően elköszönt: „Azért csak vegye meg vasárnap az újságot. Nem felejtkeztem meg Majthényiről”...

Hirtelen felült az ágyban. A tekintete betévedt a rosszul foncsorozott tükörbe. Pjotruska - nevetett magára -, miért képelte fel a patikust? Mi közöd volt ehhez a patikushoz?... Hogy pöffedt magaviseletet tanúsított?... Ááá, Pjotruska, semmi keringő a lényeg körül... Mi a neve a letépett tyúkszemeknek?

A fal felé fordult és lehunyta a szemét. Tökfilkó vagyok, gondolta szárazon. Az az érzése volt, hogy oroszlánketrec helyett majomketrecbe ugrott, hogy kihalássza a színésznő eldobott rózsáját.

Délután arra ébredt, hogy a kutyája az udvaron heves szóváltást folytat két cilinderes fiatalemberrel. A kutyát a szőrös kalaptornyok éktelen tiltakozásra ingerelték. Rút, ismeretlen állatfajnak nézte őket és minden igyekezete odairányult, hogy lekergesse őket a két ismeretlen fejről. Az újságíró véget vetett a céltalan csatározásoknak, és a látogatókat betessékelte a szobájába. A kicsi szoba egyszerre megtelt benzinszaggal és valami hervadt szekrényillattal, amely a két zavart képű, frissen borotvált fiatalember fehér glazékesztyűjéből és hosszúszárnyú Ferenc Jóska-kabátjából áradt. Baltazár nyugodtan visszamászott az ágyába, és vidáman végignézett szokatlan látogatóin.

- Mindenekelőtt - kezdte az egyik, meghajtván magát - be fogunk mutatkozni...

- Valóban? - csodálkozott Baltazár.

Mind a kettőt ismerte. Az egyik, aki a bevezető beszédet tartotta, nyolc évig volt osztálytársa. Kelemen Györgynek hívták. Ejnye, gondolta Baltazár, és barátságosan helyet szorított neki az ágya szélén.

- Ülje le, Gyuri, ide az ágy szélére... a cilindereket le lehet tenni az asztalra... A fölösleges székeimet feltüzelttem a télen... szokatlan hidegek voltak.

Szavaival meglehetősen zavart támasztott. A Gyurinak nevezett fiatalember komor arcot öltve előrelépett. Nem lehet titok Baltazár előtt, mondta, hogy e látogatásnak nincsen holmi barátságos jellege, amiért is kéri őt, hogy mellőzze a tegezést... Határozottan felhívja erre, minthogy ő a maga részéről már esztendő óta leszokott erről. Azért jöttek, hogy Baltazár nevezze meg segédeit.

Az újságíró a párnára könyökölt. Nagyon elcsodálkozott ezen a férfias beszéden. Nézte Gyurit, aki Schillert mindig Goethével tévesztette össze és a mohácsi síkot a majtényi síkkal. És most milyen könnyedén ropogtatja az ilyen imaginárius dolgokat, mint: erkölcsi folt, kódex, elégtétel... Mintha lyukas mogyorókat ropogtatna. Kócos, sovány kamaszka volt, amíg együtt jártak, sokszor marakodtak össze a padok között. Baltazár néhányszor vékony, törekeny orrára nyomta a maszatos szivacsot. Valahol az orra hegyén mintha még most is rajta volna a régi szivacsok gyerekes maszatja, de az arcából már tollasodott a méltóság, a valakiság suta,

kisvárosi önérzete. Csuklóján vékony aranylánc finomkodott... Otthonosan lubickolt már a társasági élet langyos tavacskájában, néhányszor már együtt látta őt Zizevszkyvel, ami nagy kitüntetés számba ment. A másik fiatalember, a kevésbé szónok, aki félmerészen csak lába hangosabb odébbakásával és semmitmondó szemének kemény, de hirtelen megzavarodó és elforduló tekintetével osztozott a barátja méltóságteljes kijelentéseiben, most előrelépett, és figyelmeztette az újságírókat annak a hátrányos következményeire, ha megtagadná segédek megnevezését.

- Nono - egyengette Baltazár simára a ráncot vetett tónust -, nem tagadom meg, nem vagyok olyan makacs természet. - Ámbár nem titkolja, tette aztán hozzá, hogy a segédek megnevezése némi fejtörést fog okozni. Nem ajánlanának neki valakit az urak? Látva aztán, hogy a becsületügyi kiküldötteket ez a kérdés kibillentette a párbajkódex által kijelölt kerékvágásból, közölte velük, hogy majd maga fogja a segédek a szükséges létszámban előteremteni... Mit szólnának a tisztelt rendezőbizottsági urak például Csermelyhez? A fogalmazó bizonyára nagy odaadással lenne segítségükre a becsületbeli hadműveletek irányításában.

A kiküldöttek sértődötten utasították vissza a méltatlan tónust. Gyuri, az osztálytárs megbélyegző eljárást helyezett kilátásba. És mielőtt távoznak, mondotta, nem mulaszthatják el megjegyezni, hogy Baltazár vakmerően mellőzte az udvariasság alapelemeit, midőn ügyet sem vetve küldetésük fontosságára, visszafeküdt az ágyba.

- Csak helyszűke miatt történt - biztosította őket az újságíró.

- Mi önnek, hogy úgy fejezzem ki magam - folytatta a hajdani osztálytárs -, bírái vagyunk, akik ítélni fogunk afölött is, hogy méltónak és képesnek tartjuk-e önt... a lovagiasság... egyszóval elégtételadásra. Nem túlzás tehát, ha azt állítom, hogy a jövője fölött fogunk dönteni... Vannak illetékes körökben olyatén vélemények is, hogy ön ab ovo... egyszóval vannak olyanok, akik kételkednek az ön abbéli képességében... egyszóval...

Az újságíró úgy határozott, hogy nem gyűjtja meg a szájában lévő cigarettát, nehogy megzavarja hajdani barátja törékeny mondatszerkezetét, amely rendszerint már az első szélfúvásra is összedült. Figyelmesen hallgatta. És eszébe jutott, hogy két év előtt báli meghívót kért tőle a húga részére... Valami ifjúsági bál volt... és Gyuri, aki elnöke volt a rendezőbizottságnak, ötölve-hatolva ígérte meg, hogy majd előterjeszti a kérést, aztán postán elküldik a meghívót. De sohasem küldték el. Ellenállhatatlan kíváncsiság vett rajta erőt, ahogy a távozni készülő zordon fiatalembereket nézte.

- Egy kérdést még - szólott utánuk. - Egy igen komoly kérdést még, uraim... Tudnának nekem egy festőt mondani?

A másik kettő nem értette a kérdést. Festőt? Miért? És milyen festőt?

- Egy festőművész nevét gondolom... Vagy mondjuk, egy szobrászt: magyart vagy franciát, mindegy...

A látogatókat meglepte a kérdés. Akaratlanul is összeráncolták a homlokukat, és gondolkozni kezdtek. Az ajtóban állottak, és a cigarettázó újságíróra bámultak.

- Nem bánom, uraim, egy tudóst.

A másik kettő egyre növekvő zavarral tűnődött az ajtóban. Az újságíró tovább faggatta őket:

- Egy bölcselőt, uraim...

- Miért akarja tudni?... - érdeklődött Kelemen Gyuri, és hirtelen világosság gyulladt ki benne. Felfortyant, kipirult a méltatlankodástól. - Kikérem magamnak... megértette... kikérem

magamnak, hogy engem itt intelligenciából vizsgáztasson. Nekem itt nincs szükségem... nekünk itt nincs szükségünk a maga szobrászaira és festőire meg íróira. Ezt jegyezze jól meg... Én akkor is úriember vagyok, ha egy író sem jut az eszembe. Maga pedig kívülről elmondhatja az egész lexikont... érti... akkor sem... akkor sem... megértette?...

- Megértettem bólintott az újságíró. - Isten veled, Gyuri - intett utána barátságosan. Aztán felkelt és öltözködni kezdett. Mosakodás közben újra meglátta magát a tükörben.

- Párbajozni fogsz, Baltazár? - kérdezte magától mosolyogva.

VII

Az erdőt övező árok mélyén hatalmas, öreg patkányok sütkéreztek a padon. Az újságíró a csapóhíd korlátjára támaszkodott és szórakozottan lenézett a mélységbe. Az ároköv fekete téglái közül sárga virágok serkedtek ki... Megszólalt benne a Csermely csúfondáros hangja: „Mondja csak, Kiriljovics Pjotr, hát ilyen filozófus maga?... Párbaj... hol olvasta ezt, melyik orosz regényben párbajoznak a Pjotruskák? He? Fújj, atyuskám, ilyen hülyeséget!... A társadalom csorbítatlan tisztelete?... Milyen tréfás ember maga, Pjotruska... Tudja, mennyit ér a társadalom csorbítatlan tisztelete?... Mindössze egy tehénpalacsintát, Kiriljovics Pjotr.”

Bizonyos, hogy a társadalom tisztelete igen csekély értéket képviselt a szemében... Ami pedig Veresy Ilonát illeti...

- Áhá, Pjotruska, most megcsíptelek - ragadta galléron tilosban legelésző gondolatait. Aztán lelohadt a keze a gallerról, és útjára bocsátotta újra a gondolatait... Meglepő, állapította meg, meglepő, hogy mennyire hasonlít Kléber Ilonához...

Nézte a sütkérező patkányokat. Végigelemezte az ismerőseit. Nem sokan voltak. Mekkora néznének ezek a békés emberek, ha azzal a bolond kéréssel fordulna hozzájuk, hogy fáj-e ki vele hajnalban a löportorony melletti erdőbe és legyenek tanúi, amikor agyonlővi a patikust, vagy őt a patikus... Kihez fordulhatna? Hagyja a dolgot? Üssék rá a bélyegzőt, vegyék fel az egyoldalú jegyzőkönyvet, hogy meghátrált?... Az erőd belsejéből egy tiszt lépett ki. Meglökte magát: gyerünk az erődbe... Itt most nem lehet okoskodni, ez egyszer nem lehet kiriljovicspjotrkodni. Mert most nem arról van szó, hogy a saját veszélyeztetett becsületét fogja megvédeni, hanem segédkezet kell nyújtania ahhoz, hogy a patikussegéd becsülete visszaállítsa arra a magaslatra, amelyről ő, Baltazár György, egy szórakozott pofonnal leverte.

Elindult az erődbe. A harcias várkapu oszlopos, nyirkos boltozata alatt visszhangosan dobbant az őrszem bakancsa. Méteres, vastagfalú kaszárnnyak között állott a térparancsnokság ódon épülete. Hideg osztrák világ konzerválódott itt a magaslaton, a város felett; kőből faragott és tojásdad táblákra festett kétféjű sasok lengették a kapuk felett, épületszörnyetegek sötét homlokán hatalmas szárnyaikat. A kazamaták fölé lapított tenispályákon és a tiszt pavilon akácos parkjában, régi háborús emlékművek alatt a bécsi Grabenről nevetgéltek leánykori emlékeket a nők, laibachi lovasbravúrokról és tiroli zergevadászatokról kérődztek félig álmodott, félig lezajlott történeteket a gyalogos tisztek. Kardok csörögtek, csákós, patrontás-kás ordonáncok várakoztak az épület kapujában, kapuk aljában szőnyeget poroltak a tisztiszolgák, avas posztószag áradt a rostélyos ablakokból, és a prófunt savanyú illata vette hatalmába az ósdi utcákat. Baltazár bizonytalanul botorkált végig a térparancsnokság épületének sötét folyosóin, megzökkent néhányszor a gödrössé koptatott kőlapokon, és a drótrostély mögé zárt villanylámpák sápadt világánál lassan betűzgette a pántozott vasajtók német feliratát. A komor vasajtók kegyetlen sötét titkokat sejtettek, pedig javarészt végképp kilyukadt bakancsok és talpáraállíthatatlan katonanadrágok pállott illata lappangott mögöttük. Valami kérlelhetetlen merevség és érzéketlenség hidege áradt a falakból. Az újságíró kíváncsian kopogtatott be néhány ajtón, amíg valaki útbaigazította. Egy Haynau-bajuszú, fakóra aszalt arcú kis ember felé vezették, aki mindjárt az újságíró foglalkozása után tudakozódott. Szinte a torkán akadt a szó, amikor gépiesen ismételte? - Újságíró? Micsoda foglalkozás - berzenkedett. - Újságírni... gúnyolni a hadsereget... a hadsereget... egy liter tintát elpancsolni és szétfreccsenteni, ha véletlenül megszólal a Császári Ház himnusza. Egy

pátens kéne, egy kurta napiparancs és egy rakás tintanyaló... igen... Baltazár is kellemetlen dolgokat írt a hadseregről... mi?

Az újságíró nyugodtan nézte a falakat. Az őrnagy újra nekilendült.

- Los von Oesterreich banda... mit akarnak maguk itt Ausztria nélkül? Hogyan akarnak egzisztálni? Csárdástánccal és túróscsuszával akarják az ellenséget megfélemlíteni?

Az újságíró engedelmesen bevárta az összmonarchiai eszme ódon harcosának értelmetlen robbanásait. Aztán rátért a jövetele céljára. Két tisztre volna szüksége. Az őrnagy még egy zárófutamot recseget. Nem lehet. Baltazár vétett a hadsereg ellen. Az összmonarchia ellen.

Az újságíró is vállat vont. Aztán megfordult és lekullogott a lépcsőn. Mégis Csermelyt fogja küldeni. Majd még akad valaki. Ha nem fogadják el, elég volt ebből az ízetlen bohózatból. Csermelynek pedig meg fogja hagyni, hogy semmitől se ijedjen meg. Tréfa lesz az egész.

Csak a zsebe ne volna olyan kilátástalanul üres. Éhes is volt. Cigaretára gyújtott és azzal verte el az éhségét.

...Másnap reggel megállott a bank előtt, várta, míg feltolják a vasredőnyöket. Fiatal nő ült a bankpult mögött. Együtt jártak régen tánciskolába, vékony, lesütött szemű jószág volt még akkor, azóta hideg, öntudatos lánnyá szépült. Fel sem emelte a fejét, csak közömbösen kinyújtotta hosszúujjú, hófehér kezét. Váltó?... Nem is volt ez érdeklődés, csak közömbös, kellemetlen kérdés, meghintve egy szemernyi gúnyos csodálkozással és hitetlenkedéssel. De az újságíró nem tulajdonított neki jelentőséget.

- El tetszett találni - felelte nyájasan. A nő hidegen nyitotta rá szemét, és visszahullatta a pultra a papirost.

- Jöjjön holnap.

Baltazár előrehajolt, és nagyon barátságosan nézett a hivatalnoknőre. Valami sürgős ügyről van szó... abszolút komoly célra kell... Kettőszáz koronát gondolt; nem jártas az ilyen pénzügyi műveletekben, de ha a kisasszony úgy gondolja, hogy a bank vagyontárháza megengedi, úgy esetleg nagyobb összeg előirányzását kéri.

A lány nem nézett rá. Csak a fejét rázta. Jobb, ha Baltazár elviszi a váltóját... Elvinni? Ugyan mi jut a kisasszonynak az eszébe? Elvinni... nem, erről szó sem lehet, ő a fejébe vette, hogy a főorvos bankja részesüljön ennek az üzletnek a hasznáiban.

A szomszéd szobából, egy zöld posztóval borított ajtón kilépett az eszmecsere zajára a főorvos. Meglátta a pulton a váltót, csodálkozva emelte szeméhez, és tagolva kezdte olvasni rajta az aláírást. Úgy tett, mintha nem hinne a szemeinek. B-a-l-t-a-z-á-r G-y-ö-r-g-y? Mik a szándékai ezzel a papirossal?

A pulton előrehajolva, diadalmasan nézett az újságíró arcába.

- Miféle írásmű ez, ha szabad kérdeznem?

- Ez? - kérdezte a fiatalember szelíden. - Ez? Autogramm.

- Autogramm? Hogy érti azt?

Az újságíró rákönyökölt az asztalra. Látta már: lőttek a kétszáz koronának. Belenézett a főorvos meghökkenett szemeibe. Úgy érti, hogy a bank üzletszerűleg gyűjti az ilyen autogrammok. Hadd legyen egy értékebb is közöttük, gondolta ő nagylelkűen, bizonyos lévén abban, hogy a bank elmulasztotta eddig az ő autogrammját megszerezni.

- És ezt kétszáz koronára becsüli? - kérdezte a főorvos dühös nevetéssel.

- Látom már, nincs érzékük a műemlékek iránt - mondta az újságíró vállat vonva. - Igazán sajnálom.

A papír után nyúlt, lassan kihúzta a főorvos ujjai közül és begyűrte a zsebébe. Szeretettreméltóan meghajtotta magát. - Elnézést kérek, ha háborgattam. - Aztán a lányra nevetett: - Kisasszony?... Jó napot.

A bankból távozva néhányszor végigsétált a főtéren. Kocsi... orvos... kötszerek... aztán egyéb kiadások is lesznek. Mit csináljon? A kiadóhoz menjen? No, ezt eltalálta. Potom, nevetséges garasokat kap tőle így is, nemhogy előre számíthatna. Néhány hónapja fenyegetőzik azzal, hogy beszünteti a lapot. A hirdetések megálltak, a példányszámok emelkedése, amit Baltazár ígért, nem következett be. Aztán egyre-másra kapja Baltazár cikkei miatt a szemrehányásokat... Nem, a kiadóra nem számíthat... Nincs, hát nincs pénz. Azt fogja írni a segédeknek: Uraim! Mély sajnálattal kell tudomásukra hoznom, hogy a becsületügyi költségeket szorgos utánajárás ellenére sem tudtam előteremteni. Teljesítsék hát kötelességüket, segéd urak. Megnyugvással várom az ítéletüket, amely - kétség nem fér hozzá - férfias és határozott lesz, méltó az ügryhöz és a korszellemhez...

Az egyik kirakat tükrös ablakában Veresy Ilonát pillantotta meg. A levélírás abbamaradt, a szemei elcsendesedve nézték a nő tovalebegő tükörképét... Aztán apróra szemügyre vette a kirakatban lévő kalapokat, harisnyákat, a ragyogó mellű ingeket, kezelőgombokat. A filmekben ragyogó fehér ingplasztronban vonulnak ki az ellenfelek a boulogne-i erdő valamelyik tisztására. A sötét fák lombját szellő éri, a fűből hosszúszerű mezei virágok dugják ki a fejüket, a cilindereket megemelik, az arcok hidegek... ujjé, milyen pazar eleganciával fogja ő is megemelni kopott plüsskalapját a patikus felé... Ujjé... És a patikus is milyen hideglelősen fogja levenni fejéről pörge keménykalapját...

Délután mégis eszébe jutott valami. Előbb beszólt az udvaron lakó pénztárosnak és megkérte, hogy legyen a segédje. Csermelynek küldött néhány sort, meghagyta neki, hogy keresse fel a pénztárnokot. Aztán füttyentett a kutyájának, kinyitotta a kert rozoga ajtaját és végigsietett a gazzal telenőtt ösvényen. A vizsla hízelegve kapta el néhányszor a kezét, szélesre áradt örömmel gázolt át a fagyalbokrokon, aztán levegőben felejtett lábbal, elképedve nézett fel Baltazárra, aki mint tolvaj komondorok, egy ugrással a kerítés tetején termett.

- Gyerünk, Pagát. Majd megmagyarázom - intett fejével Baltazár.

A kerítésen át hamarabb eljutottak a mezei útra, nem kellett végigmenniök a külső utcákon, amelyek fölött ebben az órában a hazatérő szekeresek nyomán sűrű porfelhők gomolyogtak. Néhány sietős lépés, és már előttük volt a szeszgyár ringó pallója, amely a gőzölgő patak felett a mezőre vezetett. A gyár felől csipős moslékszagot és marhabögést szállított a langyos őszi fuvalom. A kerítés mellett a raktárnok sütkérezett, az utcára lógtván piros bojtokkal díszített hosszú pipáját.

Az újságíró megállott és nagy lélegzetet vett. Észre sem vette, hogy annyira nekilendült a menésnek. A raktárnok oldalra kormányozta szájában a pipáját és odaköszönt nagy barátsággal az újságírónak. Tavalý megcsúszott a másik gyárban egy deszkán és derékig esett a forró moslékba. A kártérítést ő verekedte ki akkor a gyártól. Odaléphetne most - gondolta - és beszélgetés közben kiszottyanthatná a pénzügyet. A raktárnok bizonyára adna neki. Szép summát kapott a gyártól. Odaléphetne... de nem lép oda. - Jó napot - kiáltotta a raktárnok felé, újra nekiindulva pillanatnyi álltából. A híd után barna mezei utacska következett, amely egy nyárfasor mellett megfiadzott, testéből szakadt vékony porontyát szélnek eresztette a domb alján gunnyasztó préházak felé, ő maga a széles lapálynak vette irányát. Pagát a nyárfasor előtt megállott, felkapta a lábát, bevárta gazdáját, és meleg szemét kérdően emelte az arcára.

- Arra - mondta Baltazár, és a délen kéklő hegyek felé mutatott.

A vizsla elragadtatva loholt neki az ösvénynek. A letarolt kukoricásból testes madarak riadtak fel, ahogy kushadt fejfel belezörrent a kukoricakóré közé. Végiglátogatta a gazdátlan gallykunyhókat, amiket dinnyeszüret végeztén otthagytak a csőszök, felcsaholt a domblábról az erdőbe, amely játszadozva felelt neki, de ahogy tovahúzódt, már csak messzi morajlás volt a válasza. Az éjszaka zúgó szélvész ereszkedett le a távoli havasokról, reggelig nyargalt az erdők felett, és az őszi szántásokon leverte a gesztenyefák alélt lombjait és felitta a keréknyomok sárga csermelyeit. Baltazár sietve lépegetett az agyagos úton és fátyolozott tekintettel nézett fel a szőlődombok tuskés gerincére. Sárga felhők lebegtek a szőlők felett, úgy látszott, mintha egy-egy ügyetlenül úszkáló felhőfióka fennakadt volna a kinyúló karokon. Pagát egy fűrjével futott versenyt, felcikázott az előttük emelkedő földhullámra, a tetőn megállott, visszanézett, elengedte a fűrjet, és ravasz pofával egy határkúp mögé rejtőzött. Baltazár ismerte már a tréfáit, úgy tett, mintha nem venné észre, és komoly képpel lépegetett el a földhányás előtt. Pagát győztes vakkanással pattant elő a búvóhely mögül. Csupa életöröm volt, csupa líra és sugárzó ifjúság. Karcsú testében pattanásig lüktetett az életkedv, Baltazárnak néha le kellett hajolnia, hogy elfogadja a fülén a csókját, túláradó köszönetét az életért, a pázsitos dombokért, a felriadó madarakért, a kereplő hangjáért és azért a mosolyért, amellyel őt Baltazár megajándékozta. Aztán elégedetten és újabb öröme gyulladva száguldott neki a sárguló lapálynak, hogy egy kis idő múlva valami névtelen félelemtől hajtva visszasonpolyogjon és felszimatojon a Baltazár arcába. A tekintete ilyenkor nyugtalanul kémlelődött és feleletre várt. Simogatással ilyenkor nem érte be, szó kellett neki, értelmes, tagolt beszéd.

- Előre, Pagát... semmi...

Bólintásformán kapta le erre a fejét, aggályait a meleg hang eloszlatva, vidáman loholt neki az ugarnak, vagy vetésnek. Most is csaholva lendült előre, de a mozdulatában nem volt tűz, a hangja hamisan szólott és néhányszor visszafordult tekintete a gazdájához. Valamit érzett a levegőben, valamit láthatott a Baltazár arcán.

A folyóparton megálltak. A komp néhány perccel előbb indult el, hátán magasra rakott szénásszekerekkel. A láncok éles csikorgásába monoton csobbanás olvadt, a komp farára rohanó hullámok zaja. Baltazár leült egy kilométerköre és hallgatta a partmenti habok csendes locsogását és a távoli hullámok zúgását. A vizsla a trágyarakásokon lézengő varjakat hajkurászta. Nem szólította, várta, amíg kifenekedi magát közöttük és magától visszatér hozzá. Pagát jött is nemsokára. Tudta, ilyenkor beszélgetés szokott lenni. Érdekelték a beszédek, a hozzáintézett szavak, amelyek ismerősen csillogtak feléje az ismeretlenség ködéből. Figyelte, találgatta. A gazdájának lágy zenei hangja volt, hízelgő meleg áradt végig a testében, ha hallgatta.

Messziről emelgette az orrát, cimpái kíváncsian szimatra tágultak, a feje megnyúlt, fülei lelapultak, nézte Baltazárt kíváncsi, tapadó szemekkel.

- Ül le, Pagát - invitálta Baltazár fáradtra mélyült hangon -, mondani akarok valamit.

A kutya elkomolyodva ereszkedett a hátsó lábára. Néhányszor idegesen nyalta meg a száját, a szemét le nem vette gazdája arcáról. Lomha madár suhogott el mellette, olyan alacsonyan szállt, hogy majdnem érintette őket, a vizsla észre sem vette. Az újságíró érzékenyülve fogta meg a fülét.

- Ej, gyanús vagyok, mi?... Ide hallgass barátom, bevallom... egy júdási gazságot akarok elkövetni ellened. Akarok? Helytelen szót használtam. Nem, nem akarok... hogy is akarnék... A társadalom, melyet te felületesen csak kellemetlen szagáról és fütykösbotjáról ismersz, parancsolja rám, hogy megtegyem...

Pagát felfigyelt a lány szavakra. A lábai alig észrevehetően remegni kezdtek.

- Dogmákkal állunk szemben, szeretett barátom és osztályos társam... Emlékezz csak rá: sokszor megpróbáltuk már, hogy ledobjuk magunkról a szájkosarat... hogy éljük a szabad kutyák boldog, szabad életét. Mit tett erre a társadalom? Kuss! - mondta nekünk a társadalom... A társadalomnak alapszabályai vannak, barátom... Sohasem köphetsz a padlóra... a gyepre lépni nem szabad... menetközben tilos kiszállnod... kihajolni a társadalomból pedig veszélyes dolog... szeretned kell a felebarátaidat, mint tenmagadat... Hallod-e? Köss bogot a farkadra, mon ami, nehogy megfélelgedj róla... Aztán a vészfékről is van valami alapszabály: nem szabad megrántani... Egyszer nagy bajban voltam, megrántottam, kiderült, hogy az a vészfék már régen elromlott... No, hagyjuk a társadalmat. Tegyük, úgy mintha megadnók magunkat. Neked is, aki rugalmas inú fajkutya vagy, még megbecsülésben is volna részed... Engem az univerzum legparányibb bankjából is kipörgettek, mert úgymond, egy rézgarasnyi ellenértéket sem képviselek... Kidobtak, barátom... Tudod-e, hol vagyunk most? A világ-űrben... Őrült üres ez a világ, barátom. Azt mondják, másfélmilliárd ember lakik a földön... Másfélmilliárd ember és senki... senki a másfélmilliárd közül... Érted, szeretett osztályos társam? Nekünk kettőnknek tulajdonképpen össze kéne egy kicsit tartanunk... Ott... ott messze, a városban, senkinek nincs rám szüksége. Azt kérdeed ugye, hogy mégis mit keresek ott?... Fel akartam frissíteni azt a pállott levegőt. Egy kis ózont akartam juttatni az ottani tüdőknek. Fintorgatták az orrukat és elzárták ózonnyílásaim elöl a tüdejüket... Címzett nem fogadja el, retour!... Hát én mosom a kezeimet... Ami nagy dolog történt velem ez alatt a huszonöt év alatt, az csak annyi, hogy hatvan kiló sejtet termeltem... Hagyjuk, vigye az ördög... Arra kéne felelnem, hogy miért csinálom azt a dolgot azzal a patikussal. Neked megfelelek rá, magamtól makacsul megtagadtam a választ. Nos, hát az ok... fülelj... erősen fülelj, az ok: Veresy Ilona, a Vígszínház volt tagja... Puff, mi? Röhej, nemde? Mi a véleménye erről a felhőkarcoló marhaságról, Kiriljovics Pjotr, kérdezné a fogalmazó... Mindegy... mindegy... Szeretsz, Pagát?... Ne nézz rám, kérlek... mellőzd ezt a bánatos tekintetet... ezúttal nem fognak nyomni a latba az ilyen imponderábilák: hűség... barátság... Szíveskedjél beszüntetni minden hűséget, minden barátságot...

A Pagát torkából halk, vékony hangocskák rezdültek ki. Emelgette a lábát, elfordult, de aztán újra visszaakasztotta a tekintetét a gazdájára.

- Jön a komp, térjünk hát a tárgyra. Pénzt kínáltak érted, kedvesem, és én... ne vess meg érte nagyon, csak szegény, becsstelen ember vagyok, és nem olyan ragyogó kutyajellem, mint te... én most belemegyek az alkuba és pénzzé teszek, kedvesem... Hogy miért... hogy mire jó ez? A társadalom, tisztelt barátom, a társadalom... Gyöngé kis féreg vagyok... Sohase sajnálj kedvesem... Tudom én, ha van gyalázat a földön, hát ez akkurátosan az. Tiszta, töményített gyalázat. Eladom a szeretetet. Pénzzé teszem az egyetlen lényt, aki ragaszkodik hozzám... Kikötött már a komp, nyújtsd a kezéd, mon ami... én barátom, így mondta nekem valaki: mon ami... Nyújtsd a kezedet, és légy elnéző hozzám. Ha kutya volnék, egészen bizonyos, hogy nem tudnám megtenni, nem tudnálak elárulni... de hát csak ember vagyok...

Kinyújtotta a kezét, lassan Pagát is a maga mancsát. Dióbarna szeme melegen és alázatos szomorúsággal kémlelt az újságíró ködös szemébe, lába tétován csüngött a levegőben, várta, hátha nem igaz, nem végleges az a sajgó beszéd, ami az emberi arcról szúrt a szívébe. Voltak így máskor is, meghányták-vetették a világ furcsa dolgait és közben estek ilyen szenvedélyes beszédek akkor is. De ezek jól végződtek, csak egy szempilllogás, egy önkéntelen mosoly-bimbócska a Baltazár szeme szögletéből és ő huss! boldoggá szabadult kedvvel vette újra birtokába a világot és hangos csatazajjal rontott neki a porfürdőző verebeknek, vagy a major napraforgói alatt gondtalanul pipegő tyúkoknak. Most mégis mintha másképp lett volna. Az

emberi arcon erőtlen derű hullámozott keresztül, ráncok torlódtak össze rajta, amik mosolyhoz hasonlítottak, de a szeme tág pupillájában fekete csend ült. Pagát orrával előre szimatolt, a feje lekushadt: megszagolta a gazdája mosolyát, és lábát megadóan eresztette le a felé nyúló kézbe. Köszönöm, Pagát - hallotta valami rejtett, mély forrásból előbuggyanni az emberi hangokat. Fél szemmel mégis leste a tréfa végét. De a felé sugárzó mosolynak árnyai voltak, látta, valami nagy dolog hideg árnyéka lebeg felettük. A lába nagyon rásúlyosodott a gazdája tenyerére. A teste lassan remegni kezdett. Befúrta fejét a gazdája karjai közé - mint akkor, amikor Baltazár didergő kéthetes kölyökkorában a patak sekély vizéből kiemelte - és gyerekes, fájdalmas sírás vonaglott ki a torkán.

A város messzi tornyából harangkongást sodort végig a völgyön egy szélhullám. Négy óra volt. A komp is megérkezett már az innenső partra, széles orra ritmikus zajjal morzsolta a kikötő rozoga fenyőgerendáit.

- Legyünk férfiak - nevetett Baltazár, és a keze szerető lágyan simult rá a kutya fejére.

Átkeltek a kompon. Nem voltak már messze a falutól. Borostás dombok következtek, ölükből kékre festett házak lágy pasztellje melegedett ki. Némán, lassan kullogtak a falu felé, szavak már nemigen estek közöttük. Fenyőkert övezte széles kőházba fordultak be. Az alku hamar megesett. Baltazárt a házigazda hellyel és ennivalóval kínálta meg, vállánál fogva barátságosan le is nyomta egy székre, de ő szabadkozva állott fel. Közelgett az est, vissza akart térni a városba. A tornácon nyúlánk növésű, merész nézésű lány lépett eléje. A kutya nevét tudakolta. Aztán kurtán füttyentett.

- Pagát... ide!

A kutya egy rebbenésnyi ideig felé fordult és megemelte egyik fülét. Aztán visszatapasztotta tekintetét a gazdájára.

- Hol szerezte? - kérdezte a lány bizalmatlanul.

Az újságíró néhány szóval elmondta. A kutyát elvetélték, egy patakban találta, fennakadva egy homokzátonyon. A tenyerén vitte haza, cuclit szerzett neki és felnövelte.

A lány valahonnan láncot kerített, azt rácsatolta a vizsla nyakörvére. Baltazár nem állta meg, hogy néhány búcsúszót ne mondjon.

- Aztán, mon ami... - a hangját sajgó mosoly tette bensővé -, ha elunod itt falun a vadrucákat, nem bánom, vissza is szökhetsz hozzám... Ha a patikus következtében végleg lefeküdtem volna - minek tagadjam: nem szeretnék még ilyen korán lefeküdni - ...hát akkor sem maradsz az árvaszék nyakán. A suszterné asszony majd gondodat viseli.

A leány az újságíróra pillantott.

A hangból, amelyet a megindultság fátyolossá finomított, intelligens lélek áradt. Kíváncsian lépett közelebb hozzá.

- Itt jó dolga lesz a barátjának - mondta szívélyesebben. - Azt hiszem, nem lesz oka a szökésre.

Baltazár szótlanként nézte, amikor a kutyát a tornác előtt egy cseresznyefához kötötték.

- Ön nem vadászik - folytatta a lány -, mit is csinálna vele?

- Diskurálgatnék vele... Eltársalognék vele, kisasszony... Sokat beszélgettünk mi már egymással, mindenféléről... Jó barátságban voltunk.

A nap lenyugodni készült. A fiatalembert marasztalták, de ő a fejét rázta. Aztán elrakta a bankókat, amiket szórakozottan még mindig a markában szorongatott, és elköszönt. A lány kedvesen biccentett. A tornáról kihajolt és érdeklődve nézett utána. De furcsákat beszélt! Az a pár értelmetlen, de nem ostoba szó ismétlődött benne, amit a fiatalember szelíd mosollyal elszórt itt a tornácon, ahol nemigen szoktak kutyát mon aminationak szólítani.

Baltazár pedig füttyörészve indult el az országúton. Csak úgy fújta, minden melódia nélkül, összevissza, hogy éppen füttyüljön. Pagát hallgatta a cseresznyefa mellől, felágaskodó fülei az országút felé fordultak. Hallgatta a távozó, halkuló füttyszót, vert, zokogott a szíve, és észre sem vette, hogy csülökig áll a lába egy puliszkás tálban, amelyet édesgető lakomának raktak elébe.

VIII

Majthényi nyár végén került haza Németországból, ahol követségi szolgálatban állott. A hivatalnoki pálya megkötöttsége, az egyéni megnyilatkozások tilalma, amely napvilágra kíváncsozó egészséges hajlamainak szelepét elzárta, lassankint letompították érdeklődését pályája iránt, amely különben is csak lassú előmenetellel kecsegtetett. Hiányzott belőle a diplomaták és menüettáncosok diszkrét hajlékonysága és türelme, kényelmetlenül érezte magát szűk íróasztalánál, és véralkata nem érte be azzal a tompa csenddel, amely a párnázott ajtókkal elzárt hivatali szobákban honolt. Nagyobb fesztelenségre és nagyobb nyilvánosságra vágyott. Diplomátának lenni annyi, mint egy színes és eseményekben gazdag életen át leragasztott levélboríték szerepét játszani, amely csak a halál után nyílik meg, olykor csak azért, hogy megmutassa, mennyire üres volt. Majthényi nem érzett semmi hivatottságot a pálya iránt. Nem mintha ostoba lett volna. Emlékezett még Platónra és Arisztotelészre, ismerte Széchenyit, kritizálta Cobert-t és Taylor-t, néhány jelentős statisztikai adatot tudott a hazai agrárvámokról, és átnézte olykor a szociológiával foglalkozó folyóiratok tartalomjegyzékét is, nem minden szellemi haszon nélkül. Az irodalmat, amellyel kevés alkalma nyílt találkozni, őszintén lenézte, mint beteges álmodozások üvegházi hajtásait. Az irodalom az életen kívül eső valami volt, ami semmi tiszteletet nem követelhetett. Az író elképzelésénél nem tudott szabadulni attól a gyanújától, hogy az írók többnyire valamely eltitkolt testi hibában szenvednek, amely arra készítette őket, hogy a közéletben való nyílt megjelenés helyett visszahúzódjanak szűk csigaházukba és bátoratlan csápjaikkal maguk körül tapogatva életnek nevezzék könyveikben azt, amit így tökéletlenül kitapogattak. A könyv félórára szolgáló unaloműző volt a szemében, és fölöslegesnek tartotta szót vesztegetni rá. Egy áttörhetetlenül tömör rétege az embereknek, hatalmas tömege a szellemi pályákon élőknek lenézi azt a hiábavaló mesterséget, amely könyvek termelésével foglalkozik. Megrendeli a Szabadságharc Történetét díszkötésben, és ha metszett üvegű könyvszekrényt juttatott neki a divat szeszélye, Mikszáth jubiláris kiadású könyveit is megszerzi szekrénye számára, de érzékszerveinek idegen marad az írott szó művészi zamatja, értelme felett nem nyer hatalmat a toll ereje. Majthényi nem titkolta, hogy a szépirodalom nagy nevei hidegen hagyják. Unalomból sok mindent elolvasott, de amikor becsukta a könyvet, lelkében is becsukódott az a kis rekesz, ahová olvasmányainak emléke lerakódott. A szekrényben mindig egy tucat divatos ruha lógott megfelelő számú nyakkendővel, amelyek fölött a gondnoki tisztet egy diszkrét lakájrúhába öltözött inas töltötte be. Modorának nyugatiassága, kellemes megjelenése, könnyedsége és arcának banális szépsége tárt ajtókat biztosított neki minden társaságban. Tudott elragadó lenni fehér hajú grófnőkkel szemben és bosszantóan közömbös fiatal lányok és asszonyok iránt, ha nem feleltek meg utolsó árnyalatig ízlése csökönyös követelményeinek. Válaszolatlanul hagyott néhány kacér ígéretet villantó levelet, amelyet egy elmés csevegés eredményeként adtak fel másnap a címére, és hajózott ismeretlen nővel az Adrián, aki valami álarcos bálon fűzte karját a karjába, megmámorosodva az éjfél sziporkázó csillagaitól és valahol a fedélközön cincogó mandolintól. S mikor partot értek újra, a szerelem is nyomtalanul kiszállt a lelkéből minden poggyászával. Huszonnyolc éves korában, miután meggyőződött arról, hogy pályáján nem várja sem korai babér, sem érvényesülés, beadta lemondását, és elhatározta, hogy néhány hónapra hazamegy, ahol majd lesz ideje bőven gondolkodni a további teendőkön. Becsomagolta Colbert és Széchenyi összegyűjtött műveit, vívókardjait, ruháit és számtalan nyakkendőit, valakinek sebtében egy hatalmas fehér rózsacsokrot küldött és néhány sajnálkozó szót egy hideg, címeres kartonon, aztán vonatra ült, és meg sem állott hazáig.

Az apja az első napon elégedetten és jólesően nézett végig rajta, a maga tökéletes hasonmását látta benne: ugyanazt a nyúlánk, kellemes külsőt, elegánshajlású orrot, dacos homlokot és hideg szemeket. Csak másnap kérdezte meg, miután leküzdötték már a viszontlátás örömét:

- Hát eluntad szórni a pénzt, fiam?

A kérdés már gúnyosan hangzott. A megérkezéseknél és távozásoknál váltott kézfogásokat leszámítva mindig ellenfelekként állottak szemben egymással. Majthényi vállat vont. Úgy találta, hogy túl korán volna még felvenni a harcot az apjával.

A város szerfelett unalmas volt. Néhányszor kilovagolt a birtokra, vagy bevette magát a szobájába és régi családi okmányokat böngészett, vagy hajdani családi perpatvarok fakó írásait olvassgatta, amik valami havasi legelő, vagy kegyúri templom körül folytak hosszú évtizedeken keresztül. A kaszinóba is benézett egyszer. Nyájas kézfogások és tiszteletteljes érdeklődés fogadták. A kaszinó ócska bútorából a kisvárosi kaszinócskák megnevezhetetlen, ernyedt szaga áradt, a pókhálós ablakközökben legyek kiszáradt tetemei heverték... Kopasz fejtetők, jellegzetes, rosszul szabott ruhák... Körülnézett és unatkozva otthagyta őket... Hetenkint egyszer az anyja vendégeket látott magánál. A társaságot, amely három-négy asztalnál eloszolva whistet játszott, környékbeli földbirtokosok, magasabbbrangú katonatisztek és feleségeik alkották s csak elvétve akadt közöttük egy-egy városbeli úr. Majthényi néhányszor részt vett ezeken az estéken, de a játékban sem talált szórakozást. Egyik napon, amikor a vendégek elől éppen elvonulni készült, a lépcsőházban egy fiatal nő állta útját. Csornainé volt, egy képviselő felesége, aki férjével az év nagy részét a fővárosban és külföldön töltötte, s csak ősszel tért haza rövid időre. Túlfűtött leydeni palackhoz hasonlított, amelynek dús elektromos készletét hanyag kezek elmulasztották kipattantani.

- Rég nem láttuk egymást - mondta jelentősen, mosolyát merészen a férfi tekintetének kormányozva. - Vártam, hogy felkeres egyszer...

Majthényi könnyed, elegáns mozdulattal hajtotta meg magát. Volt valami ebben a mozdulatban, amit csak a mozdulatok kifinomodott kultúrája képes kifejezni: mentegetődző sajnálkozás, szeretetreméltóság, bók, közvetlenség és az érdeklődés tökéletes hiánya. A nő a Majthényi kérdéseire elmondta, hogy férje betegeskedik, egy külföldi szanatóriumból tért vissza az elmúlt héten és az a szándéka, hogy lemond a mandátumról és visszavonul a birtokra. A hangja fojtottan zümmögött, mint fődött edényben morajló víz, néha ki is loccsant belőle néhány szenvedélyes csöpp. Tetszett neki Majthényi. És nem idegenkedve semmi vakmerőségtől, amely védtelen nőiségét érhetné, mélyen belemosolygott a rajta függő közömbös szemekbe. Lengő fátylak, zizegő selymek, habzó tollak ködében néhányszor elsuhan Majthényi előtt, anélkül, hogy felébresztette volna benne azt a szenvedélyes figyelmet, amelyet kora, eleganciája és tökéletes alakja révén joggal elvárhatott volna. Szürke, nagy szemei egy tűnődő kecske szemeihez hasonlítottak, néha egy moziplakát démonjának forró szemeihez, írisztét félig eltakarták a mámorosan lelankadó szemhéjak. Makacs szája volt, amelyet türelmetlen ragadozó, vagy nyaláncságra sóvárgó gyermek módján félig nyitva hagyott.

- Látogasson meg, Majthényi - szólott most Majthényihez, és a kezét nyújtotta. - Tudja, mire gondoltam? - kérdezte aztán visszafordulva. - Ha a férjem lemond... nos, kitalálta?... Nem?... Ejnye, de kevés invenció van magában. Megsúgjam, hogy mire gondolok?... Hajoljon hát közelebb... még közelebb, Majthényi...

- Próbára teszi a nyugalمامat, asszonyom - fenyegetődzött tréfásan a férfi.

- Valóban?... Ezt szeretem... Figyeljen hát: arra gondoltam, hogy maga felléphetne majd a férjem területében...

Majthényi szép gondolatnak találta. Az asszony keze után nyúlt és hódolattal megcsókolta.

- A gondolatért hála jár. És maga, úgy hallom, konokul feledékeny tud lenni.

Egymásra mosolyogtak. Majthényi biztosította, hogy nem lesz feledékeny.

Néhány nap múlva aztán kilovagolt Csornainéhoz. Csornai, aki talán harminc évvel volt idősebb a feleségénél, sokak szerint negyvennel, megrokkantan bicegett botjára támaszkodva, másik kezében egy légycsapóval, a kúria tágas szalonjában.

- Ha lemondasz, bátyám, számíthatok a jóakaratra? - kérdezte Majthényi, egyenesen a tárgyra térve.

Az öreg kajánul bicegett a legyek után, és nagy örömmel csapta agyon őket... Ha ő lemond?... Esze ágában sincs lemondani... Az orvosok?... Lárifári... Mindegy az, hogy ő itthon, vagy a pártklubban képviseli a kerület érdekeit... pota - annyi vihar után - a teljes visszavonulást és nyugalmat követeli. Fájó irigységet keltett benne a gondolat, hogy kerületét, amelyet annyi időn át képviselt, másnak kell most átengednie.

Künn a verandán az asszony újra belenézett a Majthényi szemeibe.

Bízva rám, barátom. Beszélni fogok vele... A szövetségese leszek. Elfogad?

Majthényi közömbös mosollyal nézte a nedves női ajkakát. Dús lukulluszi ebédek utolsó terhes falatjait nemrég fogyasztotta el, elszunnyadt étvágását nem ébresztette fel a csillogó, rafinált teríték. De azért nagylelkű gyöngédséggel tapasztotta száját az asszony meztelen vállára.

- Elfogadom.

A község végén fiatal, barna arcú lány állott az egyik kapuban. Majthényi érdeklődve nézett végig rajta. Aztán megállította a lovát, és nyájasan kérdezte:

- Kérhetek egy korty vizet?

A fiatal lány barnapirosra gyulladva nézett fel az idegen férfire. Aztán szolgálatkészen suhant be a házba. Mire visszatért, Majthényi már leszállott a lováról és szeretetreméltóan bólintott feléje.

- Kinek köszönjem meg? - kérdezte visszanyújtva a poharat.

- A nevem? - hangzott habozva a válasz. - A nevem Molnár Anna...

- Kissé komoly... De kedves... Megengedi, hogy leüljek ide a házuk elé?

A lány riadtan bólintott. Az arcáról elvonult a mosoly, tekintete vergődve került az előkelő, idegen férfi nyájas, de mélyreható szemsugarát. Sokáig állott ott szótlánul, és pillantása az utcán porban játszó gyermekekbe kapaszkodott. Aztán hirtelen a férfi felé fordult, és merész elhatározással a szemébe nézett. A szokatlan állású szemek egymástól kissé elhajló irányban tekintettek fel a Majthényi arcába. Majthényi emlékezett rá, hogy egy híres dán filmszínésznőnek voltak ilyen kétfelé mélázó, resignált szemei. A lány ujján lévő gyűrűre pillantott. - Menyasszony? - kérdezte. A lány arcát újra elborította a mosoly. Nem, ó dehogy... miért gondolja ezt Majthényi? Lassanként elindult közöttük a beszélgetés. Molnár Anna is leült a lócára, de zavart pillantása többet időzött a szemközti ház előtt álló jegenyefa csúcsán, mint a mellette ülő férfi arcán. A kicsi házból nyíló boltajtó felett egy bádogtábla látszott, ezzel a felírással: özvegy Baltazárné.

- Nincs ennek az özvegy Baltazárnénak valami fia a városban? - kérdezte Majthényi kíváncsian.

Van, Baltazár György... Lapszerkesztő... írással foglalkozik. Nagyon szép elbeszéléseket ír... Elmondta, hogy régi gyermekkori pajtások voltak... Most ritkán jön haza... olyan régen nem mutatkozott...

- Szerette?

A hirtelen kérdés elakasztotta. Mosolyogva próbált kitérni előle, lángoló arccal, dacosan hagyta rá: igen... Nagyon szerette?... Igen, igen, igen. És győzelmesen nevetett hozzá... És milyen az, tudakozódott a férfi tovább, amikor ő, Molnár Anna szeret... nagyon szeret valakit?

- Ó, miket beszél - tiltakozott mosolyogva a lány -, hiszen György nem tudott róla.

- Úgy, tehát titkos rajongás? És bizonyos benne, hogy Baltazár nem tudott róla?...

- Igen, akkor nem tudott róla.

A hídnál egy megbokrosodott ló elragadott egy szekeret, amely elütötte őt. Szerencsére nem sérült meg nagyon, csak az eszméletét veszítette el. Mikor magához tért, a György karjaiban volt. György vitte őt... olyan jó hosszú volt az út... és olyan kimondhatatlanul kellemes volt himbálózni a karjai között... tovább tettetni az ájulást, a nyakát átfogva ringani az ölében és lecsukott pillái mögül kilesekedni néha az arcára... Ő még kislány volt akkor, négy év előtt történt, alig volt tizenhat éves... Csak egy év múlva látta viszont, de György akkor már teljesen elfelejtette az esetet. Éppen a városba készült visszatérni, és a boltajtóból tréfásan kiáltott át az udvarra: de megnőttél, Anna, tudod-e már, mi az: ötöt ötször többszörözött örökzöld töködöt köszönöm?

- Maga tudja, mi az? - kérdezte a lány felbátorodva.

Majthényi úgy tett, mintha gondolkoznék, aztán nevetve rázta a fejét.

- Azt jelenti - magyarázta a lány vidáman -, hogy köszönöm a huszonöt görögdinnyét.

A ház mellett nagy rét kezdődött. Itt valahol egy rövid gyalogösvény vezet fel a dombnak, mondta Majthényi, megmutatná neki Molnár Anna a gyalogösvényt?

A lány készségesen vállalkozott rá. Élénk, tréfás bőséggel csurgott belőlük a szó. Fejük fölött a magasban egy vércse vitt galambot a karmai között. A lány megindultan mutatott a magasba.

- Ismeri a mezei virágokat? - kérdezte a férfi, és mosolyogva kényszerítette magára a lány elrévedő pillantását.

Molnár Anna ismerte, hogyne ismerte volna. Itt nőtt fel közöttük, ezen a réten.

- Az a sokszínű ott micsoda?

- Az? Kígyószisz.

- Az a sárga, aminek olyan ujj alakú szíromlevelei vannak?

- Nem tudja? - csodálkozott a lány. - Szarvaskerep.

A magasból fehér galambtoll pillegett alá. Ringott a levegőben, mint apró, mesebeli sajka, aztán megkerülte kétszer a lány fejét és leszállott a keblére, oda, ahol a leburnult bőrön egy elinduló árok lágy árnyéka látszott.

A lány lenézett rá. Majthényi is nézte. A lány sajnálkozva. Majthényi felgyulladó érdeklődéssel.

- A Simonka Péter galambjai közül való...

Majthényi a toll után nyúlt, és levette a lány kebléről.

- Nekem adja, Molnár Anna?... Halott galamb tolla egy fiatal lány mellén... a szíve fölött... Tudja, mit jelent? Hogy aki a tollat megkapja... az... mindig magára gondol, Molnár Anna...

Férfiass erejének lenyűgöző hatalmával nézett le az egyszerű kedves arcocskára. Nem furdalta a lelkiismeret azért az ügyetlenül kitalált banalitásért, amit a halott galamb tolláról elmondott. Molnár Anna pedig elfulladva állott előtte. Nem bánta, hogy a férfi sima keze feljebb csúszik meztelen karján. Édes rémület nyilallt a szívébe az érintéstől. Hátratekintett, menekülni szeretett volna. De a kéz fogta, mint a vércse a Simonka Péter dermedt galambját.

- Nekem adja, Molnár Anna?

És ő lehunyta a szemét, a feje szédült, nem gondolt Baltazár Györgyre, akit máig mindennap maga elé hívott álmodozó képzelete, titkos szerelme, nem bánta, hogy az úton haladó szénásszekér tetejéről furcsákat néz feléje napszitta szalmakalapja alól egy béres - tűrte a testét érintő kéz simogatását, és sápadtan, halk szóval ajándékozta oda a halott galamb tollát és ájult szívét az idegen férfinak.

- Magának adom... de a nevét nem mondta meg - mondta belesimulva a Majthényi szemének mély, titokzatos mosolyába.

Nem mondta volna meg a nevét? Ó, de illetlenség. Nagy Ádám, tette hozzá nevetve. A tollat a kalapja szalagja mögé dugta, és megszorította a lány kezét.

- A viszontlátásra, Molnár Anna... A viszontlátásra... Ó, és még valamit - most jut, lám, az eszembe -, valamit nem mondott meg. Nagyon szereti még azt a Baltazárt?

A lány arcán elhalt a mosoly. Sokáig nézett maga elé. A keze gépiesen tépdeste a magasszárú virágokat.

- Miért kérdezi ezt? - mondta halkan és elkínzottan.

Mikor felpillantott, Majthényi már a lován ült. Karcsú, magas alakja kellemesen ringott a nyeregben, ahogy nekivágott a dombra kapaszkodó gyalogösvénynek. Puha, világos kalapját vidáman lebegtette feléje...

...Hazatérve, Majthényi szokása ellenére felkereste az apját, aki az emeletes épület földszintjére vette be magát és csak vendégségek idején látogatott fel az emeletre, ahol felesége és fia laktak. Az öreg Majthényi azzal volt elfoglalva, hogy egy kis gépezet segítségével fojtást szorított a sörétes vadásztöltényekbe. Anélkül, hogy munkáját abbahagyta volna, száraz kíváncsisággal vette szemügyre a fiát. A szobája rendetlen, nagy bolthajtásos helyiség volt, üveges szekrényekkel és iratpolcokkal, amiken tavaszcseresznyéről ottfelejtett szőlőoltványok, puskatisztító kóccsomók, kitömött nyestek és vidrák porosodtak. A széken iratkevercek, gazdasági közlönyök és különféle vadászkezelések heverték. A falakat mindenfajta fegyverek, kardok és sötét olajképek borították, amikről írósvajszlúnire szelídülten marcona ösök tekintettek le. Majthényi kesztyűs kezével lesöpörte az egyik székről a poros árjegyzékeket, és nagy elhatározásokat sejtető komolysággal mondta:

- Valamelyik nap a szándékaim iránt érdeklődött az anyámnál.

- Kifogásod van ellene? - mordult felé gúnyosan az öregúr.

- Tőlem bezzeg csak annyit tartott szükségesnek megkérdezni, hogy eluntam-e szórni a pénzét... Mert mindig csak a pénzét hánytorgatja előttem.

Apa és fia hidegen néztek egymásra. Lekicsinylően, majdnem lenézéssel bántak egymással.

- Felelek mindkét kérdésre - folytatta a fiatal Majthényi. - Tél végén megürül a Csornai mandátuma. A kerület jó része a birtokunkon fekszik.

Az öregúr nagy kedvteléssel forgatta a kis dugaszoló készüléket.

- Sose törd rajta a fejed, hogy mi lesz, ha megürül a kerület. Van annak már jelöltje. Van itt egy jószájú fiskális...

- Számíthatok a támogatására? - kérdezte a fiatal Majthényi hidegen. Az apja gúnyosan rázta a fejét. Sajnálja, nagyon sajnálja. Ő ezt a dolgot már megbeszélte a jószájú fiskálissal. De ha a fia fel akar lépni, nagykorú, meg nem tilthatja neki. De, ami a pénzt illeti, ismételt sajnálja, de szó sem lehet semmiféle újabb befektetésről. Az a kis vendégszereplése a diplomáciai pályán - a diplomáciai pályát gúnyos nyomatékkal ejtette ki - túlságosan költséges volt ahhoz, hogy újabb kalandjaihoz segédkezet nyújtana. Majthényi tudta, hogy az apjától kitelik: támogatni fogja a fiskalist, és tőle minden segítséget megtagad. A pénzszekevény tele volt bankrészevényekkel és - tojásokkal. A felesége, egy finomlelkű, előkelő érzésű nő, férje örökös csatározásai elől, amiket bérlőivel és ispánjaival folytatott, elvonult az emeleten lévő szobáiba, ahol zongorájával és könyveivel szórakozott és néhány finommuzsikájú románcot írt. Az öregúrban felesége zenei hajlamai nem sok elismerést ébresztettek. Jobban szerette volna, ha a felesége a cselédséget tartja féken és a háztartást ellenőrzi, amelyet lopáson tettenért cselédek vezettek. Ez készítette arra, hogy a tojásokat a páncélszekevényben őrizze, nem adva ki belőlük többet a szakácsnőnek, mint amennyit az a szakácskönyv receptjeivel igazolni tudott. Egyébként kevés jelét mutatta az öregségnek. Gyakorta már virradat előtt eltávozott otthonról, hogy egy-egy régen üldözött vaddisznót nyomon kövessen, vagy egy távoleső tanyán béreseit naplopáson érje és ostorával a nyakuk közé sózzon. Szénagyűjtéskor egy szénakazal tetejéről vendégdallal vert szét egy kaszát villogtató parasztlázongást.

A fiatal Majthényi szó nélkül távozni akart. Az apja felemelt egy újságot az asztalról, és kárörömmel nyújtotta feléje.

- Ezt még elolvashatod. Elmehetsz vele a választóid elé.

A Baltazár cikke volt. Rövid, furcsa írás, kétszer is el kellett olvasnia, hogy minden rejtett célzását megértse. Olyan volt, mint egy csillagszóró, amilyen a gyermekek játszanak. Baltazár is játszott: meggyújtotta elmésségének tűzszeresét, fényes, sziporkázó csillagokat freccsentett szét, kis égési sebeket ejtett, aztán eloltotta a játékát. Egy mozdulat: unottan félredobta harcos szellemének kőlelkű játékszerét: Majthényit.

Majthényi összeszorította az ajkait. Milyen merész ez a fiatalember! És ő milyen ostoba volt, hogy tréfának hitte az újságíró játszi könnyedségét, nyájas egyszerűségét, amivel kilátásba helyezte ennek a támadó cikknek a megírását. Ó, és ez a támadó cikk nem is ostoba. Fél kézzel, futólagos fölénytel teszi őt nevetségessé. Honnan vesz ez a fickó annyi vakmerőséget és szellemet?

Néhány pillanatig irigykedve gondolt az újságíró biztos, vidám fölényére. Ha ő így tudná kifejezni a gondolatait!

Aztán összegyűrte az újságlapot, és közömbösen félredobta.

- Nem érdekel - mondta az apjának.

Kiütöm a tollat a kezéből - határozta el hidegen.

Másnap magához kérte a kiadót.

IX

Baltazár egy tisztáson feküdt, a fonnyadozó erdei pázsiton. Nézte az őszi ég hervadt, opálos kékjét, amelyen, mint csendes óceánon, réveteg felhőgályák vitorláztak nyugat felé, ismeretlen messzeségbe. Aztán egy kóválygó vércsét követett a tekintetével, amelyet idétlen mozgású varjak vettek üldözőbe. A mellénye zsebében egy kis dohányhulladékra bukkant, amelyből a mellényzsebek egyéb szokásos tartalmának figyelembevételével - bár nem minden zavaró mellékszöveg nélkül - cigarettát lehetett komponálni. Cigarettát sodort és rágyújtott.

- Az élet így egészen csinos - határozta el derűs érzések között, hetykén füstölögve. Az ám, Kiriljovics Petár... Igaz, hogy útilaput kötöttek a talpad alá, de meglehet az az elégtétele, hogy megcsiklandoztad egy kicsit a tekintetes polgári társadalmat.

Igen, összerúgták kissé a patkót. Ezúttal az újságíró volt a gyöngébbik fél. Néhány nap előtt, amikor bement a szerkesztőségbe, egy papírszeletet talált az ajtón. Az ő sírfeliratának szánták. Nyomtatott betűkkel az állott rajta: „Kéretezőknek, elcsapott szerkesztőknek és mindenfajta idegen elemeknek tilos a belépés. Csizi Olivér, a Kárpáti Figyelő főszerkesztője.” Bedugta fejét a sötét, festékszagú szedőterembe, amelynek hátsó zugában a főszerkesztőség székelt. Csiszlik Olivér asztala előtt ült, sárga lófogai között magasra irányzott szivart pőfékelve, heves odaadással szerkesztette a lapot. Feje fölé egy táblát akasztott ki. „Az idő pénz, ne molesztáljuk a szerkesztőséget.” Baltazár megadó mosollyal hajtotta meg a fejét. Nem lépett be a szerkesztőségbe, csak az ablakon át kopogtatott be szerényen Csiszlik Olivérnek. És a falakon kívül, ajakán szerény mosollyal Augustus császárnak Varushoz intézett szavait idézte.

- Vare, redde mihi manzsettas meas.

Átvette ottfeljtett kézelőit, barátságosan meglengette a kalapját és távozott. A Grand Café előtt kárörvendő arccal fordultak néhányan feléje. A rendőrkapitány szúrós mosollyal nézte. Köz- és váltóügyvédek, városházi tisztviselők és más társadalmi tényezők álldogáltak a szép őszi napsütésben a kávéház előtt. Ő elhaladt előttük. Az arcukba nézett, és könnyedén folytatta az útját. A háziasszonya, aki már szintén értesült a nagybbszabású eseményről, aggodalmasan csóválta a fejét. A hátralékos házbér miatt aggodalmaskodott. Baltazár megvigasztalta, de az asszony sötéten ingatta a fejét.

- Legalább - mondta aztán lemondóan - egy szívességet tehetne.

- Örömmel.

Egy kis írói munkáról volt szó. Valami figyelmeztetésfélét kellett fogalmaznia egyik félreeső hely ajtajára, valami hangzatos felhívást, amely a tisztaság nemes kultuszára buzdítsa az érdekelteket. Lehet rímes sorokban is, mint például: „Szép a madár, hogyha röpköd. Csúf az ember, hogyha köpköd.” Valami effélét csináljon, Baltazár.

Fogalmazott is valami effélét. A háziasszony meg volt elégedve.

- No, lám - állapította meg az újságíró dagadó kebelével -, a tollamat továbbra is az emberiség szolgálatába állíthatom. Ezután majd ilyen feliratokat fogok fabrikálni.

Az erdő fonnyadó pázsitján fekvő most is ilyen felhíváson gondolkodott. Az emberi lélek tisztatlansága ellen akart egy velős, rövidre fogott mondatocskát szerkeszteni.

Nézte a kóválygó madarakat, és dél felé elnyomta az álom, azt álmodta, hogy otthon jár az anyjánál. Fütörészve indult el a városból, a vámháznál Csiszlik Olivér regényíróval találkozott, aki hóna alatt nagy kéregpapír borítékban, készülő regényének kéziratát szorongatta. A

borítékra nagy, árnyékos betűkkel, kék, piros és barna ceruzával ráírta a regény címét és szerzőjének nevét: „A halál csókja. Regény két kötetben. Írta Csízi Olivér.” Csiszlik letette egy kőre a regényét, levetette a kabátját és kibontotta a szárnyát, hogy a vámházat, amelyen túl tilos volt átmennie, átrepülje. A szárnyai azonban, amelyeket egy kicsit megevett a moly és amelyekről figyelmesebb vizsgálat után kiderült, hogy nem is emberi, hanem egyszerű libaszárnyak voltak, beleakadtak a vámház ereszébe, és Csiszlik kénytelen volt leszállni. Ő pedig könnyű testtel, könnyű lélekkel ringva úszott a tubarózsaillatos levegőben, szárnyát nem is kellett mozgatnia, csak egyet-kettőt lebbentett vele és fenn volt már a meredek domb tetején. Ha a száját kinyitotta, édes levegő tódult be rajta, amely érett gyümölcsök nagyszerű ízére emlékeztette. A tetőről megpillantotta a lekanyarodó út mentén álló két karcsú jegenyét és mellette a vakolatlan kőházat, amelyben homályos gyermekéveit töltötte. A rozzant fészer fekete zsindelytetején két jókora sütőtök pirult a napon. Hallotta a tök kemény roppanását, amint végighasít gömbölyű hasán a konyhakés, és utána az anyja erőtlén hangját: Szegény apátok mennyire szerette. Nem emlékezett az apjára, csak egy vízfoltos fényképről ismerte, amely ott lógott lombfűrészelt keretben a kis szoba falán, a színehagyott, selyemmel kivarrt házirend fölött. Tirol vadászkabát volt rajta, szarvasagancsból készített nagy gombokkal, erdészkalap, óralánc. Aztán hosszú, hervadtan lekonyuló bajusz, komoly és szomorú szemek, egy ismeretlen ember, kinek tökéletlen papírvonásai anyja meséinek hatása alatt a lelkében eleven emlékké melegedtek. Ez a kép színesedett élővé álmában, ahogy letekintett a hegytetőről a házukba. Aztán leereszkedett a faluba, úgy szállt le a hegyoldalon, mint a gyermekláncfü ringatózó bóbítája; belépett az apró szatócsboltba és az anyját kereste. A húga, aki hátát az áruállványnak támasztva, szundikáló szemmel követte a hegygerincen felbukkanó szerzeteseket, felé sem fordította a tekintetét, a hegyet nézte merően, mintha onnan túlról várna valakit. A homlokán és a halántékán sárga foltok világítottak. „Üres a zsebem, hógocskám... üres a zsebem...” - mosolygott ő engesztelően - „de majd hozok egyszer valamit... Meglásd, hozok neked egy gyönyörű, aranyösszívű vőlegényt...” Aztán beljebb osont a lakásba és az anyját kereste. Meg akarja neki mondani, hogy éhes. Megéhezett útközben... Azaz pontosabban szólva nem éppen útközben, már azelőtt is... napok óta érzi ezt a furcsa, fájó űrt a gyomrában... De ezt nem fogja megmondani az anyjának. Azt fogja mondani, hogy mindössze egy órája éhes, eszébe jutott, hogy enne valamit... Például egy híg tojást... mindössze egy híg tojást, anyám, ez nem sok, ugye, ez igazán nem sok... és egy darab kenyeret. Majd visszaadja. Valahol... valahol, úgy emlékszik, mintha ígéretet tettek volna neki, hogy megfordítják a szerencse kerekét... „Kiadtuk a rendeletet, Baltazár, hogy a kereket meg kell fordítani...” és akkor majd visszaadja... Emlékezett rá, hogy az anyja bement a fűszerműhelybe, követte, sötét folyosófélre jutott, amely egyre szűkült, egyre fullasztóbb és félelmetesebb lett. Rémülten kezdett kiáltozni, az anyját szólította. A kezébe beleszúrtak a fal kiálló vasszögei, s ahogy kiáltott, a hangja kongva ömlött szét a végtelen labirintusban. Fülelt, és úgy rémlett neki, hogy a visszhang valami Andersen-mesét mond:

- A kökénytűskék nagyon megvérezték... Kökénybokor alá feküdt és tűskék a kezét megvérezték.

Kinyitotta a szemét. Idősebb asszony állott előtte, köténye duzzadásig teleszedve sarjával, mellette pirosréklis, taknyos gyerekecske lyukas szalmakalapban. A társaságot egy szürke kecske egészítette ki, nagy, majdnem földigérő tőgyekkel. Nézték Baltazárt, az asszony részvétellel, a gyerek közömbösen, a kecske hideg kíváncsisággal.

Kábultan állt fel, és vérző kezét bekötözte a zsebkendőjével. Aztán megköszönte az asszonynak a figyelmeztetést és lassan megindult a lejtős gyalogösvényen a város felé. A lába előtt feküdt a völgy zöldessárga síkja, rajta a város, mint egy számtalan foltokból fércelt, elnyűtt kolduskabát, amelyet gazdája az országút mellett eldobott. Hangyák és apró rovarok szag-

lásztak benne, futkároztak, serénykedtek, néha megállottak, csápjaikat mintha összeérintették volna, eszmét cseréltek, vágyaikat és bánatukat közölték egymással, aztán tovább folytatták misztikus célú mozgásukat. Emberek, kutyák, lovak és ökrök voltak, sötét és talányos rendeltetésű pettyek, valamennyien, amik agyuk, vagy válluk terhével néha el-eltűntek a sötét condra valamelyik hasadékan, hogy más teherrel, más hasadékon újra felbukkanjanak. Elveszett közöttük minden különbség, petyhüdtlen, talányosan percegtek előre a sötét folton, amely aprócska létük játszóteréül szolgált... Ott lenn, a kolduscondra árnyas hajlásában az a kis pizok, egy lehelet elsodorná, az a takarékpénztár. A pizok belsejében most egy olyan mákszemnyi bogárka, amilyen a condra felületén matat, a kamatokat számítja. (Kamat... kamat... És ha a nap protuberanciái... vagy mondjuk a Betelgeuz csillag... vagy az Arcturus... egy kis kozmikus szellő, egy kis csillagpor... és elsőpör örökre minden kamatot...) Egy másik bogárka most belekiabál a telefonkagylóba... Kléber városi tisztí főbogar most kancsalít egyet, és azt mondja: „Most pedig benevezem a tökfilkót...”

Olyan volt ez a szemlélődés, mint mikor Gulliver hasra fekvé és a gyepré könyökölve benézett a liliputiak városába. Baltazár fölényesen és megnyugtató mosollyal érezte annak a sok mindennek a törpeségét, amit ott lenn a teremtés koronája művelt és ami e távlatból nem volt több és nem volt eszményibb, mint amit minden útszéi hangya tudott: mozogni és sötétnek látszani. Megenyhülve lépegetett az agyagos hegyi úton. A lába súlyos volt, lassan emelgette. Pontosan szólva negyvenkét órája nem evett. Ámbár amit három hét óta elfogyasztott, lukulluszi fogalmak szerint azt sem igen lehetne a táplálkozás rovatban elkönyvelni. A Majthényivel foglalkozó könnyed borászati és feudálpszichológiai tanulmány megjelenése után kitétték a laptól. A sajtószabadság és gondolatterjesztés fürge sajkácskáját fenékre fúrta egy megtorló kéz... Seba, seba, nevetett ő egykedvűen, és így történt, hogy nemcsak a gondolatait, hanem a pénzét sem terjeszthette már szabadon. Felmondás nélkül eresztették szélnek, és a zsebe olyan sivárul festett, mint a Góbi-sivatag. Nem ajánlana valami ehető gyökeret? - fordult a patikushoz, aki a párbaj óta olyan peckesen hordta a bepólyált fejét, mint egy hóember. Valamelyik nap aztán levélben arra kérte az öreg Majthényt, hogy jelöljön ki a részére valahol a birtokán egy kis parcellát, ahol békésen ellegelészhetne, kárpótlásul azért a kenyérkarajért, amit Majthényiek kiütöttek a szájából. „Biztosíthatom, uram - írta a levélben - hogy mellőzni fogok az uradalom békés marhaállománya között minden propagandát, amely arra irányulna, hogy a gondolataikat sajtó útján terjeszthessék, vagy más alkotmányos túlzásra ragadtassák magukat.”

A nyelvével kiszáradt ajkához ért. Az ördögbe is, gondolta, hiszen lázam van. Fújj, egy kis koplalástól lázat kapni!... Elrontottam talán a gyomromat a sok fűszeres levegőtől... Nehezen lépegetett lefelé az agyagos hegyi úton. Reggel óta hanyatt feküdt az erdő alján, és a felhőket nézte. Sovány hivatalocska, gondolta mosolyogva. Igen, mert néhány nap óta úgy járt ide fel az erdőszélre hanyatt feküdni, mintha hivatalba járna.

A lelkében rózsaszín báránfelhők úszkáltak.

Aztán, ahogy gyengült a testi ereje, úgy borította el lassan valami zavaros köd. És ebből a zavaros ködből egyszerre szelíden pislogott ki, mint esti homályból felvillanó szentjános-bogar, egy fénypontocska.

Haza fog menni. Haza, az anyjához, a falujába!

A falu háromórás gyalogút volt a várostól. Mégis milyen régen nem volt otthon. Tavasszal, ennek is már féleve. Csak éppen beszólt, öt percet sem ült, a mondatát szakította félbe, hogy elérje a ház előtt elzörgő szekeret, amellyel visszatért a városba. „Vasárnap újra kijövök...” Az anyja és a húga csak nézték elsótlanodva, ahogy elporzik a szekérrel, és tudták, hogy hiába

várnák vasárnap. Unta az álmos cseppekben szivárgó falusi beszélgetést az anyjával, kinőtt a melengető, féltő tyúkszárnyak alól. A szeretet eltokosodott benne és valami fanyar kedvetlenség vett erőt rajta, ha az anyja felemelte rá bátortalan, kérdő szemeit. Kényelmetlen volt a húga látása is, aki homályosan a férfi támogató karját reklamálta. Nyugtalanította a család jövője, amely minden bizonnyal az ő férfias erejére, sikereire építette a maga szegényes légvárait.

Most nem félt ezektől az érzésektől. Visszatér közéjük hosszú időre, beáll a családba. Hónapok óta egy regény motoszkál benne. Rágcsál, kaparász, mint egy egérke, aztán neszt hall, vagy meggondolja magát és elszalad. Mindennap visszatért egy félórára. Hazamegy és megfogja. A kis bolt nem adja ki mindhármuk számára a megélhetést, a regény mellett valami mást is kell majd dolgoznia. Például ott van az ócska cséplőgép. Ki lehetne javíttatni. A faluban a harmadik községből hozzák aratáskor a cséplőgépet... Az ám, Pjotruska, csakhogy már arattak is, meg csépeltek is... Persze, de ez nem akadály. Nem akadályozza annak, hogy hazamenjen. Valami mást kell majd kitalálni. Például... például... Mindegy. Ki fog találni valamit. A városban végleg sárba akadt a tengelye. A fiatal Majthényi kinyújtotta utána bosszúálló kezeit... Ó, milyen csengő-bongó bárgyúságot írt az utódja, Csiszlik Olivér regényíró, amikor átvette örökét a szerkesztőségben: háromlábú székét és színházi szabadjegyét! Lúdtollal írt, mint a régi költők és porzóval szárította le talpraesett vezércikkeinek verítékét. A lap kipukkadt és összeesett, mint egy hólyag. Lapos elmésségek siettek az ő egészséges, nevető szatírájának a pótlására. Moravetz János, az irodalom tanára, a régi szögyököről értekezve, végigfeküdt az egész oldalon. Nem állotta meg sajtó nélkül, amikor hűtlen lapját a kezébe vette... Próbált máshol elhelyezkedni. Tréfás társalgásra felkészült mosollyal fogadták, de fagypontra esett derűjük, amikor kertelés nélkül munkára ajánlkozott. A cikkei, amivel megneveltette őket, a harcai, amiket értük vívott, az eszméi, amiket közcélokra kiszórt az utcára, hogy mások teleszedjék magukat vele, lázas öt esztendeje, mindez homályos emlékké kocsonyásodott az emlékezetükben. Nem akarták a közelükbe engedni, levelüket, vagy ebzárlati hirdetményeiket vele fogalmaztatni; polgári erkölcsük lúdbőrzött attól a gondolattól, hogy maguk közé fogadják. Zavaros és mondhatni tisztátlan foglalkozás az újságírás. A tudatukban valahol a csepürágók és hamiskártyások képzetének szomszédságában helyeződött el, talán mint alosztály. Kialakulatlan fogalmaikkal, csenevész képzeletükkel és szűkmarkúan kimért intelligenciájukkal tájékozatlanul állottak a nyomtatott betűvel szemben. A nyomdafesték minden betűt egyformán feketére mázolt, nem tudtak különbséget tenni... Mi tagadás, a nyomtatott betűvel e század belterjesen visszaélt, dőreség lett volna a polgártól azt kívánni, hogy minden könyvkiadást előtt levegye a kalapját. Amit itt hiába is kívánt volna tőle akárki. A nyomtatott betűnek nem volt tekintélye...

Semmi keserőséget nem érzett, inkább derű szállta meg arra a gondolatra, hogy a társadalom kiséperte, mint valami haszontalan hulladékot. Kedélyes harcban állott a társadalommal, amelyet mint Cyrano, mindig megbökött a verse végén. Nem ügyelt eléggé magára, bizony őt is sokszor megszurkálták. Az élet a város elöregedett falai között csak hosszú aszály lett volna, sovány, hideg évek örömtelen múlása, ha ő rakoncátlanul kis játékrakétákat el nem sütöget az emberek ijesztésére és a maga mulatságára. A cikkeit jóformán már senki sem olvasta. Leszokott az írásról, a tintatartójában legyek kezdtek zümmögni. Ehelyett rácsábította a közönséget, hogy maga írjon. Kitenyészttette az ellentéteket, kiszemelte az ellenfeleket, és aztán egymásnak eresztette őket. És a vérengző szamarak milyen tréfás vadállatokká váltak, amikor ő rájuk segítette az oroszlanbőrt. A lapból valóságos arénát csinált, és gonoszkodva, jóízű nevetéssel nézte páholyból a bösz viaskodást...

Ide-oda cikázott az élet állóvize felett, mint gondtalan szitakötő. Nem volt sok, amit eddig csinált. De most hazamegy. Hazamegy, vissza az anyai házba, és ott gyermekévei szelíden

derengő reflexfényében dologhoz kezd. Marokra fogja a szétzilált szálakat. Célok és beteljesedések szerves egymásrakövetkezése lesz az élete, nem véletlenek tehetetlen találkozása, nem kis mécszláng gyámoltalan pislogása... A cséplőgép... tévedés, a cséplőgépet nem úgy iktatta be műsorába, mintha programot akart volna ezzel adni. A cséplőgép, vagy kocsikenőcsgyár - hopp! Nem is rossz gondolat a kertben nagy hodályt állítani, kocsikenőcsöt fabrikálni - nos igen... a cséplőgép, vagy kocsikenőcs csak eszköz, amely szükségleteiről gondoskodik; a betevő falat és a tiszta szalmazsák. A falat békés ízét, a szalmazsákon töltött éjszaka egészséges nyugalmat: azt az írásával fogja megteremteni... A reggel friss lesz, szűz, munkára ihlető, harmatos... A dél: verőfényes, békés heves páráitól illatos. Az alkony: nyugalom és álom, szerenád, béke...

...A tagjaiban különös bágyadtságot érzett. Leért már a hegyről, a lábait egyre fáradtabban vonszolta. Semmi - legyintett magának -, egy kis kalóriahiány. De mégis meg kell állnia, mert hirtelen szédülés fogta el. Kékbe olvadó kertek között állott keskeny szekérúton. A mézzé érett szőlő illata elkeveredett az erdő nehéz fűszerével, az ősz érett-asszony szagával. Ezer vérző sebből sajogtak a dombok. A csipkerózsa bíborbogyója, a kecskerágó cinóberszínű fürtjei, a fatörzseket körülölelő vadszőlő sárkányvér levelei lágy harmóniába olvadtak össze, és csüggedt vörösre mázolták a kerteket. A nap lebukóféltben szorongató sajgással borította el a márgás utat, a sárgás tarlót, a szilfák koronáját. A csendbe kereplők zaja percegett, aztán valahonnan egy tárogató hangja emelkedett a magasba és bűgva ömlött szét a fák között. Az újságíró egy útszéli fatörzsnek támaszkodott, és szédülve nézett át a kerteket övező fagyalbokrokon. Balról, az egyik kertben fapavilont látott, amelyet valósággal elborítottak a barnára festett facsipkék. Lapos tetején terebélyes kerti ernyő alatt vidám társaság borozott. Megismerte a Rodárics ügyvéd zsíros bömbölését, a Zizevszky althangú mekegését, a főjegyző vezényszavait. A lépcső korlátja mellett szürke női fátylat lebegtetett a szél. Erőtlenül, de a nyugalomnak valami kábult és mámoros érzésével állott a fa alatt, sápadt arcát a lehunyó napnak fordítva. Nem volt kíváncsi a Rodárics vidám garden-partyjára. Lecsukta a szemét, és nem vette észre, hogy a komlóindák, amelyek a kerti ajtó hátsó nyílását elfüggönyzik, megremegnek, és a szétnyíló függöny homályában egy csodálkozó arc fehér foltja gyullad ki hirtelen.

X

Veresy Ilona állott előtte.

- Maga az, mon ami? - kérdezte összevont szemöldökkel.

Hetek óta cincogott ez a mon ami a fülében. Miért haragszik rá ez a nő? Mit vétett neki? A mosolya? Miért jönnek dühbe az emberek az ő mosolyától? Vagy nem is a mosolya miatt, hanem azért, mert olyan megalázó helyzetben találta, amikor a megnyitó előadás estéjén benyitott az előcsarnokba? Mindegy... mindegy... Révedve, ködösen viszonozta a pillantást, még a fejét sem ingatta meg, hogy köszöntse. Jólesett neki ez a némaság, ez a pihentető mozdulatlanság. Beszélni?... A szó éterreztetés, semmi egyéb. Mondatokat váltani?... Tökéletlen még az emberiség, hogy a gondolatait ki kell csicseregnie és el kell kárognia, hogy megértőjük akadjon... Beszélni? Ugyan mire jó az?... Majd megnyílnak ezek a szépen mintázott ajkak, beszélni fog ez az akaratos, gúnyos száj, ha beszélni és haragudnivalója van.

Úgy látszik, volt beszélni- és haragudnivalója. Mosolyogva nyílt meg, és ezeket mondta:

- Sokáig váratott magára, tisztelt életmentőm... Azt hittem, nyoma veszett... Köszönetet akartam mondani magának.

No lám, alaposan megharagította. És milyen nyájas gúnnyal készült magának elégtételt venni! A saját mosolya volt ez, a saját elpusztíthatatlan ironiája. Rokonvonás... Tegyük hát édessé a bosszúját, gondolta, legyen tökéletes a diadala. És odatartotta vértelen arcát és fáradt lelkét a lecsapni készülő villámoknak.

- Itt vagyok művésznő... Rendelkezzék velem.

- Rendelkezni?... Oh, nem... nem óhajtok rendelkezni magával, mon ami... - Szép, könyörtelen nevetés következett. - Csak meg akartam köszönni, hogy olyan nagylelkűen ki akart ragadni az éhhalál karmaiból... Nemes cselekedet volt, kedves... izé...

- Baltazár, - igyekezett az újságíró előzékenyen a segítségére lenni.

- ...kedves Baltazár... - folytatta a színésznő és elragadó kedvességgel biccentette meg a fejét, - szép volt, kedves Baltazár... Egy középkori lovag sem lehetne hódítóbb... Köszönöm.

Baltazár szerényen háritotta el a hálálkodó szavakat.

- Semmiség kérem, nincs mit köszönnie... Örömmel ragadtam meg az alkalmat. Az ember szívesen fitogtatja a szívét, ha van.

- Úgy? - kérdezte a színésznő elakadó mosollyal.

- Mink itt helyben ilyenek vagyunk - magyarázta Baltazár szelíden. - Egy kis szalámit a haza oltárára... Egy kis sajtot éhínség ellen a drámai színésznő ablakába!...

És egymásra néztek. A nő haragos kémlélődéssel, az újságíró bágyadtan, megadóan. A szeme kitűnően beidegződött a dolgok fonákjának észrevevására. Maga is nevetséges színben látta most annak az esős éjszakának fináléját. A szegényes, de buzgó csomag bátor felvonulását, megérkezését és szertelen elcsodálkozását, amikor ahelyett, hogy jóízűen elfogyasztották volna, utána dobták az ablakon.

Most egy kis fegyverszünet látszott szükségesnek.

- Kérdezősködtem maga után - mondta a színésznő, azt mondták, hogy ritkán jár színházba...

- Valóban - hagyta rá az újságíró -, elég ritkán járok... Tulajdonképpen a megnyitó előadás óta nem volt szerencsém...

- Nem szereti?

- Nem mondhatnám...

- De Zacconin és Sarah Bernhardon alul nem adja... Az idegeire megy, mon ami, ha a színésznő nem Duse Eleonora... ugye?...

Az újságíró engedelmesen hallgatta. Egy-egy kurta pillantással kísért a színésznő szavait. Nézte a felhevült arcot, amelyen fogyott, egyre fogyott a mosoly felhőtlen kékje, a szeméit, amiknek íriszén és pupilláján nőtt, harapózott az árnyék, a száját, amely sötéten megremegett, aztán fehér fogait, amelyek megcsillantak a lehunyó nap özönében.

Ah, alaposan haragszik...

- Igaz... igaz - hagyta ő rá bűnbánóan -, faragatlan ember vagyok, nem méltó a kegyed elbűvölően szép hangjára... Egy alázatos kérdést engedjen meg nekem, kisasszony, egy nagyon alázatos kérdést...

A színésznő rosszat sejtve kutatta pillantásával a szándékait. Csak a válla egy elenyésző mozdulatával jelezte, hogy várja a kérdést, a nagyon alázatos kérdést.

- Milyen lelki együtthatónak kell betudni azt - folytatta az újságíró -, ha kegyed valakit mon aminak szólít? Nem tudom ugyanis, honnan jön és hová igyekszik a kegyed kedvessége... Meg kell vallanom, egy pillanatig sem keveredtem önmagam előtt abba a gyanúba, hogy valamilyen kiválóságom kötötte le az ön sokféle viharzó érdeklődését, művésznő. Baltazár György nem az a pont a lét végtelen síkján, amelyek felé vonzalmak és barátságok törek-szenek centripetális erővel. Úgy képzelem, művésznő, hogy kegyed néhány győzelmes trillát tartogat még számomra.

A kerti pavilon lépcsőjén most Zizevszky sietett le és girárdi-kalappal integetve, feléjük tartott. Veresy Ilona hidegen pillantott abba az irányba. Aztán anélkül, hogy az újságíró kérdésére válaszra méltatta volna, megindult.

- Jó napot, szerkesztő úr.

- Isten önnel, művésznő - viszonzta a köszöntést Baltazár.

- Azaz - fordult meg hirtelen a színésznő és újra volt valami édes elégtétel a hangjában - már nem is szerkesztő... Ott kellett hagynia a lapot, ugye?

- Kidobtak, művésznő.

- Ó, az kellemetlen lehet...

- Vannak dolgok, kisasszony, aminek semmi jelentőségük nincsen... A dolgok általában olyan kevés fontossággal bírnak...

Volt valami megtörhetetlenül nyugalmas a hangjában, aminek meleg zengése arra készítette a színésznőt, hogy abból a féloldali futólagos helyzetből, amely lenézését és az érdeklődése teljes hiányát jelentette, szembeforduljon az újságíróval.

Baltazár észrevette ezt a várakozó mozdulatot. A keleti hegyoldalból bazaltsziklák emelkedtek ki, amiket a lehunyó nap sárgászörösre festett.

- Túl sok jelentőséget tulajdonítunk a hétköznapiak felszínén úszkáló dolgoknak - mondta, és felmutatott a távoli bazaltokra. - Tegnap még a tenger hullámai nyalogatták ezeket a sziklákat...

A színésznő megindult. A pillantása, amelyet Baltazárra vetett, engedély, beleegyezés volt, hogy Baltazár követheti.

Kertek között haladtak tova.

Veresy Ilona már nem viselt gyászfátyolt. Egyszerű, finom, sötét ruha volt rajta. Vékony bokái kecsesen mozogtak a keskeny gyalogösvényen. Egyenes tartású vállaiból büszkén sugárzott ki a nyaka. Szépen mintázott, rátarti alakja volt, könnyed és hajlékony, s ahogy sietve lépegetett Baltazár előtt, és olyan hidegnek és tökéletesnek látszott, mintha férfi csókja sohasem merte volna illetni. Pedig, jutott eszébe Baltazárnak, a kígyó nem sokáig ólálkodott a fa alatt. Üveg szemével meghipnotizálta a fennhéjázó paradicsommadarat. És a paradicsommadár, szegényke, lebukfencezett a magas fáról... A Zizevszky ragadós keznyoma rajta maradt a büszke alakon.

Háromszor is együtt látta őket az elmúlt napokban. Azt beszélik, hogy előadás után a lovag ott ácsorog mindig az öltözője előtt. Aztán az a garden party a Rodárics szőlőjében... a sárga majom, hogy gurult le a pavilon lépcsőjén, amikor meglátta őket...

Hátrapillantott, ott botorkált talán száz lépésnyire, hevesen hadonászva szalmakalapjával.

- Jöjjön... - intett a nő megszorozva lépteit. Kis sikátorutca szelte át a kerteket, abba befordultak. A színésznő feltekintett a távoli bazaltokra.

- Azt mondja, mon ami, hogy tegnap még tenger nyaldosta azokat a sziklákat?

A gúny pallosával néhányszor fölényesen lesújtott az újságíróra, szeszélyes haragja lehült, és békésebb húrokat kezdett pengetni.

- Tegnap, vagy kétmillió év előtt, mindegy, művésznő, - felelte az újságíró. - Az emberek kétségbeesnének, ha megértenék, hogy csak a zsebórájuk kelti az idő illúzióját. Az órát - magyarázta tovább, egyre csendesebb hangon - a vallásos hit hozta létre, a naptárt halhatatlanságra vágyó akadémikusok szerkesztették. Itt künn tűnő percek az évmilliók, ott benn - a városra mutatott - centenáriumokra sóvárognak az emberek. A bádogosinas rápingálta nevét a kémény falára, a hadvezér szobrot faragtat magáról. Az emberiség gyermekes büszkeséggel rajzolgatja történelmi ákombákomjait a kiszáradt tengerfenék homokjára. A kozmosz pedig lélegzik egyet, és elsőpri a megkuszált homokot... Tegnap ezen a helyen kardhalak marakodtak és a harsogó hullámok közül a bálnák és cetek ősei csóválták a reménytelen ég felé iszonyú farkukat. Hol volt akkor a Kárpáti Figyelő, a színművészet, a bankok, a rendőrkapitány, a lovag? Egy sügér ivari mirigyeiben, vagy egy korallzátony homokszemei között. Tegnap még szundikált az emberiség. Nem írt még színikritikákat... (bocsánat, mellesleg eszébe jut a Csiszlik Olivér vezércikke a színházról és Veresy Ilonáról... milyen jóízű dolog volt az!)... nem ivott dupla márciusi sört, nem nevezte magát nagyságos főjegyző úrnak, és nem írta még nevetséges naplója első oldalára: Történelem. A sügér lerakta a főjegyzőpetéket, az embersejteket a part moszatos üregeibe. A föld kérge redőkbe szaladt, mint a ló bőre, ha piaci legyek csípdesik. Kiborult a víz a nagy teknőből... Tugultipalazerra, Periklész, Nagy Sándor... Zizevszky diónyi kagyló alatt moszatba ágyazva átaludták a tengerek elvonulását, kikeltek a petékből és a pállott mocsáron át időtlenül csapkodva farkcskájukkal, egy útilapu alá lubickoltak. Trópusi nap itta fel a tengerfenék iszapos üledékét, szálas zsúrlóerdők ütöttek ki a szikkadó talajból, és a polgári kaszinó helyén dinosaurus rakta le tojásait. A főtéren még nem volt makadám, a sóáruda falán még nem hirdették a színlapok a

színművészet bevonulását, a Grand Café helyén, ahol most szellemes kártyacsatákat folytat Moravetz irodalomtanár és Rákóczi bankügysz, brontosaurus vívta rengő csatáját a gyíkfarkú lelapsszal és a kis idomtalan szörnyeteg, akit akkor nem hívtak még sem Molière-nek, sem Zizevszkynek, sem Baltazárnak, kövérré hízva az útilapu fiatal hajtasaitól, riadtan kúszott fel a lába ügyébe eső első majomkenyérfára. A kozmosz prűszkölt egyet, a dinosaurusok haldokolva vonszolták magukat barlangjukba, a lelapsznak letörött néhány méter a farkából s mint apró gyík elfutott a páfránylevelek közé. A kenyérfán kiütöttek a polgármesterválasztás izgalmait, valamelyik csimpánz lepotyogott a fáról, és megtörtént az új honfoglalás, az emberiség birtokába vette a földet... Pantheonok és múzeumok épültek... lovagok és elcsapott újságírók csapkodnak mulandó szárnyukkal... hosszú még az út a földön... van-e valami jelentősége annak, hogy egy Baltazár nevű lapszerkesztőt kipenderítettek az állásából?

Rámosolygott fáradtan a színésznőre. Ő valóban úgy érezte most, hogy mindannak, ami vele történt és történni fog, nem sok fontossága lehet az életben. A színésznő pedig komolyan, kíváncsian nézte a távoli sziklákat, aztán megenyhülve fordult az újságíróhoz. Hirtelen szemébe ötlött az újságíró arcának sápadtsága.

- Olyan sápadtnak látszik - mondta elváltozott hangon. - Nem beteg?

Baltazár tagadóan intett a fejével. (Ha most azt felelné: „Nem művésznő, semmi bajom sincs, csak két nap óta nem ettem”, úgy festene a dolog, mintha a realizmust hajszolná.) A színésznő tekintete most ráesett a kezében levő zsebkendőre, amelyen sötét vérfoltok ütöttek át.

- De hiszen vérzik... Mi történt a kezével?

György legyintett. Semmi. Megsértette a kezét egy kökénybokorban, amíg aludt. Álmodni sem lehet már büntetlenül.

Egy kerítés mellett állottak meg. A kerítés végén ott volt a villa, amelyben a színésznő lakott.

Hallgattak. Távolból egy mozdony fűtve hallatszott.

- Maga tulajdonképpen mit gondol rólam? - kérdezte kis idő múlva a színésznő csendesen.

Hirtelen szükségét érezte annak, hogy megtudja az újságíró gondolatait. Valami megmozdult benne.

Ne legyen szerény, mon ami, és ne kérdezze, hogy miért vagyok kíváncsi egy elcsapott, szürke újságíró gondolataira... Feleljen a kérdésekre.

- Csupa jót, kisasszony... csupa jót...

- Nem igaz, maga nagyon gonoszul gondolkozik rólam.

- Biztosíthatom, kisasszony... - védekezett elhalkulva az újságíró.

- Miért kisasszonyoz? Hiszen jól tudja, hogy nem vagyok az... Nos, nem felel a kérdésekre?... Akkor vegye tudomásul, mon ami: én Zizevszkyt éppúgy utálok, mint a többi nyálkás polipot... Megvetem őket.

- Parancsára - mondta Baltazár, és meghajtotta magát.

A színésznő a kezét sem nyújtotta feléje és besietett a házba. Baltazár a kerítéshez támaszkodott. A láza megnőtt, gyöngének érezte magát. A szomszéd utcáscsából éles fűtyszót hallott, utána valaki vidám-hamis hangon a nevét cédúrskálázta.

- Hoháháhú, Kiriljovics Pjotr - harsogta Csermely már messziről -, láttam ám, Pjotruska... üdv... ave... Látja, ez igen... nem úgy, mit az a két művésznő, tudja... Emlékszik? Facér szobalányok voltak... a rendőrségen derült ki... Hopszá... Hallotta? Tegnap éjszaka a Piros Lámpás

című irodalmi szalonban Adyt szavaltam... felmáztam a zongorára... elszavaltam nekik a Fekete zongorát... Testvéreim a kéjben és lueszben, tudjátok meg, hogy ezt Ady Endre írta... Szédület... Zivatar... lelépek a zongoráról... Mint rohadt gyümölcs, úgy estem a lábaik elé... Nyakkendőm ronggyá viharozva... Emlékszik? Kék alapon fehér babok... Lidia... ismeri, nemde... az a viharos kis párduckölyök... heliotrop selyeming... harminckét hófehér metszőfog... káprázatosan harap... „Mondd, kis hülyém, ihatok egy konyakot?” Tízet, hercegnőm... Megiszik egymásután tíz pohárral és hálásan megharapja az arcom... „No, hülyém, most záplátyi a tíz konyakot.” Én?... Én?... Kihúdom a lyukas zsebemet: egy grandom sincs... Hoháháhú... Nekem esnek... Futólépés... Jókat röhögök... Pjotruska, képzelje el, ingyen és bérmentve kaptam egy harapást... Meg kell próbálnia egyszer, Kiriljovics Pjotr... Mit is akartam mondani...

Hirtelen körülnézett, aztán félrelökte bolhaszín felöltőjének szárnyát, és egy kalitkát pakolt elő a bő kabát alól. Fésületlen, hosszú haja izzadt homlokára tapadt, kabátujja alól egy arasznyira csüngött ki tarka ingének néhány foszlánya. Magasra emelte a kalitkát, hogy a benne pislogó riadt mátyásmadarat megmutassa barátjának.

- Engedje meg, Kiriljovics Pjotr, hogy bemutassam... Frici... Egy sajnálatraméltó madár, akit a rothadt emberi társadalom a beszéd képességével fertőzött meg... Tudja, mit kiabál ez mindennap utánam, amikor a gazdája háza előtt elhaladok? Egy hallatlan disznóságot, atyuskám... Belopództam az udvarra, leakasztottam a falról... visszaadom neki az erdő lombját... hogy felejtse el, amire az emberi kultúra tanította... Tudja, ki a gazdája? Moravetz, a vadszamár...

Kinyitotta a kalitka ajtaját, és lendületes szónoklatot intézett a barátjához, arra buzdítván őt, hogy rúgja oldalba az emberi társadalmat és emelkedjék a magasba, fel a csúcsokra. Hiába volt minden sürgetés, a fogoly az itatócsésze vizétől csapzottá ázva, ijedten farolt a kalitka sarkába, és bizalmatlanul sandított a nyitott ajtóra. Végre is kiszabadítójának kellett őt a megszokott rabságából kipiszkálnia. De mintha megfélemedezett volna szárnyas mivoltáról, békés gyalogjáró módjára indult el az út mentén, az őszi gaz között. A fogalmazó gyöngéd szavakkal biztatta, ózondús magasságokkal kecsegtette, hessegette, az emberi társadalom bűneire emlékeztette, de mindez semmit sem használt. Frici lassan szedegette a lábait, meg-megállott, felnézett egy-egy bogáncskóró tüskés levelére, és ügyet sem vetett szabadítójának lelkes sürgetésére, békésen poroszkált tovább. Addig, amíg meg nem unta háta mögött a hangos szajkolást. Akkor aztán megállott, szembefordult a fogalmazóval, és azt mondta neki:

- Buta naplopó...

- Mi? - állt meg elhülve a fogalmazó, és ijedten nézett Baltazárra. - Mit mondott?... No, mit szól hozzá, Pjotruska... ilyen hálátlan fattyú.

Frici nem hagyta magát. A fogalmazó méltatlankodva nyúlt egy göröngy után, hogy pártfogoltja után röptse. A madár riadt futólépésbe váltott át, de futás közben is kihívó arcátlan-sággal nyelvelt vissza Csermelyre.

- Buta naplopó... szajha...

A fogalmazó tölcseért formált a szája elé, úgy kiabált utána:

- Fattyú... emberi kreáció... madárutáztat...

- Tökfilkó - hangzott kurtán a válasz. A kis szemtelen láthatólag örömét lelte az élénk eszme-cserében.

- Látja ezt a hálátlan dögöt - panaszkodott a fogalmazó -, ez már kész ember... - Utána iramodott, hogy eltapossa... Frici megérezve a komoly veszedelmet, hanyatt-homlok menekült, aztán valami mélyen szunnyadó ösztön hirtelen felriadására szétbontotta csapzott szárnyait, és a levegőbe emelkedett. A fogalmazó dühösen fenyegette a kezével:

- Te pimasz... megállj csak... még találkozunk!

Frici válasza sem méltatta, és vidáman lendült tova a kert fái között.

- Íme, atyuskám - szólott a fogalmazó gyászosan -, íme, az ember... Dögszaga van az emberi társadalomnak... tekeri az orromat... faképnél fogom én is hagyni... Mi a véleménye?... Ki a folyóhoz... egy földkunyhó... göröngyillat... Tolsztoj, mi?... A föld!... Semmi az egész... egy kapa... egy lábas... pakk gyufa... kókuszszír... kész... Nem igaz? Ki kell vonulnunk nekünk is a társadalomból...

- Jöjjön ide - szólt Baltazár - és nyújtsa a karját... Szédülök egy kicsit...

Az utca himbálózott vele, mint vízparton tükröződő házsor. A fogalmazóba kapaszkodott, hogy el ne essék. Csak annyi ereje volt még, hogy a lakása közelében betért egy péküzletbe. Két évig tanította a pékmester fiát, egy cipót fog venni, egy kis cipót.

- Az árát majd behozom, Kárpáti úr - mondta a péknek. A cipót a hóna alá fogta, és érzéketlenül nézte, amint a pék egy hosszú fekete táblára, a háta mögött a falon lógott, orra bukó és kibicsakló betűkkel felírta a nevét.

A kapuban valami szőrös test vetette rá magát, vonítva, vinnyogva, féktelen örömmel.

- Te vagy az, Pagát? - kérdezte Baltazár boldog mosollyal? - Régen várlak már...

Megfogta a lesoványodott állat vérző fülét, és betámolygott vele a szobába.

XI

Másodnap magasra szökött a láza, és átkozottul rossz érzései voltak. Estefelé benézett hozzá a gőzmalmi pénztárnok felesége, egy sáfrányszőke asszony, aki ott lakott férjével a hosszú udvaron és meglátta a Baltazár égő, veritékes arcát, ijedten szalasztotta cselédjét orvosért. Az orvos csak másnap reggel látogatta meg, amikor már elmúlt a forrósága és a pénztárnokné ecetes lemosásaitól jelentősen frissebbnek érezte magát. A doktor, aki történetesen nem volt más, mint Kléber városi főorvos, bosszúsan dugta be fejét a nyitott ajtón.

- Tessék, tessék - invitálta az újságíró -, dögváson vagyok egy kissé.

És amikor a főorvos gépies sietséggel és nem minden zavar nélkül belemarkolt a hasába és futó pillantást vetett a nyelvére, tettetett aggodalommal kérdezte, hogy vajon tud-e rajta az orvostudomány segíteni? Szeretne ugyanis még néhány újságcikket megírni, amellyel jóvátenné ifjúkori szájhősködéseit és mindama csintalanságokat, amiket a társadalom tekintélyei ellen elkövetett. A doktor bizalmatlanul bandzsított rá, és súlyos gyomorrontást állapított meg, amit az újságíró némi kétkedéssel fogadott, amire volt is valamicske oka: az utóbbi napokban ugyanis nemigen nyílt alkalma és lehetősége arra, hogy megterhelje a gyomrát.

- Főorvos úr, az orvostudomány ez esetben tévedésbe esett.

A doktor nem volt hajlandó beismerni a tévedését, és felháborodott kijelentések közben távozott. Pagát, aki hazaérkezése óta mindannyiszor az ágy alá menekült, valahányszor idegen léptek közeledését hallotta, az újságíró hívására kimázott az ágy alól, és odaállt gazdája elé.

- Na, mit szólna ehhez a lódoktorhoz, he? - kérdezte tőle Baltazár derűsen. - De ki az ördög hívta? Egyszer elneveztem ezt az embert az összes orvosi tévedések doktorának... Na, mi lelt már megint?

Pagát lépteket hallott, és az ágy alá menekült. A félelme ezúttal alaptalan volt, mert csak a kávéát hozta a cseléd, egy álmos, sündisznószemű, puffadtarcú nagykeblű nőszemély. Baltazár ijedten fordította arcát a falnak.

- Mondtam már neked - szólott hátra szemrehányóan -, hogy háromszor kopogtass, mielőtt belépsz hozzám, hogy időm legyen a fal felé fordulni.

Az özvegynek, a bérbeadójának volt a cselédje. A falon túl volt a konyha, gyakran hallotta esténként magában beszélni. Hajnalban pedig kopp... kopp... sokszor egy óráig is elkopogott a cipők sarkán a sárkefével. És énekelt. Pokolian hamis volt a hangja. A blúza alatt, a keblében valami fényképet hordott, de Baltazár sohasem tudta meg, hogy kinek a képe. Fázott ettől a lánytól, nem tudott ránézni. Azóta volt ez így, amióta egyszer - életében először - becsípve érkezett haza egy névnapi mulatságról, ahol számtalan likőrös poharat ürített ki, hogy a mámor szépségeit megismerje. Ruhástól dőlt be az ágyba, és a cseléd vetköztette le és fektette vissza. Másnap csak két erőteljes mellre és valami tűrhetetlen istállósagra emlékezett. A hideg rázta és két napig egy falatot sem tudott lenyelni.

A cseléd letette a tejeskávéát és jelentette, hogy eljöttek a kutyáért.

- Nyisd ki az ablakot - rendelkezett Baltazár gyorsan -, és told ki Pagátot az utcára.

Pagát, aki már sejtette a közelgő veszedelmet, egy ugrással az utcán termett és futásnak eredt. Új gazdája hiába követelte, Baltazár ártatlan arccal mutatott körül az apró szobán. Azóta,

amióta eladta, a színét sem látta a vizslának. Pagát pedig ezalatt elkódorgott valahová, és csak estefelé tért haza, amikor elmúlt felőle a veszedelem.

Baltazár néhány nap múlva meglehetősen összeszedte magát, de sétára és „szemlélődő” csavargásokra még nem futotta az erejéből. Napjában néhányszor bevágatott hozzá a fogalmazó azzal az indítvánnyal, hogy már csinálni kéne valamit, Kiriljovics Pjotr. Igen, tenni kéne valamit. Például... no, mi a véleménye Pjotruska?... A Fűszerudvar előtt leesett egy petróleumhordó a szekérről, az abroncsai szétestek... szereti Pjotruska a petróleumszagot?... Ő rajong a petróleumszagért... egész nap ott sétálgat most a Fűszerudvar előtt... A bőrszagot is nagyon kedveli... Egy eszmét kölcsönözzön neki Pjotruska... egy gondolatot... Most elkísért egy lányt a fogorvoshoz... a kapu alatt megcsókolta a lány könyökét... ó, de határtalanul szép dolog bírni egy nőt... egy valódi nőt, akivel kicserélheti eszméit a költészetről és az orosz irodalomról... Goncsarovról, Lermontovról, Dosztojevszkijről... egy nőt, aki nem mondja neki: na, Csermely, legyen szíves és ne butáskodjon, fáj a fogam... ni, akkora odv van benne... Odv... Odv... Hoháháhú... Na, alászolgája, Pjotruska... Délután kilopja a kávéházból a Nyugatot és elhozza...

Elhozta a Nyugatot, falánk habzsolással fogyasztotta a lírát és prózát egyaránt. Aztán megkérdezte Pjotruska véleményét és néhányszor arcul köpte őt, úgy, hogy Baltazár kénytelen volt ágyát az asztallal elsáncolni előle...

Az élelmezéséről ezekben a napokban egy Frost nevű fiatal fagyakornok gondoskodott, aki a túlsó oldalon lakott a szüleivel. Délben és este erőteljes húsleveseket szállított, egyszerű kétszer becsinált csirkét és kompótot. Otthonról is érkezett kellő mennyiségű táplálék, szilárdabb dolgok, mint sajt, sonka, néhány doboz szardínia és kockacukor. Baltazár jókedvűen tűrte ezt a segélyakciót. No lám, mégsem lehet csak úgy simán, egy-kettőre éhen veszni. Frost esténként, ha hazajött a deszkaraktárból, átrándult hozzá egy kis beszélgetésre. Szívesen és tisztelettel hallgatta a Baltazár mulatságos eszmefuttatásait, amikből mindig megmaradt valami tanulságos a számára. Egyik nap elhozta a Csiszlik Olivér beszélyfüzetét, amelyet a regényíró maga vitt le hozzá a deszkaraktárba.

- Azt mondja, hogy juttassam el valahogyan önhöz... Hogy felejtsem itt az asztalán...

Vékony, alig százoldalas, silány papírra nyomott füzet volt, amelynek sárga borítéklapján ezt a címet látta: Havasi gyopárok. Ez volt immár a második elbeszélésgyűjteménye Csiszlik Olivérnek. Baltazár átlapozta a füzetet. Néhol megállott és figyelmesen olvasgatta a sorokat, sokkal hosszabb ideig, mint amennyi az elolvasásukhoz kellett. Akkor robogott be Csermely a szobába. Szentjánoskenyeret majszolgatott.

- A tettenérés esete forog fenn - hadarta tele szájjal. - A lovagot láttam kilépni Veresy Ilonától... Mi a véleménye, atyuskám?

- Olvassa - intett neki Baltazár, és odadobta a füzetet. - De értelmesen.

A fogalmazó hátravetette bolhaszín köpenyének szárnyát, és nekilátott az olvasásnak. Közben rágta a szentjánoskenyeret, amellyel tele volt a zsebe és hangosakat röhögött.

Amíg a fogalmazó olvasott, Baltazár az ajtó hátára akasztott „menetrendet” nézegette. A menetrend egyszerű papírlap volt, amelyre Baltazár részben ceruzával, részben tintával a következőket firkálta egy régebbi dátummal:

VIGYÁZAT, PJOTRUSKA!
FONTOSABB TEENDŐK!

1. Ne szégyelld magad: végy egy cipőt holnap reggel Kárpáti péknél.
2. Gondolkozni a lét értelmén.
3. A toronyóra elromlott, egy zsebórát szerezni.
4. Pjotruska, szavamra, te semmit sem olvasol. Olvastad már a bibliát?
5. Cipőtalpalás-ügyben valami megoldást keresni.
6. Köszönni az embereknek, Pjotruska. Mélyen kalapot emelni előttük.
7. Gondolkozni... Különben semmi gondolkodás: becsomagolni a bőröndjeidet, és megváltani a jegyet a Parnasszusra.
8. Esetleg - ha közben ráérsz - vacsoráról is gondoskodni.

Néhány tétel már át volt húzva rajta. A végén piros ceruzával ez a figyelmeztetés állott:

Ígérd meg, Pjotruska hogy nem leszel szerelmes!
Ígérd meg, galambocskám.

Elfordította tekintetét a „menetrend”-től, és tovább hallgatta a fogalmazó felolvasását. Buta ember volt ez a Csízi Olivér regényíró. Nagyokat szuszogott az erőlködéstől, hogy betartsa a grammatika szabályait. Nagyon akart regényt írni. Valami élettelen döglött dolgot firkált össze, amit választékos szavainak ünnepélyes dörgésével és lágy fuvolaszavával akart életre serkenteni. Meg kell hagyni, a stílusa gondosan meg volt csiszolva és fényesítve, Moravetznak bizonyára öröme tellett benne. De szörnyen, leküzdhetetlenül unalmas volt. Baltazár el is aludt tőle. Arra ébredt fel, hogy Frost szelíden költögeti. A fogalmazó akkor már nem volt a szobában, magával vitte a füzetet is, hogy a sikerültebb zöldségeket kiírja belőle.

Frost zavart volt. Köhécselt néhányat. Forgatta a fejét, lesütötte a szemét. Bocsásson meg neki Baltazár... egy roppant furcsa kéréssel fog előállni... egészen szokatlan kéréssel...

- Gyerünk, Frost, ne köntörfalazzon - biztatta Baltazár -, maga kitűnő erőlevesekkel támogatta a vajúdó magyar irodalmat... Illő, hogy helyet szorítsak majd magának is a lexikonban magam mellett...

- Valami ilyenféle dologról volna szó... Ugyanis... ne nevéssen ki, Baltazár úr... egy levelet szerettem volna írni valakinek... Egy szépen megfogalmazott levelet... Olyant, amilyent csak ön tud írni... Ugye, megért engem, Baltazár úr...

- A tárgyra, Frost. Lediktáljam a levelet?... Helyes... Üljön le oda... Ragadja meg a tollat és írja...

Frost megfogta a tollat, és zavartan nézett az újságíróra. Nehogy félreértse őt Baltazár, nem azért fordult hozzá, mintha erre a levelesknél fogva érezné magát feljogosítva... hanem mert ilyen nagy feladattal az ő szerény fagyakornoki képességei úgysem tudnának megbirkózni...

- A tárgyra, Frost. Találkoztak már? Valami helyzetrajzot kérek.

Frost akadozva és lesütött szemekkel adta meg a szükséges felvilágosításokat. Egy színésznőről van szó. Sohasem találkoztak. De ő halálosan... ahogy mondani szokták, halálosan beleszomorodott a színésznőbe... Egy kis életjelt szeretne adni magáról... valami olyat írni, ami felkeltene a figyelmét, az érdeklődését, és nem dobná nevetve félre a levelet.

- Veresy Ilona? - kérdezte Baltazár.

- Ne haragudjon, Baltazár úr - tért ki a kérdés elől szerényen a gyakornok -, erre igazán nem szeretnék önnek felelni.

Az újságíró bólintott. Hanyatt feküdt a keskeny szalmaágyon és fölneézett az alacsony mennyezetre, amelyet két bemeszelt mestergerenda tartott. A feje fölött a padlás vékony deszkapallóján egerek futkároztak, fonnyadt vadgesztenyével futballoztak. Pagát merőlegesen emelte fel a fejét és úgy szimatolt mozdulatlanul a magasba.

Veresy Ilonát látta maga előtt. Amint ott a Malom utcában azon az esős éjjelen egy erőteljes mozdulattal a karjaiba kapta és magához szorította. Az arca az arcához ért, a melle a melléhez tapadt.

- Frost, hallott maga valamit Cyrano de Bergeracról?... Igen, egy színdarab... Kezdjünk hát hozzá a levélhez... Tehát írja: Művésznő... Felkiáltójel nem kell... Művésznő... Leírta?

Frost bemártotta tollát a tintába és írni kezdett. Baltazár pedig nézte a mennyezetet és a száján peregni kezdtek a szavak. Előbb formásan, kecsesen lépdelve elő a lélek nehéz függőnye mögül, aztán egyre visszhangosabban, nagyokat dobbanva, egyre mélyebbeket horkanva, zenekari bőséggel. Veresy Ilona állott előtte, a homloka fölött nagy, örvénylő szőke hajcsomóval, szemében hideg közömbösséggel... Baltazár nézte, és a lelkéből énekelve ömlött a szó. Az ária aztán végéhez közeledett. Még egy magas lendületet vett, majd a szívére tette a kezét, és meghajtva magát, alázatosan, lassan kiserkedő gúnyos mosollyal visszaenyészett a függönyök mögé... A gyakornokra nézett és nevetve mondta:

- Kész. Aláírás.

Frostnak lázasan tüzeltek a szemei. Aztán lemondóan nézett az újságíróra.

- Még sohasem hallottam ilyent, Baltazár úr. Azt fogja hinni, hogy valami regényből írtam ki.

Az újságíró megnyugtatta. Az életben is előfordulnak ilyen levelek, s ha történetesen kedve szottyant volna levelet írni egy színésznőhöz, szóról szóra ezt a levelet írta volna meg. Erre aztán Frost összehajította a levelet, és csendesen elkészönt Baltazártól.

A hosszú udvar, amelyben lakott, átjáróul is szolgált a Patak utcából a mészárosorhoz. Baltazár másnap füttyörészve fogott hozzá az öltözködéshez. Az alkotás nyugtalanító öröme vett erőt rajta. Írni fog. Ez alatt a néhány hét alatt, amit a szőlők között kószálással töltött és fenn a hegytetőn, ahonnan elláthatott a szétnyíló völgy legtávolabbi pontjáiig és a havas hegycsúcsokra, megint megszédte magát érzésekkel és gondolatokkal, amik lassan egy tömör mag köré telepedtek. Frissen kapta magára a ruháit. Valami templomi zsoltárt füttyörészett. A nyitott ajtó mellett egy nagytestű pap állott és a zsoltárt hallgatta. A tekintete közben ráesett a Baltazár névjegyére, amelyen a következő, ceruzával javított szöveget olvasta:

<p>BALTAZÁR GYÖRGY</p> <p>a Kárpáti Figyelő elcsapott szerkesztője</p>
--

A pap bedugta fejét a nyitott ajtón.

- Á... most fülön ragadom, amice... Tudja-e, ki vagyok?... Nohát: Páter Izidor...

Terebélyes testű, likőrreklámra emlékeztető, nyájas arcú pap volt, úgy megtöltötte az ajtót, hogy azon már egy tűt sem lehetett volna kidugni.

- Mit írt maga, amice, az én orpington tyúkjaimról? - kérdezte megrovóan, amikor az újságíró tessékelésére belépett a szobába, és testének hatalmas tömegét szuszogva és megfelelő óvatossággal nyugvópontra hozta.

- Hogy vakaróznak? Aztán a csizmáimat is kifigurázta, amice! Megálljon, most aztán leszámolunk. - Megragadta a fiatalember kezét és párnás tenyerében szinte eltüntette annak vékony ujjait. - Eltettem ám azt az újságot, nehogy letagadja. Aztán illik az, hogy nem is felelt a meghívásomra? Azt akartam, hogy személyesen mutassam be az inkriminált tyúkokat. Soha, amice, eszükbe nem jutott vakarózni.

Leültette az újságíró mag mellé, és derűs szerzetes arca megtelt érdeklődéssel és jóakarattal. Egyszerűség és gondtalan öregség mosolygott a szeméből. Baltazár kíváncsian nézegette. Az az újságciikk? Ah, nem volt az komoly dolog. Szeptemberben egyszer messze kóborolt a várostól és útba ejtette az omladozó kolostort. A pincéjében néhány befalazott koporsó porladt harcban elesett szerzetesek csontjaival. Egy öreg cseléd engedelmével lebotorkált a pincébe, de omladozó, salétromos falakon kívül egyebet nemigen látott. Aztán végigjárta az öreg folyosót, bedugta fejét a pókhálós, vasrácsos cellákba, amelyekben meggyült a penész és az esővíz és belépett a rendház egyetlen páterének a szobájába. Egy kacsalábú széken, régi naptárak tetején poros zeneautomata állott, fölötte jókora faszögön a Páter Izidor csizmái lógtak. Faágy, gyékényszőnyeg, feszület, egy uborkásüveg, benne egy tucat vérszívó nadály, a sarokban nyitott zsák vereshagymával, az asztalon pápaszem és egy jubileumi képesalbum. Lenn az udvaron a gyom között álmos majorság kaparászott, az eperfa alatt háromlábú suszterszék állott, előtte vizesdézsa, nagy halom burgonya, amit az öreg cseléd a hazaérkezendő páter részére készített elő, aki a főzés körüli teendőket maga látta el. Az udvaron kolostori béke honolt, mint régi mesterek metszetein. Baltazárt ez különösen megkapta, a látogatásról hosszú tárcát írt, hangulatos napfényben mutatta be a kolostort, a pátert, aki a veteményes kertben barátságos bánásmóddal fejlődésre sarkallja a retket és a dohányleveleket, csirkét ültet, házsártos kakast dorgál, Angeluskor a maga hívására megrángatja a tömzsi torony ásító üregében fészkelő harangocska kötelét, a miseborok ügyében levelet fogalmaz a püspöki udvarnak, hasán fehér köténnyel leül a suszterszékre burgonyát hámozni, aztán elszunnyad a déli verőn, kicsi sapkája lecsúszik a tonzuráján, mire vakmerő csirkéi kikoppintják kezéből a félig hámozott burgonyát. Nem átalotta a páter muzsikásládáját is megszólaltatni, azt írván róla, hogy ebből a repedt hangszerdobozból néha sápadt keringőket ereget ki a derék franciskánus, hajdani abbéságának elhervadt emlékeit.

Most aztán ott ültek egymás mellett, az újságíró felvidámodva azon, hogy látatlanul is ilyen jól ráhibázott a páter nagyszerű alakjára, a páter meg zsörtölődve, jólelkűen osztva a szemrehányások garmadáját, miközben szemei nevetve és megbocsátást hirdető szelídséggel forogtak puha ágyukban.

- Hej, fiatalember - csóváltgatta a fejét rosszállóan -, a hajdani abbéságomat emlegeti? Hát tudja-e, hogy öt évig voltam Afrikában?... Bizony, barátom... Dahomeyben töltöttem a fiatalságomat... Gonosz csont, kifigurázni az Úr szegény szolgáját...

A cikket különben nagy élvezettel olvasta, nem is haragszik érte, de Baltazárnak meg kell ígéرنie, hogy jóvá teszi, amit ellene vétett és mielőbb felkeresi újra.

- El kell jönnie, barátom. Van még egy kis jószagú borocskám. Kicsi hordócska, de jókedvében volt a Teremtő, amikor szüretelték... Aztán szereti, barátocskám a tokányt puliszkával?... Nohát, látom, hogy nem veti meg... Avval várom majd...

Csettintett a nyelvével, és nagy rokonszenvvel veregette meg az újságíró hátát. Aztán kikérdezte az életkörülményeiről és minden elképzelhető dologról, s jóízűen nevetett az újságíró tréfás leírásain. Mikor a Majthényiék szerepéről hallott, elkomorodott az arca. Egyet-mást tudott már erről a dologról. Bizony, nem is helyeselni való, hogy valakit így megfosszanak a kenyerétől. El is határozta, hogy nyomban felkeresi Majthényiékat és szóvá teszi előttük a dolgot. Aztán nagy szeretettel nyúlt az újságíró keze után. Verseket ír-e az amice? Nem? Ő szereti a verseket, persze inkább a régieket, a jambusokat, a hexametereket... Mert szép dolgok voltak a régi hexameterek... Ma már nem tudnak ilyesmit.

- Quadrupe dante putrem sonitu quatit ungula campum... - skandálta fiatalos hévvel.

Még egyszer megrázta a Baltazár kezét, és lomha nagy testét fűrgé léptekkel indította útnak. Az újságíró elégedetten nézett utána.

- Derék figura.

Elhatározta, hogy néhány tréfát gyűjt össze a legközelebbi alkalomra, mert igazi élvezetet okozott neki a pap tele szívből jövő egészséges nevetése.

XII

Az őszi szépsége hamar elmúlt. Néhány villogás még a házak ormán, kietlen sárga fény a tornyok ablakán, aztán eltűnt a nap, szélroham sepet végig az utcákon, kihűlt és elnémult a város. A rosszul függönyözött ablakok mögött korán felgyúltak a szegénylángú, sárga lámpák, alattuk kézimunkát öltött vagy újságot lapozott egy-egy hervadt kéz. A háztetőket kandúrok tartották megszállva, siránkozó hangjuk, amely okarinára emlékeztetett, megállásra kényszerítette a csavargó komondorokat. A pincenyílásokból alma és erjedő must szaga ömlött az utcákra. A lépések élesen koppantak a lapos kövezeten és a főtér aszfaltján, a református harang tornyában bús hangossággal nyikorgott az óraszerkezet ütője; a néptelen tér és elhagyott utcák riadt ébredéssel verték vissza a zajt, aztán mozdulatlan, öreg csend feküdt végig újra a városon.

A fiatalság biliárdozott a Grand Caféban, vagy a Kesztyűben butult fél liter bor mellett. Baltazár és Csermely nem tartozott közéjük. A Kesztyű nem fogadta be őket. Tisztes ivószoba és társaskör volt, ahol fizetésjavításról, önálló vámterületről és nemi kérdésekről vitatkoztak. Megállapodottság és szabatos életprogram jellemezte őket, többnyire magas keménygallért viseltek és rátarti természetűek voltak, hátgerincüket férfias egyenességgel hordták; önbizalmukat nemesi előnevükön vagy hivatali állásukon kívül főleg annak köszönhették, hogy beágyazódva az univerzumnak ebbe a hegyekkel övezett zugába, alig jutott eszükbe felkapaszkodni a körülfekvő hegyek csúcsára és átpillantani az élet mozgalmas síkjára; fordulatok nem érthették őket, problémák nem döbbsentek eléjük, élményeiket a Kesztyű vagy a fedett kuglizó zajos napjaiból merítették. A fogalmazót néha bebocsátották maguk közé, hogy meghallgassák az Ady Endre valamelyik mulatságosan ható versét, vagy a fogalmazó kalandjait, amiket javarészen kitalált, hogy mulattassa vagy elképesse őket. De komolyan nem állottak vele szóba, és nem engedték meg neki, hogy vitáikba belekotyogjon. Az újságíró lény, amely nyugtalanító keveréke volt a türelmes szerénységnek és mosolygó megingathatatlan fölénynek, engedékenységgel és vissza nem hőkkenő akarattal, felháborította őket. Szigorúan határolt elméjük és ízlésük nem tudta és nem óhajtott követni az újságíró fecskeszárnyú cikázásait. Gyötörte őket a bizonytalanság, hogy akkor is az orruknál fogva vezeti őket, amikor a legszelídebben mosolyog rájuk. A cikkei nélkülözték a jól bevált fordulatokat és iskolázott rendszerességet; gyakran használt ismeretlen szóképeket. Idegen szavai mély szakadékokat vájtak közé és a Kesztyűben tömörült kortársai közé. Moravetz, aki a gimnázium irodalomtanára volt és aki maga is előszeretettel forgatta a tollat, mélységes lenézéssel nyilatkozott ezekről az eltévelyedésekről. A Baltazár egyik cikkében nem kevesebb, mint nyolc idegen szót számlált össze, nem említve néhány vakmerő szófüzést és súlyos kimenetelű nyelvtani műtétet, amik a maguk nemében szintén égbekiáltóak voltak. Talán ezekkel fektette le népszerűtlenségének alapkövét.

A fogalmazó naphosszat vágatott az utcákon, és rendszerint valami társadalmi probléma megoldásán törte a fejét. Voltak néha figyelemreméltó kijelentései is, de ezek csak kurta villanások voltak. A fantáziája motorhiba miatt feleúton mindig leszállásra kényszerült. Az újságíró, akihez hűség és rajongó szeretet fűzte, bőkezűen szórta olykor az ötleteit, amiket ő ugrándozva, éhes szarka falánkságával csipegetett fel, hogy legközelebb valami vita keretében visszalője őket Baltazárra. Bolhaszínú felöltője sötéten szárnyalt utána és hasonlónak tette őt egy óriási denevérhez, mely céltalan cikcakkban suhog az alkonyi homályban.

Együtt bandukoltak esténként a főtéren és néptelen utcákon. Kifogyhatatlan témájuk az irodalom volt. Izgalomba hozta agyukat, megtermékenyítette a lelküket. Csermely lobogva

égett, mint szurokfáklya a sötétben. Ismerte minden nagy író önéletrajzát és különös szenvedéllyel gyűjtötte össze belőlük a bizarr részleteket. Ezeket vigasztalásul és buzdításul szánta Baltazárnak. Zola egy télen át olajba mártott kenyéren élt, ágytakaróban sétált a szobában, és hihetetlenül rossz verseket faragott. Maupassant egyszer egy estélyen levetette vendégei előtt a nadrágját... És Balzac, aki húsz évig dolgozott, mint egy gályarab, naponkint tizenkét órát, hogy ifjúkori adósságait, amelyekbe mint kereskedelmi vállalkozó keveredett, letörlessze. A Cheops piramisának megépítésénél kevesebb energia és kevesebb erő pazarlódott el. Úgy bizony, Pjotruska... Aztán hallotta? A Dumas ereiben néger vér folyt és Zola széngáz-mérgezésben halt meg... Dosztojevszkijt kéjes érzések fogták el, amikor epilepsziás rohamait közeledni érezte... És a Goncourt testvérek... Tolsztoj... A Zakár szolga alakja Oblomovban... A herceg a Félkegyelműben... És a többi... mennyi nagy érték... mennyi világosság... Aztán egy Kiriljovics Pjotról is olvasott valahol... Olyan vidám zseni volt, mint Baltazár, sohasem alkotott semmit, nevetve túrta a sorscsapásokat, és ahol lehetett, ő is fürgén fenékbe rúgott másokat... Igen... a magyar irodalomnak is vannak messzire ragyogó világító tornyai, de nagyot és eredetit csak a nagy muszka föld termett... Ha ő egyszer Oroszországba eljuthatna!...

A szél, mintha nem talált volna a völgyből kijáratot, kora ősztől vesztegelt a városban, amíg le nem hullott a zsindeletetőkre az első gyapjas hó; cibálta a kabátjukat, porral lepte el az arcukat, a fülüket, és néha lehordta a kalapjukat. A kalap után vetették magukat, a fogalmazó éles megrovásban részesítve a szelet és a kalapot, míg Baltazár néhány méltóságteljes ugrás után a talpa alá kényszerítette a szökevényt. Azután folytatták útjukat és témájukat az irodalomról.

Fáradhatatlanul rótták az utcákat. Valahányszor a főtér sarkán ragyogó kávéház elé értek, a fogalmazó megállott és a kivilágított tükörlablakon át vágyó pillantást vetett a kávéházi felírónőre.

- Ha egyszer tíz koronám volna - sóhajtotta őszintén -, egy valódi tízkoronásom, Kiriljovics Pjotr...

Egyszer ugyanis volt egy tízkoronása, de az nem volt valódi. Zajos mulatozás után Zizevszky nyomta hajnal felé a markába, kaján vigyorgás kíséretében, azzal a kikötéssel, hogy a pénztárban tündöklő hölgy barátságát kell vele megnyernie. A nő bőkezű gavallért sejtve a bolhaszínű felöltő mögött, nem utasította vissza a váratlan ajánlatot, és kegyesen megengedte a fogalmazónak, hogy hazakísérje. Pjotruska - dadogta másnap siralmas képpel a fogalmazó -, hallotta milyen szerencsétlenség történt velem?... Elmesélte, hogyan adta neki Zizevszky a bankjegyet, mi történt addig, míg megérkeztek a nő lakására és hogyan folytak le a további események...

- Belépünk a szobába... A levegőben nagyszerű szappanszag... Beszélgetés... Megszagolom a törülközőt... Lendületbe jövök... Szavalni kezdek... A nő elragadóan viselkedik... Kacaj... Oldalt két aranyfog... Belenyúl a hajamba... Micsoda illat, galambocskám... Belehullok a karjai közé... Ah... Érzett már maga olyan fölségeset, Pjotruska?... Könnyökön csókolom... Nyakon csókolom... Jószagú, fehér bőr... Gyönyörű... Aztán a kabát... Valami bankjegy kiesik a zsebéből, mondja... Persze, a tíz krón... Ha nem veszi rossz néven, imádott tündérleány, leteszem ide az éjjeliszekrényre... Hehe... Egy kis ösztöndíj... Akarom mondani izé, egy kis házbérlőpótlék... A tízkrónt szépen leteszem az éjjeliszekrényre... Ül az ágy szélén... kis piros szegedi papucs a lábán... nevet... az inge lecsúszik a vállán... Keblek... Előbb egy kebel... Aztán kettő... A közepén mindegyiknek barna csengőgomb. Tudja, Pjotruska, hová szól ez a csengőgomb? A mennyországba... Igen... mit is... A nő... Vetkőzik... Rápillant a tíz krónra... Mosolyogva fölemeli... kibontja... Mi ez? - kérdezi... Elsötétül az arca... lekapja a szép piros szegedi papucsot a lábáról... se szó, se beszéd... csak puff-puff... Neki a fejemnek... Csaló

piszok... Rimánkodok, hogy hagyja abba... Veszi az ernyőt... üt... püföl... Reklámcédulával akarsz rászedni?... Reklámcédulával operál, maga kis bitang? He?... Hujj a kutya-fáját annak a Zizevszkynek... kapom a kabátomat... felborítom az asztalt... csörömpölés... négykézláb ki az ajtón... hazáig meg sem álltam... Nézze ezt a galuskát a fejemen... Verték magát már szegedi papuccsal?... Ó, Pjotruska, de cudarul beleestem...

...A kávéházi törzsasztal körül így esténként teljes volt a létszám, a város minden előkelősége és nevezetes személye helyet foglalt körülötte. A szomszédságában volt a helyőrségi tisztikar asztala, hátul, a kávéház mélyén néhány kereskedő és alsóbbrendű hivatalnok csendesen dominót játszott vagy sakkozott. Olykor abbahagyták a játékot és tiszteletteljes figyelemmel füleltek a törzsasztal felől szivárgó vitákra. Ha elkaptak egy-egy mondatot, tanakodva ismételték el, aztán halk eszmecsereit indítottak felette. A törzsasztal végén néha feltűnt a Moravetz szikár alakja is, ami a fogalmazót pufogó tüzijátékra gyújtotta.

- Hollá... vegye szemügyre ezt a múmiabalzsamozót... ezt a vigyori vadszamarat... Olvasta?... A Kárpáti Figyelőben megint elbőffentette magát... „Idegen befolyások nyelvünk tisztaságára”... A görény!... Az éjszaka egy verssort írtam a háza falára... valami rémes malacságot... Gondolom, ettől idő előtt gutaütést idézek elő nála...

Nem tudott őszintén haragudni senkire, sokkal felületesebb és feledékenyebb volt, hogyszem számon tartotta volna az elszenvedett sérelmeket, de Moravetz ellen vad düh forrott benne. Tudta ezt Moravetz, s mint óvatosan vicsorgó párduc, fojtott hanggal emelgette felső ajkát és táncoltatta vörhenylő, csapzott bajuszát, ha a fogalmazó lőtávolságba érkezett. Baltazárral is hajbakapásra készen gusztálgatták egymást, holott közöttük még nyílt kenyértörésre nem került a sor. Baltazár egyszer csillag alatt megfelelő magyarázatok kíséretében leköszölte egykori irodalomtanárának a szüreti prologját, amely igen gyászosan festett nyomtatásban; lapos elmésségek váltakoztak benne, rímei pedig olyan hangot adtak, mint mikor homokszem csikorog az ember fogai között. Ehhez járult még az is, hogy Baltazár egykori tanárát makacs irodalmi kihágásáért a literatúra orvvadászának, máskor meg az irodalmi kiadóhivatal tollnokának nevezte. Moravetznek megremegtek az orrcimpái, ha két elvetemedett tanítványát megpillantotta. Legféltettebb palántáiba gázolt bele a két semmirekellő! Kétségbevonták irodalmi hivatottságát és irányának nemes tisztaságát. A XVIII. század költőinek írásaiból halmozott össze néhány tucat idézetet, az irodalomtanárok gépies elragadtatásával majszolgatva egy-egy színehagyott verssor kétes szépségeit. A modern irodalom hazaárulás és szemérem elleni vétség volt a szemében. Érdemeiért egy kolozsvári olvasóköri tagjaul választotta. Ez az olvasóköri maga köré gyűjtötte a legelszántabb nyelvöröket, akik kovapuskával felszerelve tiszteletreméltó kitartással vették védelmükbe Baltazár szavai szerint a hadastyánok menházát a nyugatról hazafelé porzó magyarok pogánysága ellen. Olykor hangos csatazajjal ki is rohantak erődítményeikből, hogy felaprítsák az ellent, akiket kalóznak nyilvánítottak és meghagyták, hogy minden jó hazafinak és irodalomtanárnak kötelessége lepuffantani őket. És Moravetz szerfölött büszke volt arra, hogy egy cikkével in contumaciam ő is hátbapuffanthatta egyikét e veszedelmes betyároknak.

A közönséget ez a harc nem érdekelte. Képes családi lapok böffenéseiben andalgott és a napilapok irodalmi süppedékeiben fürdette meg a lelkét.

- Az intelligencia - állapította meg Baltazár -, más szóval az érettségi bizonyítvány-tulajdonosok önérzetes kasztja hűvös távolságban tartja magát a latin igeragozásban járatlanabb kereskedőtől és iparostól. Göggel hangsúlyozza kultúrtöbbletét, s mert e kultúrtöbbletet valamivel igazolni is kell, üveges szekrényét díszkötetes - és részletfizetési - bizonyítékokkal tömködi tele. No de azért legyünk igazságosak, akad a szekrényükön néhány kevésbé

díszkötéses könyv is, amelynek lapjain agyoncsapott legyek vagy kivégzett bolhák elbarnult nyoma hirdeti, hogy mégis van népszerűsége a nyomtatott betűnek.

A gőzmalmi pénztárnok, akihez néha sakkozni járt, szívesen vitatkozott Baltazárral ezekről a kérdésekről. Érettségizett ember volt, és hevesen védelmére kelt az intelligenciának.

- Mit tud ez a maga intelligenciája? - kérdezte Baltazár. - A fejébe verték sok év előtt egyszer az Arkhimédész-tételt. Ragadjon ki egyet közülük, egy értelmesebb pofájút... itt van például a főjegyző... vagy az ügyvéd, hogy is hívják... a legényegylet díszelnöke. Adja fel nekik a kérdést: nagyságos uram, egy roppant egyszerű kérdést, ha megengedi. Látom, naponként egy fél doboz gyufát is elhasznál, nem mondaná meg, hogyan készül a gyufa? Nézze meg, milyen arcot kap feleletül... Miből? Hát kénből... És ezzel szegény kicsi műveltségük kileheli nemtelen párját.

Erről a kérdésről a fogalmazónak sem volt kedvezőbb a véleménye. A véleményét ebbe a néhány szóba foglalta össze: intelligencia? Tehénpalacsinta, Kiriljovics Pjotr...

Úgy találták, hogy a társadalom fülledt lett egészségtelen gőzétől és lomha ahhoz, hogy a szellőztető nyílásokat kidugaszolja, mert nem ismerte az elhasznált oxigén káros hatását.

- A falvakban - legyintett az újságíró - a honfoglalás óta hálistennek semmi említésre méltó esemény nem történt. Mindössze néhány pár bocskor szakadt el. Amíg Budapest Marconinak és Wrightnek a kortársa, a vidéki városok a kultúra vívmányaiból csak a gumisarkot ismerték meg, de ezt is félretaposták.

És mosolygó pillantást vetve a törzsasztal felé, befejezte az eszmecseréjét.

- Csúf anakronizmus ők Edison villanylámpája alatt.

Feltűrt gallérral bandukoltak tovább egyik utcából a másikba. Az Apaffy utca elején volt a főorvos háza. Az ablakból szelíd vörös fény hullott az utca kövezetére. És valaki zongorázott. Baltazár tovább lépegetett, de a fogalmazó visszahúzta a karjánál fogva.

- No ne legyen már olyan kökemény. Nem hallja?... Fenn pityeg a kis pintyőke... Pszt... hallja csak... Grieg, vagy mi a fene... Mindegy... A kis pihegő keblét megcsókolni... he?... Annyi csak, idenézzen... mint egy marék rózsalevél... A fatter, az csúnya szerzet... Haragszik magára atyuskám... Pszt, pszt... hallja?... A kis pintyőke megérezte, hogy közelében két... hogy is mondjam csak... két lovagi szív zenél... Bocsánat a hatásköri túllépésért: az enyém, tudom, csak marhahólyag... mit is akartam... igen... hallja?... Rezonál a kis pintyőke... nagyon zongorázik... Megcsókolni a kis marék keblét... mi, Pjotruska?... Mi?... Talán meg se tenné?

Az újságíró megfogta a fecsegő fogalmazó gallérját.

- Jöjjön, kicsikém. Bárgyúságokat beszél...

- Hoháháhú - nevetgélt jóízűen a fogalmazó - nem mennénk a villasor felé?... A pintyőkét, úgy látom levette a napirendről...

- Mindegy, akármerre megyünk - vont a vállát Baltazár. Csermely csúfolódva mekegett.

A villasorban lakott Veresy Ilona. Az ő ablakában is világosságot láttak.

- Mi a véleménye, Pjotruska?

Az újságíró nem felelt. Odatámaszkodott a ház falához, cigarettát sodort, s hallgatta a villa kertjében suhogó fenyőket. A fogalmazó tovább fecsegett.

- Látja, atyuskám... Ilyen reménytelen szerelemre vágyom én... Csak egyszer nézze meg... Mesésen játszik, Pjotruska... Nem nézi meg?

- Nem.

- Haragszik rá?

- Nem.

- Ide figyeljen galambocskám... holnap hozok egy létrát...

- Milyen létrát?

- Majd meglátja.

És másnap, amikor újra elsétáltak a villasor zörgő akácai alatt, a fogalmazó egy létrát húzott ki az egyik üres telek ledöntött kerítése mögül. Magas piktorlétra volt, felállította a néptelen, sötét út közepén, szemben a Veresy Ilona emeleti szobájának ablakával, levetette a felöltőjét, ráerősítette az orrára a szemüveget, és zordonan szólt oda a bámuló Baltazárnak:

- Kövessen, Kiriljovics Péter...

Ügyetlenül, félénken megindult a létrán. Az újságíró a létra másik szárán követte. Sokáig álltak szótlanul, előremerevedve a magasban, mintha kísértelt volna szemük üregéből és bemászott volna a színésznő szobájába. A falakon valami sárga rézkorongok függtek, mintha kifényesített pajzsok lennének. A sarokban soklevelű filodendron állott. Az egyetlen élőlény, akit kényelmetlen kakasülőjükről megpillanthattak, Zizevszky volt. Duzzadt ajkai között vigyorogva tartotta szivarját, mellső végtagjait, amiken széles kezelők ragyogtak, az asztalon pihentette, és vágyó, alázatos pillantást vetett a szoba láthatatlan felébe. Csermely görcsösen kapaszkodott a Baltazár karjába.

- Hoháháhú - jegyezte meg sokatmondóan. És csak később fűzte hozzá a kérdést, miután már leszállottak a létráról. - Mondja... szegény barátom... mik voltak azok a sárga korongok ott a falon?

- Ha én azt tudnám - rázta a fejét lágyan az újságíró. - Higgye el barátom, erre a kérdésre nem tudok felelni.

- Más kérdésre tudna?

- Azt akarja kérdezni, mi a fenének másztunk mi fel arra a létrára?

- Nem... hanem... látta azt a fehér lábszárvédőt... annak a csipásnak a lábán?... Mondja, galambocskám... mi ellen védi ez a... ez a társadalmi csökevény a lábszárát?... Egyszer... ha Isten megsegít... rá fogok köpni a lakkcipőjére... Célozni fogok, Pjotruska... hogy ne csak a cipőt inzultáljam... hanem ezt a bokavédőt is... Mondott életében... valaha egy jó mondatot?... Egy saját találmányú viccet?... Valami érdekeset?... Le fogom köpni, Pjotruska...

Mikor a lassú bandukolásba belefáradtak, lábuk tehetetlenül rákormányozta őket a hazavivő útra. Tehetetlenül, mert fázva kerülgették az otthonukat. A fogalmazó künn lakott a vágóhíd környékén; a zsebeit mindig megszedte előbb kövekkel, hogy a kuvaszok ellen védekezhessenek. Félt a kutyáktól, és hangos, ijedt kiáltásokkal igyekezett őket távol tartani magától. Az anyjával szemben is félelmet érzett. Az öregasszony a konyhában egy tüllfüggöny mögött fészkelődött. Pedig nem korholta, nem is kérdezte, honnan vetődik minden áldott nap olyan későn haza, csak nagy lélegzetet véve megfordult recsegő fekhelyén, és mély, tragikus hangon egy korty vizet kért. És akkor meg kellett gyújtani a gyertyát, a csuprot belemeríteni a fakártyusba, és odabotorkálni az anyja elé, aki míg a csupor után nyújtotta kezét, felpillantott az órára, és szomorúan állapította meg:

- Elmúlt már éjfél.

Aztán megkérte, hogy az apjának is vigyen be vizet. Az apja, a szélütött, elszáradt öregember mindig ébren volt és kísértetiesen emelgette a fejét a tarka párnán. Azt hitte, hogy a fia hivatalból tér haza, és motyogva kérdezte minden éjjel:

- Sok munkád volt?

Vízivás után még egy félóráig csámcsogott és Csermely, aki a keskeny viaszosvászonral bevont heverőn aludt, a fülére húzta a takarót. Csinálni kéne valamit - határozta el a takaró alatt. Az agyán néhány mentőgondolat villant át, kusza, ködös gondolatok, aztán elaludt.

XIII

Elúsztak a nappalok és éjszakák, mint monoton locsogású szennyes folyó. Az ifjúkornak itt nem voltak robajos esztendei, és észrevétlen oldottak kerek a férfikor ízetlen évei. Az emberekre rászitált az őszi dér, anélkül, hogy észrevették volna. A szű halkan percegett, az ütőerek nem doboltak ünnepélyes indulókat, bolondok, mártírok és hősök a kedvezőtlen éghajlati viszonyok között nem sarjadtak ki a rosszul gondozott talajból. Események itt nem voltak, nagy történetek le nem zajlottak. Nagy csend volt itt, és összefutottak a főtéren, ha egy ügyetlen verébfióka az aszfaltra potyogott a fészekből, melyet gondos szülei valamelyik cégtábla védőpajzsa mögé rejtettek. Baltazár az esős napok beálltával délutánonként bekopogtatott a gőzmalom pénztárosához, aki az ócska épülettömb utca felőli részén lakott. Jól egyensúlyozott, egészséges lélek volt, aki hivatal után lombfűrész munkákkal dolgozott. Csendesen füttyörészett maga elé és türelmesen faragott, fűrészelt, kalapált lefekvésig. Tele volt a lakása finomrakású kalitkákkal, képkeretekkel, dobozokkal és más csinos, de haszontalan lombfűrész munkákkal. Most éppen egy papagájházon dolgozott. Igen komplikált, aprólékos munka volt, kiszámította, hogyha minden ilyen pompásan megy, jövő ősszel készen lesz vele. Baltazár érkezésére abbahagyta a munkát, a varrógép fiókjából elővette a viaszosvászonra festett sakktáblát, füttyörészve kitergette az ebédlő asztalára, és előkereste a dobozt a sakktáblával. A bársonyabroszon ott hagyta a nyomát egy forró lábos, a pénztárnok felesége a kerevet szélén ülve alsónadrágot foltozott, a szoba levegőjében káposztaszag terjengett. A pénztárnok gondtalanul füttyörészett, nagyot emelt a vezéren, és csettintve rakta vissza a sakktáblára.

- Sakkocska!

Az újságíró oda sem figyelt, szórakozottan emelgette a figurákat. Mit bánta ő, hogy sakkot kapott! A város fanyar csendje, ólmos unalma ráült a lelkére. Dolgozni?... Ah, félrelökte. A szobájában hideg volt, elkelt volna a bádogkemencében néhány fahasáb. Fenn a padláson egyre szemtelenebbül zajongtak és futkostak az egerek... Valamelyik nap eszébe jutott, hogy színdarabbal kísérletezzék. Próbaképpen odaadná az itteni társulat igazgatójának... Kísérleti léggömb volna... Megkérdezte a fogalmazót, hogy mit szól hozzá.

- Kukorékolnék, Kiriljovics Pjotr - lelkendezett a fogalmazó. - Tapsolnék... Éhljen... Éhéljehen a szerző... Maga kijönne a lámpák elé... De mondja csak... milyen ruhában jönne ki?

Meghányták-vetették a színdarab dolgát, a Csermelyen szereplési láz vett erőt.

- Tudja, én mit szeretnék?... Szavalni a Redutban... Nem... Énekelni szeretnék... Tenorban... Kiereszteném a hangomat és az ablakok csak úgy csörömpölnének... Hallgassa csak... Hóhajhahu-hó-hú... Tapsorkán... A főjegyző felugrik a székre, és úgy üvölt bele a tapsviharba: ezt az embert... egy ilyen carusói tenort dobtam én ki a hivatalából...

- De hiszen nem is tud énekelni - figyelmeztette Baltazár.

- Nem tudok?... Nem fontos... (Bizonyára úgy gondolta, hogy nem az a fontos, amit az ember itt a földön, a valóságban tud, hanem amit álmodni tud magáról.)

Hozzákezdett a színdarabhoz, aztán félrelökte. Úgy érezte, hogy a mellére száll a köd, és lassan megfojtja minden reményét és munkakedvét. Elmenekült otthonról és bekopogott a pénztároshoz. És most gépiesen rakosgatta a figurákat és tűnődve nézte az olcsó, kopott szőnyegen a bölcső keréknyomait. Az asszony néha felemelte a tekintetét és hosszan figyelte.

A pénztárnok a párbajról kezdett beszélni. Dicsérte a Baltazár hidegvérét és előkelő mozdulatait. A patikus úgy remegett, mint a kocsonya. És amikor Baltazár elsütötte a fegyverét: micsoda üvöltést csapott, pedig csak a fülét horzsolta a golyó.

Künn az utcán trágyaszekerek vonultak tova. Baltazár kitekintett, és a reménytelenség érzése fogta el. Felállott és elkészönt a pénztároséktól. Az asszony letette a kezéből az alsónadrágot, amelyen dolgozott és meglepődve nézett Baltazárra.

- Egy kis almát ne hozzak, Baltazár úr?

Baltazár udvariasan köszönt. És elindult a kávéházba. Keddi nap volt, ilyenkor érkeztek meg a képeslapok. Várta ezeket a keddi estéket, hogy az alacsony, bolthajtásos kávéházban betemetkezhessék távoli városok és napsugaras vidékek képeibe, amik megtöltötték szemét nyugtalan színekkel és távolságok verőfényes nosztalgiájával. Vándormadarak bontogatták benne a szárnyukat és elindultak a füstölgő, felhős hegyeken túlra, mosolygó messziségekbe... Feketekávét rendelt és felnyitotta az egyik képeslapot. Borostyános sűrűből fehér villa mosolygott a szemébe. Terasz, kavicsos kerti út, japán hidacska, vaskosarakban húsos kakuszok... Tovább lapozott. Ódon utca, egy katedrális bejárata... Aztán egy másik kép: A Mincio partján... Sokáig nézte a falombok csipkés körvonalát, a túlsó parton elterülő város képét. A világból semmit sem ismert még. Jogász korában néhány hónapot Pesten töltött. Nyirkos, köszénfüstös téli hónapok voltak. A Dunán állandóan köd ült, a villamosok csatakosan szaladgáltak... Szép emlékei csak a színházi előadásokról maradtak...

A közelében pirosra hevült altisztek biliárdoztak. Később a Strombolinszky fodrász hangját hallotta.

- Hollá, tisztelt szerkesztőség... Hát meglőttük a múlt hónapban a patikust?

Mikor kilépett a kávéházból, Veresy Ilonával találkozott. A színésznő kíváncsian nézett a szemébe.

- Hol bujkál, mon ami? - kérdezte, és őszinte érdeklődéssel kereste a Baltazár tekintetét.

Néhány percig elbeszélgettek. A szavak, amiket egymással váltottak, közömbösek és mindenaposak voltak. De a szemükben tartósan sugárzott valami, az ajkukon kérdések és feleletek váltakoztak. Baltazár, aki olyan kitűnően értett az emberi arc ékjes írásaihoz, a fiatal nő óvatos kíváncsiságát és elnyomott mosolyát nem tudta megfejteni. Nagy távolságot, hideg szakadékot érzett kettőjük között. Nem volt gyámoltalan, akinek tömondatokban és jó hangosan kell megmagyarázni azt, amit csak hallgatagon szokás elmondani, de a színésznő hideg arca előtt elvesztette a tájékozódó képességét. Egyet azonban bizonyosan tudott. Azt, hogy nem közömbösek egymásnak. De nem valami rokonérzés okán. Nem. Valami hideg, ki nem elemzett harag készíteti őket arra, hogy összemérjék a tekintetüket. Ma lovagias napjuk van: a tekintetük, mint két, szikrázásban kimerült kardpenge, finoman súrlódik össze, nem csattan és nem riaszt fel villámokat, szelíden összesimul, úgy látszik, vége az izgató tornának. Szinte kár.

Baltazár veszteségnek érezte ezt a megenyhülő ellenségeskedést. Mi következhetik ezután a számára? Amíg megremegő haragjával és dallamosan kicsengő tehetetlen iróniájával feléje lendült a nő kíváncsisága, néhány szép és lesújtó jelenetnek lehetett a tanúja. Vége a jelene-teknek. Veresy Ilona megszokta őt, nem haragszik már a mosolyáért, amely orvul bele- cseppent olykor gyanútlan hangulataiba, nem tarajlik fel a hangja és arca egyenletes nyugodt derűjéért.

Néhány közömbös szó következett még, aztán kezet fogtak.

- A viszontlátásra, mon ami.

Ő ráhagyta.

- A viszontlátásra, művésznő.

Az általános mosolyból kióvakodott a nő szemén egy komoly, figyelő pillantás.

- Tudja, kihez hasonlít az arca?... A Beethoven arcához.

Az újságíró érdeklődve nyúlt az orrához. Megtapogatta.

- Nem valami elragadó bók az orrom számára.

- Muzsikál? - kérdezte a nő mosolyogva.

- Nem - rázta a fejét Baltazár. - Minden rozoga verkli elandalít, és minden buta keringő felmelegíti a szívemet...

Előttük az aszfalt mellett megállott a Rodárics autója. Pirosra mázolt, debella nagy jószág volt, honnan, hogyan, senki sem tudta, egy szép napon csak végigduzzantott, köhögve végigzakatolt a főtéren. Baltazár nem állhatta meg, hogy néhány elmés megjegyzéssel ne köszöntse a haladásnak ezt a heptikás, előregedett vívmányát, amely legelsőknek gurult be a város falai közé. Néhányszor a bámulók szemeláttára lőtt lyukat a gumija, elállott a lélegzete, napszámos cigányok és utcai suhancok tolták haza nagy üdvívalgással a kriminalista fáskamrájába, de ez nem csorbította azt a nagy tiszteletet, amely a technikának ezt a bűvös csodáját és az előkelőségnek ezt a kétségtelen járulékát megillette. Ha hosszas dögvadás után összefoltozva, vagy összekalapálva újra kipufogott a főtéren, néhány másodperc alatt sűrű gyűrű zárta körül, és az emberek suttozó hangon magyarázgatták és találgatták a titkait.

Az autóból Rodárics dugta ki a fejét. Megkérdezte, hogy hazaviheti-e a színésznőt a kocsiján.

Veresy Ilona még egyszer megfogta a Baltazár kezét.

- Úgy rémlik, a múltkor haragban váltunk el egymástól... Haragszik még?... Semmi oka rá?... Annál jobb... A viszontlátásra...

Beszállt a Rodárics kocsijába. Baltazár nem nézett utána.

Egy kérdés tátogatta benne a csőrét: egy ilyen fiatal, gyönyörű lány... ilyen komoly (mert ha szeszélyes is, látta már néhány meglepő komoly pillantását), okos lány hogyan szédülhetett bele a lovag karjai közé? Hogyan hullhatott bele ennek a rút majomnak a hálójába?

Pénz?

Hidegen szúrt belé ez a gondolat. Mon ami, ifjú tökfilkó, mondta magának megvetéssel, hogy erre az egyszerű kézenfekvő dologra te eddig nem gondoltál...

A vászonkereskedő boltja előtt ládákat szegeztek. Megállott és nézte a ládákkal foglalatosskodó alkalmazottakat... Hát persze, Pjotruska... Pénz... Pénz... Igen... De hát mi közöm hozzá? Vállat vont és továbbment. Az illata kétségtelenül jó, sőt mi több, elsőrangú... A szájának is kitűnő szabása van. Gyönyörű, makacs, forró száj... Hogy változnak, hogy formálódnak a vonalai! És ezt a nagyszerű száját, ezeket az ajkakat...

Hirtelen füttyülni kezdett. Előtte két fiatalember haladt. Történetesen azok is füttyültek. Ugyanazt az együgyű, színtelen műdalt, amit Baltazár. Megfordultak, és az egyik méltatlankodva figyelmeztette Baltazárt, hogy van még más füttyülnivaló dal is a világon. Jól teszi, ha azokból válogat magának egyet.

- Eszem ágában sincs - nevetett az újságíró. - Már csak megmaradok e mellett a marhaság mellett, amely, amint látom, a maguk tetszését is megnyerte.

Azok elállták az útját, mert valami sértést szimatoltak. Baltazár szépen félreállította az egyiket az útjából.

- Maga különben sem volna alkalmas forgalmi akadálnak - jegyezte meg minden harag nélkül a fiatalember soványságára célozva. Aztán meghökkent arcukba nézett, és folytatta útját.

Alig ért haza, a fogalmazó fuldokolva bukott be hozzá. Nem volt rajta szemüveg, a küszöbön elbotlott, és úszótempóban érkezett be a szobába.

- Pjotrsk... galambcsk... - dadogta remegő szájjal -, hamar... hamar... egy kancsó vizet a fejemre... hamar... mert megbolondulok.

A barátja sietve segítette talpra.

- Mi lelte, Csermely?

- Kihúzták, Pjotruska... Kihúzták... A sorsjegyemet...

- Kihúzták a zsebéből?

- Ó, minő lelki egyensúly... Irigylem... Nem érti?... Nyert a sorsjegyem... Harminchárom... kettőszázhatvanhét... Jöjjön... menjünk... Én nem mertem, nem tudtam megnézni... Egy csomó nullát láttam... meg akartam számlálni őket... puff, a kezemmel leütöttem a szemüvegemet... leesett... összetört... Gyerünk, galambocskám... gyerünk... hol a kalapja... ah... Lapot indítunk, Kiriljovics Pjotr... Világlapot... A női rovatot én vezetem... Evett már banánt?... Osztrigát?... Ó... vizet a fejemre... úgy rémlik... kerek egymilliót nyertem... Hol a kalapja?... Jajj... Fussunk hát, galambocskám... megőrülök...

Lihegve csetlett-botlott Baltazár után. A menethez Pagát is csatlakozott. Csermely most a kutyaival ereszkedett szóba. Megígérte, hogy a megalapítandó világlapban egy interjút fog vele közölni. Aztán osztrigát is kilátásba helyezett neki. Baltazárnak pedig felajánlotta a nyeremény felét. Az évek folyamán nagyon meggyűlt a tartozása az újságírónál, aki, ha akadt a zsebében pénz, szívesen kisegítette őt sűrűn jelentkező szorultságából, anélkül, hogy számon tartotta volna, amit adott.

A könyvkereskedés kivilágított kirakatában nyomtatott nyereményjegyzék függött hosszú és sűrű számoszlopokkal. Baltazár nyugodtan hozzálátott a számok tanulmányozásához. Csermely, aki szemüveg nélkül alig látott túl az orrán, izzadt homlokát törölgetve nyugtalanul leste barátja arcán az öröm kitörő ragyogását.

- Szóljon már, galambocskám - vacogta türelmetlenül. Még a fogai is összeverődtek.

Baltazár nevetve fordult meg.

- Hallja csak, barátom, volna itt egy csinos nyeremény, de egy nullával kevesebb van benne...

- Pjotrsk... galambcsk... - lihegte Csermely elhalóan.

- De nem maga nyerte meg - fűzte hozzá Baltazár nyájasan. - Úgy látszik, elfelejtette koncentrálni a húzás napján az akaratát.

A fogalmazó nyitott szájjal, lesújtva tántorgott utána. Pedig a világlapon és az osztrigákon kívül azt is tervbe vette, hogy a Piros Lámpához címzett irodalmi szalon nőtagjait kiházasítja és tisztességes kelengyével látja el őket. Nagyszerű dolgok viharzottak át a fején. Gyaloghintóban fog közlekedni, végigjárja Oroszországot, sétahajózást tesz a Volgán, összevásárolja

a Zizevszky váltóit, amire ráhamisította gazdag apósa nevét. Szebbnél-szebb eszméi támadtak. Szétfoszlottak az álmai, testén kihűlt az öröm veritéke és a szája fanyar nevetésre nyílt.

- Hoháháhú, Pjotruska... pedig milyen szép lett volna.

...Néhány nap múlva kemény hidegek állottak be. A fogalmazó három mellényt öltött magára, hogy a bolhaszín felöltő alatt némi kis testmeleget gyűjtsön össze. A keményre fagyott aszfalt élesen koppant a lábaik alatt. A rosszul világított tér sivár csendbe merült. Váratlanul aztán visszhangos robaj tört bele ebbe a csendbe. A tér végén most húzták le a Czuczor-féle péküzlet vasredőnyét. A dörgés mintha felriasztotta volna a dóm alvó tornyát is. Vackolódva, álomittas bongással hullott le az óra kalapácsa a kontrabasszus harangra... A Grand Café ablakait belepte a lecsapódó harmat és eltakarta a szemeik előtt a kávéház tükrös, bársonyos pompáját. Csak ködös sziluettek mozgását látták a biliárdasztalok körül. A fogalmazó átlátszó helyet keresett az ablakon, hogy bekukkanthasson a kávéház belsejébe. Ez hozzátartozott az esti körútjukhoz, amely azonkívül, hogy kielégítette természetes kíváncsiságukat, újabb tápanyagot nyújtott beszélgetéseikhez.

- Moravetz vadszamar biliárdozik - állapította meg Csermely a szemle eredményeképpen.

Nem volt szemüvege, és megállapításai így csak nagyon hozzávetőlegesek voltak, amit bizonyított az is, hogy Moravetz ebben a pillanatban haladt el mellettük. Nyilván halotta a Fogalmazó kijelentését, mert haragosan végigmérte őket, vastag bajuszát elfintorította, és néhány érthetetlen szót morogva, betért a kávéházba. Hoháháhú - nevetett most Baltazár a fogalmazó elképedt, rémült arcát látva. Ahogy a kávéház előtt álltak, a tekintete a falon szokatlanul nagybetűs színlapra tévedt. A színlap a Veresy Ilona búcsúfellépését hirdette. Gyufát gyújtott és figyelmesen elolvasta. A színésznő a Sasfiókban búcsúzik a közönségtől. Csermely már látta ebben a szerepében és frenetikusnak találta. A mai előadásra is elment volna, hogy még egyszer megnézzze. Utolérhetetlen, csodás ebben a szerepében, de a sarcipő, amit ő, Csermely a jegyszedőnek ajándékozott volt, teljesen szétrepedt, ami a jegyszedőt arra indította, hogy Csermelynek az előadások további ingyenes támogatását a leghatározottabban felmondja.

Baltazár némán lépegetett és szórakozottan bámulta a közelgő lámpákat. Elhagyták már a főteret és az erőd körül futó letarolt fasorban jártak.

- Ez a Rostand nem ír rosszul - szólalt meg hirtelen az újságíró csúfolódó vidámsággal. - Ha nagyon akarja, nem bánom, megnézhetjük a Sasfiókot.

A fogalmazó megértően nyertett egyet. Széttárta a karjait és elragadtatva ölelt egy láthatatlan lényt a keblére. Aztán mámoros csataordítással megragadta társa karját, és futva indult el a főter irányában. Baltazár nevetve kapálózott a heves iram ellen, de nem tudott ellenállni, futott, lendült a lihegő Csermely nyomában, átugorva a park fagyos bukszusösvényén és az elrohadt virágágyakon. A rendőr gyanútfogó érdeklődéssel pislogott utánuk, aztán rosszat sejtve ő is futásnak eredt, és lihegve követte a két száguldó fiatalembert, akik meglepetésre a színház előcsarnokába nyitottak be.

A titkár lelkes gesztusokkal és rosszalló fejcsóválással fogadta az egykori szerkesztőt. Ó, micsoda ember! Ennyire faképnél hagyni a művészetet és átengedni a színházi rovatot valami írástudatlan sihedernek, aki beleütközött a grammatika minden szabályába. A művésznőket önagyságának címezi a kritikáiban, az operetteket pedig Shakespeare darabjaival hasonlítja össze. Egy abszolút bivaly. Valóságos oázis a tudatlanság eme sivatagjában, ha a főjegyző ragadja meg olykor a tollat. Ámbár hol vannak a főjegyző nyikorgó snájdígságai a Baltazár ötletes írásaitól. Ojjé! A mai lapban Veresy Ilonát búcsúztatja, aki visszatér Pestre. Micsoda lapály!

Baltazár így tudta meg, hogy Veresy Ilona visszatér Pestre. Nem tett rá semmi észrevételt, nem kérdezett semmit, belépett a nézőtérre. Megállott a szorongásig megtelt terem végén, a falhoz támaszkodott, és karjait összefonva felnézett a színpadra.

A második felvonás végén tartottak. Baltazárt, ahogy a néma, mozdulatlan tömegben elveszve a színpadot nézte, lassan valami sajgó nyugtalanság fogta el. Most látta először a színésznő karcsú alakjának lányos gyöngédségét, mozdulatainak ösztönös finomságát, most hallotta először hangjának szépségét, most érezte meg lelkének csillogó gazdagságát. Ösztönszerűen összebb húzódott, és egy gépies mozdulattal begombolta a kabátját. Védekezett a rátörő, feléhömpölygő varázs ellen. De késő volt, a hullámok elkapták, és ő kiszolgáltatva tűrte, hogy a lány mozdulatai beleégjenek a lelkébe, a hangja beivódjék a fülébe. És amikor fenn a színpadon egy hervadt öreg karosszékekben fehér arccal, csendes sóhajjal elkészönt az élettől - nagyot emelkedett a melle és meghatottan gondolta: szép volt! A színésznőt a forró tapsvihár néhányszor még a lámpák elé szólította. Bágyadt mosolyát körülhordta a nézőtéren, néhányszor megállott, alig észrevehetően biccentett és továbbfordította a fejét. Milyen más volt ez a fej, az arc, mint amilyennek eddig látta!

- Gyerünk, mon ami - indította magát útnak, elhessegetve minden ábrándot.

A Zizevszky sárga majomarca sokat sejtetően fénylett. Nem sietett, nem igyekezett sürgősen átvágódni a tömegen. Megfontoltan, tökéletes nyugalommal lépegetett, mint akinek fölösleges sietnie, senki tőle a színésznőt el nem veheti.

A kapu alatt Baltazárt vadul megragadta a fogalmazó.

- Kiriljovics... örület... jöjjön - lihegte izgatottan -, hol feneklett meg?... Jöjjön.

Ész nélkül cipelte vissza Baltazárt a sötét udvaron a színészbejáróhoz.

- Jöjjön... káprázat... frenézis...

Betuszkolta a keskeny sötét folyosóra, és az újságíró hiába faggatta, hiába próbálta magát kitépni a fogalmazó kezei közül, nem boldogult, kénytelen volt engedni és végigbotorkálni a rosszul szellőztetett, világtalan épületen. Egy alacsony ajtó előtt végre megállottak. A zegzugos szállodának egyik földszinti szobája volt, amely színházi öltözőül szolgált.

- Nyisson be... Azt üzenték, hogy hozzam ide...

És a fogalmazó csontos ujjaival megkocogtatta az ajtót.

XIV

Baltazár belépett. A szobában a színésznővel találta magát szemközt. Egy széken ült, a haját bontotta. Még rajta volt a reichstadti herceg lányos selyeminge a habos mellfodrokkal, hosszú ujjcsipkéekkel, amelyek hosszú, sápadt ujjait eltakarták.

Baltazár meghajtotta magát.

- Hívatott, művésznő. Szabad tudnom, mi a kívánsága?

Veresy Ilona felvetette a fejét és vidáman vette szemügyre látogatóját.

- El akartam búcsúzni magától.

Váratlan kívánság volt. Baltazár nagyot nézett. A színésznő észrevette, maga elé mosolygott, és azt mondta:

- Mon ami, én magát félreértettem. Úgy érzem, meg kell ezt magának mondanom, mielőtt elmegyek... Szerettem elintézni a dolgaimat... Olyan voltam, mint egy ingerült vadmacska... haragos, vad... magát is megkarmoltam... ne rázza a fejét... egy kicsit magát is megkarmoltam... Pedig hát maga nem akart semmi rosszat tőlem. Nem akart sem bántani, sem simogatni... Ugye?

Baltazárnak nem mozdult az arca. Azt felelte, hogy nem vett észre magán semmi karcolást vagy más sérülést, amiből azt következteti, hogy a kisasszony vadmacska korában semmiféle kártékony cselekedetet ellene el nem követett.

Veresy Ilona eltűnődve nézte.

Makacs ember... nem bánom, hát ne beszéljünk róla... Ugye - kérdezte aztán magas hangon -, nem játszottam rosszul?

- A művésznő tökéletesen játszott - felelte kifogástalan udvariassággal Baltazár.

Néhány másodpercig csend volt, aztán látta és érezte, hogy a karjára lassan, tétován, szenvedélyesen alászáll, mint elhullott virág, a nő vékony keze, tropikus fehér szíromleveleket rajzolva a kabát sötét szövetére.

- A legbüszkébb ember, akit valaha láttam - szólott a nő komolyan. - Felnőtt embereknek hogyan lehetnek ilyen gyerekes szokásai? - Szórakozottan kigombolta fehér selyemingének néhány gombját, és rámosolygott Baltazárra. - Györgynek hívják?... Ide hallgasson, Baltazár György... Ide hallgat?

- Hallgatom - felelte a fiatalember.

- Maga engem akkor este, amikor én gyermekes, érthetetlen pátosszal valami értelmetlenséget hordtam össze azon a rozoga hídon... ugye, Baltazár György, maga akkor a karjaiba vett és megcsókolt?

- Körülbelül - hagyta rá Baltazár.

- Miért mondja, hogy körülbelül?

- Mert csak az ujjait csókoltam meg.

- Úgy látszik, hogy rossz az emlékezőtehetségem... Végül is mindegy... Megcsókolta a kezemet, az ujjamat... Nem lehetek magának közömbös... És ezért még egyszer kérem, felejtse

el, hogy kissé hirtelen voltam. Ha elmondanám az okaimat, talán könnyebben értene meg. De ez most messzire vezetne, és remélem, hogy magyarázat nélkül is idenyújtja a kezét.

Baltazár megfogta a feléje nyújtott kezét. Nem emelte a szájához, csak megrázta. Valami ismeretlen illat felhőzte körül.

- Agyó, művésznő, minden jót!

Az ajtón kopogtattak, aztán belépett az öltözőbe Zizevszky lovag. Elcsodálkozva állott meg az ajtóban. Aztán előkelő gúnnyal lengetett egyet a kalapján.

- Áh... úgy látom, álkálmátlán időben jöttem.

- A lehető legalkalmatlanabb időben.

A lovag önhittén vigyorgott. Más választ várt, de ezért sem haragudott. Nem vette komolyan.

- Vágyis...

- Ne elemezze - szakította félbe a nő. - Kérem, hagyjon magunkra.

A lovag az újságíróra sandított. A szokatlan találkozás hatása alatt valami ünnepélyes aktusra felkészülve, már becsípte szemébe a monokliját és ujjáról húzogatni kezdte sárga szarvasbőr kesztyűjét. Aztán jött, hogy a művésznőt lekísérje az étterem külön helyiségébe, ahol tisztelői egy intim vacsora keretében óhajtanának tőle búcsút venni. De Veresy Ilona másképpen határozott.

- Mon ami - fordult Baltazárhoz -, maga majd hazakísér. A lovag úr pedig köszön, istenhozzádót mond a művésznőnek és megy. A barátainak pedig... mondja azt, ami jólesik...

A lovag hasadt ajkai széles mosolyra tárultak. Úgy találta, hogy nem kell készpénznek venni a drámai hősnő szeszélyes tréfáját.

- Nos, lovag? Megy? - makacskodott a színésznő.

Zizevszky nevetve távozott. A széken heverő rózsacsokorból előbb kitépett egy rózsát, és a gomblyukába tűzte. Majd lenn, az étterem előtt várni fogja a művésznőt. A viszontlátásra. Amikor künn volt, a nő nyugodtan fordult Baltazárhoz:

- Így. Most menjen maga is, és künn várjon meg. Fel akarok öltözködni.

Éjfél felé járt már az idő, amikor az éttermet elkerülve, kiléptek az utcára. Mögöttük egy kis cselédlány haladt, aki egy nagy dobozban a színésznő ruháit hozta. Baltazárnak megint az első estéjük jutott az eszébe, amikor ernyő alatt egymáshoz simulva haladtak a lejtős utca síkos útján és ő vidáman locsogott a maga életéről. Zizevszkyról, Rodáricsról és a város egyéb nevezetességeiről. Most minden érintés égeti. Az illat nyugtalanítja. Nehezen szorul ki ki-száradt torkán a szó, inkább nem beszél, nehogy elárulja az erőlködését. Érthetetlen némaság, nagy csend rohanta meg a lelkét. Az előbb ott állt az öltözőben és alig válaszolt a nő kérdéseire, amiket könnyű, futólag elfogyasztott vacsorája közben hozzá intézett. Most is hallgatja szaggatott beszédét, és alig érti, mit mond. Csak a hanglejtését hallja, a hárfahúrok meleg pengését. Dolgokról, színházról, emberekről beszél, önmagáról semmit. Aztán odafigyel, mert Zizevszky körül csintalankodik a hangja, mint cikázó lepke valami sötét dög felett.

- Ó, a kis lovag! Milyen kiállhatatlan.

A kiállhatatlan szó megüti a fülét. Gyanakodva pillant a nő felé. Sötétbe jutott, nem tud tájékozódni. A lelke nagy sötétségben kavargó. Örömet érez a kiállhatatlan szóért, és ez a

felfedezés elveszi a kedvét. Nézi magát, mintha meztelen testét nézné egy operációs asztalon. Aztán csengő nevetés támad benne.

- Pjotruska, mit félted magad? Mit vegyelemzed magad?

És a kapu alá érnek. Veresy Ilona nem nyújtja búcsúra a kezét. Kinyílik a kapu, és azt mondja: jöjjön, mon ami... És nevetve magyarázza:

- Le kell számolnunk egymással... Nyugtalan emlék maradna a számomra. Nem szeretek útravalóul nyugtalan emlékeket...

Merész hang, de derűsen hangzik. A sötét folyosón a kezét nyújtja. Vezeti őt, Baltazárt. A tenyerük a kesztyűn át jó erősen tapad egymáshoz. A színésznő kezében játékosan, élénken váltakoznak az áramok. Néha átvillan rajta valami, a villanást továbbadja neki, Baltazárnak, aztán elernyed...

A szoba kellemesen be van fűtve. Asztalon, zongorán virágok.

Kérdések, feleletek, egy-két szeszélyes futam a zongorán. Aztán elkészül a tea, felszűröcsölik. Nem néznek túlságosan egymásra, könnyed a hangjuk, őt elkapja ez a könnyűség, szavakat mond, amiknek nem sok az értelmük, de mély zenével szelik át a szoba levegőjét, mint petárdák, mint augusztusi hulló csillagok. Veresy Ilona olykor utánuk bámul és nyomban egy mély tekintet éri az arcát. Mintha azt mondaná ez a tekintet:

- Tetszel nekem, Baltazár György... Kár, hogy ilyen későn akadtunk egymásra...

Persze, későn. A bőröndök a sarokban, elegáns, kecses bőröndök útrakészen. Aztán megérinti a maga vállát. Ne rohanj olyan részegen, Pjotruska, az a tekintet mást is jelenthet... A szobában virágillat úszik. Most tudja, mennyiszor sóvárgott a nők után, nem, Veresy Ilona után. Csak eldugta ezt a sóvárgását, dugdosta, Pandora-szelencébe zárta. Milyen utálatosan, könyörtelenül uralkodott a vágyain, hogy vezényelte az ábrándjait! Úgy viselkedett önmagával szemben, mint egy kiszikkadt, lapos nevelőnő, akinek száraz szája szüntelenül ontja a hasznos leckéket...

Alacsony, napraforgómintás kereveten ülnek, a lány cigarettára gyújt, elgondolkodva lengeti néhányszor a hamvadó gyufát, eldobja.

Pestről beszél. Meggondolatlan, gyerekes félelem és nyugtalanság tartotta fogva, most, hogy visszatekint azokra a napokra, nem tudja megérteni, miért hagyta ott Pestet. Mikor megérkezett ide, még tele volt nyugtalansággal és haraggal...

- Holnap ilyenkor újra Pesten leszek - mondja csendesen.

Elhallgat, a falra néz. Most kiszállt a szobából, egész lelkével otthon van, egy másik, Baltazárnak ismeretlen világban.

- Késő van - mondja. Aztán hirtelen Baltazárra néz. - Került engem?

Összenéznek, kutatják egymás lelkének tartalmát.

- Kerültem.

- Nem volt rám kíváncsi?

- Borzasztóan - mosolygott Baltazár.

- És mégsem jött?

- Nem jöttem.

- És most?

- Itt vagyok.

Veresy Ilona kibontja a haját. Az aranszőke fürtök lebágyadnak a vállára.

- Szeret? - kérdezi tréfásan?

- Szeretem - mondja Baltazár ugyanúgy.

- Szeret? - komolyodik el a kérdés.

- Szeretem.

A nő megrázza a fejét. Elfogultan mosolyog.

- Ennek a szobának rossz az akusztikája. Nem jól értettem... Hogyan mondta?

- Szeretem - hangzik kurtán, határozottan a felelet.

- Három hónapig voltam itt... Reggel utazom, Baltazár György... Miért mondja ezt nekem?

- Mert kérdezte.

Veresy Ilona megrázza a fejét. A teste kiegyenesedik, a tekintete elfordul.

- Fölösleges volt.

Nem mondja meg, miért. De Baltazár tudja. És most mámor csinnadrattázik a szívében. Fölemelkedik a napraforgós kerevetről, magasnak és diadalmasnak érzi magát, a karjai szétverődnek, mint kőszáli sasnak a szárnyai és szédítő sziklacsúcsról nekilódul a kéklő levegőóceánnak.

- Nem volt fölösleges, Ilona... Vágytam elmondani, és maga kívánta hallani.

Két karja ráfonódik a lányra, mellét a mellén érzi, szája most indul el a nő szája felé. De valami rátapad hirtelen a szájára, nagy erővel elzárja a csók útját. A nő tenyere; karjait megfeszíti a hátráló nő szilaj dereka.

- Nem így gondoltam, mon ami.

A hangja riadt, szomorú. Nem haragszik, de az arca elváltozik és visszautasító lesz. Az elhirtelenkedett ölelést megalázónak találja. Átmegy némán a szoba túlsó felébe, megigazítja a haját és kitekint az ablakon. Csend. Aztán megfordul. Felnevet, egyre élénkebb lesz és rázza hideg kacajjal a fejét, hogy szőke fürtjei végigomlanak a halántéka mentén. Ő nem így gondolta... nem egészen így gondolta... Ez túlságosan váratlan mozdulat volt... egy kicsit vérmes... Tudja, hogy nincs joga érte haragudni, mert a félreértést a kérdéseivel ő okozta... Nem is haragszik, de Baltazárnak meg kell ígérnie, hogy okosabb lesz.

Kétségtelen, az ember nem száguldhat neki ilyen tüzes vágtával egy törékeny női derékra. Igen népies, igen huszáros stílus... A torkán akad a mondanivalója. A feje körül cikcakkosan röpköd a lány kacaja, kissé csúfondárosan, kissé megbántottan. Leül egy székre, sivár mentségeket makog, mint hasonló helyzetben sok ezer év óta minden kibicsaklott kurafi. A hangja, a szavak, amiket hősies nyugalommal makog, úgy érzi, irtózatossá válnak. Elhallgat, némán viaskodik a rossz szellemmel, kábulatát felhasználva, ostobaságokat sugall neki. Torkonragadja és megfojtja. Az álom, a kábulat kimonója lehull róla, újra viszontlátja önmagát. A szava megint nyugodtan cseng, a tekintetét biztonság irányítja. A színésznő elcsodálkozva pillant rá. Aztán búcsúznak, késő van.

- Jó éjt, mon ami... - nyújtja kezét a nő mosolyogva. - De a pályaudvaron ott legyen ám.

Meghajlik, hosszú fekete hajának néhány fürtje a homlokára hull, mosolyog ő is.

- Ha súlyt helyez rá, művésznő...

- Ó, de kiállhatatlan - fenyegeti az ujjával a nő.

Egy tekintet éri még. Tartózkodóbb, mint az előbbi, de jelentősebb, komolyabb. Aztán elfordul.

Mikor az asszonyosság, akit lenn az udvaron a vackából kizörgetett, csoszogva indul meg vele a kapualatti hosszú folyosón, a kapu zárjában megcsikordul egy kulcs. Az asszonyosság fölemeli a kezében himbálódzó szellámpát és a jövevény arcába világít.

Zizevszky állt előttük. Nyilván nem először jár itt, fehér alumíniumkulcsot tart a kezében. Megáll, egymásra néznek.

- Mi az, Baltázár... mire vár itt a kapu előtt?

Nem felel neki. Néhány talpraesett felelet hemzseg a begyében, de nem méltatja szóra. A lovag int az asszonyoságnak, hogy világítson be a lépcsőházba, és otthonosan, sokatmondó vigyorral indul fel a lépcsőkön.

A hideg éjszakai levegő, amikor kilép az utcára, élesen csap az arcába. A kapu előtt néhány másodpercig az az érzése, hogy vissza kell fordulnia. Aztán lehúzza kalapját forró homlokára és lázas kézzel cigarettára gyújt. Ahogy tüzet ad a cigarettájának és az égő gyufát szórakozottan eltolja magától, a gyér világosságnál piktorlétra szárát pillantja meg, s ahogy följebb szalad a tekintete, fenn a létra csúcsán meglátja a fogalmazó körvonalait.

- Hoháháhú, Kiriljovics Pjotr - didereg a magasból a fogalmazó, és lassan lefelé vackolódik a létrán -, mindent láttam ám...

Nem volt szemüveg az orrán, és így vajmi kevés látnivalóban lehetett része. Ki is derül ez nyomban, sőt az is kiderül, hogy amit látott, azt is másnak nézte, mint ami volt. Talán egy óráig kotolt fenn a magasban, dacolva a széllel és faggyal, hogy szemtanúja legyen barátja boldogságának. A lábai és kezei valósággal meggémberedtek.

Baltázár nevetésre fakadt.

Hazafelé vették útjokat. Baltázár nem figyelt többet a fogalmazó fecsegésére. Valami kavargott, készült benne. A szeme szenvedélyesen kutató az éjjeli sötétben, a hideg, csillagos égboltozaton valamit látott, valami megragadta. Nagy későre megfogta barátja karját és örvendezve mondta:

- Azt hiszem, Csermely, hogy másállapotban vagyok. Tavaszra egészséges regénynek fogok életet adni.

A fogalmazó boldogan kukorékol.

Aznap Baltázárnál aludt. Az újságíró az asztalon készített számára fekvőhelyet. Reggelig beszéltek a regényről.

- Ide hallgasson, Pjotruska - szólalt meg reggel felé a fogalmazó, aki egész idő alatt azon tűnődött, hogy barátja miből fogja kihúzni a telet. - A regénye isteni lesz... El fog jönni a maga ideje. Hanem... mit is akartam... igen, volna egy ötletem... El kell sütni Pagátot. Keríték rá vevőt... Mi a véleménye? Ide figyeljen. Alszik? Nem? Évenként háromszor-négyszer eladónak tennék Pagátot... egész csinos kis évjáradékot lehetne így biztosítani... Mi?... Én vállalom az eladást... Pagáttal maga megbeszéli a dolgot, hogy kellő időben mindig honvágyat kapjon és hazaszökjön... Ért engem, Pjotruska?

Ruhástul feküdt az asztalon, s amíg hadart, ujjával szorgosan összeszedte a zsebében rekedt kenyérmorzsákat, s amikor egy csipetnyi gyűlt össze belőlük, berázta őket a szájába.

- Alszik, galambocskám?

Nem kapott feleletet. Baltazár aludt, barna arcán sajgó mosoly ült.

XV

A tél ebben az évben igen barátságtalan magatartást tanúsított velük szemben. Viharosan orgonázott az ablakuk alatt, a kikopott küszöb és az ajtó között támadt nyíláson hideget és havat csempészett be a kicsi szobába, amelyben lámpa és pipa füstölögtek versenyt egymással. A versenyfüstölgésbe olykor a bádoggályha is benevezett, de hamar kilehelte sovány képességeit és elaludt. Baltazár és Csermely az ágyon ültek és szaporán lógatták a lábukat, hogy meg ne fázzanak.

Egy délután a fogalmazó hóna alatt valami jókora poggyászt cipelve lelkes zajjal robogott be a szobába. A rongyokba pólyált csomagot bedobta, a zsebéből két hatalmas kampósszöveget emelt ki, és minden magyarázat nélkül nekiállott, hogy a szöveget a szoba két átellenben fekvő falába, közvetlenül a mennyezet alatt, beverje. Baltazár egy darabig szótlanul nézte a titokzatos műveletet, aztán megrázta a fejét és kijelentette, hogy neki dolga van, ma nem ér rá magát felakasztani. Ami a fogalmazót illeti, csak az a megjegyezni valója, hogy a szög kissé magasban van, ami némi nehézséget fog gördíteni az elhalálozása elé.

A fogalmazó fölényesen legyintett. Ne féltsé Baltazár a szöveget, jó helyen vannak. Itt mindössze egy fizikai törvény ötletes felhasználásáról van szó. A szoba felsőbb régióiban a hőmérséklet sokkal kedvezőbb, mint az alsóbb rétegekben. Itt van ez a függőágy, amit magával hozott. Nem igaz? Nos... Hogy a függőágyat hol szerezte? Nevetséges kérdés! A szomszédban lakik egy özvegyasszony, akinek a padlására gyakran feljárt, hogy az ott heverő ócska könyvek között kotorásson. A nyáron látott egy kerti függőágyat. Ma eszébe jutott, felkérérdzkedett a padlásra, összepakolta a hálót és a padlásnyíláson ledobta az utcára. Aztán elsétált, elkészönt az asszonytól... no, és most rajta...

- Segítsen, Pjotriska...

A szoba két fala között kifeszítették a hálót, a fogalmazó felkapaszkodott rá, és hangos elégedettséggel adta át magát a gyönyörnek.

- Nagyszerű éghajlat... Elsőrendű nyaraló... Tropicus levegő... Váltsa meg maga is a jegyét az expresszre... Biztosítom, hogy kitűnően fogja itt magát érezni...

A függőágyat kinevezték tropikus pálmaligetnek, és felváltva élvezték annak enyhe éghajlatát és emelkedett fekvését...

Az istállóban, amely hátát a Baltazár szobája falának támasztotta, a tehénképű szolgálólány álmosítóan zümmögött naphosszat. Szerette az istállót, számára ez illatos budoár volt, dolga végeztével odahúzódott, és a napját azzal töltötte, hogy eldiskurálgatott a tehénnel, amely körül gyöngéd gyámi teendőket végzett. Ha az asszonya hívta, vagy ha a konyhában akadt dolga, visszatérőben mindenről beszámolt a tehénnek. A tehén hálás lélek volt, olykor gyöngéd bögéssel jutalmazta a szolgálólány közlékenységét. Ha a szél zúgása elállt az udvaron és a kürtőben, minden szavát tisztán hallhatták és nemegyszer épületes dolgokról értesültek. Néha a szívét is kiöntötte a tehénnek: „Mindig kikerget engemet a szobájából... Nem szereti a szegén szolgálólányt... Ne kergesse ki, Baltazár úrfi, a szegén lányt a szobából... Szűz Mária add, hogy beteg legyen még egyszer... Marjítaná ki a lábát... add Szűz Mária, hogy hideglelés jöjjön rá... én kenőccsel kenegetném a lábát meg a hátát, a mellét... Osztan ráigazítanám a paplangyot... tudom, akkor nem kergetne ki a szobájából...” Egyszer arról ábrándozott, hogy Baltazár az övé lesz. El is beszélt a tehénnek, hogyan fogja szerelme tárgyát boldogítani. Baltazárnak lúdbőrzött a háta, a fogalmazó azonban zajos felköszöntőket rögtönzött.

- Pjotruska, mi tagadás, magának eszeveszett szerencséje van a nők körül.

...Veresy Ilona elutazott, és az újságíró fölöslegesnek ítélte, hogy tovább foglalkozzon az emlékével. Nem ment ki a pályaudvarra, és nem vett búcsút tőle. Pedig, ha kimegy, megvigasztalhatta volna az a várakozó és csodálkozó tekintet, amelyet a fiatal nő lebegő fátyla mögül minduntalan a pályaudvar bejárója felé vetett, amíg Rodárics és a főjegyző néhány más színházi rajongó társaságában ott ácsorgott a vonat ablaka alatt. És talán gondolkodóba ejthette volna az, hogy a lovag sem jelent meg a pályaudvaron, hogy elbúcsúzzék a színésznőtől. Az úgy, úgy gondolta, végleg lezáródott a számára. Becsukta maga mögött az ajtót. Furcsa, sajgó érzések futottak rajta keresztül. - Ah, mon ami - állapította meg gúnyos megilletődéssel -, ennek a benned futkározó érzésnek fájdalom a neve. Mon ami, hiszen te szenvedsz! Szenvedek - ismerte be mosolyogva. És hozzátette: De csak egy kicsit... Volt valami könnyed nemtörődömség benne a saját érzéseivel szemben, úgy rohant el a maga szíve felett, mint óceánjáró gőzösök megmérhetetlen mélységek felett. Pedig ha mérőönt vesz és lebocsátja a szívébe, hogy megmérje annak az érzésnek a mélységét, amelyet a színésznő hasított benne, nem ért volna olyan hamar feneket, mint ahogy hitte. Nem beszélt többet a színésznőről, de a fogalmazónak nem tilthatta meg, hogy hangosan ne rajongjon a játékáért. Milyen csodálatosan finom volt a Sasfiókban! Mennyi mindent fejezett ki egy leheletnyi mozdulatával, a szemének rebbenésével... Az udvaron térdig nőtt a hó, a napok egyhangúak voltak. Baltazár nem vehette rossznéven, hogy a fogalmazó így próbálja elúzni a szürke délutánok és hosszú esték unalmát. Leszámítva azt a néhány felleget, amely elnyargalva felette, szeszélyes árnyékfoltokat hullatott a kedélye derűs síkjára, nem borult el, és ha hideg volt is a szobája, versenyt tudott fűtülni a kihűlt kályhacsőben kalandozó széllal. Az élelmiszer utánpótlás is sok kívánnivalót hagyott hátra, úgy működött, mint egy rossz motor, gyakran kihagyott. A fogalmazó szokása szerint mindennap előállott az indítványával:

- Csinálni kéne valamit, Kiriljovics Pjotr...

De nem lehetett semmit sem csinálni, pedig a világ nagyon rászorult volna nagy tettekre. A fogalmazónak volt néhány társadalmi reformötlete, de a társadalom takarójába burkolódzva téli álmát aludta, és nem mutatott hajlandóságot arra, hogy holmi reformoknak vesse alá magát. Ezek a reformtervek különben is túlságosan mélyrehatóak voltak ahhoz, hogysem a tunya emésztésnek és habozó haladásnak ezekben a szürke éveiben visszhangot kelthettek volna. Az emberiség a tudomány békés szemétdombjai körül kapargált. A fogalmazó túl lassúnak találta a tudomány emésztési folyamatát. A világ általában roppant célszerűtlen irányban mozog előre. Ami pedig a kultúrát illeti: hoháháhú!... Talán abban nyilatkozik a kultúra, azt tekintjük a kultúra fokmérőjének, hogy a főjegyző már nem eszi késsel a halat, mint tavaly, minthogy azonban másképp nem tud hozzáférközni, addig nyaggatja villájával jobbra-balra, addig kísérletezik különböző fogásokkal, amíg a hal elunja a sok csiklandozást és kicsicsonkázik a tányérből az abroszra... Á, Kiriljovics Pjotruska, ne csicseregjünk a kultúráról, mert dühbe jövök... becsületszavamra dühbe jövök... (Soha senki nem látta még dühbe jönni. Vagy gyáva volt, mint a nyúl, vagy vakmerő, mint egy felizgatott kecskebak, de ahhoz, hogy dühbe jöjjön, nem volt elégé kifejlődve az epéje...) A világban előforduló buta dolgokat csak ezzel a gyűjtőnévvel lehet megjelölni: tehénpalacsinta... Pedig annyi szép és méltó feladat vár az emberiségre... Itt van például a keménygallér viselésének eltörlése... Itt van például a nők arányos elosztásának kérdése. Ha ezt igazságosan megoldanák, akkor minden nemesen gondolkodó, szépen érző férfinak jutna nő, és pedig a javából, nemcsak olyan alakoknak, mint Zizevszky... Zizevszkyt ebben az új társadalmi rendben legfeljebb ha valami alsórendű mosogatóleány illetné meg... Egyébként azt rebesgetik, hogy a cselédje az ő jóvoltából nemrégén egészséges fattyúnak adott életet...

- Pjotruska... arra spórolok, hogy leköpjem egyszer a bokavédőjét...

Baltazár alig figyelt rá, olykor abbahagyta a füttyörészést, a térdére fektette mappáját és írt. A regényét írta. A ceruzája játékosan, sebesen szaladgált ide-oda a papíron. Egy idő múlva aztán félretette, megdörzsölte a kezeit és beléjük fújt. A fogalmazó a lelkére kötötte, hogy a szerelemmel is annak érdeme szerint foglalkozzék. A szerelem a lét legnemesebb adománya, a legnagyobb földi jó, az olyan nagy íróknak, mint Baltazár, sem kell a szerelmet elhanyagolnia. Baltazár mosolyogva hallgatta a jótanácsokat. Vajon ötezer év múlva is írnak még regényeket? Vajon az irodalom, a költészet nemcsak ennek a gyermekes kornak a betegsége? Vajon ötezer év múlva is kelleni fog az emberiségnek a kieszt történetek, leírt csók, a szavakkal lefestett szenvedélyek és szelíd álmodozások kellemes izgalma? És ha megszűnik - mert bizonyára meg fog szűnni, a mai formájában mindenesetre -, milyen magasabb javak fogják az irodalomban kifejezésre jutó szépet és kellemeset pótolni?

Néha Frost is benézett hozzájuk. Cigaretta hozott, és hallgatta a tréfáikat. A színésznőről, akinek Baltazárral levelet íratott, nem tett több említést. A levelet napokig hordta magánál, aztán úgy határozott, hogy nem küldi el. Az okát nem mondta meg, hiába faggatta a fogalmazó.

Karácsony előtt néhány nappal elhatározták, hogy Pagátot forgalomba hozzák. A forgalmat szó szerint értették, úgy, ahogy a fogalmazó ősz végén kifejtette. Szüksös napok kocogtattak az ajtón, tenni kellett hát valamit. A fogalmazó zsineget kötött a kutya nyakára, bolhaszínű bő felöltőjét szorosan magára csavarta és elindult Pagáttal, hogy egy jegyző ismerősével, aki tizenöt „versztnyire” lakott a várostól, benn a hegyek között, a vásárt nyélbe üsse. Pagát értett valamelyest a vadakhoz, nyulakhoz, rókákhoz, a szalonkát is jól tudta aportírozni, persze, ha már lehullott. A vásár hamar létrejött, a kutya, mintha sejtette volna, hogy a gazdája kenyérkereseti pályára fogta, nem koncertezett már olyan meghatóan, amikor Csermely az idegen házban hagyta. Az adásvétel nyolcvan koronát hozott a házhoz és másfél méter száraz kolbászt, amit a jegyző ráadásul adott. (Pagátnak szemrevaló, rendkívül csinos alakja volt, csokoládébarna pofáján bársonyosan feszült a bőr, a szemei kedélytől és fölényes értelemről sugároztak, kedvelte a tréfákat, a sportokat, a szórakozásokat, de ha munkába kellett állni, nem ismerte a megalkuvást, és nem akarta ravasz képmutatással kijátszani a gazdáját. Szorgalmasan gázolta a zsombékok vizét, a vetéseket és a tüskés hegyoldalakat. A láposban szimatja egyenesen a szittyó között fekvő vadrucához vitte.) A kolbászt a mestergerendához kötötték, úgy csüngött le a mennyezetről, mint a harang kötele, a bicsok az ajtófélfába szúrva várta, hogy nagyot messen vele a kolbász a két jóévtágyú fiatalember. Pagát úgy négy hét múlva egy hóviharos délután visszaérkezett rendeltetési helyére. (Meg kell adni, nem töltötte haszontalanul az időt, amíg odavolt: két rókának harapta át a torkát és a jegyző szarkáját is törölte az élők sorából.) Megérkezve a ház elé, lenyomta az ajtókilincset, és boldogan csókolta kezét a gazdájának. Aztán, amikor kiörvendezte magát, fáradt fejét lenyugtatta a Baltazár ölébe és estig onnan el nem mozdította.

A jegyző gyanút fogott, néhány hét múlva beszánkázott a városba és óvatosan benyitott hozzájuk, hátha tettenéri a kutyát a helyszínen. A fiatalemberek rendes bokázásukat végezték a szobában, hogy felmelegedjenek és táncmozdulataikat hangos énekkel kísérték. A mostoha viszonyok úgy akarták, hogy Pagát meg se melegedhessék tisztességesen a házi tűzhely szegényes paraszánál; két hét sem telt bele egészen, és Csermely már a nyakára erősítette újra a zsineget, hogy legújabb gazdájához, aki - talán mondani sem kell - a jegyző falujával ellenkező égtáj felé lakott, a havas téli reggelen elkísérje. Ennek a harmadik vendégszereplésnek a jövedelme is elúszott már; soványan hozott, a fele elment a szabóhoz, cipészhez, házbérbe, a másik felével régebbi réseket kellett betömni. Üres volt hát újra a zsebük, de a

hangulatuk annál zajosabban nyilatkozott meg. A regény örvendetesen gyarapodott úgy szépségben, mint terjedelemben. Kiadós álmok vonultak el a láthatáron, a siker édessége ízesített a szájukat, a reggeli napfénnel a dicsőség rózsaszíne derengett be a jégvirágos ablakon. Kiadókról, példányszámokról, kritikáról beszélgettek, és elfeledkeztek arról, hogy a lámpába estére már nem futja petróleumra, mert a pagáti júdáspénzeket immár harmadszor is eltékozták. És ugyan mire, Úrteremtőm, ha szabad a kérdést felvetni? Kenyérre, cipőtalpra, paprikás szalonnára és más önző célra. A pénz túlságosan piszkos szerepet játszik itt a földön, túlságos zavarokat idéz elő, hogysem az emberiség békésen elhelyezkedhessék azon a napfényes tisztáson, amely a születés és halál határmezsgyéi közé esik. Ki lehetne pedig tövestül irtani, és akkor az emberiség nem hasonlítana ahhoz a falánkul zabáló alsórendű lényhez, amelynek gasztrea a neve és amelynek csak egy szerve van, a gyomor, és egy ösztöne, a falnivágyás. Hatalmas, nagy vitalitású emberek, de az emberiség kilencetizedrésze is, akik házakat, üzleteket, szönyeget, ezüstkandelábereket halmoznak össze, akik méltóságoknak a birtokosai, úgy zónáznak át az életen, hogy nem ismerik tíz növénynek, tíz madárnak, tíz csillagnak a nevét. Milyen suta az ember künn a természetben, milyen gyermekes naivsággal lepődik meg a hegyeken, milyen műkedvelő együgyűséggel pártfogolja a mezei virágokat! Ha törvényt lehetne hozni arról, gondolta az újságíró, hogy minden ember köteles naponként egy fél óráig a csillagos eget nézni, milyen nagyot változnának az életről és halálról való fogalmaink, és velük együtt hogy megváltozna az emberiség földi menetrendje!

A kutya miatt különben nem nagyon furdalta őket a lelkiismeret, nem láttak semmi tragikus rosszat abban, amit elkövettek, semmi olyat, ami a kor erkölcsi színvonala alá méritené őket.

A jegyző savanyú arccal távozott, és ők vidáman bokáztak tovább.

Tél végén a házat, amelyben az újságíró lakott, egy kis baleset érte. A nehéz hőtömeg alatt beszakadt a rozoga épület teteje, átszakította a deszkamennyezetet, és eltemette a Baltazár szobáját. Sétától tértek vissza és nagyot néztek, amikor a beomlott lakás elé értek. Az ajtót eltorlaszolták a leomlott fadarabok, téglák tömege és a hó, amely súlyosan feküdt végig a pusztuláson.

Baltazárnak eszébe jutott, hogy a fogalmazó nemrég valami emléktábláról hadart, amelyet az ő tiszteletére helyezne el a társadalom ennek a háznak a falán. Fitymálóan nézte a megrokkant vityillót.

- No, ezt sem fogják már emléktáblával megtisztelni!... De hát lássuk csak...

Hosszas munka után sikerült az omladékot annyira eltávolítani, hogy bejutottak a szobába. A szomszédok csákányt és lapátot hoztak, segédkeztek az eltakarításnál. A fogalmazó elázva, elrongyolva, siralmas, piszkos arccal kaparta ki a havas sárból a regény kéziratának néhány tönkreázott oldalát.

- Galambocskám - szólalt meg sajogva, majdnem sírva -, ide nézzen...

Sikerült még néhány sáros papírlapot kihalászni a feltúrt, elázott törmelékből.

- Mi lesz most, Pjotruska? - kérdezte a fogalmazó sápadtan, mély részvétellel keresve a barátja eltűnődő tekintetét. Baltazár kezébe vette a megmentett lapokat. Sokáig nézte őket. Néhány sort elolvasott, aztán Csermelyre pillantott. Elbúcsúzott a regényétől. Tudta, sohasem fogja még egyszer megírni. Nem, ezt sohasem... Ezzel már betelt, nem tudná még egyszer papírra vetni, sorról sorra kivájni az emlékezetéből... Összegyúrta a lapokat, és a gomolyagot könnyű mozdulattal elhajította.

- Hogy mi lesz? Azt kérdi, hogy mi lesz most?... Egy házzal továbbállunk, mylord. Ennyi az egész... És most rajta, mentsük ki a fogkefémeket a nagy összeomlásból...

A kis ócska vászonbőrönd is előkerült. Baltazár belerakta megmentett földi javait. Nem sokja volt, de még annál is kevesebb maradt meg most a számára. Megfogta a horpadt bőrönd fülét és indulást vezényelt. De aztán megállította a menetet. Az ajtó hátán egy szögbe akasztva egy papírlap lógott, amely az ajtómélyedésbe húzódva elkerülte a pusztulást. Napirend volt, amelyet Baltazár akasztott ki a maga okulására és figyelmeztetésére, amikor a színésznő elutazott.

- Akassza csak le - intett a fogalmazónak.

Csermely leakasztotta.

- Olvassa, Csermely. De értelmesen. Hadd hallják ezek a korhadt gerendák...

Csermely megigazította szemüvegét (nemrég vette neki Baltazár), és olvasni kezdte:

- Barátom!

Nem letérni az útszélre, az óvatosak, a köszvényesek, az igásállatoktól félők, a befellegzettek és mankósok bogáncsárnyékolta ösvényére; nem tanakodni és nem ajkbiggyeszteni; nem morzsolódni, nem öregedni, tisztelt Kibicsaklotti. Kis horzsolásokat nem fájlalni. Éjjeli tücskön nem elmélázni. Hosszú szakállt nem eresztetni. Préselt kakukkfűvet nem szaglászni. Bankjegyet garasra nem váltani, és nem meghalni, barátom.

Hanem:

1. Nekirugaszkodni.
2. Kitavaszkodni.
3. Friss hajnalokból nagyot lélegzeni.
4. A hangszalagokat kacajra stimulálni.
5. És nem félni.
6. És nem megállni, csak menni, menni, menni.
7. És újra megpróbálni...

- Indulónak nem rossz - mondta Baltazár. - No és most, miután felszedtük a horgonyainkat, elindulhatunk.

A fogalmazó már mélyen belelovagolt az álmodozások sűrűjébe, nehezen talált vissza a valóságba. Szomorúság motoszkált a hangjában. A patak felé néző kicsi vasrácsos ablak előtt ecetfa suhogtatta kopasz vesszőit. Amikor az udvaron áthaladtak, a gőzmalom pénztárnoka, aki a konyhában tizennyolcadik kalitkáját lombfűrészelte, részvétellel lengette Baltazár után kövér kezét. Az újságíró néhány másodpercre eleresztette a bőrönd fülét, és megállott a pénztárosék ajtaja előtt. A konyha gőzéből az asszony szőke feje bontakozott ki. Olyan volt ez a nő, mint egy sárga búzakéve, amelyet elfelejtettek kicsépelni és magától hullatta ki magvait.

- Mennyire sajnálom - mondta petyhüdtlen, és sugártalan szeméből részvét ömlött az újságíróra.

Az istállóból a rengőmellű cseléd dugta ki puffadt tehénarcát. A szemeiben, amik máskor kifejezéstenül feketék voltak, mint a cipőgomb, mintha most valami elfulladt kérdés vajúdott volna. Meredt vigyorral, bambára nyitott szájjal bámult ki az ajtón. Baltazár a zsebébe nyúlt. Volt még néhány garasa, azt sietve a lány felé nyújtotta, és borzongva fordította félre a fejét. Aztán megfogta újra a koffer egyik fülét, a másikat a fogalmazó ragadta meg, és sietve elhagyták az ócska házat.

Az utcán Csermely felvetette a kérdést:

- Pjotruska... mit is akartam mondani... igen... hova megyünk tulajdonképpen?

- Természetesen az orrunk után - adta ki az irányt az újságíró ellentmondást nem tűrő hangon.

A fogalmazóra is átragadt ez a nyugalom.

Hoháháhú - mondta tele torokból, és felvidámodva botorkált Baltazár után.

II.

I

Páter Izidort elálmosította a kora tavaszi szellő és kövér kezeit a lábai között álló ernyőre támasztva, lágyan lóbálózott a zörgő szekér hintázó bőrülésén. A szekér a városba igyekezett. Az őrház előtt leeresztett sorompó fogadta őket, a parasztyerek, aki a gyeplőt tartotta, odaszólt valamit az apró lovacskáknak, mire a szekér megállott, és a páter kinyitotta a szemét.

- Hollá na, mi a baj? - kérdezte felriadva.

A háta mögött valami mozgást neszelt a szénában. Megfordult és a saroglyában egy bolhaszín felöltös alakot látott, aki háttal fordulva, egykedvűen lógatta lábát a szekérről. A kezében murek volt, azt harapdálta csendesesen. A páter megérintette a vállát.

- Szabad tudnom, amice, kényelmesen érzi ott magát?

Csermely volt. A Pagát hosszas távolléte miatt nyugtalankodva egy kis felderítő sétát csinált, hogy a kutya szokatlan elmaradásának okait kipuhatólja, s ha lehet, a feledékeny állatot visszacsalja a városba. Eredménytelen útjáról visszatérőben megpillantotta a szekeret s rajta a bóbiskoló papot; úgy határozott, hogy nem folytatja gyalog az utat, és felszállva a szekérre, kényelmesen elhelyezkedett a puha szénában. A megszólításra most ijedten ugrott ki a saroglyából.

A pap kedélyesen nézte a fiatalember sietős mozdulatait.

- Mi a szösz csinál, amice? Talán sürgős a dolga, hogy gyalog akar menni?... Maradjon csak, van itt hely a maga számára is.

A fogalmazó gyanakodva nézegette egy darabig, aztán elfogadta a meghívást. Felkapaszkodott a pap mellé a bőrülésre és bemutatkozott.

- Csermely, elcsapott városi fogalmazó.

A pap megfogta a felé nyújtott csontos kezét, és hosszú ideig nézett a fiatalember arcába.

- Tehát maga az?

- Igenis... Talán tetszett már hallani rólam?

A páter biccentett.

- Hallottam egyet-mást.

A fogalmazó kuncogott. Olyan röhögésképpen volt.

- Haragban vagyok a társadalommal - mondta mintegy magyarázatképpen.

Sok bolondság keringett róla a városban. Mulatságos cselédhistóriák, furcsa, romantikus történetek, istentagadó szónoklatok, éjjeli kalandok. A vékonyra kopott bolhaszín felöltő zsebéből füzetek és összegöngyölt folyóiratok kandikáltak ki, amiket valamelyik kávéházból tulajdonított el egy őrizetlen pillanatban. A kezében félig lerágott murkot tartott, a külseje rendetlen volt, állából hosszú, ritkás szőrszállak állottak ki, szökén és olyan egyenesen, mint a sündisznó tüskéi. A pap figyelmesen nézett a nyugtalan, szeplős arcba, a hunyorgó gyerekes szemekbe, és résztvevő jóindulat sarjadt benne.

- A Baltazár barátja?

- Igenis, kérem. A Baltazár barátja vagyok. Külsőleg ez nem látszik rajtam... Kissé fesztelen egyéniség vagyok... Nem igaz?

A sorompót újra felhúzták, a kicsi ló elindította a szekeret. A pap elnézően bólintott a fogalmazó kérdésére. Hóbortos, ártatlan lélek, akit oktanul félrelöktek a szemétkosárba. Ha igaz is az a sok furcsa história, amiket beszélnek róla, nincs szó elvetemültségről, vagy gonosz romlottságról. A Baltazár barátja. A Baltazár barátja nem lehet züllött és gonosz. Az emberek felületesen ítélnék, és a külső burok miatt nem látják az igazat, a lényegét.

A szekér lassan zörgött velük a köves országúton. Elhagyott nyári vendéglő előtt haladtak el, amely az út szélén, kicsi erdőparcella közelében állott.

- Tetszik tudni, főtisztelendő úr... tetszik tudni, mi volt eddig a legfőbb jó az életemben?... A szódavíz... - Nevetve nézett a páterre. - Igenis kérem, a szódavíz... Gyermekkoromban... ebben a vendéglőben... kiránduláson... úgy éreztem, hogy ez a legfönségesebb élvezet... Zodavásszer... Azért mondom ezt, kérem szépen, azért említem, mert ez is bizonyítja, hogy a boldogságról alkotott fogalmaink korántsem olyan megállapodottak, mint ahogy az egyház hiszi...

Fesztelenül csevegett, és meglepte a pátert felkapott és félredobott ötleteivel, váratlan fordulataival, sebesen nyargaló beszédjével. Később levetette zöldesbe játszó keménykalapját, rövidlátó szemeivel végigtekintett az eléjük táruló völgyön, és hirtelen ezt kérdezte:

- Lehet engem azért exkommunikálni, mert szeretem Adyt? Ugye nem? - És be sem várva a páter feleletét, sebesen néhány sort idézett Ady költeményeiből.

Amíg szavalt, egy madár röptében a fejére hullatott valamit.

- Látja, főtisztelendő atyám - jelentette ki sietve, és közömbösen letörölte magát -, ezt a madarat irigylem... Igen... Igen... Ez mindenkivel megteheti ezt... Nem igaz, kérem szépen?... Ez még a polgármesternek... a főispánnak... a belügyminiszternek is a fejére szórhat valamit... Igen... ezt nevezem én valódi demokráciának... Ez az igazi egyenlőség... Olyan egyenlőség, amelyből az emberiségre is háramlik valami... A törvények előtti egyenlőség?... Nevetséges... Igen, a madarak előtt... ott egyenlőek vagyunk... Nem igaz, kérem?... Én lelkesedem a madarak demokráciájáért... Mi a véleménye, főtisztelendő úr?

A páter még nem foglalkozott a demokráciának ezzel az újabb válfajával, így nem is volt véleménye róla, s beérte azzal, hogy jólelkűen mosolygott. Aztán Baltazár felől kérdezősködött. Három hét előtt találkozott vele utoljára. Jókedvűnek látszott, de mintha kissé rossz bőrben lett volna. Éppen készült hozzá, hogy meglátogassa. Remélhetőleg nem beteg.

- Ó, kérem - legyintett a fogalmazó -, csak egy kis nézeteltérés a gyomrával... A gyomra egyre követelt... ő pedig nem adott... Megmakacsolta magát és nem adott... Tetszik tudni, miből élünk most?... Abból, kérem szépen, hogy lóvá tesszük a társadalmat egy bizonyos Pagát nevű vizsla közreműködésével.

A páter kíváncsian hallgatta, és minden rosszállása mellett sem állhatta meg, hogy ne mosolyogjon a két haszontalan fiatalember furfangján.

Másnap felkereste Baltazárt.

- No, amice, hát nem fogadta el a fiatal Majthényi meghívását? - kérdezte tőle szemrehányóan, de a régi nyájassággal.

- Nem én - hagyta rá az újságíró.

- Pedig várták. Majthényiné valami német románcot akart magával magyarra fordíttatni. Ő maga írta, a zenét is maga szerezte hozzá... Haragtartó, amice... Ilyen érdemes fickónak, mint maga, nem illik efféle gyarlóságban leledzeni... Segíteni akartak magán...

- Az ám, kipottyantottak az állásomból - jegyezte meg az újságíró derűsen.

Páter Izidor szemrehányóan emelte fel az ujját.

- Felejtse el, barátom. Felejtse el...

Egy kis kenetesség volt a hangjában, amit Baltazár szívesen megbocsátott neki. A pap egy új lapról kezdett beszélni, amely a napokban indul. Vállalná Baltazár a szerkesztését?

Az újságíró élénk kíváncsisággal emelte fel a fejét. Új lap? Ki indítja? A pap megnevezte a lap alapítóját. Egy törekvő fényképészről volt szó, aki szabad idejében költemények létrehozásán fáradozott. Baltazár jól ismerte, a szerkesztői üzenetekben néhányszor kisegítette őt pillanatnyi rímzavarából és nemegyszer hasznos ortopédiai tanácsokkal látta el beteg verslábainak gyógykezelését illetően. A fényképész sokáig neheztelt ezekért a tanácsokért, de most, hogy kis vagyonkát örököelve lapot alapított, félretett minden haragot, és elküldte a pátert követségbe Baltazárhoz, hogy a lap szerkesztőjéül megnyerje.

Az újságíró sokáig habozott. Az új állás némi szerény kis jövedelemmel kecsegtette. Aztán arra gondolt, milyen kitűnő alkalma nyílik majd, hogy elpetyhüdt kedélyét újra rugalmassá tornázza és Csiszlik Olivért botrányszerűen tehetségtelen lapjával pozdorjává tréfálja. De ha elvállalja a lap szerkesztését, úgy megint le kell mondania majd arról, hogy kihúzza a lábát a kisváros marasztaló degeszéből és hátat fordítson minden nyomorúságnak és reménytelenségnek. Hónapok óta érdeklődött, melegedett benne a szándék, hogy felmegy a fővárosba és ott próbál szerencsét. A régi irodalmi tradíciók azt követelték, hogy néhány kötetre való vaskos regényt, vagy színművet vigyen magával a hóna alatt. Sem regénye, sem színműve nem volt raktáron. A szívósságát, makacs mosolyát vitte volna fel, amely nem hátrál meg az élet komisz fordulatai és a sikertelenség előtt. Aztán ott volt még valami. Azaz volt valaki, aki - bárhogyan is tiltakozott ellene -, mint útmutató oszlop ott ragyogott, ott lábatlankodott a szemei előtt, és mutatta neki a Pest felé vezető utat.

Veresy Ilona.

Néhány hét előtt üzenetet kapott tőle. Pár szó volt csak, üdvözlés és szemrehányás. Tehát nem feledkezett meg róla. Forróság járta át. Azután már csak az utazásra gondolt. Elinduljon most, vagy őszre halassza, amikor egy kis pénzt is összetakaríthat magának útiköltségre és külsejének kitatarozására?

Engedett a páter rábeszélésének, és megüzente a fényképésznek, hogy vállalja a lap szerkesztését. Az új lap néhány nap alatt meg is indult. Figyelő volt a címe, s hetenként kétszer nyolc oldal terjedelemben jelent meg. A Csízi lapja fuldokolva kapott lélegzet után. Két hónap sem telt bele, és a kitűnő regényíró fogcsikorgatva tette le a tollat. A kiadó részvétlenség miatt beszüntette a Kárpáti Figyelőt. A Baltazár lapja fürgén és fölényes lendülettel tört előre. Az újságíró kitett magáért. Az olvasók valami fővárosi ízt éreztek a szájukban. A vezércikkek nem kóvályogtak hagyományos méltósággal az űrben, hanem könnyedén nyilalltak a cél felé. A tudósítások tömören, érdekesen szolgálták fel a tudnivalókat. A lapot az utolsó sorig Baltazár írta. Egy hosszabb német regény közlését is megkezdte. Ez is az ő munkája volt. A félművelt emberek irodalmi ízlése bőségesen megtalálta benne a maga csemegéjét. A regénynek nagy sikere volt, és Baltazár arra a kellemetlen tapasztalatra jutott, hogy a maga pallérozott stílusával és ízlésével kiemelte a ponyvát a fantáziátlanság és butaság sűrű mocsarából, polgárjogot szerezvén ekként akaratlanul is egy olyan szellemi tápláléknak, amelyet az élelmiszerhamisítás legkártékonyabb termékének tartott. A regény szerzőjeként valami Mathilde von Vogelsangot szerepeltetett. Rodárics elragadtatva veregette meg egyszer a vállát.

- Maga nagyszerű ember, Baltazár... Elsőrendű ember...

Az új lakása, amelyet egy nyugalmazott törvényszéki bíró bérelt, utcára néző tágas és csinosan berendezett szoba volt. A fogalmazó, aki a költözködésnél segédkezett, megilletődve nézett körül benne. Megsimogatta a falakat (a régi szobában a falon nagy daganatok voltak, lassankint valamennyi daganat felfakadt, és akkor folyt belőlük a fehér mészpor, mint homokóra fővénye), megtapogatta a bútorokat és beleszagolt a kaktusz szűrős levelébe. A falon olajfestmények lógtak, egy angolkert, simára nyesett pázsittal, vízmedencével, tájképek, két fametszet és két daguerrotípe. A fiókos szekrényen gömbölyű üvegtartóban aranyhalacska úszkáltak, a szekrény tetejéről pletyka bocsátotta le hosszú indáit egy majolika vázából. A lámpa alatt ragyogószárnyú porcelánangyalka himbálódzott.

Miközben szétrakták a kevés holmit a tágas szekrényben, a fogalmazó, barátja nagy elfoglaltságára és előkelő lakására célozva lemondóan jegyezte meg:

- Löttek, Pjotruska, a barátságunknak... Maga a polgári társadalom zsoldjába állott... Meg fog nőszni... gyermekeket fog létesíteni... Élete alkonyán szép aranyhalacska fog tenyészteni, és nevelni fog a nappali szobájában, amelyet bérbead, ilyen szűrős, értelmetlen kaktuszvirágot...

- Mellőzze az ilyen zöldségeket, mylord. Hát mi történt velem, hogy maga ilyen keservesen elparentál?

- Az ember hamar elfelejti lyukas cipőit - vélte minden magyarázat nélkül a fogalmazó. - De apropó... ha nem veszi rossz néven... be fogok mutatkozni annak a hölgynek, aki az előbb az ajtót kinyitotta... Sokat ígérő perspektíva... Fölteszem, hogy még nem ismeri a modern költészetet... Ez esetben szavalok neki...

A cselédet gondolta.

Másnap kötelességének látta beszámolni a fejleményekről.

- Megnyugtatom: a viszonyunk platonikus lesz... Volt egy biciklistája... sürgönykihordó, ő azt mondja, biciklista... De semmi mélyebb vonzalom, csak kacérkodás a biciklistával szemben... Huszonkét éves, egy törvénytelen gyermek anyja, szereti a savanyú cukrot... A biciklista egyszer sörözni vitte... Mi a véleménye?

Baltazár nem hallotta a kérdést. Szórakozottan dobolt az ablakon. Azt az embert, aki Pestről az üzenetet hozta, körülményesebben ki akarta kérdezni a színésznővel folytatott beszélgetésről, és kiderült, hogy a főjegyző is és Rodárics is kaptak hasonló üdvözlést...

Egyik este, mikor a szerkesztőséget elhagyta, egy kocsi haladt el, amelyből kesztyűs kéz nyúlt ki feléje.

- Szálljon fel, Baltazár - invitálta egy ismerős hang.

Mire fölnézett, a kéz már erősen fogta a karját és felhúzta a kocsiba.

A lovak pattogó trappban vitték őket és bekanyarodtak a hársfasorra.

- Mi a kívánsága? - kérdezte Baltazár hidegen.

- Mindenekelőtt kérem kell rá, hogy szeretetreméltóbb hangon beszéljünk egymással - szólalt meg Majthényi barátságos hangon.

Az újságíró a homályban útítársa felé fordította az arcát.

- Tartok tőle - felelte nyugodtan -, hogy nem fog önnek sikerülni. Ámbár megpróbálhatja...

- Meg fogom próbálni Baltazár úr.
- Akkor hát áttérhetünk a tárgyra, Majthényi úr.

Majthényi visszanézett rá a sötétben

- A páterrel izentem magáért, Baltazár - jegyezte meg nyugodtan. - A pátert egészen megbabonázta. Örvendek, hogy találkoztunk és így végre megkísérelhetem jóvátenni azt a hibát, amelyet elkövettem és amely kétségen kívül jogosan kihívta a maga kritikáját.

- Ezek banalitások, Majthényi úr. Mi a kívánsága?

Majthényi barátságosan felelte, hogy szeretné, ha fátyolt borítanánk a történetekre. Nagyon örvendene, ha megnyerné a Baltazár iránti rokonszenvét.

- Úgy? - kérdezte Baltazár mosolyogva. - És nem árulná el, mik a tervei az én baráti rokonszenvemmél?

- Jöjjön, Baltazár - mondta Majthényi. - Megérkeztünk.

Leszálltak a kocsiról és Majthényi betessékelte az újságíró a kapun, amelynek nehéz kőívét roskadozó titánok tartották. Szőnyeggel borított lépcsőházon át üveges folyosóra értek, amelynek falait kitömött vaddisznófejek és zergekoponyák díszítették. Egy inas lesegítette a felöltőiket, és a folyosón túl ajtót nyitott előttük. Magasbolthajtású dolgozószobába léptek, amelynek falán tölgyfaburkolat futott körül. A szoba ólomkarikás, színes ablakaival, amelyek gondozott parkra néznek, nagy, mennyezetig érő könyvvállványával, vadbőrös kerevetével, terhes íróasztalával, faragott bútorokkal régi kastélyok könyvtárszobájára emlékeztetett. A tölgyfaburkolat fölött vajsínűre sápadt ősök képei lógtak. Az újságíró érdeklődő pillantást vetett a könyvek hosszú barázdáira.

Majthényi széket tolt elé. Előzékeny és barátságos volt.

A párbajról kezdett beszélni. Baltazár lovaggá ütött egy embert, akinek erre semmi szüksége nem volt. Őt, Majthényit, arra akarta kényszeríteni, tette hozzá tréfás szemrehányással, hogy bocsánatot kérjen a patikustól, ő maga pedig megverekedett vele. Ezt sehogy sem tudja összhangba hozni a Baltazár életfelfogásával.

- Ön talán ismeri az én életfelfogásomat? - érdeklődött derűsen az újságíró.

- Amennyire a cikkeiből megismerhettem.

- Úgy tudtam, hogy nem olvassa a cikkeimet.

Majthényi a fejét rázta. Téved Baltazár. Ősszel elhozatta valamennyi cikkét a nyomdából. Végigolvasta őket. És elárulja, hogy a mostani írásait is elolvassa. Elejétől végig. Rugalmas, érdekes dolgok. Úgy hatnak, mint amikor fiatal, nyúlánk párdúc esetlen medveboccsal játszik. Az esetlen medveboccs: a közvélemény, amelyre a Baltazár fürgé szelleme játékos pofonokat mér le.

Kutatóan nézett az újságíró arcába.

- Wilde azt mondja, hogy akinek szép fogai vannak, mindent nevetségesnek talál. A maga fogai ezenkívül úgy látom, erősek is. És ez eggyel több ok, hogy mulatságosaknak találjon bennünket, szegény földi halandókat.

Az újságíró a szivarja felszálló füstjét nézte. Sokáig hallgatta szótlanul Majthényit.

- Majthényi úr - szólalt meg aztán kifejezéstelen hangon -, nincs órám, s így nem tudom megállapítani, mióta hallgatom tökéletes türelemmel az ön szokatlan szeretetreméltóságait. Ötszáz

sor röhögnyivalót voltam szerencsés önről összeírni. De talán ezer is volt. A közönség kéjesen csámcsogott, hetekig szopogatta a zsíros sonkacsontokat, amiket eléjük hajítottam. És ezek után ön lehajol, kimarkol engem az utca félhomályából, és elhoz ide, attól az emberbaráti vágytól indítva, hogy valami régi hibákat tegyen jóvá és megdicsérje a fogaimat... Miért nem beszélünk őszintén egymással?

- Tehát visszautasítja a baráti jobbomat? - kérdezte Majthényi finom mosollyal.

- Ön nem a baráti jobbát nyújtja felém. A szolgálataimat, a segítségemet akarja... Így van?...

Amíg beszélt, a nehéz tölgyfaajtó nesztelenül kinyílt, és a bejáró homályában megjelent a Csornainé karcsú, elegáns alakja. Majthényi nem vette észre. Szembefordult az újságíróval, és nagy nyomatékkal mondta:

- Tegyük fel, hogy így van. Számíthatok a segítségére?

- Igen - adta meg rá a választ Csornainé előrelépve. Ott állott illatosan, még üde-kacéran a két férfi előtt és felragyogó szemekkel nevetett rá Majthényire.

- Képzelve csak, eltévesztettem az ajtót, Majthényi... Az édesanyját akarom meglátogatni. Nem illik ugyan ennyire tévedni, de ha már itt vagyok... elszívhatok egy cigarettát?

Félreérthetetlen mosollyal nézett a Majthényi szemébe. Az újságíró jóformán észre sem vette. Majthényi hívta fel rá a figyelmét, miután diszkrét otthonossággal szorította rá ajkát az asszony fehér csuklójára.

- Ismeri Baltazárt?

Az asszony most az újságíró felé fordította a fejét. A neve olyan ismerős... Ah igen, persze, az özvegy Baltazárné fia, aki ott lakik a faluban... Igen, hallott már róla, talán látta is, úgy futólag...

Cigarettára gyújtott, és nevetve nézett fel Majthényire, aki ott állott előtte magasan, karcsún, csinosan, és tökéletes kedvességgel felelgetett a hozzá intézett kérdésekre.

Az asszonynak aztán hirtelen eszébe jutott a Majthényi kérdése, amelyre ő adta meg a választ. Az újságíróra nézett.

- Kérem, Baltazár úr, Majthényi az előbb azt a kérdezte, hogy számíthat-e a segítségére. Maga helyett én válaszoltam... Ugye, maga is ezt felelte volna?

- Nem, asszonyom - mondta az újságíró nyugodtan. - Én éppen az ellenkezőjét válaszoltam volna.

Az asszony megütközve nézett Majthényire. Miért? Miért nem akar segítségére lenni Majthényinak?... A választásokról... ugyebár a választásokról van szó?... Hát miért utasítja el?...

Mert ellenfelek leszünk, asszonyom. Én küzdeni fogok a Majthényi úr megválasztása ellen, és remélem, nem eredménytelenül...

Majthényi hallgatott. A szemöldöke hiába parancsolt nyugalmat magára, sötét hullámvonalba torlódott. Aztán megérintette az újságíró vállát. Meg kell érteniök egymást. Mi értelme van ennek az örökös csatározásnak? Igen, semmi értelme nincs... Míg, ha keresnék a barátságos együttműködés útját... nos... ez a barátságos viszony mindkettőjük számára csak előnyös lehet... A Majthényi figyelmét nem kerülte el, hogy az újságíró érdeklődve emelte fel a tekintetét. Az érdeklődését félremagyarázta, és kevesebb elővigyázatossággal kezdte meg

most az előnyomulást. Az előnyöket még egyszer megpengette, most már csábítóbban, ércesebb és értelmesebb zengéssel.

Az újságíró szemében szokatlanul sugárzott valami. Csendesen himbálta a lábát. Mosolygott. Nos és mi volna a mennyiségtani képlete... ennek a barátságos együttműködésnek?

Elhallgatott, a torkát fájó indulat szorongatta. Magán érezte a Majthényi várakozó pillantását és a Csornainé tűnődő kecskeszemének hideg tekintetét. Miért akarja őt Majthényi megalázni? Miért? Az ő segítsége? Nem sokat nyomna a latban. Miért akarja hát mégis megszerezni? Vajon nem is ez a célja? Csak meg akarja venni, meg akarja fizetni? De miért? Haragból, dühből, rokonszenvből? Szándékos durvaság volt, hogy előnyökkel kecsegtette a szolgálatai fejében, vagy a magasabb régiókban élő ember érzéketlensége a földi halandók ama gyöngéi iránt, amiket önérzetnek neveznek? Naiv lélek, vagy arcátlan semmittevő?... Ősz óta, amióta kitették a laptól, találkoztak néhányszor. A tekintetében mindig érdeklődést látott. A páter is valami ilyenféléről beszélt neki... Oktalan, naiv lélek, vagy arcátlan semmittevő? Mégis, mintha az előbbi volna. Úgy rémlik, mintha valóban keresné azt a hágót, amely az őket elválasztó magas sziklafalon át hozzá vezetné. Keresi, de minduntalan eltéved, és messze elkerüli az átjárót. Nem tud bánni vele, Baltazárral... Most is, ez az idétlenség azokkal az előnyökkel!...

Az előbb még elégtétellel gondolt arra, hogy törbe csalja. Hadd zuhanjon le, hadd törje össze büszke gerincét, ha nem tud magára vigyázni. De nem, nem bántja. Menjen, szabad az útja... Az asszony ott mellette... nem, nem harcol többet vele. Elég volt már... Hagyják egymást. Két világ, két pólus...

Felállott.

- Majthényi úr - mondta csendes hangon, eltompuló tekintettel -, megígérem, hogy elfelejtem, amit tenni akart. De arra kérem, ne bántsuk többé egymást. Ne keresse a barátságomat. Nem tudunk mi egymással bánni, Majthényi úr... Azt hittem, harcolni fogok az ön bukása érdekében. Készültem rá, mondhatom, előre is élvezetet okozott... De most inkább azt ajánlom, hogy ne bántsuk egymást...

Menni készült.

- És kérem, nem akarjon még egyszer megengesztelni. Biztosíthatom, hogy mindannak ellenére, ami itt most történt, nem haragszom...

Meghajtotta magát. A pillantása csak röpkén érte Majthényit, aztán az asszony felé szállott, aki elpirulva és kissé csodálkozva hallgatta.

- Nem tehetek róla, asszonyom, ha ez a jelenet egy kicsit teátrálisan festett. Magam sem szeretem a színpadias jeleneteket...

Majthényi a folyosóig kísérte.

- Fölöslegesnek találja, hogy kezet fogjunk? - kérdezte az ajtóban az újságírótól.

- Teljesen fölöslegesnek - felelte Baltazár, és lesietett a lépcsőn.

II

Majthényi annak rendje és módja szerint elbukott a választáson. Az apja beváltotta ígétét, a bérlőit és parasztjait a fia ellen vonultatta fel. Mikor meghozták neki a fia kudarcának hírért, elégedett mosollyal pödörte meg fehér bajuszát. Utálta a politikát és nem szívelte a naplopókat.

- Valami okosabb foglalkozást eszelj ki, fiam.

Majthényi, akit a választás napján úgy cserbenhagytak, megbízható szavazói, hogy hírmondó sem maradt belőlük, furcsálkodva pillantott vissza a történetekre. Először ébredt tudatára a maga relatív értékének. A valóság, a kesernyés valóság az, állapította meg, hogy nem nagyon törik magukat érte az emberek. A számításába egy kis hiba csúszott be: túlértékelt önmagát. A vereség nem sújtotta le túlságosan. Elismerő mosollyal állott az apja elé. „Gratulálok önnek, apám, a sikeréhez - mondta -, alul maradtam. Illő, hogy ezek után rendezze a tartozásaimat.”

Nyár elején hosszabb időre külföldre utazott. Elutazása előtt valamelyik nap találkozott az újságíróval. Megállította, és barátságos hangon kérdezte tőle:

- Mit szól a bukásomhoz, Baltazár?

Az újságíró vállat vont.

- Örvendek neki, Majthényi úr.

- Nem teszem föl magáról, hogy pusztá ellenségeskedésből tagadja meg tőlem a felebarátnak kijáró részvétet.

- Örvendek neki - ismételte Baltazár szívélyes hangon -, hogy rajtavesztett a kísérleten. Komolyan hitte ön, hogy szívét a nép baja nyomja? Ugyan, Majthényi úr... Mit nyújthat ön a népnek? Évenként néhány sivar bombasztot és bő szilvatermés idején egy pohárka pálinkát az uradalom pincéjéből...

- Nagyon kevésre becsülhet engem, kedves Baltazár.

- Nem egészen, Majthényi úr - felelte az újságíró és meghajtotta magát. - Az Országos Kaszinót érzékeny veszteség érte. Ön, el kell ismernem, igen vonzó jelenség lett volna a kaszinó báljain. Szoborleleplezéseken is jól hatott volna a ön délceg kacagánya... Láthatja, uram, megadom a császárnak, ami a császáré...

Majthényi úgy nézett rá, mint egy szeszélyes, vad csikóra, amelyet kedve támadt volna megnyergelni.

- Nem lehetnénk mi barátok? - kérdezte őszinte kíváncsisággal.

- Sok mindenről le kéne szoknia, Majthényi.

- Azt hiszi?

- Azt hiszem.

- Nos... hát a viszontlátásra, Baltazár... Maga kemény fiú. Mi még találkozni fogunk...

- Igen - mondta György -, ez lehetséges...

Kölcsönösen megbillentették a kalapjukat, és mindegyik folytatta a maga útját.

György egy vasárnap otthon járt a faluban. A kastély parkja előtt elhaladva a farácsos kerítés mögött Csornainét pillantotta meg, aki lengő florentinkalapban, csipkés pongyolában a lugasban üldögélt és valami divatlapos német folyóiratot lapozgatott. A köszöntésre kíváncsian emelte az újságíróra szürke szeméit.

- Jó napot, Baltazár...

A hangjában valami élénk hangsúly volt, ami Baltazárt megállásra kényszerítette.

Az asszony félretette a folyóiratot, és az újságíróra mosolygott.

- Jöjjön, kedves barátom... azt mondják, hogy maga irodalommal is foglalkozik... a tanácsát szeretném kikérni...

Beinvitálta Baltazárt a parkba. Eddig jóformán észre sem vette őt, most fokozódó kíváncsisággal nézegette, és felmelegedve hallgatta érdekes hangját, értelmet sugárzó válaszait. Kissé meg is lepték őt ezek a szavak. Mikor az újságíró távozni készült, minden leereszkedés nélkül, pajtáskodó közvetlenséggel nyújtotta a kezét.

- A viszontlátásra, kedves Baltazár...

Az újságíró eltűnődve kullogott vissza a városba. Ugyan mit ábrázolhat ez a szokatlan kedvesség? Mi volt a célja, és mi lappanghatott mögötte? Az, hogy ő irodalommal is foglalkozik... no, aligha ettől lett olyan szívélyes ez az asszony... A Majthényi szeretője: valahol itt van elrejtve a kedvesség rugója...

Vállat vont. Ha akarnak tőle valamit, majd csak kirukkolnak vele. Mára mindenesetre elkönnyvelheti a bevétel rovatban: egy adag finom női mosoly és egy meleg kézszorítás. Az ember, ha sohasem volt még benne része, gondosan elkönnyveli az ilyen váratlan bevételeket.

Sohasem? Nem, ez egy kis helyreigazításra szorul. Izabelláról megfeledkezett. Furcsa, hogy Izabelláról mindig megfeledkezik.

Izabella egy jelentéktelen, szürke szemű, szürke lelkű asszony volt, aki a hét két napján valami nehéz, szomorú parfümtől illatosan, kibodorított hajjal ott várt rá egy szürke ház ablakában, hogy aztán, ha ő belépett a mutatós liliummal díszített lakásba, csendes szerelemvággyal, félénk kétkedéssel simuljon a melléhez. A télen sodorta össze őket a véletlen a papírkereskedő boltjában, ahol az asszony valami langyos ponyvaregényre alkudott. A gazdátlanság és magányosság szegényes misztériuma vette körül. György barátságosan kivette a könyvet a kezéből - úgy, madártávlattól már ismerték egymást - és másat ajánlott helyette. Izabella zavartan és hálásan köszönte meg az útbaigazítást. Eltelt egy-két hét, és viszonyra léptek egymással. Az ilyen kisvárosi viszonyok csendesen szövődnek, mint a pókháló, nagy elhatározások és nagy pillanatok nem tarkítják, egy szép napon csak elkészülnek, és a város tudomást vesz róluk. Káprázatok és minden belső kapcsolat nélkül való viszony volt. Baltazár olykor megfogta az asszony beparfümözött, vékony ráncokkal barázdált kezét, és szenvedélytelenül magához vonta. S amíg a nő a vállára borulva átadta magát lefojtott, bátortalan szerelmének, ő szórakozottan nézegette a szőnyeg mintáját, vagy a ruhakivágáson át kivillanó női ing csipkeszegélyét. Fogalma sem volt arról, hogy milyen korú lehet a nő és sokáig még a nevét sem tudta igazán. Az ágytakaró huzatjáról olvasta le egyszer, amikor a párnára könyökölve az asszonyt hallgatta, aki érdektelen élményeiről számolt be. Az ágytakarón ezt a nevet látta: Izabella. Így tudta meg a nevét. A beszélgetéseikből, az egymással váltott szavakból másnap nem sokra emlékezett már. Izabella tett néha egy-egy gyöngye kísérletet, hogy őt a munkájáról, céljairól beszéltesse, de ezt is csak inkább asszonyi ösztönből, mint igazi érdeklődésből. A Baltazár céljai, irodalmi törekvései az elérhetetlenség messzi kódéből pislogtak feléje.

Közeledett a nyár vége, és Baltazár betöltötte a huszonhatodik évét. Kisvárosban, ha az ember huszonhat éves, a léte körvonalai kezdenek lassankint kirajzolódni az idő síkján. Kibúvik már az alapzat, amelyre kérlelhetetlenül ráakódnak majd a falak, hogy kijelöljék örömeinek, sikereinek, tevékenységének és minden földi mozgásának határait.

Huszonhat éves volt. Ha kereskedő lett volna, talán most nyitná meg üzletét, egy szerény, kisméretű boltot - no, nem éppen a főtéren, hanem mondjuk valamelyik közeli utcában... A boltajtó előtt cirokseprők állanának egy ládában. Az ajtó fölött hosszú farúdon napszitta parasztkelmét himbálna a folyó felől beránduló fuvalom, egy másik rúdon vékony ostorbőrök lógnának. Egy serlegalakú üvegtartóban rózsaszín és fehér gilisztacukor... a pult mögött egy segéd... és ő, mint derék, szorgalmas kereskedő, a pult végén a magas íróasztal előtt állva gondosan írná egy bevásárló könyvecskébe: negyedkiló dióbél... egy karika cérna... Milyen kellemes fűszerszag, a szorgalomnak és erénynek milyen tiszteletreméltó illata töltené be a kicsi üzletet. A lefedett szilvaízes dézsán nyájas macska dorombolna... A reformátusoknál elüti a nyolcat... Zárunk, Lajos - mondaná a tanulónak -, húzd le a rolót. És amíg Lajos a zárás körüli teendőkkkel foglalatосkodik, ő felveszi a pénztárkészletet... Milyen szép polgári örömek... Milyen szabatos, rendes élet. Semmi rendetlenség, semmi deus ex machina... Ha orvos lett volna, most várhatná egy kezdetleges, kopárfalú rendelőben, hogy a járókelők közül valaki behozza hozzá megromlott fogát, vagy lopva és szemérmesen bekopogtasson hozzá egy riadt fiatalember, hogy sápadtan elhebegje neki különös észleleteit... És ha jogot végzett volna, most ott ülhetne Zizevszkyvel, a főjegyzővel, Kléber főorvossal, Moravetzcel és a többivel a Grand Café főasztalánál, és valami fontoskodó számárságot mondana, és hallgatná a többiek megfontoltabb, de alapjában véve épp olyan számár megjegyzéseit... Kérlek szeretettel, mondaná, és oldalt kellemes kis pofaszakállal volna, Szerbiát módunkban volna, ezt határozottan állítom, egy hadtesttel térdre kényszeríteni. De Bécs történelmi pillanatokban sohasem tudott a helyzet magaslatára emelkedni. A Ballplatzon agyalágyult, trottyos hivatalnokok keverik a kártyát és képesek olyankor is lepásszolni, amikor tele van aduval a markuk... És Czuczor megyebizottsági pékmester, aki mostanság szintén ott ül a törzsasztal végén, mint legtöbb adót fizető virilista, nagy bosszúságára, mit sem törődve azzal a figyelemmel, amit tetszetős kártyahasonlatával keltett, a maga őszinte, kíváncsi modorában odaröfftenté neki a kérdést: oztán mi a fene az a Ballplatz? Hárman is akadnak, akik hasonló kíváncsisággal emelik fel az orrukat. A főjegyző elhalássza előle az alkalmat, hogy olvasottságát fitogtassa, és diadalmasan vágja ki: Ballplatznak hívják a külügyminisztériumot...

Huszonhat éves. Nem lett kereskedő, sem orvos, és a jogi pályát is kellő időben hagyta abba. Az ő létének még nem rajzolódtak ki a körvonalai. Könnyedén lebeg az űrben, sem boltja, sem rendelője, sem hivatala nincsen. Járhat a kertek között, ülhet a nyárfák rezgő árnyékában és nézheti a júliusi ég hályogos kékjét. A fizetése százötven korona. Nem sok, valóban nem sok azért a rengeteg tintapocsékolásért.

A kezdő írók sorsa ijesztően egyforma. Küzdelem, verejtékes erőlködés a közönség, a kiadók bástyái ellen. Nem vesznek észre, félredobnak, elnéznek a nagyságod felett. Azt hiszed, zseni vagy, eszméktől lángoló koponya, és sértődöttség rotyog benned, hogy a lángjaidnál senki sem akar tisztulni és melegedni. Makacs, hosszas kopácsolás után baltáddal rést hasítasz a bástyákon, bedugod a kezéd, benyomod utána a válladat, nagy nehezen bepréseled az egész tested is. Mire bejutottál, elfáradt a dicsőség után emésztő vágyad, huszonhat éves tüzed alig pislog már, az alkotás nem hagymázos órák láncolata többé, hanem munka, dolog lett számodra, hivatali teendő. A dicsőség már csak őszi napfény, úgy találsz kellemesnek, ha a felöltőd is rajtad van...

A kertek között sétált, és ezek a gondolatok foglalkoztatták. Pagát mellette kullogott. Visszajött, most már véglegesen. A károsult vevőkkel sikerült egyezsége lépni. Lassankint majd visszakapják a pénzüket.

Közel ahhoz a villához, amelyben az elmúlt év őszén Veresy Ilona lakott, leült egy fehér kőre, amely mint egy hatalmas metszőfog ugrott ki a talajból. Lejjebb fuldokoltak a sűrű, állott levegőben. Semmi sem mozdult. A villasor végén kis faszerkezettel kendert tilolt egy gyorskezü parasztasszony. Valahol a búzaföldeken kereplővel járt egy ember. Ez volt minden hang, minden mozgás. A falombok lankadtan kókadtak a nagy hőségtől a kerítésre. Baltazárnak úgy rémlett, hogy az ég, mint egy kérlelhetetlen fedő, le fog hamarosan süllyedni, a völgykatlanra, és minden, ami a katlanba szorult, irgalmatlanul porhanyósra fog főni, mint levágott csirke a forró lábosban.

Ostoba sors. Olyan nehézkes, olyan mozdulatlan volt eddig. Itt vesztegelt ebben a katlanban, érdekek, érzések szövevényes indái nem marasztalták, mégsem állott tovább. Minek oxidálódik maga ebben a trágyagödörben? - kérdezte tőle egyszer a fogalmazó. A lábát valami ólmos tehetetlenség tartotta fogva, a kisvárosok közös betegsége.

Szeptemberben menni fog végre. Most már visszavonhatatlanul eltökélte. Hogy hol fog kikötni, nem tudta még, de menni fog. Elég volt itt, elég volt ebből az oxidálódásból. Elég volt... Elég volt...

A menekülés vágya fogta el, valami lihegő mozgás szükségét érezte. Nekiszaladni, nekirugaszkodni. Futni, futni, futni...

Intett a kutyának és futásnak eredt.

Lihegve, verítékezve ért be a hosszú, kertes utcából a városba. Fenn az égen sárga felhők gomolyogtak, a füledt levegő vihart ígért. A főtéren szokatlan élénkség izgalma csapódott hozzá. A park vendéglőjének széles tornácán csörgés, lármá uralkodott. Az asztalok körül tisztek állottak, egyik kezükben meztelen kardjukat tartották, a másikkal habzó söröspoharukat emelték a magasba, és mámorosan, kipurult arccal kiáltották:

- Hurrá...

A kis őrnagy, akit párbaja előtt az erdőben felkeresett, pattogó beszédet mondott.

A fogalmazó is ott lábatlankodott valahol az asztalok körül. Messziről emelgette, lengette napszítta, elsárgult szalmakalapját, amikor őt meglátta. Kigyulladva rohant elébe.

- Hoháháhú, Pjotruska... Hallotta... Hallotta, milyen szédítő szenzáció történt?... Kitört a háború!...

Az újságírónak megrándult a válla. Sokáig nézte szótlankul a fogalmazó mámorban égő arcát. Aztán a hurrázó tisztek csoportjára pillantott.

- Pjotruska... Szédület, mi?... Mi a véleménye?

Hosszú ideig állt ott mozdulatlanul, hallgatagon.

- Semmi - felelte aztán fátyolos hangon.

III

Az első hónapok nagy láza múltófélben volt, a nagyszerű káosz, amelyben át lehetett törni a régi megszokásokat és át lehetett gázolni makacs társadalmi formákon, lassankint kitisztult, és az emberek óvatosan a régi keréknymok felé kezdtek tájékozódni. Keresték a visszavezető utakat a régi világba, régi örömeik, vágyaik, szokásaik és gondolataik tűzhelyéhez. Csermely azt kívánta magában, hogy bárcsak örökké tartana ez a káosz. Ez a köd volt az ő eleme, ebben érezte magát otthonosan. Örömmel töltötte el, hogy szabadjára nyargalhat át a társadalom ledöntött korlátjain, hogy vígan nyeríthet, mint dús réten a pányvátlan csikó és nem kell tiszteletben tartania dolgokat, amiket az általános babona, vagy a közitélet tisztelendőknak tartott. Az események tarkán, hömpölyögve követték egymást, számon sem lehetett tartani és ki sem lehetett méríteni valamennyit. Idegen arcok hemzsegték a korzón és a kávéházakban, idegen autók visítogtak a főtéren. A városháza előtt az esti órákban nagy tömeg ácsorgott, várta a hadijelentéseket, amiket egy rendőr piktoreszelővel, tempós mozdulatok kíséretében kiragasztott a városháza kapujára. Ő aztán azok az eseményekben dús napok a pályaudvaron!... Az önként jelentkező férfiakból és nőkből egy diszpanzérnak nevezett szervezetet létesítettek, amely valami vöröskeresztes szolgálatfélét teljesített a pályaudvaron. Cigaretta és levest osztogatott az átutazó csapatoknak és más fontos teendőket végzett. Tagjait a nagy háborús szervezethez tartozás jeléül és bizonyítékául, katonai ruhadarabok viselésére jogosította. Karszalagot kaptak, amelyre ráütötték ennek a körülményes nevű, fontos hivatalnak a bélyegzőjét. A fogalmazó tettevagytól égett, hamarosan ő is szolgálati tételre jelentkezett. Ott sétált föl és alá valamelyik diszpanzér bajtársával a pályaudvar peronja előtt, a sínek mentén, a peronon várakozó polgári elemek feje fölött méltóságteljes arccal, hivatalos szavakat váltván az elsiető polgári tiszttel... Halló... a háromszáztizennégyes hőnfutott... Mi van az extraszerelvénnyel?... Később egyensapkát kapott, ami csak fokozta törhetetlen tettevagyát. Lajstromokat vezetett, jegyzőkönyveket írt, jelentéseket tett... határozottan szép napok voltak... Aztán jöttek a kloroformszagú vonatok... Egy éjszaka két hektoliter levest osztott ki a galíciai menekülteknek. Vezényelt, kiabált, hadonászott a kanállal, nagyon lelkesen vette ki részét - a maga csekély képességeihez mérten - a nagy felfordulásból.

- Pjt... akarom mondani, György (az orosz hadüzenet óta nem szólította barátját Pjotruskának), két hektoliter levest osztottam ki az éjszaka... Van fogalma?... El tudja képzelni... Valaki megsúgta, hogy kitüntetésre fognak felterjeszteni... Mi a véleménye?

Választ rendszerint nem kapott. De már észre sem vette, rohant tovább, a háború szerfelett igénybe vette. Úristen, mennyi dolga volt... szaladgálni... betelefonálni a kórházba... bekísérni a gyalogos betegeket és sebesülteket a városba... aztán a sok lajstrom, az éjszakai szolgálatok! Nem kicsiség, bizonyísten nem kicsiség... Néhányszor ott nyomta el az álom az elkülönített váróterem valamelyik zugában, annyi ideje sem volt, hogy hazamenjen... A város jobb nőivel is érintkezésbe került, azok is kijárogattak a pályaudvarra cigaretta osztogatni, a könnyű sérüléseket bekötözni, a nehéz sebesülteken sajnálkozni... Ott volt mellettük, megszólították, segédkezett nekik, s míg a vonat befutott, a szolgálat belterjesebbé tételén tanácskozott velük. Ledőltek a falak, elmosódtak a különbségek... A városban is másképp lehetett viselkedni, az érintkezési formák engedtek merevségükből. A köd aztán mégis felszállt, a kiöntött temperamentum lassankint visszaszivárgott régi medrébe. A fogalmazó, aki azt remélte, hogy most egy új, osztálykerítések és előítéletek nélkül való társadalmi paradicsom fog kivirágzni, csalódást érzett, amikor a dolgok lassú visszafordulását látta.

A levesosztogatások lassankint elmaradtak, az események komolyabb fordulatot vettek, és az emberek az áldozatkészség hamvadó bengáli fénye mellett óvatosan hazahátráltak a közszereplés piacáról. A fogalmazó fájó szívvel tette le bélyegzős karszalagját és egyensapkáját. Egy szép napon aztán az történt, hogy őt is a mérce alá állították és besorozták katonának. Valaki megtréfálta és azt mondta neki, hogy nemsokára be is pakolják és elviszik oda, ahová a többi katonát vitték: a harctérre. Újságot sohasem olvasott, a helyzetjelentéseket, amelyeket az öreg rendőr kulimászos meszelőjével kiragasztott a városháza kapujára, sohasem nézte meg. Idegen, furcsa fogalmazványok voltak; a nagy szenzációnak az a része, amelyeket ezek a gépirásos falragaszok tártak fel, nem érdekelte. Nem tudta, mi történik künn a harctereken. Szorongó aggodalommal sietett Baltazárhoz. Ő nincs abban a helyzetben, hogy életét a monarchia céljaira nélkülözhetné. Ellenkezik az alaptermészetével a háború. Mire jó ez az egész háború, nem igaz? Mire jó? Miért akarják őt kivinni? Még parittyá sem volt soha a kezében. Aztán mi haszna volna, minő eredményre vezetne az egész? Hogy őt egész bizonyosan megvernék. Őt még eddig minden esetben megverték. Semmi kétség, hogy a jövőben is csak ez fog történni. T.i. hogy megverik. Hogy ne menjünk messzire - mondta -, itt van az az eset a szurokkal... Ismeri, Baltazár, ugye a szurok-esetet? Nem ismeri? Nos. Két suhanc szurokkal mázolta be minap az ipariskolai tanító ablakát. Ő arra ment történetesen. Arra volt dolga... Nos... Mit tett volna Baltazár az ő helyében? Nemde?... Odalépett és azt mondta a suszternövendékeknek: micsoda emeletes szemtelenség... micsoda nevetlenség ez, mélyen tisztelt barátaim?... Ez a dolog ezzel a szurokkal... igen... ha nem hiszitek, lapozzátok fel a büntetőtörvény zsebkönyvét... ez ingatlan vagyon rongálása... Röhögtek... röhögtek... azt mondja az egyik (egészen kicsi suszterek voltak még, alig látszottak ki a földből), azt mondja... nem tanált jobb helyet az orrának, bácsi?... Felháborító, nemde?... No, ide hallgasson galambocskám... Dühbe jövők... meg akarom fogni a fülét a bitangnak... erre a másik... elgáncsol hátulról. Pjt... barátom! Hátulról! Társadalmi morálunk megszokott útiránya!... Odakapok, mire az első a fejével nekiugrik a fenekemnek. Puff... ott volt a kanális... bele... bele... Halásztam a zavarosban... Alig tudtam kikecmeregni a poshadt iszapból... A bitangok pedig röhögve futásnak eredtek...

Most képzelje el őt Baltazár ilyen stratégiai és taktikai felkészültséggel... Mi a véleménye?... Helyesen járt-e el a sorozóbizottság, amikor őt alkalmasnak minősítette?... Mert nem szabad elfelejteni, ha őt ott künn, a harctéren megverik, ez a monarchia helyzetét is hátrányosan befolyásolja. Nemde?

Nyugtalanág gyötörte, elkínzottan, vigasztváróan hunyorgott a barátja arcába. Az újságíró megnyugtatta. Ilyen előzmények után természetesen szó sem lehet arról, hogy elvigyék...

- Ugye? - örvendezett a fogalmazó. - Magának tökéletesen igaza van... Még kompromittálnám a központi hatalmakat... Nem igaz?...

Nem került sor rá, hogy kivigyék. Valami nagyobb szabású bolondságot csinált, erre megvizsgálták még egyszer és hazaengedték. Boldogan, rohamléptekben sietett az újságíróhoz, hogy a váratlan hírt megvigye neki.

Baltazárt a szakasza élén teljes harci felkészültségben találta. Éppen akkor ért oda, amikor a személyazonossági lapocskákat osztotta ki az emberei között. Megvárta, amíg elvégzi a dolgát, aztán riadtan érintette meg a karját:

- Pjotruska - kérdezte megindultan -, megy?

- Megyek, amint látja. Beosztottak... De mi lelte magát, hogy ilyen siralmas képet vág?

- Hát nem hallotta, Pjotruska? - kérdezte a fogalmazó halkán -, nem hallotta még?... Kidobtak... Azt mondták, menjek a fenébe... Hallott már ilyen szemtelenséget?

IV

Baltazár valamelyik pesti lapban egy eltévedt kis versfiókat pillantott meg. Szokatlan látvány volt, amint a zajló betűtengertől elsodortan, egészen hátul, a lap utolsó előtti oldalán, hirdetések száraz torlaszai között fennakadva, riadtan verdesett törékeny szárnyaival, és halkán, segélykérően csipogott. Hogy elveszett ez a finom csipogás az események harsogó dörgő zivatarában! Milyen fölösleges molekula volt a tömegek tombolásában! Hogy került oda, ahol a madár sem jár? Ki tudja, a véletlenek milyen furcsa összetalálkozása sodorta ki a szerkesztő asztalfiókjának mélyéből a haragos óceán zátonyára.

A földgömböt most a kollektivitás eszméje ragyogta be, amely fonnyasztólag hatott mindenre, ami egyéni és emberi volt. A kollektív ösztönök azt parancsolták:

- À Berlin!...

- Nach Paris!...

és e makacs látogatási vággyal szemben el kellett az útból takarodniok mindazoknak, akik a szomszédi látogatást szívesebben elvégezték volna a civilizáció közlekedési módján, tiszta Pullmann-kocsiban, vagy gépkocsin, mint dróttakadályoktól járhatatlan hegyeken és lövész-árkokon keresztül. Akik a civilizáció ellenálló erejében hittek és az emberi ösztönök fokozatos elszelídüléséről fecsegték, megdöbbenve és szégyenkezve hagyták ott az emelvényt, és valami hátsó ajtón megszöktek a hallgatóságuk elől, amely már éppen azon volt, hogy higgyen nekik és az ember vándorútját e földön, a társadalmak haladását, a népek jövőjét valami élvezetes, gondtalan sétának képzelje el a tudomány tiszta és derűs parkjában és a művészetek, a bölcsesség árnyékos, fülemilecsattogástól visszhangzó sétányain. A sorozási plakátok, élelmiszergyűjtési tilalmak, diótörőmozsár beszolgáltatására vonatkozó parancsok, a húsevést, a kenyérsütést szabályzó intézkedések, a hivatalos hirdetmények szakadatlanul hömpölygő áradata elmosták ezeket az ábrándokat. A nagy mámor mindent magával sodort.

Az ember bizonytalan kis pondróvá zsugorodott a földön. Porhanyó, apró rögök árnyékában keresett menedéket, de a halálos gránát mindenhol megtalálta és agyonvágta.

...Baltazár fájdalmasan érezte egyre jelentéktelenedő molekula voltát. A kis vidéki lapok dermedten hallgattak el a hatalmas koncertben. A Figyelő is elnémult. Baltazár otthontalanul járt a világban. Az egyensúlyát, vidám kedélyét megbillentették az események. A nagy fordulat napján, amikor a sétatéri kioszk teraszán ujjongó tisztek és felhevült polgári elemek harsogó zeneszó mellett összeborulva, izzó sörözést folytattak, sovány marhahúst kért a pincértől cukrozott tormával, és a fogalmazónak, akit valóságos vitustánc fogott el, az amerikai költőnek, Walt Whitemannak az életéről beszélt. Mázsás bilincseket érzett a végtagjain és a lelkén.

Tavasszal be kellett vonulnia, és néhány hónapot tiszti iskolában töltött. Az egyéni élete tökéletesen elmerült abban, a szürkére fátyolozott nagy emberfolyóban, amely szakadatlan morajjal hömpölygött a határ felé.

Izabellához már csak ritkán járt. Az asszony kitartó és egyenletes vonzalommal szerette. Nem merte szavakkal megmondani, de a szája mindig áhítatos volt, amikor az újságíró haját vagy fülét csókolta. A száját sohasem kereste, mintha félt volna, hogy Baltazár felriad egyszer szórakozott merengéséből és fagyosan összeszorítja csókja elől az ajkát. Az utóbbi hónapokban az újságíró nélkülözés nyomait vette észre a szerény háztartáson. Hiány volt lisztben és burgonyában, olyan jeleket pedig, amelyek húsfogyasztásra engedtek volna következtetni,

már hónapok óta egyáltalán nem látott. Olykor vacsoraidőben érkezett, és Izabella mégis azt mondta, hogy már megvacsorázott. Segíteni szeretett volna rajta, de nem tudott. Hogyan is segíthetett volna rajta?

A harcszerű gyakorlatokat távol a várostól, valahol a hegyek között tartották. Hetek múlva tértek vissza, és amikor Baltazár egy este kopogtatás nélkül benyitott az asszonyhoz, a nappali szobát üresen találta. Az utcai szoba felől hangokat hallott. Egy szívélyeskedő férfihang kergetőzött az asszony édesen nevetgélő szopránjával.

Egy darabig gépies indiszkrécióval hallgatta őket. Kis semmiségekről csicseregtek, de nem volt nehéz kitalálni, hogy csillogó szemekkel mustrálgatják egymást, a férfi valahol az asszony közelében horgonyoz, Izabella pedig fleur d'amour-ral duplán illatosított kezével sűrűn nyúl kibodorított fürtjeihez. Baltazár cigarettára gyújtott, leült egy kézimunkával terített hintaszékbe, és nyugodtan várta a jelentést. Az ajtó nem volt becsukva. Az újságíró csendesen himbálózott, később beesett pillantása a keskeny ajtórésen. A túlsó szoba padlóján két összenőtt árnyékot látott.

- No tessék - gondolta harag nélkül -, olyan igénytelennek láttam, hogy azt hittem, árnyéka sincsen. Íme kiderül, hogy két árnyéka is van egyszerre. Határozottan rossz emberismerő vagyok.

Izabella később kijött a szobából, és elsápadva csukta be maga mögött az ajtót. Baltazár barátságosan köszöntötte. Idestova másfél hónapja, hogy nem látták egymást.

Elbeszélgettek, aztán közömbösen megkérdezte:

- Lakót kapott, Izabella?

- Igen - felelte zavartan az asszony. - Egy tisztet szállásoltak el az utcai szobában.

A hangjában félénkség és mentegetőzés volt. Az újságíró szelíden megfogta a kezét.

- Régen lakik itt?

- Ötödik hete - hangzott bátortalanul az asszony válasza.

- Nincs semmi baj, Izabella - mosolygott az újságíró. - Én abszolúte nem haragszom. Maga csak gyöngé nő, mit tehet maga egy beszállásolási rendelet ellen?... Engedelmeskedik ösztöneinek és a hatósági rendeleteknek... Én nemsokára úgyis elmegyek...

- Elmegy?

- No nem nagyon, Izabella... Csak úgy vonattal... - Barátságosan megveregette az asszony párnás kezét. - Igen, elvisznek... Elragadnak magától, Izabella. - Egy kis csalódásféle szívárgott át a hangján. In ultima analisi: megcsalták. Bár kis mértékben, de megcsalták. Néhány hét kellett csak, és emléket, ím, elborította a feledés pókhálója. Miután ezt leszögezte és az élet kérlelhetetlen fejlődésére gondolt, megvigasztalódva folytatta: - Köszönöm magának, Izabella, hogy jó és kedves volt hozzám... Igen, ne szakítson félbe, maga nagyon jó és kedves volt hozzám... Nagy ajándék ez olyan férfi számára, akihez sem jó, sem kedves még nem volt nő...

- György... - tiltakozott az asszony elkínzottan, és a férfi kezét forró arcához szorította. - György... kérem, nem haragudjon rám.

Nem haragudott. Istenem, gondolta szánakozva, egy nő, egy gazdátlan teremtes! A világ olyan nagy hodály, a magános ember olyan összevissza tétnéreg benne... Ő is milyen egyedül bukdácsol itt, hogy szeretne már kikötni valahová, egy meleg zugban, ahol nem érezné az üres világ nyomasztó méreteit. Eszébe jutott a gyermekkor, amikor a kert végében, vagy a kamra sarkában sátrat épített magának, és a sátor homályos mélyébe húzódva, boldog biztonságban

hallgatta a távoli élet morajlását, a külvilág zaját. Nem volt-e ez vajon atavisztikus emlékezés, ösztönös keresése annak a bizonyos hajléknak, amelyben méhmagzat életét élte?

Elbúcsúzott Izabellától. Az asszony némán, megtörten kísérte ki a kapuig. A kapuban az újságíró a szájához emelte a nő kezét, és ismeretségük óta először, gyöngéden megcsókolta. Más ajándékra nem futotta.

Az asszonynak szívébe nyilallt a kézcsoók.

- György... György... - suttogta megszedélve, rekedt izgalommal -, miért csókolta meg a kezemet?... Nem érdemlem meg...

- Mit tudja azt maga, Izabella...

És elkészönt tőle, viszontlátásra. De a viszontlátást már nem gondolta komolyan. Még azon a héten beosztották egy menetszázadba. Indulás előtt valaki kötekedő hangon kérdezte tőle:

- Füstre tette az elveit, mélyen tisztelt világmegváltó?

Mit feleljen erre? A szemébe mosolygott a kérdezőnek.

- Bevonták uram, a működési engedélyünket.

De a kérdés pengéje mélyet vágott a kedélyébe. Megy, hömpölyög ő is az esztelen megsemmisülésbe. Mire volt hát jó az eddigi élete, az eddigi készülődése? Mert hiszen valami megváltásféle motoszkált az agyában, valami művészi hitvallás. Szép gondolatai voltak a létről, az elmúlásról. Nem? Itt-ott elhullatott belőlük valamit. Apostoloskodott egy kicsit. Aztán most becsukta a száját, lehúzta az apostoli bolt rolóját?

- Mi az álláspontja, György, ezt az utazást illetően? - kérdezte tőle a fogalmazó a pályaudvaron, ahová a kora hajnali órákban kinyargalt, hogy harctérre távozó barátjával még néhány irodalmi és társadalmi problémát megvitasson.

Az újságíró mosolyogva fogta meg a nadrágja két szélét és széthúzta. Élcesen festett rogyadozó, bő nadrágban.

- Ilyen nadrágban nincs az embernek álláspontja. Képzelje el, milyen tréfásan fest az az álláspont, amelyet ilyen nadrágban képvisel az ember.

A fogalmazó kíváncsian nézett a nadrágra.

- Atyuskám... hiszen ezt túlságosan bőre szabták... Mondja csak... nem szoktak mértéket venni róla, mielőtt elkészítik?

A vagonok előtt sétálgattak, messze volt még az indulás ideje. A legénység egy gőzölgő kondér elé vonult, ahol a csajkát megtöltötték feketekávéval. György a maga csajkáját átnyújtotta a fogalmazónak, aki egy vasúti kocsi mögé vonulva mohón nyelte a párolgó, kellemesen édesített folyadékot. Nagyon ízlett neki, a korai felkelés miatt még nem volt ideje reggelizni.

- Pjotruska - mondta azután, megfélekezve az orosz irodalommal való hadiállapotról... mit is akartam... igen... vigyázzon az egészségére.

- Megígérem.

- Nem kell túlságosan sokat harcolnia... kimeríti magát... Inkább az élményekre fektesse a súlyt... Nincs igazam? Naplót kell vezetni... Mindenki naplót vezet... Ah, Pjotruska, mi lesz itt a háború után... Milyen irodalmi termelés... Ha hazajön, magának is hozzá kell fognia... Sikere lesz... hasra fognak esni maga előtt... Erre becsületszavamat adom... Hogy én csak körbe futok

itt, mint egy kengyelfutó... és egyre csak csörgök, mint egy buta szarka... az más lapra tartozik... Belőlem már sohasem lesz gálickő... De maga, Kirij... Magának, galambocskám, nem szabad dugába dőlnie... Mi a véleménye?

- Semmi - felelte a másik ásítva.

Pagát ott sétált csendesen mellettük. Ha megálltak, ő is megállott, és szimatolóan nézett fel a gazdája arcába. Néhányszor idegesen ásított.

A peronon Kléber Ilona beszélgetett a menetszárad parancsnokával, egy szelídképű, szőke főhadnaggal. Az újságíró szórakozottan simogatta a kutyája bársonyos fejét, és elcsöndesedve nézett a peron felé. Az első nő, az első szerelme. Mennyire hasonlít a másik Ilonához!... A tekintete ugyanaz, de az orra mintha határozatlanabb volna és a szája igénytelenebb... Mégis ezt szerette előbb, rügyező, virágba szökkenő álmait ezt illatozták körül az ibolya korai, halk illatával. És csodálatos, hogy most benne is csak a másikat látja, aki nem ajándékozta meg plátói álmodozások drága derűjével, aki félvállról megalázta és gúnyos mosolyával száz sebet szúrt a lelkébe...

Tulajdonképpen úgy illenék, hogy Veresy Ilona már ne jusson az eszébe. A történetnek másfél éve és a színész - semmi kétség - már a nevére sem emlékszik.

Hirtelen az elhagyatottság érzése fogta el. Legalább az anyja, vagy a húga volna itt. Így elmenni, ilyen gazdátlanul, hozzá nem tartozva senkihez és semmihez...

A fogalmazó óvatosan meghúzta a zubbonyát.

- Egy kérdést, igen tisztelt Pjotruska... Nincs valami... hogy is mondjam csak... valami mondanivalója... arra az esetre, ha... teszem azt... elhalálozna?

- Ugyan ki a fenének üzenjek? - szaladt ki a száján a kérdés. Aztán megszelídülten fogta meg a fogalmazó karját. - Hálátlan fráter vagyok... Nem búcsúztam el az anyámtól. Nem akartam, hogy kijöjjön... Megkértem a húgomat, hogy ő se jöjjön ki. Gyalogoljon ki hozzájuk... Pagátot úgyis átadja nekik... mondjon valamit... Valami megnyugtatót. Tud valami megnyugtatót mondani?

- Tudok, Pjotruska...

A vasúti kocsik felől trombita harsogott. Közeledett az indulás ideje. Baltazár a kezét nyújtotta a fogalmazónak.

- Galambocskám - hebegte Csermely fakó hangon és sápadtan -, miért siet úgy?... Szerettem volna a véleményét kikérni néhány irodalmi kérdésben.

Nem volt már semmi kérdeznivalója, csak tartóztatni szeretne volna barátját. De Baltazár eleresztette a kezét és megindult.

- Hát alászolgája, Kiriljovics Pjotr... Maga nagyon bátor embernek látszik... Egészen bizonyos, hogy győzni fog... Le fogja tiporni őket... Ide hallgasson...

Az állomás épülete felől a Páter Izidor gömbölyű alakja közeledett feléjük. Tarka zsebkendőjével lihegve törölgette arcáról a verítéket.

Szemrehányóan, őszinte megbántottsággal állott meg az újságíró előtt.

- Ó, hogy siettem... Ilyen szívtelen ember... Senkitől sem búcsúzik el, azt sem mondja, hogy befellegzett.

Baltazár barátságos képpel fogadta a jószívű szemrehányásokat. A páter rezignált mosollyal nézte. Azért jött, hogy istenhozzádot mondjon rakoncátlan és javíthatatlan fiatal barátjának,

akihez a rokonszenv gyöngéd szálai fűzik... A beosztás körül nyilván valami félreértés történt. Neki is, az öreg Majthényinek is megígérték, hogy egyelőre nem fogják kiküldeni.

- Az öreg Majthényinek? Mi ütött belé? - tudakolta György meglepődve.

Igen, az öreg is közbenjárt. Valami történhetett, hogy egyszerre úgy a szívére vette a György sorsát. Talán a fia beszélhetett valamit...

Baltazár tűnődve hallgatta. Aztán megrázta fejét. Köszöni, de nem akart élni az alkalommal. Másvalakit vittek volna ki helyette, akinek talán családja, gyermekei vannak...

A páternek is Mária-érem volt a kezében. Szerette volna átadni Baltazárnak, de nem tudta, hogyan fogjon hozzá. Sokáig forgatta és szorongatta, amíg kicsúszott a kezéből és a földre esett. Baltazár lehajolt érte, aztán megértően, csendesen rámosolygott a papra, és az amulettet a zsebébe csúsztatta.

A fogalmazó egy hordó tetejéről nézte végig a vonat indulását. Mikor a kerekek mozgásba jöttek, a körülállók nagy derűtségére, hangosan elkiáltotta magát:

Hoháháhú, Kiriljovics Pjotr...

Valaki meglódította alatta a hordót, a hoháháhú a torkán akadt, és ő lebukfencezett a magasból. Nagyon megütötte magát, alig bírt feltápászkodni. Megfogta a Pagát nyakörvét, és sántítva vánszorgott be a városba.

V

A lába sokkal súlyosabban megsérült, mint ahogy az első percben hitte. Hetek múlva is fájdalmasan vonszolta maga után. Nem tudott már száguldani, nem libegett utána az elnyűhetetlen bolhaszín felöltő gallérja. Nagy, viharos sebességekhez volt szokva, ez a lassú bicegés nagyon elszomorította. Meg-megállott a főtéren és tekintetét elgondolkozva járatta a zöldmohás cseréptetőkön. Györgytől semmi értesítés nem érkezett. Alig volt már ismerőse a városban, akivel kicserélhette volna gondolatait az irodalom szépségéről és a társadalom elmaradottságáról és gonoszságáról. Nem tréfálták meg, és nem akadt senki, aki barátságos szót vetett volna feléje. Egyedül kellett gondolkoznia, önmagával kellett az egyre szaporodó kérdéseket megvitatnia. Egyszer megállott egy plakát előtt, amely a fehérsütés kérdését szabályozta és megtiltotta a pékeknek, hogy kiflit és zsemlyét süssenek. Micsoda? Szárájevóban meglöttek tavaly két embert, és ezért nem szabad kiflit sütni? Ezt az intézkedést nagy butaságnak tartotta. Szóba is ereszkedett a körülállókkal, hogy velük a kérdést megvitassa. Hol van itt a szerves kapcsolat? A logikának milyen tekervényes útja köti össze ezt a két távolálló dolgot: Szárájevó és a kifli?... Nem igaz?... Nem értették meg. A címtáblafestő, egy fölényes, türelmetlen ember bosszúsan sarcintett feléje:

- Ugyan, hagyjon már békét ezzel a hülyeséggel...

...Nyár elején meghalt az apja. Szegény, szélütött telekkönyvi tisztviselő volt, évekig nyomta a lapos szalmazsákot, aztán leragadtak a szemei és nem csámcsogott többet. Csermely alig érzett valami meghatottságot. Nem volt közöttük semmi kapcsolat, idegenül élt a nyöszörgő, elroncsolt ember mellett. Reggel volt, az anyja felkeltette.

- Kelj fel János (Jánosnak hívták) - szólt száraz szomorúsággal -, eredj be a temetés-rendezőhöz, mert meghalt az apád...

Csermely leszállt a díványról, és a halott ágyához lépett. Nem volt szemüveg az orrán, rövidlátóan, pislogva hajolt a száraz, élettelen arc fölé, és belenézett a halott üveges szemeibe. Nem látott még halottat, nem ismerte még a halál fagyos grimaszát.

- Hű - gondolta, most árvaságra jutottam...

Felöltözködött és bement a városba, a temetésrendezőhöz. A temetésrendező csúnya, csepegő-szemű örmény, fanyar humorral nézett rá.

- Ó, tisztelt uram, hogy gondolhat ilyesmit? Szegény megboldogult apja, ha élne, bizonyára tiltakoznék az ellen, hogy hitelbe temessék el.

Tájékozatlanul nézett a koporsókereskedőre... Igen... tehát nem lehet hitelbe... Megjegyzem - tette hozzá gondolatban -, mindjárt sejtettem, hogy a kérdés nem olyan egyszerű. De nem lehetne esetleg ledolgozni? A kereskedő hahotázva emelte ki szájából hosszú szivarját. Ledolgozni? Tréfás dolgokat szavalni a megboldogultak hátramaradottjainak? Hehehe. Nehem. Nehem, igen tisztelt uram. Elég áldozatot követelt tőle az a körülmény, hogy künn a barakkokban, amelyek kórházul szolgáltak, bizonyos külpolitikai meggondolatlanságok, hogy ne mondjuk, baklövések folyományaképpen olyan halálesetek fordultak elő, amelyeknél neki kellett a hullákat önköltségi áron alul elkaparni.

Persze, persze. Hogyan is tudná ő ledolgozni? Semmi hasznos munkához nem ért... Sejtelve sem volt arról, hogyan kell ezt a dolgot rendbehozni. Lassan kullogott végig a főtéren. Majd csak lesz valami, gondolta bizakodva...

Az egyik üzlet kirakata előtt nagy csoportosulást látott. A kirakatban, a fűszeres zacskók között eltévedt egér futkosott. Riadtan keresett valami lyukat, vagy kijáratot.

- Ó, a kis ronda, de megijedt - szólalt meg a fogalmazó háta mögött egy erőteljes, kacagó női hang.

Feltűnően díszletezett, természetes hölgy volt, jókora szája pipacsvörösen ríktott, szemei alatt barna mélyedések látszottak. Csermely felélénkülve, szimatolva emelte a magasba az orrát. Sűrű, nagyszerű parfümillet csapta meg. A színek, a szagok, a hölgy széles arccsontjai, erős nyaka, a bő dekoráció megragadták parlag érdeklődését és felpezsdítették a vágyait. Egyszerre lüktetni kezdett, mint egy feszülésig felhúzott ébresztőóra. Az idegen nő barátságosan nézett vissza rá. Úgy mosolygott, olyan jóízűen és háziasan, ahogy előbb az égre mosolygott.

Tény, hogy az apja meghalt. Ezt nem lehet elvitatni. Nos, de tovább is van. A fejlődés nem ismer megállást. Az öreg ágak korhadni kezdenek, aztán letörnek. A többi ág pedig virul tovább. Halottak fölött robog tova az élet diadalszekere. Satöbbi. Ezek a természet alapszabályai. Alapszabályba ütköző dolgot művelne, ha mint férfi, mint költői lélek most bemutatkoznék az előtte virágzó nőnek? Olyan nagy, olyan méltóságteljes és dekoratív, mint egy virága teljében pompázó lótosz.

- Csermely, kitessékelt városi fogalmazó - mutatkozott be mély meghajlással. És mikor meggyőződött róla, hogy az idegen hölgynek semmi kifogása a váratlan ismeretség ellen, sőt azt némi tetszéssel is fogadja, rögtön a tárgyra tért, és biztosította a nőt rendíthetetlen hódolatáról.

- Halálosan szeretem az élő tájakat és a festett szájakat - mondta szívre tett kézzel, az égre nézve.

Jó mondás volt, a nő szétnyitotta ajkait és hangos nevetésbe kezdett. Tetszett neki a bevezetés, és nem titkolta, hogy örömet egyezik bele abba, hogy a fogalmazó őt az erdő körül futó fasorba kalauzolja és hódolatát bemutassa. Elmondta, hogy látogatóba jött, de akit meg akart látogatni, már elment, nem találta itt. A vőlegénye volt, kivitték a harcterre, mint egy menetzászlóalj parancsnokát.

A fasorban a fogalmazó mámoros szédülést érzett. Párizs megért egy misét, ez a nő megér egy Ady-költeményt. Felborzolta a haját, megigazította a szemüvegét és szavalni kezdett. Piano fogott hozzá, aztán zúgva folytatta, hogy a végén szárnyaszegetten újra lebocsássa a hangját, mint egy bánatosan elhaló harangszó. Bár a versek kissé stílszerűtlenek voltak ebben a környezetben, és hallgatója sem igen értette meg őket, mégis a lelkét orgonázta bele ezekbe a versekbe. Az arcát szinte ellepte a veríték és a megindulás.

- Jaj, de érdekes alak maga - kacagott az elegáns nő, negédesen lépegetve a szokatlan fiatalember mellett, aki hirtelen fordulattal most a saját olthatatlan szerelméről kezdett beszélni.

- Lázár vagyok a csókok lakomáján - jelezte finom bánattal, amely mindig meghatotta az intelligensebb cselédlányokat.

A hölgy kitűnően szórakozott. Azt hitte, hogy kísérijét Lázárnak hívják. Csermely eloszlatja a félreértést, megmondta, hogy Csermelynek hívják, a neve ifjabb Csermely János, azaz, e pillanatban már, tekintve a halottat, aki megkülönböztetésül az idősebb nevet viselte, most már csak Csermely János. És bár rövidlátó s kissé sebes beszédű - gyors hegyi csermely -, a lelkében szomjas vágyak vad nászra trombitálnak. Ismeri önagysága a Lohengrin nászindulóját?... Ah, mennyi tűz... mennyi bíboros szépség... Tráramtatam... tráramtatam... Gyönyörű.

A nő határozottan jól érezte magát a szeles fiatalember társaságában. Előszeretettel viseltetett a különleges férfiak iránt. Himbálózva, lassú léptekkel haladt a lovagja mellett, kiálló, domború csípője néha súrolta a fogalmazó sovány csípőcsontját, olyankor sejtelmesen lengette lapos bőrtáskáját és melegen mosolygott. Nem tiltakozott, amikor a kezét a puha férfikéz elkapta és csuklóján ügyetlen csók érte. A szomorúfüz lombja csendesen sóhajtott, a délutáni égen felhők kóboroltak, a fogalmazón önfeledt láz vett erőt, és nem sok időbe telt és ők ketten karonfogva, egymáshoz simulva lépegettek a sóhajtó szomorúfüzek és a kóborló felhők alatt.

Csermely János elcsapott városi fogalmazó életében először aznap volt boldog, amikor az apja örök álmra hunyta le szemét.

Amikor harmadnap, a temetés után elvált Páter Izidortól, akinek megesett rajta a szíve és támogatását ígerte, ellenállhatatlan erőnek engedve, mámorosan tárta szét a karjait, és mélyet szippantott a fiatal nyár balzsamos esti levegőjéből.

- Kiriljovics Pjotr - nevetett magában -, mire hazajössz... tudod-e, kit találsz itt reménytelen, tévelygő barátod helyett?... Egy férfit, atyuskám... egy komoly, szorgalmas honpolgárt... aki izzad... dolgozik... kenyeret keres... saját kenyerét, Pjotruska!... és akit otthon meleg hitvesi kebel vár.

És ahogy ment, az agya már felpingálta a sötét égboltozatra a kellemes családi otthon képét: ...Nos, ide üljön, Kiriljovics Pjotr... ide, ebbe a puha karosszékbe... Szonjácska (a Rózsit nem lesz nehéz leszoknia)... Szonjácskám... kacagó kis lóbuszvirágom... (bravó!!! bravissimo!!! - örvendezett a maga dallamos stílusának)... gyűjts alá sebtiben a számovárnak... úgy, Szonjácska... és most gyorsan egy csészével ennek a mi Pjotr barátunknak... sok rummal... Pjotruska sok rummal szereti... Az ám... Cukrot is bele, illatos lóbuszvirágom, négy darabot... a mi Pjotruskánk négy darabbal szereti... Kiriljovics Pjotr... nos, mit szól ehhez a boldogsághoz?... Mi?... Gondolta volna?... Vegye már szemügyre Szonjácskát... az ám, mi?... Nem holmi törekeny nádszál... Van itt bőven feleség... mi?... Idepillantson... Saját feleség!... Ezt csinálja utánam, ha tudja... No, Szonjácska, hát barátkozzatok egy kicsit... melegedjete össze egy kicsit... ez a Pjotruska az én drága jó barátom... úgy bizony... nagyon jó fiú, szerfelett tehetséges... meglásd, Szonjácska, milyen híres ember lesz belőle... No! Még egy csészével, Pjotruska... Milyen jó így hármásban... Tudja-e, hol akviráltam Szonjácskát?... Képzeld... (itt egy nagyot fog nevetni) a vőlegényét jött meglátogatni... Kitűnő, mi? (még egy nevetés). A vőlegényét... Tüzérszázados volt... földbirtokos... Én elütöttem a kezéről... Gondolta volna?... Szonjácska... no ne szégyenkezz... mutasd magad a mi Pjotruskánknak... nézze... ezeket az egészségtől duzzadó gyöngéd ajkak... egy szivart, Szonjácska a mi öreg barátunknak... Kiriljovics Pjotrnak... igen... milyen szép így együtt, hármásban... hogy minket az Úristen sokáig éltesse... Éhéljen...

Leküzdhetetlen vágy lobbant fel benne, és futva indult a külváros felé, hogy Szonjácskának, aki valami előregedett kávéházi felírónőnél bérelt szállást, beszámoljon a páterrel folytatott beszélgetésről és megmondja neki, hogy mihelyt megkapta a hivatalt, amelyet a páter támogatásával meg fog pályázni, azonnal megtartják az esküvőt.

VI

Baltazár az első év süket káoszában elveszítette magát; az, ami Baltazár György volt benne, elzsibbadt és tetszhalottá dermedt. Most újra érezte az énjét. Gúnyolódott, tréfált, az eseményekkel szemben megőrizte tárgyilagos, higgadt látását. A bajtársai szerették hallgatni. A Mediterranean Clubban, egy két méter széles, három méter hosszú kártyabarlangban, amely a lövészárkok jobb szárnyán feküdt, az ügyvéd azt mondta neki:

- Fiókám, te individualista vagy. Azt hiszed, te vagy most a legfontosabb személy? Fittyfenét. Ez a sok millió ember itt, ez a legfontosabb személy most.

- Igaza van a fiskálisnak - gondolta György. - Meg kell próbálnom, tudok-e a közre gondolni és a magam szerénytelen énjét háttérbe szorítani e nagyszabású közérdekkel szemben, amit háborúnak neveznek? Kozmikus és történelmi szempontból határozottan kicsinyesség tőlem, hogy a magam lényével foglalkozom.

A feljebbvalói nem szerették. Bár keményen tartotta magát a harcokban, volt benne valami, ami gyanakvóvá tette őket. Talán a nyugalma, a tekintetének átható mosolya, néhány odavetett szava, valami, amit nem értettek meg. A gyanújuk később már határozottabb alakot öltött. A tavaszi nagy előnyomulások után berendelték őt is a hadbíróshoz, ahol egy közkatona fölött kellett ítélni. A katonát, aki a polgári életben a becsületes tímáripárt folytatta, szökés miatt golyó általi halálra akarták ítélni.

Ilyen apróságért? - kérdezte ő, amikor az ítélet meghozatalára került a sor. Nagyot néztek rá. Hogyan érti azt, hogy apróság?... Bocsánat, neki ez a felfogása. Az a szerény, alázatos felfogása, hogy a tímár semmi főbelőni való bűnt el nem követett. Ha büntetni kell, hát adjanak neki egy kis büntetést. De agyonlőni? Mit tett a tímár? Csak éppen hazament egy kicsit betakarni a gyermekeket, megújítani váltóját a szövetkezeti bankban, egyet-mást beszerezni a háztartáshoz, kijavítani a disznóól zsindelyét, amit a volhyniai utazás miatt tavaly nem végezhetett el. Hogy megfutott? A tímár csak azt tette, hogy átvette maga fölött a parancsnokságot, és a helyzet kellő mérlegelése után visszavonulást rendelt. A hibát legfeljebb csak ott követte el, hogy néhány földrajzi fokkal tovább vonult a kelleténél...

A tímár kivégzéséből semmi sem lett (orosz golyó ölte meg később), de György nagyon elrontotta a dolgát ezzel a szereplésével. Elő kellett volna lépnie, de a kinevezése még mindig késett.

Néhány hónap előtt otthon járt. A szabadságának felét Bécsben töltötte, otthon, az anyjánál alig időzhetett két napot, táviratilag hívták vissza. Ideje sem volt arra, hogy a városban látogatásokat tegyen. Csermellyel sem találkozott már. A bevonulását a térparancsnokságnál is jelentenie kellett. Rothadt káposztától bűzlő kaszányaudvaron ment végig. A posztóraktár ajtajában, füle mögött ceruzával, hangos tevékenykedésben találta Csízi Olivér regényírót. Igen mérsékelt katonai rangot, de igen fontosnak látszó hivatalt viselt.

Mikor kifordult a főtérrre, váratlanul sötét embertömeggel találta magát szemközt. Javarészt asszonyok voltak, sötétrongyú, kellemetlen falka, amely visítva menekült a hatósági élelmiszerbódé felől. Néhány rendőr üldözte őket, mert bezúzták a bódé ajtaját és kövekkel hajították meg az elárusító alkalmazottakat. Kiszáradt fagyókerekhez hasonló piszkos kezük riadtan kapálódzott a levegőben. A szegénység avas, undorító párját lehelték magukból. A tömeg mögött a rendőrök élén haladva festői egyenruhában ismerős alakot pillantott meg. Ki lehet ez? A kardja, ahogy a rendőrök élén visító asszonyok után nyomult, vakon lesújtott

néhányszor a görnyedt hátakra és kopott kendővel takart fejekre. A mellén zománcozott érmék csörömpöltek. Ahogy rohanva a karját emelte, olyan heroikus volt, mint harcoló hősök régi csataképeken. György egy pillanat alatt mellette termett, és acélos mozdulattal ragadta meg a csuklóját.

Hosszú ideig néztek egymás arcába. Zizevszky volt, a vöröskeresztes megbízottak egyenruhájában. György lassan elbocsátotta a karját.

- Ah, ön az, lovag? - kérdezte felderülő arccal. - Mit művelt itt ezzel a harcias vasdarabbal?

- Hogy merészel hozzám nyúlni? - lihegte a lovag sárgán, tajtékozó felháborodással. A magasba lendítette kardját, és a György feje felé sújtott.

Baltazár félrelépett. Az ökle a lovag álla alá szaladt, a másik keze pedig rákapcsolódott a kard markolatára.

- Nyugalom, lovag.

A Zizevszky csuklója keményet roppant, a kardot engedelmesen hullatta a Baltazár kezébe, aki magas ívben messze elhajította magától.

- Ha netán valami észrevétele volna, Zizevszky úr... remélem, nemsokára itthon leszek...

Sietség nélkül, higgadt léptekkel indult el a pályaudvar felé.

Künn a parancsnokságnál hamar tudomást szereztek a kalandról. György nem tagadta. Valóban harcképtelenné tette a kis fenevadat. Beismeri. Vállalja érte a felelősséget. A parancsnokság úgy látta, hogy a kérdés lovagias útra tartozik, amit a háború után kell majd elintézniök. Nem mulasztotta azonban el az alkalmat, hogy a Baltazár magatartását bizonyos rosszalló és óvó kijelentésekkel kritika tárgyává tegye. Van valami a magatartásában, a modorában, a felfogásában, ami túl könnyed... túl polgári... valami, ami szembehelyezkedik a hadviselés komolyságával és erkölcsi követelményeivel...

- Mi a bajuk ezeknek? - kérdezte magától vállat vonva. - Nem tartanak jó katonának? Akkor hát minek akasztották a mellemre ezeket az érmeiket?...

- Hja, barátom - füttyentett a fiskális, egy zajos, folyton fecsegő ember -, te nagyon lenézed ezt az iparágat. Gőgös embernek tartanak. Nem tudsz bánni az arcoddal. Nem mutatsz semmi respektust. Sokat mosolyogsz... Azt kérdik: mit tud ez a zászlós ezeken a komoly dolgokon mosolyogni?... Nagyon a dolgok mögé nézel, és nem is titkolod, hogy a világot háború és katonák nélkül is el tudod képzelni...

Ősszel, a nagy hadműveletek alatt Györgyöt az ezred egy este fontos megbízatással kiküldte az orosz állások felé. Tombolt már a harc jobbról is, balról is. Az alezredes kurtán, hidegen közölte vele a parancsot, aztán száraz állat kemény mozdulattal kapta a magasba.

- Indulhat, zászlós úr.

Nem nyújtotta a kezét, a hivatalos parancs nem lágyult a mondat végén bajtársias búcsúvá. Délután mosolyogva ütüögte az ügyvéd vállát. Neki csak annyit mond: indulhat! A szokás az, hogy ilyenkor azt mondják az embernek: no, barátom, aztán semmi számárság, vigyázz a bőrödre, nehogy ott maradj! Valami ilyent... Neki semmit sem mondtak. Csak: indulhat, zászlós úr!

A sötétben felnyilallt egy-egy rakéta, és künn a drótakadályokon túl Baltazár a rakéta sivár fényében néhányszor felemelte karját, hogy a szakaszának jelt adjon. S ahogy a karját fölemelte, az olvadt égből a kabátja ujjába csurgott a víz. Két napja nem aludtak. A folyó két nap előtt megáradt és elöntötte az árkokat iszappal. Le sem ültek, a combjuk tövéig álltak a

hideg lében. Kuszák voltak és feketén fénylettek, mint a sárból kitápászkodó bivalyok. A lábaik elé a meghígult agyagba sűrű szottyanással freccsentek bele a finn lövészek golyói. Baltazár alól néhányszor kiszaladt a sikamlós talaj. A kezéről már csepegett a folyékony sár, cipői nehezek voltak, mit egy bűvár vastalpú cipői. Sok ideig szótlanul cuppogtak előre.

Túl a tüzéség riadt zenebonába kezdett. A fejük felett gránátok orgonáztak tova. Baltazár megállott. Halkan megszólalt:

- Frost...

Az alak nem mozdult. Közelebb lépett hozzá: megcsonkított, előrebukó fatörzs volt, olyan, mintha az elcsigázottság és a hátára nehezülő felszerelés kibírhatatlan nyomása alatt orra akarna bukni.

Hátrafordult. Jobbra, az elhagyott árok helyén egy akna dörgött és kátrányfényes tornyot lövellt ki az árok piszkos vizéből. Az előtött fedezék sártejfelét szétloccsantotta az akna. És ahogy a megtörő fénysugárban a fellövellő vízoszlopot nézte, arra gondolt, hogy egy félórával előbb még azon a helyen állott szakaszának a jobbszárnya, és ott állott az ügyvéd is ferdefekvésű cvikkerével, és szellemesen káromkodott.

- Frost! - mondta nyomott hangon.

Húsz-huszonöt ember dülöngött a háta mögött.

- Frost, mozogjunk...

Tíz-tizenöt ember vontatottan gázolt feléje. A többi nem mozdult. Fatörzsek voltak.

- Így nem lehet, Frost - szólalt meg Baltazár tompán. - Hol a többi?

- Hallja ezt a szotyogást, zászlós úr? - kérdezte az altiszt elcsigázva. - Néhányan bizonyára bekapták... A többi magától lepihent a sárba.

Baltazár megfordult. Vakon, tétován, de azért sietve cuppogott visszafelé. Valami puhára lépett. Egy emberi has volt. Lehajolt, feltépte az embert a gallérjánál fogva.

- Ne ábrándozzunk, barátom. Ráérünk arra, ha megdöglöttünk.

Kettőt-hármat még felzavart a puha, álombaringató iszapból. Aztán összesámlálta őket. A sebesülteket visszaküldte egy emberrel, a többinek kurtán, tompa hangon egy kis beszédfélét rögtönzött. De a beszéd mégis nagyon határozott volt.

- Figyelem. Frost gondoskodni fog róla, hogy akinek még egyszer kedve támad lefeküdni, az csak a másvilágon ébredjen fel. Sebesülés tilos. Öncsonkítás marhaság volna. Csak úgy megemlítem... Azt hiszitek, én nem kötnék különbékét Oroszországgal? Ajajaj... De ma nem lehet... Ma meg kell csinálni ezt a dolgot... Na, mindjárt virradni kezd, gyerünk...

Intett és elindította a társaságot. Meg kellett fogniok egymás kabátja szarát, mint gyermekek az anyjuk kötényét...

Balra tartottak. Baltazár ismerte a terepet, sokszor kémlelte át a megfigyelőhelyről távcsövével. Intett az embereinek, hogy ereszkedjenek négykézlábra. Ő is leereszkedett. A kesztyűjét eldobta, undorodott tőle; teleszívódott valami bűzös, rothadt folyadékkal. Most csupasz kezével gázolt az iszapos talajon, rothadt répákon. Frommer-pisztolya, amely kemény börtökben lógott le szolgálati övéről, barázdát húzott a földön. Sokáig haladtak így. A kilobbanó ágyútűz után az ág palaszürke maradt. Sietni kellett. Nemsokára felrepül a kékszínű rakéta, a hadosztály támadásba megy át, s nekik akkorra a tölcsérben kell lenniök. György nem érezte, áll-e mozdulatlanul, négykézlábra ereszkedve, beleveszve a megolvadt földbe,

vagy cammog ő is a többi néma, elkínzott kuvasz között, és lógatja ő is ólommal töltött fölőseges koponyáját, föl, le, föl, le, a mozgások fáradt ütemére.

A gránáttölcsérhez érve, felállította a gépfegyvereket, szótlanul, egy-két mozdulattal kiadta az utasításait, aztán leült az egyik gépfegyver elé. Az orosz állások felé már világosodott az ég, szilettek sejtelvei úsztak, alakultak, gomolyogtak és foszlottak rajta semmivé. Az ágyútűz egyre fokozódott, szakadatlan dőrej remegtette a földet. György mereven nézett előre. Fog-sorait erősen egymásra préselte, nehogy erőt vegyen rajta az ólmos álmoság... A modern kritika sokat fecseg - szaladt át agyán egy gondolat. Öntudta parányi mosollyal pillantott az ismeretlen származású, rejtélyesen előbukkanó mondatocská után. Az agya már ellenőrzés nélkül dolgozik, közel a rövidzárlat, amely homályba borítja az öntudatát. Mögötte és mellette nehéz álomba süllyedve szuszognak az emberek. Borzalmas volna, ha ő is elaludna, a parancsnokuk. Halkan szólította Frostot.

- Beszéljen, Frost. Vicceket mondjon... amit tud, Frost... mindegy...

És Frost engedelmesen beszélni kezdett. A régi életről, a városról, a fatelepről, a színházról... Emlékszik Baltazár arra a levélre, amit akkor diktált neki?... Nem küldte el... Istenem, egy fakukac! Nagyon reménytelen eset volt... És aztán azt beszélték, hogy a színésznő a Zizevszky szeretője.

- Maga Veresy Ilonát szerette? - kérdezte Baltazár.

Frost lehajtotta a fejét. Veresy Ilonát... Aztán eltompulva nézett maga elé... Ó, csak ne kéne itt a fűbe harapni... Milyen szép volna különben az élet... De ennek már alighanem vége... Csak azt ígérje meg neki Baltazár, hogy nem hagyják itt sebesülten, magukkal viszik, magukkal viszik, ha nem tudna már saját lábúlag visszamenni.

- Megígérem - mondta György gépiesen. Ahogy maga elé nézett, hirtelen hófehér, habos kéz sugárzott fel a szemei előtt. Finom női kéz volt, a csuklója körül puhaomlású csipkével, amelyen áttetszett az enyhén árnyékolt csuklócsont. Meleg vágy ömlött végig rajta, hogy az ajkához szorítsa... Hol látta ezt a meleg, gyönyörű kezet?

- Úristen - mondta Frost -, ha még egyszer hazakerülnék ebből a pizokországból!... Koplal-nék, disznóólban aludnék, csak egyszer ülhetnék a deszkaraktár udvarán és csavarhatnék egy cigarettát...

Az ágyúdőrejbe most élesen kotyogtak bele a gépfegyverek. A cserjék között erős orosz őrzőjárat óvakodott előre. György megnézte őket a látszóval.

- Mondja, Frost - szólalt meg minden izgalom nélkül -, tudja-e, mit jelent az, ha ezek visszajutnak az övéikhez?

- Néhány telitalálat, és vagdalthús leszünk.

- Körülbelül... - A tölcserben meghúzódo emberekre mutatott. - Ugyebár, ezeknek legtöbbje családapa?

Az altiszt tekintete végigsuhant a kicsi csapaton. Bólintott.

- Nekem elveim vannak, Frost - mondta György fáradt iróniával. - Üljön ide a helyemre, és fogja meg a gépfegyvert...

Frost leült a gépfegyver elé, és a csövet a lassan előkúszó orosz járőrökre irányította...

Néhány óra múlva már sárga füstörzsák bimbóztak ki a fejük fölött a magasban. Frost rosszállólag nézte őket.

- Ezt aztán kifogtuk, azt a komissziót, zászlós úr.

Gránát csapott le előttük. A fellövő sártornyok egyre közelebb jöttek. Az orosz járőr egy részének mégis sikerült visszahúzódnia. A jelentéseik alapján két üteg tűz alá fogta a tölcsért. György kiszáradt torokkal, égő szemmel kereste saját hadosztályának kibukkanó körvonalait.

A hadosztály nem támadott, és cserbenhagyta őket. Nincs célja a maradásnak, gondolta bizonytalanul. Vissza fog vonulni az embereivel. Megfordult, és jelt adott a tölcsérben levőknek. Oldalt, egy kis mélyedésből az altiszt hangját hallotta. Csendes, fakó hang volt.

- Egy kis vizet kérnék, zászlós úr.

Ránézett. Frost sárga volt, zubbonyát fekete vérfolt lepte el. Mellette egy másik ember feküdt mozdulatlanul.

- Frost... mi lelte?

A háta mögött jajgatva gurult le az egyik katonája a tölcsér fenekén meggyúlt esővízbe. György a palackja után nyúlt. Reccsenést hallott. A kezébe vette a palackot: vastag sugárban ömlött belőle a víz. Ha egy pillanattal hamarabb nyúl utána, a golyó a kezét roncsolja össze. A szemébe valahonnan meleg húscsapat freccsent.

- Vissza.

Egy emberrel megfogta az altiszt karját.

- Menjünk, Frost... Nagyon fáj?

- Szomjas vagyok, zászlós úr...

A vérvesztés nagyon elgyöngítette. Rettenetes szomjúság vett erőt rajta. György a zsebében egy apró, piros eperalmát talált. Frost szomorú mosollyal rázta a fejét... Víz szeretne... Egy korty vizet...

A másik, akivel vitte Frostot, elmaradt mellőlük. Frost kicsi, vékonytestű ember volt. György óvatosan a hátára vette.

- Vissza kell vinnem őt - mondta magának forró sajnálkozással -, vissza kell őt vinnem a deszkaraktárba... Hadd sodorgassa tovább a cigarettáit... szorgalmas, szomorú vérű kis zsidóka... őt is kizavarták ide, hogy megvédje a veszélyeztetett kultúrát...

Annyi volt a súlya, mint egy gyermek, de György néhányszor mégis megtántorodott. Vitte a terhét bukdácsolva, megállás nélkül. A gerincében végtelen fáradtságot érzett. Úgy rémlett neki, hogy a lábain egy-egy hosszú drót fut végig, amelyet alul, a talpánál egyre lefelé húz valami erő és ő rogy, rogy, egyre lejjebb, egyre mélyebbre, mint egy lefűvódó harmonika. Frost pedig csak lógatta súlyos bakancsokban végződő gyerekes lábszárait a tisztje meg-görnyedt hátáról, egyre szabadabban, egyre nagyobb gyönyörűséggel. És közben valami belesóhajtott a Baltazár fülébe. Mintha azt mondta volna:

- Isten vele, kedves zászlós úr... Köszönöm szépen...

- Ne csiklandozza a fülemet - hörögte Baltazár -, csak nem akar itt leszállani...

Hosszú ideig vitte még, aztán lerogyott vele egy megtépett fatörzs mellé. Az arca puha mohába temetkezett. Magához térve, Frostot könnyedén megrázta. Ahogy mozgatta a karját, a bicepszében tüzes szúrást érzett.

- Gyerünk, Frost... Tovább... Messze van még a deszkaraktár...

Messze volt. Olyan messze, hogy Frost már sohasem érhetett el oda. Békésen feküdt a fa tövében, a szája sarkában kis veresség fénylett...

- No, mi az, Frost?... Jöjjön hát...

A Baltazár hátán, útközben még érte egy lövés, az halálos volt.

György sárga arccal, elmélyült, sötét szemekkel térdelt mellette. Rémes kedve támadt volna nevetni.

- Hoháháhú, galambocskám - szólalt meg hosszú idő után valami rekedt, idegen hangon, és piszkos, sáros arcán könnyek gurultak végig -, mi a véleménye erről a háborúról?... Frost úr... hát magának mi a véleménye? He? He?... Kiriljovics Pjotr... én mondom magának... az egész csak egy nagy... nagy tehénpalacsinta...

A felsőkarjából most patakszani kezdett a vér. Lehúzta a zubbonyát, bekötözte a sebét, aztán lehajtotta fejét a földre és föl nézett a szürke, felhős égre. Eszébe jutott, hogy fel sem bontotta az anyja levelét. Akkor cipelték el sátorlapban a tanár nehéz hulláját, amikor a levelet átvette. Ő a tanár után nyúlt, hogy kilógó karját, amely az árok sarában húzódott utána, mellé fektesse a sátorlapba. Elcsúszott, végighasalt a földön, és abban a pillanatban egy robaj szétrúgta az árkot. Mikor feltápáskodott, a levél már nem volt a kezében...

- Úristen, hogy szeretnék neki valami örömet okozni - kezdett magával félálomban társalogni -, a szegény kicsi asszonynak... Hol voltam? Mit csináltam eddig, hogy soha... sohasem okoztam neki semmi örömet?... Senki sem szeretett, Frost - suttogta a halott elcsendesült arcába nézve -, csak ő... Nem, nem rajongtak értem... Akár itt is maradhatnék... Egy lányomnyi emlékem nem maradt azon a hosszú úton, amelyen idáig jöttem. Nem voltam boldog és nem voltam boldogtalan. Körülöttem nem fűjt a passzát, és nem fűjt az antipasszát... Eredmény: nulla! Pardon, mégsem... Néhányan belém törölték a lábukat... Néhánynak megszereztem azt az örömet, hogy megalázhattak... Mégis, semmi értelme sem volna, ha hazudnék... Nem, bizonyisten, senkire sem haragszom... Gyöngé, szomorú emberek vagyunk mindnyájan... Zizevszky... Moravetz... Csizi... az alezredes... Veresy Ilonára sem haragszom... nem volna értelme: maholnap ők is belátják... mit is csak?... igen... ők is belátják... Egyszer majd valamennyien visszatérünk a deszkaraktárba, ülni fogunk szelíden az illatos fenyőgerendákon... cigarettát fogunk sodorni egymás dohánytárcájából, és szeretni fogjuk egymást...

Eszébe jutott, hogy valami szép zsoltárt kéne most énekelni, vagy a betlehemi dalt: Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok... A szájharmonikája ott kell hogy legyen a zubbony felső zsebében, azzal kísérhetné a dalt... Keresgélni kezdett a zsebében, a nadrágja zsebében, és ahogy üres szemekkel a semmibe meredt, lassankint eltisztult előtte a köd, és a tekintete közeli drótsövényen akadt fenn. Összeráncolta a szemöldökét, gondolkodni próbált. Persze, drótsövény. Most itt van Volhyniában. Alig száz lépésnyire az ezrede lövészárkától... Igen, itt jobbra van az a téglarom, amely profilban annyira hasonlított az egyiptomi szfinxekhez. Jobbról kell lennie a század vonalának. Onnan indult el tegnap este az embereivel, ahol az újságpapírt lengeti a szél valami elszáradt ökörfarkkórón... De hová lettek az emberei?

Fölállott, és elindult az árok irányában. Este, ha majd beáll a csend és nyugalom a két tűzvonallal között, kiküldi a járőröket Frostért. Frostot tisztességesen el kell temetni, katonazenével, Beethovennel, a koporsójára rá kell tűzni a vitézségi érmeit, és jóminőségű koporsót adni neki, mert ő ért hozzá, deszkaraktárban praktizált...

Az árkokat üresen találta. Körülnézet. Sehol egy emberi lényt nem látott. A hadosztály, ahelyett, hogy támadott volna, kora hajnalban visszavonult. És talán ugyanabban az órában

ugyanazon hadászati eszmétől indítatva, az orosz parancsnokság is visszarendelte egy hátrábbi vonalba a maga csapatait.

Bukdácsolva, lassan jutott előre. Sokáig ment gondolkodás nélkül, gépiesen, míg egy elhamvadt falu nyomaira bukkant. A leégett házak helyét csak sötét, kiégett foltok jelölték a kiégett udvaron. Egy magános téglapépület előtt hosszú sorban, szabályos rendben hullák feküdtek. Megállott a ház nyitott ajtajában. Benn a szobában a falakon képek lógtak. Egy tehén, majd egy kövér disznó portréja. Aztán a szorzótábla. Szemben Európa térképe. A tekintete leszállott a térképnek arra a pontjára, ahol Volhynia mocsarait sejtette. Itt van ezen a folton. Ő, Baltazár György, kibicsaklott jogszigorló, a Kárpáti Figyelő című ártatlan lapocska elcsapott szerkesztője, huszonhét éves, református vallású, nőtlen, egy apróka anyának a fia, testvérbátyja egy leánynak, manzárdvendég a lét zajos hoteljében, sebesült katona és sebesült költő... Mit keres itt? Veszélyben volt a civilizáció? Ki az a szemfényvesztő, aki azt meri állítani, hogy volt civilizáció?... Ki látta?... Ki hallotta a hangját?... Ki találkozott vele?... Hol lebzsel?... Amíg az iskolából hazakergetik a nebulókat, hogy helyettük kilyukasztott, lenyúzott, kettéhasított, belekirobbant és szemekifolyt munkás polgárok hulláit ültessék be a tantermekbe, addig nyomorultabb csalás, amit országos csepűrágók csak ki tudnak eszelni...

Benn a tantermekben két rétegben, alul sorban egymás mellé rakva, felül már egymásra dobálva, mintegy harminc halott feküdt. A tarkókra csurgott megszáradt agyvelők, a legyektől ellepett nyitott belek és a rothadó sebek bűzétől, a kimerültségtől, vérveszteségtől és felindultságtól György elvesztette az eszméletét. Sokáig feküdt mozdulatlanul az oszladozó hullák között. Mikor kinyitotta szemét, az ablaknyíláson beáramló szellő a szomszédságban fekvő orosz muzsiknak meglengette szőke hajfürtjeit. Elfeketült, görcsös kezében bádogkulacsot szorongatott. György tikkasztó szomjúságot érzett. Kihúzta a kulacsot az orosz dermedt ujjai közül, és mohó kortyokban nyelte az iszapízű, langyos vizet.

Fölállt és átlépett az egyik halotton. A halottnak nem volt homloka, sem koponyája, mint egy eltört porcelánbabának, csak sárgabarnára pörkölt alsó arca látszott, a homlokcsontnak egy hegybefutó, ékalakú darabjával. Nyitott szájából aranyfogak csillogtak ki. György megállt, és lenézett rá.

- A fiskális!...

Friss hulla volt, az éjszaka szállíthatták ide. Tegnap vagy tegnapelőtt volt? Nem tudja már... Az idő összefolyt... Mégis, mintha tegnap lett volna... tréfálkoztak a Mediterranean Clubban. Kártya után voltak, és az ügyvéd tréfásan kérdezte: Te, Baltazár... hiszed-e te, hogy ennek a háborúnak a perköltségeit az antant fogja megfizetni?

Az elpusztított falu végén szekeret talált. Süket paraszt volt a szekér gazdája. Pénzt adott neki, és elindult a szekérrel a visszavonuló hadosztály nyomában. A csepergő esőben elnyomta az álmot.

Hangos ostopattogásra, zűrzavaros kiáltozásra ébredt. A szekér katonai járművek, málhásállatok, tüzérségi löszerkocsik tömkelegébe került. Az öreg paraszt kétségbeesett erőlködéssel próbálta kikormányozni törekeny járművét a fejvesztett, ordító zűrzavarból. A kísérletre revolverdördülés volt a válasz. Baltazár, akit a golyó majdnem halántékon talált, megfordult. A veszteglő löszerkocsik felől füstölgő pisztollyal ordító tüzeraltiszt ordított feléje. A pisztolyt most egyenesen Baltazárra fogta.

- Disznó - pattogott parancsolóan. - Nem hallottad? Állítasd oldalra a szekeret.

Ó igen, ő volt az, hajdani osztálytársa, Kelemen György takarékpénztári tisztviselő. És milyen bősziúten hadonászik azzal a füstölgő fegyverrel... Fölnézett rá, és valami homályos látomás

kezdett bontakozni az emlékei zugából... Ahogy ott feküdt a hullákkal benépesített tanteremben, néhány pillanatra mintha visszanyerte volna az öntudatát... kinyílt kissé a szeme, és az ajtóban egy alakot látott, amint lehajolva egy orosz tiszt halottnak tetsző teste fölé, sietve leoldja a válláról az orosz rangjelzést... A kapitány megvonaglik, és könnyörögve sóhajt: szánitér... szánitér... És Kelemen György diadalmi trófeáját hirtelen elrejtve, ijedten menekül a haldoklótól...

Kezével eltakarította szakállából a beléragadt szalmaszálakat, és felnézett újra hajdani barátjára, aki ráirányozott revolverrel most odafaroltatta ágaskodó lovát a szekér mellé.

- Nem hallottad?

Baltazár felemelkedett. Kelemen most látta meg a rangjelzését. Bocsánatkérően, hebegve engedte le a fegyverét. György fáradtan mosolygott.

- Mintha már találkoztunk volna, Kelemen György!

- Te vagy az, Baltazár? - örvendezett felélénkülve, kushadt nyájassággal a másik, és a kezét nyújtotta hajdani osztálytársa felé.

György nem mozdította bekötött karját.

- Ne fáraszd magad, Gyuri - intett csendesen. - Nem élhetek a ritka alkalommal... Majd máskor... Az én kezem sáros, meg is sérült egy kicsit... A te kezed sem egészen tiszta, Gyuri... Nagyon bepizskoltad ma abban az iskolában... No, üdvözlöm az otthonvalókat...

Intett a kocsisnak, hogy térjen le az útról, és visszaereszkedett a puha szénára. A kötése meglazult, és a sebéből lassan csurogni kezdett a vér a zubbony piszkos posztójára...

VII

A kastély előcsarnokában, amely most kórházul szolgált, koponyákat fűrtak, lábakat fűrészeltek, kezeket metéltek le, olykor rá sem értek narkotizálni a sebesülteket, akiket most hosszú szekérsorok öntöttek ki a tetőtlen, kormos kastély előtt elterülő piacra. A betegszobákban néha távoli ágyúk lágy dörgése gurult be. György lázban pihegett a véres, piszkos ágyon. Esténként, a gyenge lámpavilágnál hosszú, vékony rovarok bukkantak elő a mennyezet felkunkorodott tapétája mögül, levetették magukat az ágyakba, és hosszú, cérnaszálvékony csápjukkal tanakodva eveztek végig a kitakart, meztelen testeken... György merev, mozdulatlan szemmel nézte őket. Az előcsarnokban néhány sebesült üvöltött. György berbécsbégetést és lónyeringést hallott. Végtelen prérin lovagolt, ahol berbécskek legeltek és a nap forrón vérzett.

- Ez a Pampas - suttogetta magának, és felágaskodott a nyeregben, hogy beláthatatlan síkon körülhordozza tekintetét. És akkor a magas fűből kinyargalt Kelemen György, és pisztolyának csövét a homlokára szegezte.

- A növényteni óra előtt a szivacsot az orromra nyomtad. Igaz-e ez, Baltazár zászlós?

- Igaz - felelte ő barátságosan.

A pisztoly dörrent, és ő érezte, amikor a golyó átrepült az agyán és kinyilallt újra a szabadba. Igen, a golyó átsuhant az agytekervényein, a fehér állományon és a szürke állományon, nem botlott meg az agyfodrokban, de elgázolt néhány útjába eső gondolatot... A prérin zavarosan bégettek a nyájak és fájdalmasan nyihorásztak a lovak... Kinyitotta a szemét, és mikor újra lecsukta, ott volt megint a tanteremben és a pedellust nézte, aki a csengőt rázta. A fiúk leültek a padokba és visszaigazították fejükre levált koponyacsontjukat. Az egyik gumiarabikummal ragasztotta előbb össze az egyes darabokat.

- Baltazár lapszerkesztő - mondta a matematikatanár -, maga már rég nem felelt, jöjjön a táblához... Na... adva van egy szám... érti? Egy szám... - és fölírta a táblára a számot: Frost - ebből a számból... ebből a Frostból gyököt kell vonni...

Frost ott feküdt a katedrán, az osztálykönyv fölött, ő odament, hogy a gyökvonást végrehajtsa rajta... A gyökjel hegyes acélvégét óvatosan benyomta a halott hasába, és kihúzta belőle a golyót...

A láza hamar elmúlt, a dobhártyáját kellemes süketség fátyolozta. Valamelyik nap megkérdezte a szomszédjától, hogy milyen városban vannak. Csodálkozva hallotta, hogy Lengyelországban van még, alig húsz kilométernyire a tűzvonalától. Pedig úgy rémlett neki, hogy Miskolcon, vagy Váradon van, közel az otthonához...

Lágy pasztellszínekben bontakozott ki az otthona. A két magas jegenyefa, hátul az udvaron a napraforgók... az anyja, a húga... az öreg cseléd... furcsa, hogy erre az öreg cselédre sohasem gondolt... Aztán Pagát... És a város... A Közép utcában az aszfaltot javítják, meleg kátrányillat rezeg a rozsdás üst felett. A kávéházban egyhangúan csattognak a dominókövek, a lócsiszárok hátrarakott kezekkel álldogálnak a sarkon és teleköpködik a járdát, a kesztyűkészítő ablakában kanárimadár énekel... Csermely... ugyan mit csinálhat szegény? Boldog, elégedett?... Majthényiről azt hallotta, hogy a Dolomitok között harcolt, magas kitüntetést kapott, egy sziklaomlásnál súlyos zúzódásokat szenvedett. Most otthon van, talán le kell majd vágni a lábát... A Kárpáti Figyelő megint feltámadt, és újra Csízi Olivér szerkeszti, akit általános testi gyengeség miatt végleg szabadságoltak...

Az ágya mellett egy széken párolgott a teája. A csészét a szájához emelte, és szelíd, sima kortyokban nyelte a jóízű folyadékot. Az otthon emlékének jószagú melege összeolvadt a tea jóleső illatával. A lelke fölvidámodott a kanáritól, a jegenyéktől, a fűszeres teától. Most szabad elvágatnia egy kicsit a képzelet világába, szatírálja ez a mord cerberus, amely máskor szívtelenül gubbaszt a kijáratnál és vicsorgó mosollyal ijeszti vissza fantáziáját a szép, álmodozó sétáktól - most nem ólálkodik a kapuban, ki lehet bátran lépni a tarka virágok közé, bepillantani a színésznő ablakán, és elbeszélgetni vele a platánnal és a holdfénnel dekorált parkban, egy padon ülve, szavakat mondani, amiket az életben soha nem mondott senkinek...

Tudja, akkor... amikor a karjaimba vettem... ha nem kényszerít rá, Ilona, hogy letegyem... hát elvittem volna... borzasztó, milyen nagyon elvittem volna.

- Szeret?

- Szeretem.

- Biztos?

- Biztos.

- Mondd el, hogy történt... Beszéld el, György...

- Sokszor jöttél, Ilona, a legváratlanabb pillanatokban jöttél mindig, és hideg ujjaiddal csak megkopogtattad a lelkem ajtaját: kopp, kopp, itt Veresy Ilona... Én azt kérdeztem: Mi járatban van erre, ahol a madár sem jár... Egy Baltazar nevű mosolygó embert keresek, hangzott a válaszod... Miért? Kísérteni jöttem hozzá. Apróhirdetésben olvastam, hogy benne egy különbejáratú, bútorozatlan lélek magányos nőnek kiadó. Megnézhetem?... Sajnálom, művésznő. Csapongó, megbízhatatlan lakó lenne. Kimaradozik, éjjel után jön haza, magával hozza a lovagot és felveri az éjszakáim csendjét... A lovag nem igaz. A lovag hazugság. Nem voltam a szeretője, György nézz a szemembe és felelj: el tudod hinni, hogy én a szeretője voltam ennek a gonosz, undorító embernek? Nem tudom, Ilona, nem tudom... Szeretsz, György?... Szeretlek... Szenvedtél értem?... Szenvedtem érted...

Így dongott bizonytalan fantáziával Ilona körül. Nem mert leszállani rája és lerészegedni a csókjaitól, csak szőtte a végtelen párbeszédet megható banalitással. Még ezekben a maga számára kiesztelt jelenetekben is olyan megfontoltan bújt ki a burkából, mint egy öreg, óvatos csiga.

- Nem kell gyámoltalannak lenni, Pjotruska! Kurtítani a párbeszédet és hozzálátni a cselekményhez. Az a nő most egészen a tied. A szádát rányomhatod a nyakára. Megcsókolhatod a száját. Magadhoz szoríthatod, ahogy jólesik. Ő vissza fog csókolni. Hozzád fog simulni. Megfogja a kezéd és kicsi melléhez fogja szorítani. De nem kell hajszállhasogatni, Pjotruska, nem kell olyan óvatosnak lenni. Legalább most nem, elméletben.

Nem sokáig tartott ez így, megérkezett újra a szatírája, ez a morgó, nehézkes cerberus és elugatta őt Ilona mellől. A lelke mélyén sajnálkozva szakadt el ezektől az ábrándoktól, hogy visszatérjen a valóságba. Ez a valóság a régi recepthez híven komisz és könyörtelen volt, nem engedte be sorompóin a sok drága, színes kavicsot, amit kórházi lázálmban üveghegyek csúcsán, fellegország rétein andalgó lelke magával hozott. A sebe gyorsan gyógyult, a kórház parancsnoki irodájában már jelezték, hogy néhány nap múlva kiengedik. Felkötött karral kísértalt néhányszor a városba - katonáktól, szekerektől hemzsező piszkos fészek volt - egy főhadnagy társaságában. A főhadnagy hideg, parancsokhoz és engedelmességhez szokott becsületes automata volt, jó katona, szenvedélyes ellensége minden önálló gondolatnak. Az ideáljait, amiket a katonai akadémia adott neki útravalóul, légmentesen elzárva tartotta; a háború szent dolog volt a szemében, amit becsület kérdése végigverekedni. György egyszer

azzal a kijelentéssel döbbsentette meg, hogy a háborút a történelem szerint rablási ösztönök idézik elő, s ez alól ezt a háborút sem lehet kivételnek tekinteni. Rég nem szagoltunk vért. Rég nem becsstelenítettük meg egymás szüzeit, és rég nem fosztottuk ki egymás hombárjait.

- Figyelmeztetlek - jegyezte meg a főhadnagy a lelke mélyéig felháborodva -, hogy ilyent nem mondhat hazafias érzületű ember. Ezt a háborút ránk kényszerítették.

A fejük felett ellenséges repülőgép keringett. A város utcáin riadalom keletkezett. A katonai járművek megmozdultak, zűrzavar támadt, fegyverek ropogtak, fejvesztett parancsok lármája töltötte meg az utcákat. Lassankint aztán minden elcsendesedett. A repülőgép néhány bombát hajított le egy kertbe, aztán anélkül, hogy komolyabb kárt okozott volna, megfordult és sietve távozott.

György, aki a főhadnagy felhevült megjegyzését válasz nélkül hagyta, most újra megszólalt.

- Képzeld el, mit fog ez a gép ötven év múlva produkálni. Ez itten gyöngye kis teljesítmény volt. De ötven év múlva - az lesz még a szép háború.

- Tévedsz. Ez volt az utolsó. Ha győzünk, lehetetlenné teszünk a jövőben minden háborút.

- S ha ők győznek?

- Nem fognak győzni.

- Tegyük fel.

- Nincs jogom feltételezni - felelte a főhadnagy őszinte méltatlankodással. - Megaláznám vele a hősi halottainkat.

- Makacs katona vagy. És nem is vagy ideális katona; lebecsülsz az ellenséget... Ha elveszítjük a háborút, össze fognak zúzni és meg fognak alázni. Belenyugszol?

- Soha!

- Akkor fel kell tételeznünk, hogy ők sem nyugodnának bele abba, hogy legyőzöttek legyenek. Húsz-harminc év múlva tehát újra kezdhethetjük... Te akkor már tábornok leszel, és egész hadosztályokat fogsz vezényelni...

- Egyszóval - foglalta össze a vita tanulságait a főhadnagy - te ellensége vagy ennek a háborúnak. Defetista vagy. Tudod, hogy ezért hadbíróság jár?

- Tudom - bólintott Baltazár. - És változtat ez valamit a dolgon?

Ettől a naptól kezdve a főhadnagy, ha csak lehetett, elkerülte Györgyöt. A köszöntését is alig fogadta.

Egy délután két levelet talált az ágyán. Az egyiket a húga írta. A háborúról szól ez is, amely ott dül a tűzvonal mögötti messze falvakban és elnéptelenedett városcákban, egy-egy lisztbolt előtt, vagy a községházán ácsorgó asszonyok lelkében. Hetek telnek el, és a posta semmi hírt nem hoz Györgyről, egy sornyi írást sem, pedig György bizonyára nem felejtkezett meg róluk. Az anyjuk beteg szegény. A múlt héten bevitték a városba a főorvoshoz. A főorvos sok fekvést ajánlott, de nem is igen vizsgálta a beteget, egyre csak György felől kérdezősködött. Olyan furcsák voltak ezek a kérdések! Mihez kezd majd György, ha vége lesz a háborúnak? Ott fogja-e folytatni, ahol elhagyta? A semmittevésen, az emberek bosszantásán és kifigurázásán, csínyeken és sok más hasonlón? Háború után dolgos, tisztességes emberekre lesz szüksége a társadalomnak, a heréket és kerékkötőket irgalmatlanul ki fogja vetni magából. Az anyjuk csak hallgatta, beteg és szomorú volt... Szomorú volt, mert a főorvos valami olyant is mondott, hogy a hírek szerint György a harctéren sem becsüli meg magát... Istenem, hát

szabad ilyent mondani? Ilyen gonosztságot, hogy György semmirekellő volna!... Hiszen olyan vitézül, olyan bátran harcol! A katonák mondják, akik hazajönnek a faluba. Olyan szeretettel, olyan szépen beszélnek Györgyről... És ami a kicsi boltocskát illeti, bizony már csak háltn jár belé a portéka. Minden kifogyott, újat már alig lehet beszerezni. Jó, hogy megjön pontosan a György fizetése, mert ebből pótolhatnak valamit a megcsappant jövedelemhez... Az anyja tiszteli, azt kérdi, hogy ugye nem igaz, amit a főorvos mondott? Beteg szegény, az utóbbi hónapokban nagyon fogyásnak indult, a súlya alig van negyvenhárom kiló...

Elhanyagolta, kétségtelenül nagyon elhanyagolta az anyját. Örökké készült arra, hogy jó legyen hozzá, abban az értelemben, ahogy az anyák titkon sóvárogják: beszéddel, sok otthonúlással, érzelmeinek őszinte feltárásával, vigaszt várva, jó étvágygal. Ehelyett csak azt tette, hogy amikor nagy ritkán hazatévedt, szófukaron behúzódtott a viaszosvászonnal bevont dívány szögletébe és sajnálkozva kapta el tekintetét, amikor anyja zavart készülődéssel, kérdezni és szívét kitárni akarón ide-oda tipegett a homályos szobácskában. Sajgás, türelmetlenség, önvád és túrheterlen részvét zaklatta, felpattant és menekülve hagyta el a házat. Mire a húga az üzletből bekukkanthatott, hogy megnézze és néhány percig elbeszélgessen vele, már híre-hamva sem volt... Ha az anyja most meghalna, kietlen, üres szívvel, kielégítetlen gyermeki szomjúsággal vágyódna arra, hogy újra életben lássa, minden visszariadt, elhallgatott kérdésére megfeleljen, és kiöntse elé lelkének színültig telt zavaros medencéjét...

A főorvos? Nem számít. A főorvosok nem számítanak. Ha ő főorvos lett volna, nem mondott volna annyi ostobaságot egy fiában bizakodó szegény, beteg asszonynak, aki nehéz szíve dacára alig nyom negyvenhárom kilót.

A Csermely levelének megbomlott, egymásra torlódtó sorain, furcsa írásjelein gyakorlott szemmel vágta magát keresztül. A szavai szinte fennhangon pufogtak a nagy feszültségtől, a mondatok végei, mint valami dugattyúk, szinte zajjal lötték ki a fogalmazó elméjének nyugtalan gőzét. György otthonosan mozgott ebben a zürzavarban. Zizevszkyvel kezdte: a lovag levetette már a hadvezéri egyenruhát. Tavaly meghalt a felesége, most a szobalánnyal él boldog háztartásban. Moravetz? Olvassa el Pjotraska az ide mellékelt sorokat. Néhányan meghaltak, nem emlékszik rá, kicsodák. Néhányan életben maradtak. Ő maga a páter közbenjárására most történelmi küldetést teljesít a burgonyaközpontnál. A beváltott krumplijegyeket irattározza.

„Pjotraska!!! Értsítsn pstfrdlttával: győzünk-e, vagy sem? És mikr fejezik már be? Én nem érek rá hbrúvl fglalkzni, mert + vagyok nőszlve. Van sjtlme? Segédfglma? Hgy micsoda frenézis 1 ilyen nőszlés? Hoháháhú. Persze az államóalom is bedugta az orrát.

Államóalom: Csrmlly Jns, óhajtja ön az itt jelenlévő Bajusz Róza hajadont (képzljje: Szonjcsmk nyársplgári elnevezése!!! Jó, nemde?) flsgül vni?

Én Csrmlly Jns: Én? Milyen tisztlt államóalmi közeg! Minő tréfás kérdsek ezek. Hiszen azért tettem itt tiszteletemet! Közeg úr! Vagy tlán azt hiszi, ezt a bajuszpedrő illatot jtem ide szagulni?

Pjtrska, ilyen bölények kezelik nálunk az államóalmat... De tovább... mit is... ahá - - figyeljen! Életem nászéjek - násznapok végtelenje. Wagneri akkordok - - pokoli orgonazúgás - - - Szonjcskám utolérhetetlen művésze a halálos csóknak - - Gyönyörbánya - - 50 évi dús készlet garantlva. - - Utána mindig: szavalás - - És nézze Moravetzet, e dzsingetájnak nevezett vad-szamarat. Idemelléklm! - - Pjtrska! Sokat beszélünk magrl. Jöjjön már. Mikr vetnek már véget ennek a hábrnak? Aprp - - hallotta? Lázadás vlt itt. Eredmény: megverték... A krumplijegyek kapcsán... Akkor volt, mikr mga a lovagot lekapt a lábárl...”

A levélhez összehajtott újságlapot mellékelte. György felnyitotta. A három hasábnyi cikk felett nagy betűkel ez a cím állott: Irodalmunk háborús költészete. Írta: Moravetz Béla főgimn. tanár. Elolvasta a cikket, aztán megérintette a szomszéd ágyban szundikáló bajtársát.

- Ugye, ön is irodalmat tanított?... Megengedi, hogy felolvassam egyik kollégájának a cikkét?

Leült a tanár ágya mellé és olvasni kezdett. A tágas szoba megtelt a hangja zengésével, és a sápadt arcok felfigyelve fordultak feléje.

Moravetz előbb a harci líra néhány gyöngyszemét idézte a múltból, aztán a jelen háború költészetét méltatta, hogy némi zökkenővel azokra az áldásos hatásokra térjen át, amelyek a harci szellem fellángolásával érték az irodalmat. A háború levegője az, vélte Moravetz, amely a nemzet lelkében szunnyadó erényeket kiváltotta. A háború olvasztókemencéje nélkül sötét üregükben szundikálnának, mint a föld méhében rejlő drágakövek.

- De eljött ez a harc - olvasta György -, életnek és halálnak eposzi küzdelme, amely a lelkünket borító dús salak alól ím kiolvasztotta legszebb, legragyogóbb tulajdonainkat...

- Hangosabban - szólott valaki a sarokból.

- A tespedés, a henye kérődzés évei után - folytatta György - bekövetkezett a dicső újjászületés, amely létünket sohasem álmodott magas polcra emelte, költészetünket eddig nem tapasztalt kincsekkel gazdagította, kiterjesztvén áldásos hatását majdan késő utódainkra is...

- Ki ez a vén számár? - kérdezte a tanár megvető mosollyal.

- Hálásak lehetünk a Gondviselésnek - olvasta György emelkedő hangon -, hogy elhozta számunkra ezt a megváltó harcot, s mi, kiktől a kegyetlen sors megtagadta a dicsőséget, hogy a csatatér fűjtató paripái tapossák el harci vágtyól izzó testünket...

- Ó, a pizok - nyöszörögte egy fiatal hadapród.

- ...mi, akik az elárvult otthon falai között végezzük csupán hazafias kötelességünket - szomorkodott a Moravetz cikke -, élesztve, mint a Vesta-szüzek, fiaink lelkesedését, büszke kézzel fonjuk az elismerés koszorúját hős katonáink fejére... akik duzzadó harci vággyal... a hősi halál iránt olthatatlan szomjúsággal vetik rá magukat bérenclelkű elleneinkre...

- A címét adja ide... a címét ennek az örült kakadúnak...

- ...hogyan nekik a haladás, a kultúra nevében - trombitálta Moravetz teli tüdővel - a kegyelemdőfést megadják és őket a népek nagy családjából örökre kitöröljék... Fel, hősök, előre, vezéreink, a végső győzelemre...

- Kész - mondta Baltazár, letévén az újságot.

- Ó... - sóhajtott az egyik hitetlenkedve -, hát lehetséges ez?

Sárga, elkínzott arcuk az újságlapra meredt. Csendben voltak, csak a szemük lázas tüze villogott. A fiatal hadapród hörögve emelkedett fel a párnáján, ólmos vigyorral nézett végig a társain, és fájdalmasan lihegte:

- Duzzadó harci vággyal... ez az, testvérek... duzzadó... harci... vággyal...

A feje visszahullott a párnájára, és vérző tüdejéből halálosan tört elő a röhögés...

György lement a kórház kertjébe. Leült a kiszáradt szökőkút kávjára és elővette a harmonikáját. Kezdetleges szájharmonika volt, tavasszal vette... azaz... ejnye...

Ki sem fizettem az árát - jutott az eszébe...

Valami lengyel népdalt próbálgatott rajta. Mosolyogva gondolt vissza arra a tavaszi délutánra, amikor erre a lengyel dalra megtanították.

Négyen-öten voltak, a tűzvonallal körül szélcsendes idők jártak, egy napra kimenőt kaptak egy közeli városkába. Ahogy akkor minden ok nélkül nevetgélve végimentek a szegényes, tisztátlan utcákon, mindenki tudta, hova tartanak. A bő táplálkozás, a semmittevés, kevés mozgás sűrűvé tette vérüket. Napbarnított, szakállas arcukon gyerekes őszinteséggel ült a vágy. Falánkok voltak, mint az éhes szarkafiókák. Az ablakokból, az üzletek küszöbéről kuncogva, de pártfogó mosollyal néztek utánuk a nők. Talán tetszett nekik, hogy ennyi férfi szilaj falkába verődve most szeretni megy, ölelkezni fog, és karjai közt roppanni fog a sikongó női test minden bordája. A járda szélén megállott néhány férfi és szinte helyeslő bólintással nézte őket. Az egyik két-három diszkrét mozdulattal útba is igazította a társaságot.

György vidáman lépegetett közöttük. Alapjában véve szégyellte ezt a marsolást, kicsit utálta az egész dolgot, de mennie kellett, mert a fiskális keményen fogta a könyökét. A menet vezére egy durva szőke hadnagy volt, pattanásig feszült darabos ember, a polgári életben gazdatiszt, akinek vaskos malacságok süstörögtek ki a száján. Mögötte bandukolt a főke, egy lógóhasú, főkabajuszú ember, aki szuszogva, boldog röhögéssel szedte lábait. A György sarkában csetlett-botlott a tanító, egy csámpás pater familias, akinek apró lelkiismeretfurdalások zavarták a jókedvét.

- Előre, taknyosok - vezényelt a gazdatiszt, s egy tekervényes malacságot bókolt oda a bámészkodó hölgyeknek.

György egy ponyván tarka játékszereket látott. Megállott és lemutatott a szájharmonikára. Mi az ára?... Az ügyvéd gyanútlanul engedte el a könyökét, és továbbhaladt a többivel. Mikor már jókora távolság volt közöttük, György visszahullatta a harmonikát a ponyvára, és menni készült. Azt nézte, hogy merre szökhethet el a társaságtól.

- Vegye meg - szólalt meg a nő a közelében. György eddig még figyelemre sem méltatta. Most ránézett.

- Miért vegyem meg, aranyom? Hiszen nem tudok játszani.

A nő fejről lassan a hátára csúsztotta sötét kendőjét, amely fejét és felsőtestét eltakarta.

- Ó, az nem akadály...

Fiatal, csinos lány állott előtte. A szája szinte gyermekesen kicsi volt és üde feslésű. A harmonika után nyúlt, a szájához emelte, végighúzta az ajkai előtt, és hosszú szempillái mögül Györgyre nevetett.

- Ha akarja - mondta németül -, megtanítom.

Az ujjai vékonyak, hosszúak voltak, könnyedén és várakozóan pihentek a harmonikán. Belelehelt a hangszerbe. Egy bécsi keringő érzéki hangjai zenéltek ki belőle.

- Mást, ha szabad kérem - indítványozta nevetve György.

- A Prinz Eugent?

- Aber...

- Szereti a szerelmes dalokat?

Nevetve nézett szempillái mögül Györgyre, és valami lengyel dalocskát kezdett játszani.

- El vagyok ragadtatva, Fräulein! Nem tanítana meg erre engem is?

- Miért ne? - mondta a lány... Hirtelen megfordult, valamit intett az ott ácsorgó öregasszonynak, aztán vidáman indult meg Baltazárral. Fecseggve, nevetgélve mentek végig egy téren, és sűrű parkba jutottak. Terhes jázminszag csapta meg őket. A fák között tó vize csillogott. Csónakba szálltak, ringtak a hínártól sűrű vízen, a lány elővette a szájharmonikát, és játszani kezdett. Primitív népballada lehetett, néha lágyan ringott a feje, és csintalan nevetéssel nézett Györgyre. Korhadó híd alatt úsztak tova. György a harmonika után nyúlt.

- Wie heissen Sie?

- Ich habe keinen Namen - rázta a fejét a lány élénk jókedvvel.

A csónak keskeny csatornába futott, és két jázminbokor között zátonyra ért.

György magához vont a lányt. Sokáig nézte szótlánul, mosolygó tűnődéssel. (Nem volt gondtalan pillangó lélek, amely sietve dőzsöl és tovaszáll. Két fiatal test - gondolta -, két mámoros bogár, akiket egy futó csókra összesodort a kozmosz szellője, s akiket holnap újra a Csendes-óceán választ majd el egymástól...) Száját rászorította a felhevült ajkakra. A lány fátyolos mosollyal viszonzta a tekintetét, és vágyakozva csukta le a szemét...

Mikor kiszálltak a csónakból, György sajnálkozva fogta meg a kezét. - Megcsaltalak, kedves - gondolta részvétellel -, megcsaltalak... Amíg az arcocskádat néztem, egy másik nő jutott az eszembe... Olyan szép, mint te, és Veresy Ilonának hívják...

A lány sokáig szorongatta szótlánul a György fehér, finomfogású kezét. Az idő későre járt, el kellett válniuk.

- Auf Nimmerwiedersehen, mein Liebster - mondta a lány. A viszontnémlátásra, kedvesem. Az arcát felemelte, a szája megremegett, s olyan mozdulatot tett, mintha búcsúzóul még egyszer oda akarná kínálni az ajkait, aztán mégis mást gondolt, megrázta a fejét, és szomorúan nevetve elfutott...

A harmonikáról megfeledkeztek, az Györgynél maradt.

...A vízmedence szélén ülve most szórakozottan keresgélte az emlékezetében a lengyel népdal foszlányait. A parancsnoki irodából egy altiszt közeledett feléje. Valami írást tartott a kezében. A menetlevelem - gondolta György.

- Az a parancs, zászlós úr, hogy a könnyebb sebesülteket a szomszéd hadosztályhoz kell utalni. A kórház pakol, ma este ki kell üríteni a várost.

...A front megmozdult. Valahol léket kapott, és sok száz kilométernyi vonalon fáradt morajlással, sötétén húzódott vissza a határ felé. György szétmarcangolt mezőkön, feltúrt dombokon, járművektől ellepett és széttaposott utakon, kezében bottal és térképpel, egyik parancsnokságtól a másikig vándorolt és az ezrede felől tudakozódott. Itt lesz valahol Volhyniában, igazították útba, keresse. Halott községeken, romokban heverő házcsoportok között haladt át. A legkócosabb pagornak, a legsoványabb mezőnek, a leggrihesebb dombnak otthon szebb, lélekkel telibb volt a képe, mint ez a föld itt, ahol csírájába döglött, siváran vergődött a természet. Az elfeketült szalmatetők alól bamba állati arcok meredtek rá. Amikor egyszer konzerváló palackjának lecsavarta a bádogkupakját, hogy szomját csillapítsa, ijedt vonítással menekültek előle.

Napokig poroszkált keresztül-kasul a vidéken, amíg megtalálta az ezredét. Bevonultatták a kórházból anélkül, hogy hazaengedték volna néhány napra. És most hosszú, céltalan vándorlás kezdődött. Eltolták őket Lengyelországba, onnan tovább, ismeretlen, névtelen vidékeken keresztül, ismeretlen céllal vonatra rakták őket, és napokig dideregtek a nyirkos, piszkos vagonokban. Néhanyszor tűzvonalba kerültek, harcoltak, megritkultak, valahol pótlást kaptak,

és ez ideig-óraig újra megduzzasztotta elcsigázott, apatikusan lefogyott soraikat. Hosszas kóválygás után végre megállapodtak valahol. A tűzvonal megint megszilárdult, és őket tartalékba küldték, hogy két ország sarát és tetveit eltávolítsák érzéketlenné csigázott testükről.

György a pihenő alatt tintát és papírt szerzett, és írni kezdett. Hetekig nem háborgatták, friss lendülettel, mohó alkotókedvvel dolgozott. Valami nyugodt biztosság vitte a tollát; a tapasztalt gazda okosságával és higgadtságával szüretelte le agyának és lelkének érett, gazdag termését. Aztán abba kellett hagynia a munkát.

Egy éjszaka sebesen marhavagonokba gyömöszölték a hadosztályát. Valahol nagy robajjal beszakadt a védőgát, sietve odaöntötték őket, mint élettelen homokzsákokat. A nagy homokszállítmány azonban későn érkezett: a felszakadt résen már gördült és dübörgött befelé az áradat. A Baltazár zászlóalja még le sem szállott mindkét lábával a vonatról, szemhéján még ólmosan csüngött az éjszakai út nehéz álma s már gördítette őket visszafelé a visszavonulók áradata. A riadt és érthetetlen parancsok kavargásában idejük sem volt tájékozódni, elnyelte őket a fejetlenség, a váratlan visszavonulások végzetes zúrzavara. Baltazár elkeseredetten és ordítva kért valami józan parancsot, valami érthető, tájékoztató útmutatást, de elszakították zászlóaljától, s a sürgető kérdésekre csak értelmetlen, vad rikácsolás volt a válasz. Igyekezett összetartani embereit, hogy a bomlott gomolygásból valami szilárd pont felé vezethesse őket, ahonnan jobban áttekinthetik tennivalójukat. S ahogy kiáltozva, lázas odaadással, rekedten és egy kotló féltésével terelte, vitte embereit az idegen pánikból a földrajz, vagy az értelem valamilyen megnyugtató partja felé, egyik altisztje az oldalához kapott, és csendesen felbukott. Baltazár körülnézett. Oldalt, egy szénakazal mellett idegen tisztet látott, aki lovassági karabélyával hidegen, mintha csak menekülő patkányokra vadászna, célbavette az embereit és higgadtan beléjük lőtt. Az altiszt után egy szőke, fiatal diák kapott az oldalához. Baltazár otthagytá embereit. A szénaboglya ott volt a közelben; néhány pillanat múlva már a tiszt előtt állott, aki makacs nyugalommal emelte újra vállához a fegyvert. Baltazár látta, hogy céloz, újra célbavett valakit az emberei közül.

- Százados úr - hallotta a maga hangját acélhidegen és fenyegetően, de alázattal, ahogyan a szolgálati szabályok előírják. - Ezek az emberek semmit sem vették...

Idegen nyelvű rikácsolást hallott. Nem értette. Aztán németül ezt a két szót: gyáva csürhe. És utána egy másik szót, amely izzón és megvetően emelkedett ki a szitkok tisztátlan lavínájából... Magyar... A karabélyos tiszt a fajtájáról beszélt, amely íme otthagytá a harcteret parancs ellenére, és fut, dezertál...

- Ön téved, kapitány úr - emeli fel ő is hangját megbántva, tehetetlen keserűséggel. - És kérem, hogy hagyja ezt... Ne lövöldözz az embereimet!

- Maulheld - hallja újra a kapitány üvöltését. - Szájhős. Vezényelje a tűzvonalba a disznócsordáját...

- A tűzvonalba? - kérdezi ő, s talán mosolyog, ahogy a kifakadt, keserű epe tud mosolyogni. - Hol a tűzvonal?

A kapitány nem felel a kérdésre. Főlemeli a karabélyát, és megint célbavesz valakit. Baltazár látja, hogy valaki az övéi közül. Szeme elsötétedik, kinyújtja a karját, hidegen, de vad erővel megfogja a kapitány karabélyának forró csövét, és a magasba emeli. A forró acélcső égeti a markát, fülét kemény szavak horzsolják, közöttük megint néhány idegen szó, amiket nem ért meg. A tiszt elereszti a karabélyt és a revolveréhez nyúl. Ő nem fél. A karabély, amellyel az embereit vadászta ez a fenevad, most az ő kezében van. Nincs vele semmi szándéka. Csak éppen elébe állott. Nem engedte meg, hogy a szakaszát gyáván menekülő patkánycsordának

nézzék és lepuffantsák. És áll szótlanul, felindulás nélkül a megdöbben, sötéten villogó tiszt előtt, nem fél, nem bán semmit, nem törődik a következményekkel. A kapitány kinyújtja hosszú mutatóját, jól ápolt körmével megérinti a György egyik ezüst érmét, amely hervadt szalagon csüng a mellén, egyet fricskáz rajta, és az arcán kárörvendő mosoly sötétlik.

- Úgy... Hát így vagyunk... Idáig vetemednek...

Baltazár hallgat, nem érdekli a felé irányzott revolver, nem hallja többé a kapitány megvadult üvöltését. Csak nézi a szemét. Ezek a főorvos szemei. A Zizevszky szemei. Az emberiség gyarlóbb felének szemei: a könyörtelen szemek. A kapitány szeméből mintha egy higgadtan célzó vadászfegyver csöve meredne rá. És jól ápolt mutatóját újra a melléhez közeledik, de most a nagyobbik ezüst érmet fricskázza meg, azt, amelyet akkor adtak neki, amikor elfogott szakaszával kivágta magát az ellenséges futóárokából.

- Maulheld - magyarázta a kapitány a fricska jelentőségét. - Szájhős. Szájhősnek nem jár kitüntetés.

Neki a szeme sem rebben. Halvány mosoly úszik az arcán. Kezével odanyúl a saját melléhez, lassan marokra fogja az érmeket, mintha óvni akarná őket a kapitány jó ápolt körmétől. Egy láthatatlan szorítással leválasztja mind a hármat a blúzáról, és egyszerű, közömbös mozdulattal a parancsnoka felé nyújtja.

- Tessék, kapitány úr...

Másnap, amikor a hadosztályhoz kísérik, nyugodtan mondja megzavarodott kísérőjének:

- Sose aggódj miattam. Csalánba nem üt a mennykő... Aztán ha becsuknak, legalább folytathatom a munkámat.

- Tulajdonképpen mit akarsz? - kérdezte tőle később a tisztársa részvétellel és szemrehányóan.

- Hogy mit akarok? Mit akarnék? - Derűsen legyintett. - Ne ijedj meg tőlem. Nem vagyok lázadó, sem forradalmár. Nem szeretem a hazugságot. Az élet egy lélegzet. Időben kifejezve: hatvan év. Ha már eljöttünk ide a földre, hadd vegyünk legalább egyszer lélegzetet... Van már százhuszezer éve, hogy lemásztunk a fáról, mégis elfelejtettünk lekopni, szőrösök és otrombák vagyunk. Pedig az út nyitva áll előttünk, barátom... Odanézz... Az a szentjánosbogár ott a sötétben... Látod, mit csinál? Világít, maga világít magának... Saját villanytelep... Mi feltaláltuk a villanyt, de a céljaink, a vágyaink a korlátoltság, az önzés a durva ostobaság sötétjében tévelyegnek... A világosság, amit feltaláltunk, csak hazug kirakatainkban csillog... bennünk még teljes az éjszaka...

Elhallgatott. Pihenő csapatok szundítottak az út szélén. Este volt. Valahol tücsök röcsögött a fűben. György könnyű léptekkel, könnyű szívvel lépegetett a kísérője mellett. Aztán újra megszólalt.

- És mégis azt hiszem, nincs messze a hajnal... De kár, hogy mi már nem fogjuk megérni...

VIII

Tavasszal hosszabb időre szabadságolták. A háború utolsó éve volt. Ahogy végiment Pest színehagyott utcáin, dermedt házai között, valami megrendülés fogta el. Az üzletek előtt kettős rendekbe préselt, penészes, fakó embersorokat idomított egyenesre pálcájával a rendőr. A lapok kirakatában elnyűtt lelkesedéssel harsogták világgá a pirosra mázolt vezérkari jelentések a foglyul ejtett franciákat és zsákmányolt gépfegyvereket. Néhány járókelő szeme gépiesen megakadt egy pillanatra a zajos betűkön. Gépfegyver... fogoly... a polgári életben ezek már semmit sem jelentettek. A járókelők, akiknek rátévedt a tekintetük ezekre a jelentésekre, közömbösen haladtak tovább.

Általában: az emberek tovább haladtak. Az ország petyhüdt volt és tökéletesen unta a háborús állapotot. Kurta lélegzetű nacionalizmusa nem bírta ezt a negyedik éve morajló hőskölteményt, amely egyhangú és nyomasztó volt, mint az ólom.

Délután elindult, hogy egyik elesett ismerősenek hozzátartozóit felkeresse. A Filatori gát körül talált rájuk. Úgy hitte, hogy helyénvaló, ha elmondja a halálos roham történetét. A piszkos, rossz szagú szobában gyerekek zsvajogtak, egy belekifolyt díványon kifejezéstelen arcú öreg ember rácsált valami felismerhetetlen dolgot. Később előkerült az asszony is, az elesett katona felesége. Színtelen, szomorú sirással figyelt az elbeszélésre. Kérdeznivalója nem volt, a halál drámai és szubtilis körülményei nemigen érdekelték. Inkább a gyakorlati vonatkozásokkal akart tisztába jönni. A levélben a parancsnokság azt írta neki, hogy az állam gondoskodni fog a hátramaradottakról. De eddig még semmi sem történt. Még az óráját, holmiját sem küldték haza.

- Két rendbeli gatyát vitt magával - mondta az öreg, aki apja volt az elesettnek, maga elé bólintva. - Bicskája is volt, én adtam neki, amikor elment. Az óra duplafedelű volt, ezüstből való...

Megígérte, hogy eljár a dolgukban, néhány bankjegyet helyezett el tapintatos mozdulattal az asztal szélére, aztán visszatért a városba.

Rangjától és kitüntetéseitől megfosztva az elmúlt ősszel idegen csapattesthez került, amely akkor indult a francia harctérre. Valami szabadságvesztésre szóló büntetést is kimértek rá, de azt csak a háború után kellett kitöltenie. Egy évecske, évődött néha magával, egy csendes kis évecske Olmützben vagy Komáromban, kazamatában, Kiriljovics Pjotr, ha majd beköszönt a várva várt béke. Kazamatában fogsz csücsülni, Pjotruska, amíg mások a békét és a szabadságot éljenzik és zenés takarodóval, lampionokkal, hurrával végigörvendezik a várost...

Bosszúságok voltak a haditörvényszék bírái, határozottan rossz hangulatban voltak, ő meg ott állott előttük, nézegette őket, egykedvűen és elfogultság nélkül, mintha csak panoptikumban ácsorogna a rémítő viaszfigurák előtt, amelyek elvesztették borzongató varázsukat. Udvarias figyelemmel hallgatta a vádakat, amik függelemsértésről, engedelmesség megtagadásáról és más hasonló bűnökről szóoltak. Az ügyész nagy szónoki felkészültséggel fejtegette az elkövetett cselekmények erkölcsi súlyát és hatását. György a poros ablakközegeen vastag húslegyet pillantott meg, amely monoton lármával csicsonkázott végig az ablaküvegen. Elfordította tekintetét az ügyész felhevült arcáról, és a vastag legyet figyelte. Az elnök felszólítására aztán röviden és tárgyilagosan előadta a történeteket; a hozzá intézett kérdésekre előzékeny felvilágosítással szolgált, s eszébe sem jutott elhallgatni valamit, különösen olyant, amiről feltételezte, hogy érdekelni fogja az emelvényen összegyűlt illusztris hallgatóságot. Semmit sem tagadott, csak az arcán pihenő nyugalom tanúskodott amellet, hogy azok a szikkadt,

bádogszerű szavak, amik az életben elő sem fordulnak, mert sehol alkalmazást nem találnak, mint függelemsértés és ehhez hasonlók, amiket a vádbeszédet pattogó ügyészkapitány hol marcona, hol gyászos hangsúllyal ismételt, ahogy sem illenek rá azokra a mikroszkopikus jelentőségű eseményekre, aminek ő akaratlan szereplője volt. Egy kis halotti sápadtság az arcon, a pofacsontok tájékán, egy kis görnyedtség és alázat a fesztelen tartás helyett és némi riadt döcögés a szavak egyenletes biztonsága és felhőtlen egyszerűsége helyett bizonyára mérsékelte volna az elnöklő ezredes ingerültségét. Nem volt dacos, de az ezredesnek bizonyára jólesett volna, ha György egy kicsit elnézőbben bánik vele, és mint ilyenkor szokás, régi érdemek emlegetésével, családfenntartói és más enyhítő dolgokkal igyekszik őt kiengesztelni. Aztán mikor vége volt a tárgyalásnak, egy keményarcú, kékszemű őrnagy fagyos mozdulattal intette magához. Megfogta öszülő bajusza végét és rákiáltott; rákiáltott, de a hangja mégis halk maradt és barátságos.

- Vegye tudomásul... megértette... vegye tudomásul, hogy bevett szokás szerint, ha a békét megkötik... egyszerűen érti ugye?

- Igen...

- Bizalom, barátom... A király kegyelmére mindig számíthat... Az amnesztia magát is... bizonyára magát is fel fogja oldani a büntetés alól... - A hangja most kemény és recsegő lett. - Megértette? - Aztán egy jó mérgezet ordított még rá. - Lelépni - és dühösen elsietett. György azt várta, hogy visszafordul és még egyet káromkodik, egy borzasztó mérgezet.

A francia fronton nem sokáig időztek, visszahozták őket, és az olasz harctér egyik rugalmasabb szakaszán helyezték el. A darabját megírta, le is tisztázta, elhozta magával. A Filatori gátról visszatérve, a körúton megtakarította poros cipőjét, és hátán a gömbölyűre tömött hátizsákkal elindult az egyik színházhoz. Az igazgatói szoba ajtaját zárva találta, sokáig ácsorgott a folyosón, aztán elunta a várakozást és benyitott a titkár szobájába. A titkár sokáig váratta, aztán érdes hangon kérdezte meg, hogy mit akar. György előadta jövelete célját. A titkár felderülve nézett rajta végig. Színdarabot hozott? Aztán ki írta?... Úgy? Ő maga írta?... Tragédia? Nem? Akkor hát népszínmű?

- Egyik sem, titkár úr. Színmű. Mindössze három felvonás.

- No, hát az igazán nem sok - tréfálkozott a titkár. - Eredeti mű lehet. Hát csak tegye le, Baltazar, aztán úgy két-három hónap múlva majd küldjön a válaszáért. Addig az igazgató úr személyesen fogja áttanulmányozni...

Nem értette ezt a buta hangot. Miért beszél ez az ember úgy vele, mint éretlen tacsóval? Visszatette a kéziratot a hátizsákjába és szépen elköszönt. Amikor a lépcsőn leballagva meglátta magát a szemközti tükörben, megértette a titkár elnéző hangját és felderülő képét. Megviselt legénységi ruha volt rajta, hátán a hátizsák. Belátta, hogy a titkár joggal tartotta őt tragédiagyánusnak...

Az eset semmi hatással nem volt rá. E hosszú négy év alatt elmúltak ifjú robbanásai, az évek elnézővé tették, a lelke rugalmasabb volt és engedékenyebben fogadta be a külvilágot szépségével, gyarlóságaival és az események hatásaként nem villant ki belőle minduntalan az a nagy, színes mosoly, amely szavak nélkül is kifejezte makacs és győzelmes szatírját. Nem vágyott apró győzelmekre, pillanatnyi felülkerekedésekre, és nem akarta az embereket önmagánál gyöngébbeknek és szánandóbbaknak látni. Valami más lakott most benne; a szeme messzebbre révedt, a szíve nem vert már kis gyönyörökért. Valami készült benne csendben. A nevetés elhalkult, a hangja mélyebb lett. Mire átlépte harmincadik évének küszöbét, a halántéka körül néhány ezüstös hajszál kezdett fényleni, megnőtt homlokán barátságosan hullámozott néhány vízszintes ráncvonal... Egyszer a tükörbe nézve magán felejtette a

tekintetét. Még semmit sem csináltam - gondolta leverten, és ujjai lassan, csodálkozva simogatták halántékán a fehér jövevényeket.

Estefelé valahol a Duna közelében néptelen utcába tévedt, amelyben százesztendőös öreg házak, mint szelíd aggastyánok és matrónák sora egy mélabús négyesben, lemondó melan-kóliával néztek egymásra. Az egyik zöldre olajozott alacsony ház vaskosaras erkélyéről csendes nyikorgással bronzszínűre mázolt hatalmas szőlőfürt csüngött alá. Az utcáról kikopott kőlépcső vezetett le a vendéglőbe. A külső, bolthajtásos helyiségben néhány bőrkötényes szállítómunkás fogyasztotta szótlanul az ebédjét. Az üvegfallal elválasztott belső szobában kellemes tisztaság honolt. Egy kalitkában feketerigó ugrándozott, a falat két aranykeretbe foglalt színnyomásos kép díszítette, amelyek halászbárkákat ábrázoltak. Ha az ablakon át az ember az utcára tekintett, csak néhány tovalépegető nadrágszárat és tovalebegő sötét szoknyát látott. Györgynek később asztaltársa is akadt, egy vékony, de vidámszemű, sárgahajú, foghíjas emberke személyében, aki belépéskor nyájas szavakkal köszöntötte. Mielőtt helyet foglalt volna az asztalnál, a fogasról leakasztotta az újságokat, gondosan az ölébe helyezte őket, aztán sebesen és szórakozottan elfogyasztván két tányér savanyú tüdőből és három darab sültburgonyából álló ebédjét, várakozásra táruló mosolygó arccal, mint akinek nagyszerű élvezetben lesz része, nekilátott az olvasásnak. A szeméi mohón pislogtak, vékony arca, amelyet az ajak alatt kicsi szakállcsökevény díszített, megdicsőülten sugárzott. Néha csettintett a nyelvével. És elragadtatva csóválta a fejét.

- Kitűnő... nagyon kitűnő... hehe... na, de most... (a szemöldökei csúcsívbe futottak, a vékony arc nyúlt még egyet, aztán) puff... ezt bekapta az ipse...

Hirtelen vizespohara után nyúlt és felhajtotta. Aztán örvendezve, mint egy gyermek, Baltázarra nevetett.

- Nagyszerű beszély, uram... Szokott uraságod is beszélyeket olvasni?

Györgynek a fogalmazó jutott eszébe, és kedvtelve, érdeklődéssel nézegette a lelkendező emberkét, aki hamarosan második újságtárcájának is a végére ért, és elégedetten hajtotta fel újra vizespoharát.

- Hehehe... Huncut emberek ezek az írók... Pardon - felállott és meghajtotta magát -, Kovács Menyhért raktárnok... Nagyon szeretem az olvasmányokat... Uraságod is?... Éppen azon mulatok, kérem, hogy teszem azt példának okáért, ebben a beszélyben egy fiatal egyén három napig bezárkózott a szekrénybe... Előfordul az életben... Na mármost, kérem szépen, felvetem a kérdést... mikor megy ki az ipse - bocsánat - megért engem ugyebár, uraságod... egyszóval mikor megy ki, ha három napig a szekrényben kotol?... Ugye, kérem szépen? A legtöbb író úr figyelmen kívül hagyja ezt a körülményt... Jár kegyed gyakran színházba?

- Most is onnan jövök - világosította őt fel György barátságosan. - Szereti ön a színházat?

- Én?... Én?... Én?... - hirtelen felugrott és megbotránkozva tárta fel a külső helyiségbe nyíló üveges ajtót. - Pácsekné kérem, a vitéz úr azt kérdi, hogy szeretem-e a színházat. Hallja ezt, Pácsekné kérem? Már minthogy én szeretem-e a színházat? Nyilatkozzék, Pácsekné kérem. Nyilatkozzék. Hadd hallja a vitéz úr is.

E szavakra egy hízásnak induló, szendén fésült, pozsgás asszony lépett a szobába, aki nyájasan bólintott Baltázár felé.

- Kovács úr nagy bolondja a színháznak - tanúskodott az asszony, és látszott rajta, hogy e pillanatban nagyrabecsüli vendégének ezt a bolondságát.

Györgynek eszébe jutott valami. Fel fogja olvasni ennek az emberkének a darabját. Elővette a kéziratot és kiteregette maga elé.

- Ez egy színdarab - mondta. - Ha ideje van és szórakoztatja, szívesen felolvasom.

Az emberkének leírhatatlan meglepetés tükröződött az arcán. Aztán gyermekes örömmel szétnyílt a szája, hogy fogai között valamennyi sötét hézag meglátszott. - Mi a címe? Kérdezte mohó érdeklődéssel. - Nincs címe - hangzott a válasz.

- Hogy lehet az? - kérdezte a raktárnok csalódottan. Az asszonyra pislogott. Hallott ilyet, Pácsekné kérem?

György megmagyarázta neki, hogy címet a színház is adhat a darabnak, aztán hozzákezdett az olvasáshoz. A szomszéd asztalnál két értelmesebb arcú, munkás külsejű férfi komoly figyelemmel fordult feléje. A darab egy cselédlánynak és egy hercegnőnek a komédiája volt. Szatíra, derű, könny, álom és valóság.

- Óriási, kérem szépen - lelkesedett a raktárnok. Pácsekné egy darabig tanácstalanul állott az ajtóban, aztán leült ő is egy székre és csodálkozva nézett az egyszerű katonára. Később beszivárogtak még néhányan a szobába, közöttük egy okkersárga, gyulladtszemű hivatalnokféle, aki olyan hideg szopránban nevetett a darab ötletein, mint egy vadgerlice; egy másik vadásznak látszott, zergeszőr volt a kalapján, rendkívül hosszú pipáját az asztal alá lógatva rokonszenvvel fordult György felé. György néha felnézett a hallgatóságára, aztán folytatta a felolvasást. A tréfás ballada lavinája vidáman, itt-ott csendes szomorúsággal gördült előre. A vendéglősné, aki nem sokat értett a darabból, megbűvölten nézett a sápadtarcú, melegszemű katonára.

- A fészkes fene... - mondta a második felvonás végén a zergetollas. - De beleizzadtam.

A munkások némán néztek rá. A raktárnok óriásinak találta a dolgot és zajosan lelkesedett. A tovaömpölygő áradatban értelmük horgán csak néhány fickándo-zó cigányhal akadt fenn, de ez is tökéletesen kielégítette őket. Nagy volt a siker, a raktárnok nevető szemében könnyek csillogtak, a kezei vad gyorsasággal csattantak össze, és még akkor is tapsolt, amikor György felállva az asztaltól a hátára kerítette vastag hátizsákját. Mikor fizetni akart, a zergetollas eltolta őt a pult mellől.

- Az én vendégem volt - mondta és parolára nyújtotta túltengő tenyerét. S ahogy tartogatta, dédelgette kezében a György kezét, a szava egyszerre csak elakadt, a tekintete lehullott a György kezére és jóízűt kurjantott. - Hújj, az áldóját, mekkorácska keze van! Evvel a kicsi kézzel firkantotta ezt a micsodát?

A munkások is a kezüket nyújtották, és némán néztek a György szemébe.

A raktárnok izgatottan csóválta magát körülötte. Olyan volt, mint egy megsimogatott korcskutya, alázatos és boldog, hogy György elfogadta a meghívását éjszakára.

Szűk kis emberkalitka volt a raktárnok szobája, kurta ággyal, piszkos tűzfalra bámuló ablakoskával, pöttöm lavór vízzel, amely helyszűke miatt mosdásig a szekrény tetején állott. A raktárnok a padlón vetett magának ágyat és jólelkűen fecsegett. Majd elviszi Györgyöt holnap egy színházhoz, van ott egy ismerőse, színházi szabó, avval majd megbeszéljük a dolgot.

Másnap délelőtt György az özvegyasszony ügyében járt el, aztán déltájban útrakelt a raktárnokkal az egyik körüti színház felé, amely nemrég nyitotta meg kapuit. Az emberke előbb megkefélte szürke keménykalapját és benzinnel kiküszöbölte a pecséteteket ódivatú kabátjából. A hátába ünnepélyes rátartiság költözött, testhez feszülő, bokáig lógó felöltőjében

olyan fennhéjázva lépegetett, mint a kakas a szemétdombon. György nem állta meg mosolygás nélkül. A színházhoz érve azt javasolta, hogy a színházi szabótól, miután színdarabok elfogadása és előadása amúgy sem tartozik szorosan a hatáskörébe, tekintsenek el, ő majd maga megy föl körülnézni. György a dramaturg rendező szobáját kereste. Az emeleten benyitott egy szobába, leült egy székre, és körülhordozta tekintetét. Szemközt a falon fájdalmas arcú Pierettre-re esett tekintete. Hosszú ideig nézte hullámozó érzésekkel. Aztán letette a kéziratot az asztalra, ceruzát emelt fel, és a kéziratcsomó külső oldalára ezt a néhány sort írta: „Bocsánat, sokáig vártam itt is, máshol is, eredménytelenül. Itt hagyom ezt a darabot. Ha előadják, a kis cseléd szerepét osszák ki annak a nőnek, aki a szemközti falról idetekint.”

IX

Leért az utcára és tekintetével szórakozottan kereste a raktárnokot. A szeme kellemes, élénk színű foltra esett, amely könnyed ringással, ismerős ritmusú léptekkel közeledett. Egyszerre ért össze a szemük, egyszerre nyílt ki a szájuk és egyszerre nyomták el ajkukon a viszontlátás örömét. Csak megálltak egymás mellett.

- Maga az? - mosolygott Ilona.

- Én vagyok, művésznő.

A szemükben derű fénylett, nézték egymást és hallgattak.

- Ugye a nevemet keresi, művésznő?

- Nem, mon ami... nagyon jól emlékszem a nevére. Magát Baltazár Györgynek hívják.

György meghajította a derekát. Valami feküdt a mellén, valami boldogan fullasztotta a torkát. Olyan szép volt ez a régen szomjazott hang. És az arc, ez a megváltozott, érett arc, amelyen asszonyosan szemlélődve enyhült a régi évek villámló szatírája és gyanakvó harckészsége, milyen szép volt és vonzó ezzel a meleg felfigyeléssel! Könnyed tartással állott előtte, fejét bájosan oldalra hajította egy kissé, nézte őt, és puhán hullottak a kérdései, mint virágról leváló szirmlevelek.

Négy éve, csakugyan négy éve?... Igen, igen, hiszen akkor még nem volt háború... Eszébe jutott még Györgynek?... Hát a lap... a színház... Ó, milyen kedves volt az az utca, az a villa ott a kertek között... És az egész város... a csendes, napsütéses főtér... a dóm... túl a tetőkön a bazaltok... Emlékszik György? Amikor egyszer a kertek között jöttek végig... valami érdekes, furcsa mesét mondott a bazaltokról, a dinosaurusokról és a főjegyzőről... És a főjegyző... meg az az ügyvéd, hogy is hívják csak... Igen, Rodárics... hogy kiment az eszéből minden... megvannak még?... És az a csúnya, sárga ember...

- Zizevszky...

- Zizevszky - kapott a szón Ilona, és eltűnődve himbálta kezében színes tavaszi ernyőjét -, hogy haragudtam rá...

Lassan lépegettek a kellemes tavaszi napsütésben, és önkéntelenül, szinte észrevétlenül tértek le csendesebb mellékutákba. György keveset beszélt. A Zizevszky nevére felkapta a tekintetét, fellegek szaladtak át a lelke égboltján, de mosolygott. Nem gondol Zizevszkyre, elhatározta, hogy nem gondol arra az őszi éjszakára, nincs joga rágondolni, és különben is, hátha tévedett, hátha nem igaz semmi abból, amit a képzelete hozzáfűzött ahhoz a lépcsőházi találkozáshoz?

- Négy éve, mon ami - mondta Ilona őszinte megindultsággal. - Hiszen akkor nagyon megöregedtünk mind a ketten...

Megállott és Györgyre nézett.

- Megőszült, mon ami... Igen, itt a halántékánál...

Az elmúlt évek alatt a lelke homályában néhányszor átdöngött a György emléke. Ha rágondolt, fénynek és árnyéknak nyugtalan, sejtelmes játékát látta maga előtt. Néhány szavára emlékezett, a hangjának tiszta pengésére, iróniájának derűjére. Néha, különösen az elválásukat követő években, olyan érzése volt Györggyel kapcsolatban, mint a szomjazónak, aki arra

emlékszik, hogy valahol egyszer gyöngyöző, hideg itallal kínálták, és ő könnyelműen elhárította magától...

- Mon ami - szólalt meg nevetve, amikor a színház elé értek -, nagyon haragudtam ám magára. Ma sem tudom, hogy miért... Ó, hogy haragudtam. És maga olyan udvariatlan volt, észre sem akarta venni, hogy haragszom... - Hirtelen végignézett Györgyön. - Miért nem tiszt maga?

- Lefokoztak, parancsára - mondta Baltazár.

- Lefokozták? Magát?... Szent isten, mit művelt?

Baltazár nevetve vállat vont. Mit? Fellázadt. Megtagadta az engedelmességet. Rossz fiú volt, haszontalan fráter, megpaskolták, elvették a játékszerét, a csillagot, a hosszú kardot, a fényes ezüst tallérokat... És ha majd vége lesz a háborúnak, sarokba állítják. Egy évet kapott.

Ilona megrökönyödve, részvéttel, hitetlenkedve hallgatta; de a könnyed vidámságot sugárzó hang mégis arra készítette, hogy tréfásan lássa ő is a történeteket.

- Igen, ez magára vall, Baltazár György... Az ember sohasem bizonyos maga felől.

György derűs arccal nézett maga elé. És mélyről, mintha nagyon mély kútból merítette volna a szavakat, azt mondta:

- És mégis, azt hiszem, van bennem valami bizonyosság, művésznő...

Ilona feléje fordította a fejét és rámosolygott. Sokáig várt, aztán azt kérdezte:

- És ez a bizonyosság?

- A szerelem - felelte György könnyedén.

Némán lépkedtek egymás mellett, amíg visszatértek a színház elé.

- Ez a bizonyosság olyan bizonytalan, mon ami - mondta Ilona nevetve.

Benn a színházban megszólalt a próbára hívó csengő. A nő a kezét nyújtotta.

- Meg akar látogatni, Baltazár?... Délután hétig mindig otthon talál... Ha a címet elfelejtené, itt a színháznál megmondják...

György megállott a járda szélén, és nagyot lélegzett. Egy órával ezelőtt fakónak és vigasztalannak látszott itt minden. És most a fellocsolt körúti por szaga illat volt, a sínek kanyargóin futó kopott villamos kellemes melódiát csikorgott, és az autók sárga és meggyzsinű zománca a fickándozó élet örömszínét peteygte bele a körút kellemes összevisszájába. Előtte az élet egészséges lármája zakatolt.

A raktárnok is előkerült valahonnan. Mindent látott, ismerte a színpadról Veresy Ilonát, és feneketlenül boldog volt. Megdicsőülten vezette be előkelő barátját Pácseknéhez.

- Valami extra ebédet, Pácsekné kérem, az író úr tiszteletére. Úgy nézzen rá, Pácsekné kérem, a mi előkelő vendégünkre, hogy egy híres színésznőnek udvarolt...

Pácsekné hozta az extra ebédet, kolbászt lencsével, amit a háború forgószele régen lesepert már a központi hatalmak minden étlapjáról. A munkások már túl voltak az ebéden, a zerge-tollas hosszú pipáját tömködté, és a háború esélyeit fejtegette valakinek.

- A tölténygyárba ma kiszállt a statáriális bíróság - jegyezte meg oda nem tartozóan az egyik munkás.

- Nem árt a bitangoknak - zörögte a zergetollas.

- Mit nevez ön bitangságnak?

- Mit? - Kiemelte az asztal alól hosszú pipáját és a munkás orra alá kormányozva nagyot szippantott belőle. - Azt, hogy maradjanak a bőrükben. Mit akarnak? Mit? He? Hogy elveszítsük a háborút? Ez kéne maguknak? Persze, összepaktáltak az antanttal... Bitangság. Szíveskedjék tudomásul venni, hogy bitangság. Na.

Az egyik munkás szenvedően forgatta nyakát a szétfeslett, puha gallérjában. A másik, aki egy nagy nyomdának volt a munkavezetője, csendesen mondta:

- Hagyjuk, kérem. Nem értenek minket az urak.

- Fészkés fenét - vágott feléjük a zergetollas -, maguktól mi semmit sem tanulunk. Tudja? Mit tanuljon a tanult, művelt polgári elem egy vasesztergályostól, vagy egy bádogostól? Mi? Mi? Algebrát? Latint? Fizikát?... Höhöhö... Egy fröccsöt kérek, Pácsekné.

A vita nagyon elfajult, a zergetollas dühösen és felháborodva bombázta gyöngé, védtelen hadállását. György kis kenyérgalacsinokkal játszott. Meg sem emelte a fejét, jobbra-balra gurítgatta a galacsinokat, és hallgatta a vitát. Egyszer aztán csendesen ő is közbeszólt.

- Amit ön mond, uram, az értelmetlen. És nagyon szomorú. Nagyon tipikus és nagyon lehangoló.

- Mi? Hogy tipikus? Amit én mondok, azt ön tipikusnak nevezi?

- Ne vegye sértésnek. Csak jelezni akartam vele egy általános tünetet. Bérbeadtuk a fejünket tyúkprókátoroknak és generálisoknak. És boldogan nyugszunk bele abba, hogy helyettünk gondolkozzanak.

A zergetollas mérgesen pengette a talpára a vékony fröccsös poharat. A nézése megváltozottan vizsgálta a Baltazár arcát. Elmenőben jelentősen hűmmögött néhányat Pácsekné felé.

Este, amikor György újra betért a vendéglőbe, az ajtóban katonai őrzéssel találkozott.

- Katonai rendőrség vagyunk - mondták neki kurtán. - Bejön velünk a parancsnokságra.

A parancsnokságnál tartották másnapig, aztán jegyzőkönyvet vettek fel. A zergetollas vádjai túlzottnak látszottak, estefelé elbocsátották. Az egyik csendes józsefvárosi utcán haladva felpillantott a mellette lévő ház kapujára, és kíváncsiság nélkül olvasta el a házszám felett az utca nevét.

Ebben az utcában lakik Ilona... Igen, négy számmal feljebb, abban az új, négyemeletes épületben, amelyet elhagyott.

Visszafordult. Felment a lépcsőn és becsöngetett a színésznő lakásán. A csengetésre sovány, magas férfi dugta ki a fejét az előszobába. Átható pillantással nézett végig Baltazáron, és száraz hangon kérdezte meg, hogy kit keres.

- A művésznőt keresem...

- A feleségem öt perc előtt ment el itthonról...

- Veresy Ilonát keresem - mondta György, hogy eloszlassa a félreértést.

- Ismétlem, elment itthonról... Valami üzenetet hozott?

A szobalány az előszobában akkor gyújtotta fel a villanyt. György hosszú ideig némán nézett az előtte álló ember barátságtalan arcába.

- Nem, nem hoztam üzenetet - felelte csendesen, tompa hangon. - Magam szerettem volna vele beszélni...

Megfordult és lassan leballagott a lépcsőn.

Lenn a körút járdáján újra megállott. Sajogva, terhes szívvel nézte a villamosokat, az alig gördülő rozzant bérkocsikat, a város vonagló, lassuló forgalmát, amely olyan volt, mint a nagybeteg egyre ritkuló, egyre halkuló érverése. Az üres üzletek előtt kettős rendekbe préselt, kopott emberek ácsorogtak. Az éhség, a nyomor volt itt az úr. Erőltette magát, hogy erre gondoljon, hangosan el is mondta ezt a mondatot, de a lélegzetvétele mégis olyan nehéz maradt, a gondolatai olyan részegen tántorogtak.

- Kiriljovics Pjotruska, mi a véleménye? - kérdezte magától aztán felülkerekedő humorral. - Káprázat... Frenézis... Mi?

Úgy határozott, hogy mielőtt végleg megtelepszik Pesten, néhány napra még hazautazik az anyjához és a húgához.

X

Csermely értesülve a hazaérkezésről, boldogan száguldott ki a fogadására. Valósággal versenyt futott a berobogó vonattal.

- Kiriljovics Pjotr - lihegte a kocsi ajtajában álló barátja felé. Futott a lassuló vonat mellett és a magasba dobta fakó biciklisapkáját. - Hallotta... hallotta, hogy meg vagyok nősülve?

György alig tudott kibontakozni a karjaiból. Az úton a fogalmazó Szonjácskáról és arról a borzasztó nagy boldogságról áradozott, amelyben elragadó Szonjácskájának hitvesi oldalán része van. A költészet iránt nem viseltetik Szonjácska ugyan a kijáró tisztelettel, de erős, hatalmas, jóságos asszony, érzéken domború keblekkel, gömbölyű vállakkal, etceterá.

- Etceterá - ismételte meg jelentős röhejjel, amikor látta, hogy György nem szentel kellő figyelmet az etceterá mögött megfigyeltatott diszkrét szépségeknek.

Gyalog mentek be a városba, és útjuk a Grand Café előtt vezetett el. A kirakatokban emberek ültek, kívül a szálloda kapuja előtt is ismerősök sütkéreztek a langyos májusi napsütésben. A Kesztyűhöz címzett kulturális társaskörből is kiszivárgott néhány alak. Messziről elébe néztek Györgynek, a járomcsontjukon kíváncsi, boncolgató és elégedett vigyor ráncoskodott. Az egyiknek belekoppant a homloka a kávéház kirakatüvegébe, akkorát szagolt utána. Valaki a botját emelgette, és úgy intett megállást nekik. Idősebb ember volt, vastag szemüvege mögött hatalmas lószemek tágultak.

- Azt mondják ott - és botjával a kávéház felé intett -, hogy maga csinált valamit... - Zavartan emelgette a botját, és vékony, csepegő orrát újra a kávéház felé irányította. - Azt mondják nekem... hehehe... na, Macskásy bácsi... kérdezze meg tőle, hogy miért viseli ilyen szép időben is begombolva a kabátját?... Vagy talán olyan büszke a rangjára, hogy senkinek sem mutatja?

György mosolygott és szótlanul tárt szét a kabátja szárnyát. Diákkorában sokáig arról álmodozott, hogy katonai pályára lép, s majd egyszer mint lovassági kapitány valami sztrájk, vagy lázadás alkalmával lengőfarkú, fehér arab paripán, porzó csapat élén belovagol a főtérré és átveszi a város parancsnokságát. Eszébe jutott, hogy milyen szépnek képzelte el ezt a bevonulást. A bevonulás másképpen ütött ki, de ő azért könnyedén és nagy belső derűvel lépegetett végig a főtéren. A fogalmazó elképedve kérdezte:

- Hát igaz volt, Pjotruska?... Igazán lefokozták?

A helyi lapban Csiszlik Olivér koszorús regényíró és szerkesztő pedzette volt a hírt. De csak óvatosan, név nélkül kerülgette, lúdtalpasan körülkacsázta a nagy szenzációt, hogy egy bizonyos valaki, akit bizonyos szálak fűztek egykor a laphoz, a haza ellen valami gyászos cselekményre vetemedett, amiért méltó büntetés érte...

- Jöjjön, galambocskám - kapta őt karon a fogalmazó -, Szonjácskám már nagyon kíváncsi magára... Ma fogjuk felszentelni a szamovárunkat... Valódi tea várja... felvette a selyemruháját a maga tiszteletére... egy kis pénzt is szerzett... ide figyeljen, Pjotruska... a maga tiszteletére kiváltotta a nyakláncát és a karkötőjét... Mit szól hozzá, Kiriljovics Pjotruska? Mi a véleménye?...

- Szonja asszony - nevetett Baltazár - igazán nagyon kedves, hogy miattam kiváltotta...

- Ugyebár? - kapott a szón boldogan a fogalmazó.

György kíváncsian nézett a barátja lesoványodott arcába. A nagy boldogság kicsit megkopasztotta szegényt. A gallérja foszlott volt és végleg kigombolódott. Az ádámcsutkája alatt vékony zsinór, amelyet női ruhák szegéséhez használnak, apró bogra kötözve a nyakkendő jelképezte. Menthetetlenül elparlagiasodott a szegény fiú, nem volt nehéz megjósolni, hogy ebben az életben már nemigen lesz belőle elegáns angol gentleman.

- Üdvözlöm Szonja asszonyt - mondta György sajnálkozva -, és kérje meg a nevemben, hogy érdeklődését és teáját tartsa fenn számomra más alkalomra.

A fogalmazó sápadtan meredt Györgyre. Hangosan tikácsolt.

- Hogy lehet ez, Pjotruska?... Maga nem jön el hozzám?

- Előbb hazamegyek az anyámhoz, Csermely...

- Az anyjához, Pjotruska? Azt mondja, hogy az anyjához?

György nevetve bólintott. A fogalmazó nagyot fűjt.

- Phű, Pjotruska, egy kis baj van - mondotta és sebesen megvakarta a fejét. - Egy kis akadály van, Pjotruska... Nevezetesen az édesanyja... meghalt. Nem tudta, Pjotruska? Két hét előtt temették...

Györgynek még az arcán volt a nevetés. Megállt és a levegőbe bámult. Aztán megfordult és körülnézett. Az egyik ház kapujában gömbölyű sarokkővet látott. A kapuhoz vánszorgott és leült a sarokkőre. A keze bizonytalanul emelkedett fel az öléből és a homlokát kereste. Aztán levette a sapkáját. Istenem, gondolta elgyöngülve. Az úton törékeny, suta bivalyborjakat hajtottak. Talán háromnaposak sem voltak, farukat, amely egyenesen állott ki, oldalra csapta a szél. György mereven nézte őket. Emberek jártak arra és rápillantottak... Úristen, gondolta ő minden porcikájában sajgást érezve... Gépiesen kigombolta a blúzá, aztán az ingét. A szétnyíló ing résén átfűjt a szél, rátűzött a májusi nap fehér, csupasz mellére. A kezefejére könnyek hullottak.

- És a húgom, Csermely? - kérdezte halkán.

- Otthon van, Pjotruska. Otthon van.

György elindult hazafelé. A fogalmazó hadarva kullogott mellette. Nem látta és nem hallotta. Kértek a városból és György nem vette észre az útszéli gesztenyefák fehér havazását, a magas jegenyék suhogó köszöntését, a téglavető közelében a vadkacsa-tó borzongó ultramarinját, a leborotvált hegyoldalt, melynek gerincén kemény sörte módjára sötét szálfasor húzódott. Ott járt közöttük, valóvá teljesedett a hazafelé kanyargó út, amelyet annyiszor kirajzolt maga elé és most lehajtott fejjel, némán lépegetett előre. A fogalmazó megállította a hegytetőn, hogy kifűjják magukat.

- Az én anyám is meghalt a télen - mondta valami veresrépán rágódva. - Szonjácskám nagyon neheztelt rá, mert nem jött el az esküvőnkre... Női pletykák, Pjotruska... Sose adjon rájuk semmit...

A György makacs némasága őt is elhallgattatta. Csak a falu alatt jutott még valami eszébe.

- Mondja, Pjotruska, igaz, hogy a franciák, mikor jajgatnak, azt mondják: hollálá?

A faluban, közel a házukhoz egy kutya ült a hátsó lábaira ereszkedve és csokoládébarna homlokát összeráncolva, mozdulatlanul figyelte a közeledőket.

- Nézze, Pjotruska, Pagát is kijött maga elé.

György megállott, és szemét ráemelte a kutyára. Pagát előrenyújtotta a fejét, aztán lassan közelebb lépett. Györgyre nézett. A szemében hirtelen eszeveszett láng lobogott föl, vonítva, sírva, mámorosan rávetette magát a gazdájára. Valahogy olyan bolondul, bánatosan hatott ez a féktelen öröm. György lehajolt, gyöngéden a kezébe vette a kutya bársonyos fülét és megsimogatta a fejét.

- Hát elment szegény? - kérdezte elfulladva.

A düledező, korhadt kapu előtt a húga állott hervadtan, könnyes szemekkel. Megölelték egymást, és kéz a kézben, csendes zokogással betértek a házba...

XI

A napok bánatosan múltak, aztán lassan megjött az enyhülés is. A húga tovább vezette a kicsi boltot, bár áru már alig volt benne, dohány, petróleum, cukor, fűszer, minden kifogyott, és a városból semmi pótlás nem érkezett. Aggodalomra mégsem volt ok, mert pénzzel hosszú időre el voltak látva. A pénzt, amelyet György hazaküldött, az anyjuk egy dobozban gondosan félrerakta, a temetés után a biztosítóból is befolyt néhány ezer korona, szerény beosztás mellett sötét gondok nélkül várhatták be a háború végét és sorsuk jobbrafordulását. Valami történt közben, ami megszilárdította György önbizalmát. A francia harctéren egy fagyos téli éjszakán egy meleg istállóban megosztotta fekhelyét valami idegennel, aki az éjszakában eltévedve és agyonfázva, hálásan fogadta a György meghívását. Másnap elváltak egymástól, az idegen, aki félig civilnek, félig katonának volt öltözve, átadta Györgynek a névjegyét, és őszinte szeretetreméltósággal vett tőle búcsút.

- Ha szüksége lesz valamire - mondta -, forduljon hozzám habozás nélkül. Mindent megteszek az érdekében, amit megtehetek.

Egy pesti napilap szerkesztője és tulajdonosa volt. Györgynek itthon a kezébe akadt a névjegye. Egy poros ládából, amelyben írásait és egyéb holmiját tartotta, elővette néhány novelláját, és kétsoros levél kíséretében felküldte Pestre a szerkesztőnek. Két hét sem telt bele és Csermely csuromvizesre izzadva, zabolátlan lelkesedéssel lobogtatott be hozzájuk egy újsággal. Benne volt a novella.

György kiemelt még néhány írást a poros ládából és postára adta őket. Nemsokára azok is napvilágot láttak. Csermely egyre gyakrabban gyalogolt ki hozzá, és sugárzó örömmel számolt be a novellák szokatlan hatásáról. A Kesztyűben az a vélemény alakult ki, hogy György megvesztegette a pesti szerkesztőt. Csiszlik Olivér a Grand Café előtt kijelentette, hogy jelentéktelen kis tákolmányokról van szó, a pesti lapok, különösen most, amikor minden figyelem a háborúra és a külpolitikára összpontosul, nem nagyigényűek az irodalmi töltelékek kiválogatásánál. Az egyik trafikban a lapot kiszögezték az ajtó elé és kék ceruzával aláhúzták a György nevét. Györgynek be kell jönnie a városba, körülpillantani egy kicsit az irigyek és jóakarók soraiban. Szonjácska... Ó, Szonjácska is várja már...

György pipára gyújtott (kurta angol pipa volt, még Starssburgban vásárolta), és mosolyogva rázta a fejét. Regényen dolgozott, jókora regényen, nem kíváncszott a városba. Legkevésbé azért, hogy learassa írásainak sikerét. Csak kis gyaluforgácsok, nincs is tőlük elragadtatva.

Az udvar végén, jázminbokrok előtt állott az asztala, és szellámpa mellett sokszor késő éjjelig dolgozott. Ha elgondolkozott, ujjai szórakozottan játszottak a ribizkebokrok színesedő bogyóival, amik odanyúltak az asztala fölé. A húga sokszor ült mellette, és szótlanul, néma csodálkozással nézte a bátyja derűs, férfias homlokát, amely mögött most ezrek számára születtek gondolatok. Alig ismerte a bátyját eddig, alig látta másként, mint testi megjelenésében, bukdácsolva, mint a többi szegényembert, a gondok és balsikerek torlaszai között. Ritkán járt haza és szüksézáru volt, sem jövedelemmel, sem erkölcsi sikerekkel nem büszkélkedhetett, sajgó mosolya reménytelen jövőt takart. Most, hogy termékeny zápor öntözte, kihajtott és beszédesebb lett. A húga csodálkozva hallgatta. És ha a néma figyelésben elálmosodott, nesztelenül kelt fel az asztaltól és lábujjhegyen tért vissza a szobájába, nehogy Györgyöt munkájában megzavarja.

Egy napon a húga fiatal, piruló hölgyet vezetett az asztalához. György, aki ingujjban dolgozott, bocsánatkérően borította magára a kabátját, és kíváncsian kutatóan nézett az ismerős arcvonások között.

- Annyira megváltoztam volna, György? - kérdezte a nő mosolyogva.

- Molnár Anna - mondta a húga.

György hitetlenkedve nézte. Lehetséges? Molnár Anna volna? Akit ő még nemrég az ölében vitt haza?

- A keze után nyúlt és leültette maga mellé.

- Férjhez ment talán?

Molnár Anna behuntya a szemét és megrázta a fejét. Aztán újra kinyitotta a szemét, összeszedte minden bátorságát és a György szemébe nézett.

- Nem - mondta csendesen. - Nem.

Aztán másról beszélgettek. A városról, a háborúról, Györgyről, az újságokról. A lány olvasta a György elbeszéléseit. Olyan büszke volt rá, hogy ismeri Györgyöt, hogy együtt játszottak a patakmederben... Nagyon szereti a könyveket, de olyan keveset olvasott és annyi idegen szó fordul elő bennük, amiknek nem ismeri az értelmét! György besietett a szobába, és néhány könyvvél tért vissza.

- Ezeken kell kezdenie. Aztán írja ki, amit nem ért, szívesen elmagyarázom. És majd elmondja nekem, hogy milyenek találta őket.

Mikor a húga eltávozott, és ők magukra maradtak, Molnár Anna csendesen mondta:

- Azért jöttem, György, mert tanulni akarok magától... Olyan tudatlan vagyok... Úgy szeretnék sokat tudni... Látja, még Pesten sem voltam soha... Maga most Bécsbe is megjárta...

Sokáig beszélgettek. A lány aztán menni készült. Megfogta a György kezét, és kézfogása simogatásnak is beillett volna, és a fejét félrefordítva, csendesen kérdezte:

- Maga nem tudja, György? Nem mondták még meg magának?

- Mit, Anna?

A lány György felé fordította sápadt arcát. A szempilláján könny remegett:

- Gyermekeim van...

- Fiú? Lány? - Kérdezte György bátorító könnyedséggel.

- Fiú. Istvánnak hívják... Mint az apját.

- Az apját tehát Istvánnak hívják? No és még hogyan?

- Majthényi Istvánnak - mondta a lány, és a szája fagyosan lezáródott.

Györgynek villám cikkant meg a szemében. Sokáig nézte hallgatva a lány elkínzott arcát. Aztán meggyújtotta a pipáját. És újra megszorította a lány kezét.

- Hát csak jöjjön el hozzánk bátran, Anna. Akár mindennap is eljöhet. Majd a regényemet is felolvasom magának. Vitatkozni fogunk. Maga majd megmondja, hogy mi tetszik benne, én meg, hogy mi nem tetszik...

Anna e naptól fogva mindennapos vendég volt Györgyéknél. A városból, ahol gyermekével a téli hónapokat töltötte, visszatért a faluba az anyjához. György olvasgatva, heverve töltötte a

délutáni órákat. Ezt az időt most Annának szentelte. Nem volt ez valami iskolás műveltségi óra, hanem csevegés, játék, utazás a szellem tarka panorámájában. Anna csillogó szemekkel figyelt. Olvasmányából kis noteszbe jegyezte ki az ismeretlen szavakat, saját gondolatait, kétélyeit és mindama kérdéseket, amik benne egy-egy könyv kapcsán felvetődtek. Olykor a György húga is jelen volt ezeknél a megbeszéléseknél, némán figyelte őket, aztán gyöngéd pillantást vetve bátyjára, úgy, ahogy jött, nesztelenül távozott. Majthényiről nem esett szó közöttük. György nem lett volna jó pszichológus, ha nem olvasott volna a lány lelkében. Ennek a szellemi szomjúságnak is olyan megható és világos volt az oka! De úgy tett, mintha semmit sem látott volna. Mély rokonérzés fűzte a lányhoz, nem akarta a sebtét bántani. Elhitte neki, hogy valami állást szeretne vállalni, vagy gyermekek mellé menni jobb családba, és ezek az órák olyan továbbképző tanfolyamfélék jelentenének a számára. György egy napon a gyermekre terelte a beszélgetést. Kifejezte a kívánságát, hogy látni szeretné a fiúcskát. Anna elpirult, és hosszan nézett a György jóindulatú, derűs arcába.

- Azt hittem - vallotta be -, hogy nem kívánja látni.

- Miért hitte ezt? - kérdezte György megütközve.

- Az apja miatt... Tudom, nagyon haragszik rá...

- Én senkire sem haragszom, Anna...

A lány megemelte a szoknyáját, és futva ment a gyermekért. György az ölébe vette a fiúcskát. Még sohasem tartott gyermeket a karjai között. Csodálkozva nézegette a fiúcska tiszta, gömbölyű arcocskáját, lehetetlenül apró orrát, csodásrajzú, gyűszűnyi száját, élénken forgolódó, nefelejcskék szemeit, és az az érzése volt, hogy egy elbájoló, tehetetlen kis állatkát tart a karjai között. A húga a küszöbről nézte őket, és csendesen mondta:

- Meg kéne nősülnöd, György.

Megnősülni? Roppant mulatságos ötletnek találta. Ez még sohasem jutott az eszébe.

Este pipára gyújtott és belenézett a széllámpa lobogó lángjába. Pagát közben lassan előmászott az asztal alól, fejét rátette az asztalra és belenézett a gazdája arcába. Így adott kifejezést annak a kívánságának, hogy társalogni szeretne. György most észre sem vette. A színésznőre gondolt. Ha az ő felesége lett volna? Eszébe jutott az első találkozásuk.

- Makacs fiú vagyok - mondta magának kesernyésen -, ideje volna már elfelejteni.

Nyár közepére elkészült a regényével. Felküldte Pestre, és a lap néhány hét múlva közölni kezdte.

Csermely verítékezve, de megdicsőülten viharzott be a kapun. Minden héten kirándult egyszer hozzájuk, az utóbbi időben már elcsitultan, kevesebb zajjal, mintha valaki hangfogót rakott volna a torkára; de a regény megjelenése olyan nagyszabású esemény volt, hogy ettől újra visszanyerte bugyborékoló frissességét és csapongó lendületét.

- Hoháháhú, Kiriljovics Petár - nevetett torkaszakadtából, megállva a kapuban. Egyik kezével felbokrétázott szalmakalapját nyújtotta az ég felé, a másikkal egy tintával mázolt, kéregpapírra ragasztott, hatalmas plakátot szorongatott. - Hazám nagy alkotója, Isten hozott e szegény hon számára... Íme az emléktábla...

Az emléktáblán jókora betűkkel ez a szöveg állott:

PSZT! EGY SZÓRA, VÁNDOR!

Vedd tudomásul, hogy itt született, élt,
repdesett, fűtyörészett

BALTAZÁR GYÖRGY,

Csermely barátja,
amíg megunván, hogy oly kevés félisten
jár e földön, faron rügött valamennyiünket,
és a Parnasszusra költözött.

A táblát kiakasztotta a kapu fölé, aztán megragadta a György kezét.

Az én szaglószerzem nem csalt meg, Pjotruska!... Én tudtam... tudtam... megálmodtam...

Az arca sápadt volt, de a torkából lelkes zaj tört elő.

- Mit csinál Szonja asszony? - kérdezte György eltűnődve.

Szonjácska?... Ah... Áldott, abszolút teremtés... Csupa vér, csupa életerő... Micsoda boldogság!... Igen... Nagyon, elszavalhatatlanul boldogok... Csak György jönne már egyszer hozzánk... Miért nem jön?... Szonjácska kissé rosszalja ezt a barátságot... Igen, igen... Gyakran kérdi: ki ez a te Baltazárnak nevezett barátod? He? Kicsoda?... Mit vagy olyan nagyra vele?... Ha nem volnál olyan marh... helyesebben szólva... ha nem volnál... azt mondja... ha nem volnál olyan rövidlátó... nos, igen... akkor láthatnád, hogy ez a te híres Baltazár barátod... igen... ide se köp mifelénk... Errefelé se pökik... így mondja: pökik... Jó, nemde?... Tájszólás. Provincializmus... A nyelve kissé népies... nem mozog egészen irodalmi színvonalon... Ó, de azért áldott, abszolút nő...

A tornácon foglaltak helyet, és György a Páter Izidor látogatásáról számolt be barátjának. Azok a gyerekes, megindító szemrehányások: barátocskám, annyi időn át egy szó írásra sem méltatta öreg barátját! És most hónapok óta itthon van, be sem kocogtat a szegény páter magányos ajtaján... A háború... ó, igen... olvasta: a gépfegyverek, az aknavetők, a gáztámadások... György is megszenvedett, ugye?... És mégis, hogy bántak vele... Betegen, majdnem megrokkanva került haza a szegény lélek, és még majd be is börtönzik... Miért szereti úgy őt ez a páter?... Künn a harctéren, ott a Frost kihűlt teste mellett valami érzелgős orációt tartott... Hogy őt senki sem szereti. Túlzott badarságokat hordott össze. Íme: a pap, a húga, Csermely... ha az embert már hárman is szeretik, ne panaszkodjék...

Amíg beszélt, észrevette, hogy a fogalmazó tekintete az udvar hátsó része felé téved. A kis téglakemencéből a szolgálólány most húzott ki egy barnára pirult, gömbölyűhátú kenyeret. Meglocsolta vízzel, aztán hűlni tette a tornác könyöklőjére.

- Pjotruska - szólalt meg később a fogalmazó halkán, és zavartan lesütötte a szemeit -, volna egy indítványom... Igen... figyeljen... Adjon egy darab kenyeret... Elfelejtettem ugyanis magammal hozni...

György a sápadt, gyerekes arcot nézte. A homloka körül almazöldbe játszó foltokat látott, a fülén véres nyomok sötétlettek. A pofacsontok alatt homorúra süppedt a bőre. Hogy meg-

változott! És milyen rendetlen volt a ruhája, milyen gondatlan az egész külseje! A nadrágja siralom, a cipője rongy.

- Mi lelte magát, Csermely? - kérdezte megütődve.

A fogalmazó ijedten legyintett. Semmi, Pjotruska. Semmi. Egy kis fűtőanyaghiány. Alaposabb elemzés után azt is mondhatná, hogy tulajdonképpen nem is éhes. Csak a megszokás dolgozik benne.

György bevezette a szobába, és ebédet adott neki. A fogalmazónak szertelenül, felvidámodva ugrándozott az ádámcsutkája. Mohón, sebesen evett, de fél szemmel félénken pislogott az ajtó felé, mintha attól tartana, hogy valaki váratlanul betoppan a szobába és tettenéri, amikor eszik. Ebéd után György egy nadrágot és egy pár cipőt hozott elő.

- Vegye fel, Csermely. Így mégsem járhat.

A fogalmazó nagyot bámult. Mezei liliomnak nézi őt Pjotruska? Mi?... És mi baja az ő ruhájának, ha szabadna kérdezni? He?

- Aztán biztos benne, hogy lyukas a talpam? - kérdezte önérzetesen.

Mikor este távozni akart, György pénzt adott neki. A fogalmazónak ez ellen megint kifogásai voltak. Nem helyesli ezt a krőzusi bőkezűséget. Mi értelme, mi célja van? Pénz! Mi a pénz tulajdonképpen?... És mindentől eltekintve, közölnie kell Györggyel, hogy akárhogy erőlködik, rajta már úgysem segíthet... Neki már befellegzett...

- Mit mond?

- Alászolgája, Pjotruska... Semmit sem mondtam... Kipottyant belőlem... Alászolgája... Szonjácskának egy szót se... Megígéri?

György eltűnődve nézett utána. Mi van ezzel a szegény fiúval?... És Szonjácška!... Emlékezett rá: valaki igen közönséges dolgot mondott Szonjácskáról... Igaza van a fogalmazónak, nem szép, hogy nem látogatta meg őket.

A hét végén Molnár Anna is eljött. A városban töltött néhány napot. Csendesebb volt, mint máskor, a tekintete fáradtan függött a jegenyék tetején.

György gyöngéd volt hozzá, megsimogatta a kezét.

- Hazajött?

- Kicsoda? - riadt fel a lány.

- Hogy kicsoda? Ki más, mint akire maga gondol, Anna. Majthényi.

Molnár Anna a suhogó, hajladozó jegenyéket nézte.

- Hazajött, György - felelte nagy későre. - Két hete elmúlt, hogy itthon van.

Elhallgatott, s könnyes szemét Györgyre emelte.

Györgyöt szerette valamikor. Évekig álmodozott róla, pirkadó érzései, virradó vágyai az ő vidám alakja köré fontak szivárványos glóriát. Úgy érezte most, hogy árulást követett el ellene. Hűtlen lett hozzá, cserbenhagyta.

- Nagyon szereti még? - kérdezte György.

- Ne haragudjon, György, olyan nehezemre esik beszélni erről.

- Nem tudtam. Elárulná, hogy miért?

Anna elfordította a fejét. A zsebkendőjével megtörölte az orrát, és az élősövényen át kibámult a tarlóra. György unszolni kezdte.

- Mert én, György... én szerettem... én szerettem magát.

György magasra tolta a szemöldökét. Kidüllesztette a mellkasát, és mutatoujjával nagyot bökött a mellére.

- Engem?

Anna zavartan sütötte le a szemét. A cipője orrával egy barackmagot lökdösött ide-oda.

- Igen.

- Ezt az embert itt, Anna? Baltazár Györgyöt?... Nem forog itt fenn valami tévedés?

- Nem.

György jókedvűen füttyentett.

- Ezt nem tudtam... De hát csak most mondja meg nekem, amikor már múlt időben beszél róla?

Kiléptek a kapun, bevárták, amíg elhalad előttük a legelőről hazatérő juhnyáj, aztán elindultak a falu utcáján a templom felé. A kastély borostyánnal befuttatott erkélyéről Csornainé élénk kíváncsisággal pillantott le rájuk.

- Ugye, György, magát nagyon megbántotta? - kérdezte a lány váratlanul visszatérve Majthényire.

A mezei úton állottak, a mély, zsírosfényű keréknyomok között. György nem felelt. Annát nézte. Úgy találta, hogy az arca lélekkel telibb és melegebb, mint amilyen évekkel előbb volt, amikor utoljára megnézte.

- Hogy történt, Anna? - kérdezte, kitérve a kérdés elől.

Anna küszködve, szégyenkezve, lassan bontogatni kezdte kis motyóját, amelyben bánatát tartogatta. Elmondta az első találkozást, szívének ijedt, félrevert harangzúgását, vadul, nyesetlenül nőtt vadrózsa álmait, hosszú idő után a második találkozást és ijedelmét, amikor megtudta a Majthényi igazi nevét. Aztán jöttek a tehetetlen vergődések... Istenem, mit is tudhat, mit is gondolhat ebben a forró zűrzavarban egy tapasztalatlan, semmit sem tudó falusi lány? Egy kavicsos úton sétáltak, és ő csak ment, ment, merően előreszegezett, elhomályosult szemmel a férfi mellett... Napokon, heteken, hónapokon át egyre magán érezte a Majthényi ismeretlen szépségeket tükröző, verőfényes tekintetét. Aztán az uradalmi kertész házáról beszélt, ahová Majthényi elvitte egy májusi délután. A szoba ablakát vadszőlő függönyözte el... Ebben a szobában ismerte meg a boldogságot, itt érezte meg a kis lény első, bátortalan kocogtatását... A gyermeket, amikor a világra jött, a kertész feleségénél hagyták, aki vállalta a tartását és táplálását... Még néhány levél, közömbös, semmitmondó sorok... egy drágaköves gyűrű... az ő levelei, amiket Majthényi válaszolatlanul hagyott... És aztán vége volt mindennek. A küldetését befejezte... Majthényi elunta a hosszú játékot...

- És most, hogy hazajött - mondta elmerülve a fájdalomban -, mindennap vártam rá... A kertész kétszer is elment hozzá... Majthényi előbb azt sem tudta, hogy kiről van szó... „Ah, Molnár Anna?... Majd... majd lejövök.”

- És a gyermek? - kérdezte György. - A gyermeke sem érdekelte?

- Nem, György, nem érdekelte... Mikor háromhónapos volt, a kertésznő egyszer magával vitte a Majthényi-házba és úgy ügyeskedett, hogy Majthényi is meglátta... Istvánka akkor már szép

volt, nevetgélt, vidáman kapkodott a levegőbe... Majthényi alig pillantott rá, elfintorította a száját és elfordult...

Sokáig haladtak szótlanul egymás mellett. Este volt már, a koromsötét utcán egymáshoz súrlódtak néhányszor. György érezte az Anna hajának, fiatal, viruló testének illatát; egy emlék neszelt fel benne, és a múltból hirtelen eléje suhant a Veresy Ilona előkelő, finom alakja.

- Holnap bemegyek a városba - mondta később, és megszorította az Anna kezét. - Felülvizsgálatra kell jelentkeznem... Még beszélni fogunk, Anna...

A Majthényi nevét nem említette. De a kézszorítása határozott volt, a hangja komor eltökéltséget árult el.

XII

György másnap szekérre ült és bezörgött a városba. Az orvosi vizsgálaton egészségesnek találták; a határozat úgy szólt, hogy be kell vonulnia.

A Grand Café előtt tisztek sütkéreztek a napon. A fodrászüzlet ajtajában egy fehérkötényes, katonaruhás alak zajosan üdvözölte.

- Hű, tekintetes szerkesztőség... A legörvendetesebb szolgálja... Milyen kiváló meglepetés.

Hatalmas lendülettel borította Györgyre a rozsdabarna borotváló kendőt... Hű, milyen nagy-szerű meglepetés, zászlós úr... Hát igaz, amit a fáma fecseg? Híres emberek lettünk? És lábának egy kedélyes mozdulatával, amely enyhe rúgásnak is beillett volna, eltávolította maga mellől az agárképű borbélysegédet, aki borotvájával munkára készen már a hátuk mögött lábatlankodott... Ellépni, segéd úr, avval a maga szerszámmal. Baltazár zászlós úrt én fogok részesíteni egy elsőosztályú borotvágásban...

Két év előtt a harctéren találkoztak. György akkor az ezredéhez tért vissza, valahol az útszélen katonákat látott, akik szalonját pirítottak, álmos volt, beburkolózott a köpenyébe és ledült a katonák közé. Szendergéséből Strombolinszky nyájas hangja zavarta fel.

- Gestatten Sie, meine hochgeschätzte Herrschaften, hogy megpirítok itten eztet a libát?

A György feje fölött görbe nyárson félig megkopasztott libát tolt a parázs fölé. A sovány állat tolla pörkölődni kezdett és orrfacsaró szagot árasztott. György kiszólt a köpeny keskeny nyílásán.

- Maga mint fodrász jobban is megborotválhatta volna ezt a dögöt. Mint tűzoltóparancsnok, pedig tudhatná, hogy ezen a gyenge parázson sohasem lesz belőle pecsenye. - A feljebbvalói hangra a borbély meghökkenve eresztette félárbocra dögölt zsákmányát. De nagy volt aztán az öröme, amikor a szigorú hang gazdájában felismerte egykori abonensét.

- Ez a liba lopva van, Strombolinszky - nevetett Baltazár.

Mi tagadás, lopva volt. Valami óbégató paraszttól csente. Nagy kár nem érte a parasztot, úgysem ette volna meg. Ha a paraszt libát eszik, érvelt a fodrász, vagy a paraszt, vagy a liba beteg. S minthogy úgy a paraszt, mint a liba egészségesek voltak, nem kellett attól tartania, hogy a lengyel szája elől veszi el a falatot... A hajnalig tartó beszélgetés során a fogalmazó házassága is szóba került... Ojjé... Az nagyon sikerült mutatvány volt, mesélte Strombolinszky. A fogalmazó kölcsönként szalonruhában, a menyasszony, aki azelőtt olcsóbb vendéglőkben teljesített tündéri szolgálatot, fehér ruhában, mirtuszkoszorúval... Ojjé... Karonfogva lejtettek végig a főtéren, a társadalom derűs pillantásai között...

György délután elment Majthényiékhez. Majthényit nem találta a szobájában, az inas átvezette a szalonba, egy rózsaszínnel kárpitozott, teremnek is beillő tágas szobába, amelyet eltolható üvegfal osztott két részre. A szalonban nagy társaságot talált. Néhány asztal körül kártyajáték folyt, az üvegfalon túl valaki zongorázott, és három-négy fiatalabb nő és férfi élénk társalgást folytatott. György javarészt ismerte őket, de csak úgy, mint ahogy a jámbor gyalogjáró a magasban kattogó repülőgépet: alulról és csak röptükben. Az egyik asztalnál a bárónő kártyázott néhány magasabbrangú tiszttel. Robosztus, erőteljes nő volt, vastag szivart pőfékelt, és olyan hangon dorgálta az ellenfeleit, mintha lóhátról egy zászlóaljot vezényelne. Néha átsandított a lányaira, aki, mint két fiatal elefánt, hatalmasan, ügyetlenül és lomhán ácsorogtak egy élénk taglejtésű kopasz emberke körül és olyan száraz és tárgyilagos érdeklődéssel

pillantottak le rá, mintha egy, a lábuk elé tévedt állatocskát néznének. Azt mesélték, hogy otthon nadrágban járnak és a béresekkkel birkóznak. Az egyik sarokban egzotikus külsejű fiatal nőt pillantott meg. Elvált asszony volt, akiről azt beszélték, hogy gyakori pesti útjáról sohasem szokott egyedül visszatérni. Senki sem tudta, honnan halászta ki hamar múló, olykor egészen bizarr szeretőit. A város hölgyei, akik e szédítő erkölcstelenséggel szemben, amely a helyi arányokat messze túlragyogta, elvesztették egészséges előítéleteiket, boldogtalan vágyakozással sóhajtoztak erkölcei, ruhái és szeretői láttán. Gyorsan váltogatta őket. Egy szeszélyes napon csak szélesre tárult a régi kúria vastag tölgyfakapuja, és a csukott batár kidübörgött idegen utasával a pályaudvarra. És az asszony a legközelebbi kártyaestén vidáman állított be a Majthényi-szalomba, nagy szenvedéllyel merült el a kártyajátékba, és soha még csak a nevét sem említette annak a férfinak, akitől talán hidegre hűlt szájjal, talán vad könnyek között - ugyanabban az órában - örökre búcsút vett. A társaságot lebilincselte ez a fölény, és megfélemezte erkölcsi aggályairól.

- Úgy fest, mint egy nemi probléma - gondolta György. Habozva állott az ajtónál, a tekintete Majthényit kereste.

Egy kéz érintette a karját.

- Olyan inkvizítor szemekkel kutat valakit... Majthényi még nem jött haza...

Csornainé állott előtte. A zöldes szemekből kíváncsi, igéző mosoly röpített feléje.

Majthényiné érdeklődő pillantással közeledett feléje. György nem ismerte még, bemutatkozott.

- Baltazár?... A fiam már beszélt magáról - fogadta Majthényiné rokonszenves figyelemmel. - Tudom, haragudott rá, néhányszor meg is támadta...

- Igen - felelte György mosolyogva -, foglalkoztam a személyével. Különös gonddal szoktam megválogatni az ellenfeleimet.

- Örvendek, hogy eljött. Remélem, ezután barátja lesz a családnak.

- Nem egészen bizonyos - mentegetőzött György udvarias sajnálkozással.

Majthényiné gyerekes, kék szemeit riadtan emelte Baltázárra, és idegen, lágy akcentusán engesztelően mondta:

- Ó, tudom, a férjem más nézeteket vall, mint ön... De a fiam, higgye el, nagyrabecsüli magát... Mindennap felküldi nekem a lapot, amelyben a regénye megjelenik...

A György megjelenése meglehetősen érdeklődést váltott ki a jelenlévőkből. Kíváncsi pillantások szegeződtek rá. A fiatal bárónők szótlanul, őszinte figyelemmel állották körül. Várták, hogy megszólaljon és felhajítsa egyikét azoknak a szikrázó rakétáknak, amelyekkel az írók szokták személyes ismerőseiket mulattatni. Györgyöt ez a figyelmes várakozás nem hozta kísértésbe. Semmi kedve nem volt pirotechnikai mutatványokra és a fiatal hölgyek nagy csalódására, követte Csornainét, aki egy sarokban mutatott helyet neki maga mellett.

- Látja ezt a német lányt? - kérdezte Csornainé egy sovány, kellemetlen alakú, szigorú arcú lányra mutatva. - Újságíró és hajadon. Bár, ami az utóbbit illeti, azt hiszem, történetek ellentétes kísérletek is a részéről... Osztrák lapokban cikkezik a nőkérdésről... Mi a véleménye a nőirókról?

Általában rossz véleménnyel van róluk, volt a György válasza. Óvakodnak attól, hogy bármit is mondjanak...

- És a nőkről? Róluk is ez a véleménye?

György mosolygott.

- Nem ismerem őket. Azt hiszem, elérhetetlenek a számomra.

Csornainé érdeklődve fordította feléje az arcát.

Aztán cigarettára gyújtott, és a cigaretta füstjével játszadozva váratlanul azt kérdezte:

- Milyen viszonyban van maga Molnár Annával?

Györgyöt meglepte a kérdés.

- Néhányszor együtt láttam magukat - hangzott a magyarázat. - Azt hiszem, maga is észre-
vette, hogy a lány nagyon megszépült...

- Azt akarja mondani, hogy az anyaság használt neki?

- Az anyaság? Nem tudom... Talán a szerelem...

A beszélgetést a Majthényi érkezése szakította meg, aki csodálkozó pillantást vetett György
felé. György felemelkedett.

- Ráér, Majthényi úr?

- Kérem - bólintott Majthényi.

Bocsánatot kértek Csornainétól és átsétáltak a szalon másik felébe, ahol senki sem zavarta
őket.

- Régen nem láttuk egymást, Baltazár - kezdte a társalgást Majthényi, széket mutatva
Györgynek. - Örömmel látom, hogy jó színben van.

- Nagyon szeretetreméltó... A sérülése, azt mondják, súlyos volt. Örvendek, hogy ilyen szépen
megúsza...

- Magát lefokozták?

- Igen, Majthényi úr, lefokoztak...

- Hallottam az esetéről... nagyon eredeti dolog... Különben arról értesültem, hogy vissza fogja
kapni a rangját.

György vállat vont. Nem tud róla. Aztán lefolytatta a cigarettáját.

- És most, Majthényi úr - szólalt meg közömbös hangon -, miután a diplomáciai szokásokhoz
híven illedelmesen kiörvendeztük magunkat, hadd nevezzük nevén a gyereket.

- Parancsoljon - intett Majthényi udvariasan.

- Annak a gyermeknek a neve: István... Molnár István.

Majthényi gondolkozva nézett maga elé. Aztán hanyag mozdulattal leakasztott a falról egy
mandolint, és az ölébe vette.

- Molnár Anna küldte?

György összevonta a szemöldökét. Néhány másodpercig vizsgálódva nézett a másik arcába.

- Ön jól tudja, Majthényi úr - jegyezte meg csendesen, de igazán határozottan -, hogy küldönc-
szolgálatra nem vállalkozom. A kérdése fölösleges volt. Engem nem küldtek, magamtól
jöttem.

Majthényi megpengette a gitárját.

- Akkor hát hogyan határozná meg az okot, amely arra készítette, hogy eljöjjön?

György mosolygott.

- Mondhatnám azt is, Majthényi úr, hogy a kegyelet hozott ide. Az első kedves kegyelete. Az, hogy Molnár Anna engem szeretett akkor, amikor maga érdekesnek ítélte őt arra, hogy a szeretőjévé avassa. De ez a maga számára úgy rémlik, túl romantikusan hangzik. Maradjunk hát a realitások mellett. Engem a kíváncsiság hozott ide. Mik a szándékai azzal a gyermekkel?

- És ha nem felelnék a kérdésére?

- Nem lesz olyan könnyelmű, Majthényi úr.

- Mint vádlottnak jogom van hozzá. - Egészséges, hófehér fogsora ragyogva nevetett ki gúnyos ajkai közül. Jogom van megtagadni a feleletet. Nemde?

György bólintott. Kétségtelenül.

- Akkor hát még egy kérdést, Majthényi úr. Szabad?

Majthényi a szék alatt udvariasan összepengette a sarkantyúját. Tessék.

- A becsület mezején magát igen szépen dekorálták, Majthényi úr. A véleménye szerint hol végződik ez a mező, hol van az a határ, amelyen túl már megváltoznak az erkölcs hadászati szabályai, és sem becsületesnek, sem férfinak lenni már nem kötelező?

Majthényinak egy pillanatra elmerevedett a tekintete. Aztán újra megpengette a mandolint... A Barcarolát kezdte játszani.

- Milyen hangszeren játszik? - kérdezte udvariasan.

Györgynek megvonaglott a szája. Felhő suhant el fölötte. Aztán újra derűssé simult az arca.

Nem játszik, felelte közömbösen. De a füle jó, és nagy érzékenységekkel reagál a hamis hangokra. Akármilyen hangszeren követik is el, Majthényi úr.

Úgy látta, hogy nincs már mit keresnie. Fölállott, begombolta a kabátját és megbiccentette a fejét.

- Megy már, Baltazár? - kérdezte Majthényi szeretetreméltóan. - Sajnálom, olyan élénken elcsevegtünk itten...

György megfordult.

- Azt hiszem, Majthényi úr - mondta könnyedén - a rovarokat az állattan azért nevezi alsóbbrendű lényeknek, mert petéiket - lepkekorukban - gondtalanul rakják le az útlejtekbe eső falevéltre, aztán továbbrepülnek egy házzal, anélkül, hogy elfogná őket valaha a kíváncsiság, hogy megtudják, mi lett a sorsa annak az életnek, amelyet a vidám és gondtalan sétarepülésük közben produkáltak... Volt idő, Majthényi úr, amikor vágytam a barátságára. Kisfiú voltam akkor... Volt idő, amikor azt hittem, hogy barátok lehetünk. Most látom, Majthényi, hogy a mi útjaink legfeljebb csak akkor fognak találkozni, amikor keresztezik egymást... Jó estét...

Majthényi felkelt a helyéről, és Baltazár elé állott.

- Megálljon - mondta elkomolyodva. Üljön vissza a helyére...

- Nem sok mondanivalónk van már egymásnak - szabadkozott György.

- Maga alapjában véve nagyon kellemetlen ember, Baltazár. Tudja?... Kérem, üljön vissza a helyére... Üljön már le, ha mondom... Úgy... Azonkívül illetlen ember is... Igen. Miért nem gyújt rá az én cigarettáimból?... Tessék, gyújtson rá... Arra kértem, hogy gyújtson rá... Úgy... Ez a beszéd, amit itt elmondott nekem, nagyon hatásos volt... Meg akart sérteni? Meg akart

szégyeníteni? Fel akart háborítani?... Pardon... most én beszélek. Nem azért kérdeztem, hogy feleljen rá... Mondom, maga nagyon kellemetlen ember, Baltazár. Egyenesen rokonszenves, annyira kellemetlen. Mióta harcolunk mi már egymással? Mióta haragszik rám? Amióta - majdnem két évtized telt el azóta - mint gőgös, buta kölyök azon vadászaton megbántottam... Ideje volna már, ha fegyverszünetet kötnék egymással...

- Nem rólam van szó, Majthényi úr - figyelmeztette György szárazon.

Majthényi széles mozdulatot tett a kezével, mintha minden akadályt el akarna söpörni a barátságuk útjából.

- Mi a teendőm?... Mit csináljak azzal a poronttyal?

- Nem kell sokáig gondolkoznia, és bizonyos, hogy nélkülem is ki fogja találni.

A másik szolgálatkészen pengette össze a sarkantyúját. Aztán gondterhelt, tréfás arccal nézett Baltazárra. Hogy is hívják azokat a micsodákat... igen... pelenkák... Tehát egy tucat pelenka... Egy bölcső, gumikerékkel... Nos... Mi van még?

György elmosolyodott.

- Legalább megnézte egyszer? Azt hiszem a pelenkákat illetően egy kis tévedésben van.

- Egyszer megnézte a gyermeket, felelte Majthényi. Valami ökölnagyságú vörös hústömeg mozgott egy csomó vászon és színes szalag között. Állítólag ez volt a feje az inkriminált magzatnak. Középuitt egy sötét üreg látszott, amiből olyan éktelen hangok törtek elő, mint fiatal vizslakölyökből, ha a farkára hágnak. Egyenesen sértő volt a látvány apai önérzetére. Hogy ő egy ilyen balul sikerült vállalkozáshoz adta volna hozzájárulását? Lehetetlen. Az esztétikai követelményekről nem is beszélve. Nagy a gyanúja, mondta, hogy a Baltazár tovaröpködő lepkéje is egy ilyen látvány miatt határozta el magát a gondtalan csapongásra...

Nevetve nézett Györgyre.

- Ne aggódjon, Baltazár, megadom magam... Rendelkezzék apai szívemmel... Holnap tiszteletemet teszem a fiamnál. Remélem, még nincsenek kártyaadósságai... Nem tartana velem?

- Kiről beszélgetnek? - kérdezte Csornainé hozzájuk lépve.

György átengedte a szót Majthényinek, aki udvarias közömbösséggel kezdett beszélni valamiről. Hallgatva nézte őket. A Csornainé szemében és mozdulataiban nem látta már azt a perzselő tüzet, hódítani és hódolni vágyó szenvedélyes nyugtalanságot, amely ott ragyogott és sötétlett az asszony arcán, amikor először állottak itt együtt, hármasan a Majthényi dolgozószobájában. Ezek likvidáltak már, állapította meg György. Közömbösen, majdnem jóllakottan tévedt olykor egymásba a pillantásuk. Csak a tehetetlenség törvénye tartott fenn még közöttük valami laza kapcsolatot.

Otthagyta őket, mert Majthényiné szólította. Megmutatta neki néhány románcát, és arra kérte, hogy fordítsa őket magyarra.

Az ajtón ebben a pillanatban lépett be a főorvos. A meglepetés, hogy ott látja Baltazárt, egészen megbillentette.

- Valami műkedvelő előadás készül? - hallotta György a kérdését. Úgy képzelte el, hogy az újságíró azzal a feladattal rendelték ide, hogy a hölgyeknek segítségére legyen valami jótékonycélú kócevésben és élőképrendezésben. Györgynek eszébe jutott, hogy egy orvosi vizsgálat erejéig négy év előtt beadódott Klébernél. Holnap valami szép levél kíséretében elküldi neki a pénzt.

Mikor menni készült, Csornainé csatlakozott hozzá. Majthényi lekísérte őket. A lépcsőházban az öreg Majthényivel találkoztak.

- Apám... Baltazár - mutatta be őket egymásnak Majthényi.

Az öreg egy villanylámpa alá vezette Györgyöt. Belenézett az arcába. Aztán megfogta a kezét. Megszorította.

- Szeretem, hogy ide merészkedett. Sokáig vártam, hogy felkeres. Egy kis vitám volna még magával, mielőtt végképp búcsút mond nekünk.

- A malomárok? - kockáztatta meg a kérdést György, régi harcaikra célozva.

- Az is, más is... Szívesen látom...

Lenn a kapu előtt Csornainé kocsiba szállott. Aztán maga mellé intette Györgyöt.

- Remélem, hazakísér?

Majthényi egy hirtelen mozdulattal megállította őket.

- Tudja, Baltazár, az apám egész bolondja magának. Abban a kellemetlen szerencsében részesülök, hogy magát hánytorgatja élém példának... Mintha egy regényíró jó példa lehetne... Aztán már öreg is vagyok ahhoz, hogy példákkal javítgassanak...

- Nem tudom, lehet-e jó példa egy regényíró, de maga még hasznos lehet egy regényíró számára... Ha egy megtérő bűnösről kell majd írnom, magáról fogom mintázni.

- Köszönöm - nevetett Majthényi -, óriási fantáziára vall.

A kocsiban, amint az erőd fásorán végigrobogtak, Csornainé váratlanul ezzel a megjegyzéssel fordult feléje:

- Tulajdonképpen úgy illett volna, Baltazár, hogy eljöjjön egyszer hozzám.

György megígérte, hogy legközelebb elmegy. A főtéren eszébe jutott, hogy a fogalmazót akarta meglátogatni. Megállította a kocsit, és elnézést kérve az asszonytól, leszállott. Csornainé élénk sajnálkozással nyújtotta a kezét.

- A viszontlátásra, Baltazár... Ne feledkezzék meg az ígéretéről...

A szemük vizsgálódva kereste egymást a sercegő utcai lámpák alatt. György szertartásosan csókot lehelt a nő kezére. De a mozdulat, amellyel a kezét a szájához emelte, lassú és jelentős volt.

- Megfeledkezni?... Lebecsüli magát asszonyom.

Mi volt ez? Elsütött egy lapos bókot. És csodálkozva látta, hogy Csornainé szája körül meghatványozódik a mosoly, eltérbélyesedik az öröm, hogy rögtön szerénykedő kétségnek adjon helyet. Hát ilyen varázsuk van ezeknek az olcsó szavaknak?

- Nono! - fenyegette meg Csornainé pajkos mozdulattal.

Néhány pillanatig az elrobogó kocsit után nézett. Nem volt magától túlságosan elragadtatva. A kézcsók mintha bőbeszédű lett volna. Nem fecsegett-e vele többet, mint amennyit akart? Nem hangsúlyozott-e súlytalan érzéseket, melyeket a következő perc fuvalma pehelyként sodort a múlandóságba? Nem szerette ezt a felelőtlen szalonstílust: odacsempészni röpke mozdulattal, nyájas csomagolásban nagy érzések, ünnepélyes vágyak köznapi használatra szánt miniatűr kiadását. Közölni, elhullatni miheztartás és gyors elintézés céljából: maga tetszik nekem,

asszonyom. Ő, aki a lét mocsaras problémái felett vidám ugrásoknak, gondtalan repülésnek volt a híve, idegenkedett az erotika könnyed játékaitól és a szerelem tékozló szavaitól...

Sietve indult el az alváros fellé, hogy a fogalmazót felkeresse. Könnyedén, egy szórakozott imaginárius mozdulattal mérlegre dobta a mai délutánját. Hogy ficáinkolt volna négy-öt év előtt az ilyen kisdéd siker mámorában, ezektől az üres, semmitmondó külsőségektől...

A malomhídon túl megmutatták neki a házat, amelyben a fogalmazó lakott. Valaki elvezette a sötét udvar végébe, egy alacsony, üveges ajtó elé, és vihogva mutatott be a kivilágított ablakon.

- Rosszkor jött uraságod, Csermely urat éppen most agyusztálják.

Megütődve állott meg az ajtóban. A sárgára meszelt helyiségből, amelynek nagyobbik felét agyagosra mázolt búboskemence foglalta el, papagájhangú szitkok, cifrára pödört trágárságok özönlöttek ki az udvarra. Dühödt asszonyi rikoltás volt, amelybe bátortalan szűkölések és panaszos vinnyogások vegyültek.

György kinyitotta az ajtót, és ámulva állott meg a küszöbön. Csermely egy sarokba kuporodva lekushadt fejfel, fájdalmasan nyöszörgött. Mellette kigombolt blúzú, zilált hajú, meztelen lábszárú természetes asszonyság állott. Hosszú fakanál volt a kezében, azzal kegyetlenül rápaskolt néhányszor a fogalmazó fejére.

- Ó, te bűdös - kiáltotta sötét vigyorgással -, te bűdös ingyenélő... te koszos állat, bepofázod az én túrómat?... Elcsenni a stelázsiról az én túrómat?

A szoba ajtajában egy rútképű öregasszony kéjes élvezettel csipogta:

- Dobd ki lányom, a szemtelent... Penderítsd ki az utcára...

Csermely a sarokba zsugorodva, szerencsétlenül, dideregve tűrte a szívtelen sorscsapásokat.

- Szonjácskám, drága - vonította és suttogta félelemmel és alázatosan -, még ez egyszer könyörülj rajtam... Szonjácskám... Szonjácskám... ne bánts... Szonjácskám...

- Szonjácskám? - vihogott az asszony. - Nesze.

Belerúgott a Csermely hátába. A rúgás hevétől a rongyos papucsból napvilágra lyukadt bűtykös lábujja. György belépett a konyhába és megragadta az asszony csuklóját.

- Ebből elég volt, tisztelt asszonyság...

Szonja megfordult. Kiálló arccsontja fölött a sötét szemgödrökben durva gúny villogott. Az ismeretlen férfi látása egy pillanatra kizökkentette. Végignézett rajta.

- Magát pedig ki kérdezte?... Kicsoda maga? - A farával erőteljesen ellökte Györgyöt. - Szedje innen a lábait...

A fogalmazó felemelte dagadt, zúgó fejét. Meglátta Györgyöt, és torkán az örömmel és boldogtalanságnak artikulálatlan hangjai csuklottak ki.

- Pjotruska... drága Pjotruska - lihegte széttárt karokkal. - Pjotruska...

Szonjácska csípőre rakta a kezét, és ellenséges vigyorral még egyszer végigmérte Györgyöt. - Hát maga az a híres Pjotruska?... Ennek a félkótyának a barátja?... Na, jól néz ki maga is, mondhatom. - Hátat fordított neki. - Ki - intett az ajtó felé a fogalmazónak -, kifelé innen... Tolvajoknak és naplopóknak én nem adok szállást.

A fogalmazó fakó arcán könnyek gördültek végig. Györgyben sajgó részvét vérzett, ahogy elesett, szerencsétlen, megalázott barátja megtört szemébe nézett. Sohasem látta még sírni, nem is tartotta képesnek rá. Átfogta a vállát, gyöngéden magához szorította.

- Jöjjön, barátom... Ha jól értettem, magát innen kidobták. Kítették a szűrét... Gyerünk hát...

A fogalmazó karjai fohászkodva emelkedtek a magasba.

- Ne küldj el, Szonjácska - mondta kérlelően, halkán, nagy szomorúsággal -, ne kergess el... Bocsáss meg nekem...

A válasz egy jól irányzott köpés volt, amely a nadrágja szárát érte.

- Ezt ni... - becsapta Csermely mögött az ajtót. De hirtelen újra feltépte. - Megállj... - Egy szögről leakasztotta a bolhaszín felöltőt. Utána röpítette. - Nesze, vidd a garderobodat... Szolgája... Tiszteltetem az öregapádat...

György visszanézett rá. Hát így festett a gyakorlatban Szonjácska! Az utolérhetetlen, tündéri teremtés. A gyönyörbánya!... (Gyönyörbánya, ötven évi dús készlet garántálva...) Miket fuvo-lázott ez a szegény fiú erről az alantas teremtésről, milyen bomlott tirádákat hadart róla!... És milyen lélekszakadva nyargalt a befutó vonat mellett, amikor ő megérkezett, hogy egy pillanatot se késsen a káprázatos hírrel: „Pjotruska... hallotta?... Meg vagyok nősülve... Van fogalma? Sejtelme? Hogy micsoda frenézis?...” Kétségtelen, alaposan meg van szegény nősülve... És az a díjbirkózó, vagy micsoda ott a küszöbön, azokkal a fenyegető, vaskos kontúrokkal most kerubot játszik, aki éppen most lakoltatja ki a hiszékeny, szerencsétlen Ádámot a paradicsomból. Vagy nem inkább olyan volt-e, mint egy Kirkévé avanszált mosogatólány, aki síró sertéssé változtatja a léprecsalt férfit?

Csermely a sötét utcán lecsuklott fejével támo lygott a barátja mellett.

- Pjotruska - mondta nagyon elcsendesedve -, consummatum est... Befejeztetett...

- Fészkes fenét - mérgeskedett György, és mély részvéttel nyúlt a Csermely sovány karja alá. - Legfőbb ideje volt kimászni ebből a paradicsomból. Hogy lehet olyan óriási szavakat használni az ilyen nevetséges eseményekhez... Azt mondja meg inkább, hogy minő túró t emlegetett ez a madonna?

A fogalmazó nagyot sóhajtott. Egy hét előtt kítették a hivatalából. Szonjácska nagyon felbőszült, elkergette otthonról. Két napig kóborolt étlen, szomjan, az éjszakát egy szénaboglyában töltötte. Mikor harmadnap hazament, az ágyában egy idegen férfit talált. Egy pincért, Pjotruska. Rajta volt még a fehér pincérplasztron. Szonjácska szerelmi téren nagyon szabadelvű... Ma délután a konyhában egy kis túrómaradékot talált, Szonjácska nem volt otthon, unatkozott egyedül, egy kicsit éhes is volt, hát elfogyasztotta a túró t... Szonjácska rajong a túróért... Kedvenc eledele... Hazajött, kereste... És erre bekövetkezett...

Megállott és megfogta a György kezét.

- Ó, hogy szégyenlem magam drága barátom... Az embert elpüfölik egy fakanállal... egy kis túró kapcsán... Hát ez is dráma?... Ilyent érdemeltem én?... Ilyen drámai megoldást?... Én, aki nagy dolgokra, nagy tragédiákra áhítoztam?... Ha tudná, atyuskám, hogy szerettem ezt a nőt... És hogy vártam magára... Egy szamovárt vettem, Pjotruska... Egy szamovárt... valódi orosz teát... Eltettem... ha majd egyszer ellátogat hozzánk... A kályhában tűz... maga egy karosszékben... petróleumlámpa, meghitt világosság... Szonjácska a teát melegíti... zúúúúú... a szamovárban zümmög a víz... az istállóban tehénbögés, künn hó... Orosz éjszakák... Szonjácska aranyosan mosolyog: a tea, uraim... Cukor, rum, illat, szürcsölés... Három ember... mi hárman: Kiriljovics Pjotruska, Szonjácska és én, Csermely János... Irodalom, társadalmi

problémák... A lelkünkben béke és szeretet... nagy béke, Pjotruska, és nagy szeretet... Nahát, most itt van... Láttá, hogy köpött?... Célzott, barátom... célbavett engem... El is talált... Tudja? Gyakorolta magát célbaköpésben... Azt mondja, egyszer valami ezüstkészlet miatt bedugták a fogházba... voltak ott még néhányan, jobb hölgyek... Unatkoztak... mit csináljanak... nem igaz? Versenyt köptek a rácson keresztül... Később tisztázódott... Szonjácska ártatlan volt... Bocsánatot kértek tőle, kiengedték... Hallja, Pjotruska? A társadalom a tyúkszemünkre hág, nyomorékká morzsol... és erre azt mondja: pardon, entschuldige, tárgytalan a dolog... - Megállott, megtapogatta dagadt fejbúbját. - Ó, Pjotruska, hogy befellegzett nekem... Az élet?... Fújj, atyuskám, de hányingerem van tőle... És sehol egy vészkijárat, ahol meg lehetne szökni... Végig kell gusztálni ezt a silány előadást... Ah, galambocskám... Nekem fukarul mérték a földi örömeiket... A gyermekkorom?... Beteg voltam, képeskönyvet kértem... Az apám elment egy varrónőhöz és elkérte az ócska divatlapokat... Jó, ugye? Aztán az anyám cipőjében jártam... Maga nem ismeri ezt, Pjotruska... Gombok, magas sarok, visszahajló orr... Csibész-kollégáimból mindig röhejt csaltam ki ezekkel a cipőkkel... az én gyermekkorom!... Nem ismertem... Hallgassa csak. Vizsgára mentem... a szél lefújta fejemről a szalmakalapot... Aznap vették... az utcán disznók legeltek... megették a szalmakalapomat, Pjotruska... nem vizsgáztam... Na... Más: akkor avatták fel a vicinális vonatot... Mindenki felszállhatott rá... Kicsi voltam... a karjaimon semmi izom... Hasba rúgtak... Legurultam a lépcsőn... A vicinális megindult... Én fogtam a hasamat... Néztem, néztem, néztem, Pjotruska, a tovarobogó vonatot, amely a faképnél hagyott... Egy világ dőlt össze... Szimbolikus, nemde?... Ah, mit is akartam?... igen... Figyeljen. Figyel, galambocskám?... Miért olyan hallgatag? Meg lehetne engem írni, mi?... Milyen címet adna nekem? A csatorna hajótöröttje... Na... mindegy... mit is... igen... leltározom az életemet... Csődnél is így szokták... Ugye? Csőd, Pjotruska. Csőd. Na... Ha bemásztam egy kerítésen almát lopni: biztos, hogy fülönragadtak és elnadrágoltak... Egyszer megfogtak és egy fához kötöttek... Tudja, ki volt? Zizevszky... „Estig itt máradsz, áztán ágyonlőlek...” Nyolc óráig tartott ott... Akkor jött egy flóberrel... rám emelte... Elájultam... Idegláz... A fejemben akkor nagyon összezavarodtak a dolgok... Hónapokig feküdtem... Gyermekkor?... Hoháháhú... Hallgassa csak... A szomszéd fazekasnak két akkora leánya volt, mint én... Ikrek... tizenkét évesek... Egyszer meginvitáltak a padlásra... Hogy mutatnak valamit... Utánuk másztam... Örület, Pjotruska... Hogy micsoda fajtalanágokat tudtak ezek a taknyosok!... Leírhatatlan... A vége az lett, hogy beteg lettem... Igen... a leányok meg voltak fertőzve... Egy fazekassegéd megfertőzte őket... Ez volt az én gyermekkorom... Függöny... Második felvonás: ifjúság! Ifjúság?... Néhány könyv... néhány cseléd lány... Aztán a hivatal... Kidobnak, galambocskám... A Rend... az Erkölc rendetlennek és erkölcstelennek talált... Ah, drága barátom!

A dóm tornyában a kontrabasszus harang kilencet kongatott. Fölértek a főtérrre, és elhaladtak a Grand Café előtt. György megállott. Nem pislognának be a függönynyíláson?... Néné, Moravetznek angolosra nyírták a bajuszát! És a rendőrkapitány! Csak nem lócsiszárokkal feketézik?... És kik ezek a dagadt alakok, nagy szivarral, zsebregyúrt kézzel? Hadiszállítók? No, nem kukucskálna be egy kicsit, Csermely?... Nézze, milyen kopottak a plüssdíványok... Mennyi idegen arc... És a törzsasztal hogy összeaszott... Lötyög a nyakuk az ócska gallérban... No, barátom, nem kíváncsi rájuk?

A fogalmazó bánatosan intett a fejével. Fakó arcáról elillant minden életkedv. Összedült a gyenge alkotmány.

- Azt mondják, félkegyelmű vagyok - mondta csendesen, míg körüljárták a főteret. - Rám fogták... Igen, mert nem tiszteltem a farzsábájukat... Nem estem hasra a butaságaik előtt... Nem az ő törvényeik szerint kötöttem meg a nyakkendőmet... Olykor pedig teljesen mellőztem a nyakkendőviselést... Ah... de buta dolog... Ami kis szellemi öröm ért... azt magának

köszönhetem... A maga élete... a gondolatai... a mosolya nyílvevesszők voltak... mutatták az utat: arra, Csermely... arra fölfelé... Ó, maga nagyon derék ember, Kiriljovics Pjotr... Az élete is olyan, mint az írásai... Jó... igaz... becsületes... Könnyű az: papíron költözködni... igazságokat hazudni... mindig olyan jámbor pofát vágni, mintha most vette volna fel az utolsó kenetet... És otthon, a magánéletben komisznak lenni... aki maga sem él a saját igazságai szerint... Eszembe jut, Pjotruska... egyszer maga egy cikket olvasott... Olyan hangos, ember-szerető áradozás volt, zenekísérettel... Valaki nagyon meghatódott tőle... Maga azt mondta rá: ismerem a cikk szerzőjét... egyszer meglátogattam... az íróasztala előtt ült és az orrát piszkálta. Hoháháhú...

Györgyről kezdett beszélni. Hogy hányszor éhenhalt volna, ha György nem segít. György egy mozdulattal félbe akarta szakítani, de a fogalmazó konokul folytatta:

- Hagyja, Kiriljovics Pjotr. Maga mindig úgy tesz, mintha süket volna... de tudom... meghallgatja az én szívzörejeimet... Tudja... Ide figyeljen... A krumplihivatalban, ahonnan most kiebrudaltak... valami krumplirothadás miatt, azt mondja nekem a főszámár: ...Csermely... maga ne kukorékoljon... maga egy erkölcsi hulla... Hallja, galambocskám?... Eszembe jutott a maga tanítása... Aznap... mikor kidobtak... fölmásztam a tűzoltótoronyba... lenéztem... Figyeljen... Arra halad a főszámár... kesztyű a kezében... mozgatja a zsíros combjait... Olyan, mint egy ganajtúró bogár... Nevetek... Lekialtók neki: Quo vadis, atyuskám?... Nem hallja... Ó, gondolom magamban... te földszintes ember... te piszok... hát kidobták a hivatalból?

- Magasabbra kellett volna mennie, barátom - mondta György mosolyogva.

- Igen... Igaza van... Magasabbra... Fel a dóm tornyába... A hegytetőre... A felhők közé... Akkor talán meg tudjuk bocsátani felebarátaink szeretetét... Fel a magasba... lenézni erre a nagy tehénpalacsintára... és megbocsátani mindenkinek... A főnöknek... Zizevszkynek... Szonjácskának... - Megállott. - Pjotruska... Kiriljovics Pjotr... Álljunk meg egy kicsit... Mondok valamit... Egy kérdést előbb... Mi van itt a maga mellénye alatt?... Nem azt... ezt gondolom, ami rajtam van... Igen, mi van alatta?... Egy ing... A maga inge, Pjotruska... És az ing alatt?... Egy szív... A saját szívem, Pjotruska... Tudja, mi történik benne e pillanatban?... Szonjácška veri a szívbillentyűket... egészen tisztán ki lehet venni... Gyászindulót kalimpál rajta... Igen... de hát ez csak költészet... A valóság? A valóság... ide figyeljen... figyel?... - Nagyot sóhajtott, lehunyta a szemét, és majdnem suttogva mondta: - Fáj a szívem, galambocskám.

György könnyet látott a szeme sarkában. Vigasztalni próbálta.

- Minden hiába... Próbálom Szonjácskát tájbonctanilag felfogni... Az a nagy tömeg... amely ott feküdt az ingplasztronos pincérrel az ágyban... tulajdonképpen nem egyéb, mint vese... máj... lép... tüdő... petefészek... izom... gerincagy... csontok egyesülése egy csipkés hálóing alatt... Hogy ezeknek az anatómiai kellékeknek örömet okoz a pincérrel való dévajkodás... hát mit fájhat az? Nincs igazam? És mégis... Mégis, Kiriljovics Péter...

Későre járt már. György megfogta a karját.

- Jöjjön - mondta -, el fogom szállásolni a páternél. A többiről majd csevegünk még.

Langyos nyári éjszaka vette őket körül. Csendesen baktattak a káptalansor irányában a páter lakása felé, és a csillagok távolságáról, fényévekről és évmilliókról beszélgettek. Csermely méla pillantást vetett az égre, megigazította a szemüvegét és leverten mondta.

- Könnyű magának, Pjotruska... ha magának itt nem tetszik valami... egyszerűen a csillagokhoz fellebbez... De mit csináljak én? Rövidlító vagyok, Pjotruska... én még a csillagokat sem látom...

XIII

A nagy tornádó kilehelte nemtelen párját. De a négy év alatt, amíg végigsepert Európán, leverte a civilizáció minden csinált virágát. Mennyi örültség, mennyi szégyen és mennyi özvegy! - kiáltott fel György rezignáltan a béke fonnyadt olajágacskáját nézegetve. - Mennyi föld alá vezényelt hős, mennyi frivolság, a hazugságoknak milyen roppant zenekara! Hogy elpuskálták ezt a szerencsétlen világot... Párizsban és Londonban bongtak a győzelmi harangok és fülsiketítően orgonáltak a hálaadó istentiszteletek. Európa térképén fák, magtárak, embergenerációk, erkölcsök, hitek és tradíciók félreismerhetetlenül széttépett hullái heverték szanaszét. Az angol képesújságokban egy bulldog arcképét lehetett látni, amelynek mellét és hátát a harctéren szerzett kiváló érdemek elismeréséül a szövetséges hadseregek kitüntetései díszítették...

Októberi köd ereszkedett le az utcákra. A betört kirakatokban a haditechnika vívmánya: pókhálós űr és szívfacsaró papírszövet gyönyörködtette a nézőt. A főteret furcsa rikoltás verte fel, lámpák csörömpöltek, lövések pukkantak, a takarékpénztár vasredőnyét riadtan húzták le, aztán dermedt csend következett. Csermely, akit György magához vett, hervadt, nehézmozgású álmodozásából felneszelve, kisietett Pagáttal a főterre, hogy szemtanúja legyen az eseményeknek. Csalódva állapította meg, hogy az eléje táruló látvány egy cseppet sem hasonlít azokhoz a színpadi jelenetekhez, amelyek olyan lelkesítően ábrázolták a forradalmat. Egy suhanc, hátán keresztbe akasztott karabéllyal, benyomult a Grand Caféba, és röhögve reccsentette a törzsasztal felé: tessék oszolni. Tréfás legénykedés volt, de a Grand Café behúzott nyakkal, hanyatt-homlok farolt hazafelé. A fogalmazóból, aki Pagáttal a sarkon élvezte a forradalmat, a suhanci ordréra hazatakarodó polgári társadalom kárörvendő, szomorúság hoháháhúkat csalt elő. - Tudja, Pjotruska - mesélte otthon -, hogy menekültek haza, mikor egy gyengeelméjű nyergessegéd közéjük sercintett?... Elöl Czuczor megyebizottsági pékmester remegő gerincvelővel... Alig bírta hazatolni a hasát ijedtében... Aztán Kléber főorvos és kórházparancsnok... Úgy tett, mintha haldokló beteghez hívták volna... És Zizevszky, feltűrt gallérral... a falhoz lapulva... Elsorolta őket, az egész társaságot, amely feladva biliárdjátékát, feketekávét és hazafias erényeit, behúzott nyakkal, riadt egércsapattá torlódva, sebesen hazafelé talpalt. A jelenetet szemléltetően be is mutatta Györgynek, behúzta a nyakát, láthatatlanná zsugorodott és nagyokat szuszogva kétségbeesett menekülést mímelt. - Hátul, Pjotruska... a „haladó társadalom” legvégén, csepegő orral, nagy lószemekkel Macskássy házügynök bukdácsolt... Egy kicsit süket az öreg... nem értette, miről van szó... rendőrért kezdett kiabálni... Rendőrkapitány!... Hadd lássuk... most mutassa meg, mit tud... Hosszú, göröngyös bőrszivar a szájában... galambszürke... nagyfenekű lovaglónadrág... na, miért nem inti le hát a forradalmat?... Igen... közhírré tétetik, hogy itt mindennemű forradalom rendőrilag be van tiltva... Hé, Kovács bácsi... két embert maga mellé... forverc... elővezetni a fogdába az ipséket!... Sebesen... Majd adok én nekik... Kihágási jegyzőkönyvet ellenük, forradalom és trónfosztás miatt!... Micsoda szemtelenség az... elszakadni Ausztriától? He?... Kovács bácsi, előre velük... A fogdába a disznókkal... Sebesen...

A fogalmazó szomorkásan nevetett. A nagy lendülete lelohadt, lelkében az izzó zsarátnok hamvadozni kezdett. Nem vágtatott már, az események viharzása nem lobogtatta meg a tettvágyát. Nézelődve járkált az utcákon, duzzadó szöbösége is elapadt. Ami mondanivalója volt, azt már csak Györgynek és Pagátnak mondta el.

Györgyöt a nagy delírium nem ragadta magával. Barátságtalan víziók úszkáltak szemei előtt. Levetette az egyenruháját és úgy határozott, hogy a házat eladja, aztán húgával és Csermellyel

Pestre költözik. A karavánt Pagát zárna be. Most már megkeres annyit, hogy eltartsa őket. Október első napjaiban a regénye könyvalakban is megjelent. A szerkesztő kérdést intézett hozzá, hogy volna-e kedve belépni a lap rendes munkatársai közé. A várost, a kopott, megrokkant, vergődő várost, most, hogy nyitva állott az útja rózsásabb horizontok felé, egy kissé mintha sajnálta volna. Falairól, amelyek egykor hetykén, cicomásan néztek le rá, most megtörtén hullott a vakolat. Szegényen, félénken hunyta le a szemét. Szenvedett. György részvétellel, bágyadt mosollyal állott fölötte.

- Pjotraska - javasolta a fogalmazó az utcán megkapaszkodva barátja karjában -, emelje föl a köpenye szárnyát, nehogy leseperje vele a templom tornyát.

Úti készülődései közben nyitott be hozzá a páter. Megfogta a kezét és mélyen a szemébe nézett.

- Itt tudna most hagyni minket? - kérdezte felhős arccal. - Ez a város mostoha volt magához, tudom. De Baltazár György mégsem fogja bajában cserbenhagyni!

- Baltazár György?... Mit tehet itt Baltazár György? - kérdezte ő lekicsinylően.

A pap rosszállóan ingatta a fejét. Hogy mit tehet? Sokat. Igen sokat. A tömeg előtt, amely ura e pillanatban a helyzetnek, rokonszenves a neve. Köztük élt, mulattatta őket, harcolt és nélkülözött értük. A főtéren valaki elkiáltotta a nevét, és a tömeg lelkes éljennel ismételteti...

Az ajtaja előtt a félhomályban feltűrt galléros alakok ácsorogtak. Igen türelmetleneknek látszottak.

- Kik ezek? - kérdezte a pátértől.

- Az egyik a polgármester - mondta a pap pártfogó hangon, védencai felé pillantva. - A másik a rendőrkapitány... Ők is eljöttek...

- Fáradjanak be - szólott ki hozzájuk György.

Leültette őket. Nem nézett rájuk, úgy tett, mintha természetes dolognak találná, hogy eljöttek hozzá. A két zavart ember megkönnyebbülten foglalt helyet. Nem számítottak rá, hogy ilyen zökkenő nélkül megússzák ezt a kínosnak ígérkező találkozást. György cigarettával kínálta őket, aztán figyelmesen a pap felé fordult. Páter Izidor a városban észlelhető zavarokról számolt be. A rendőrkapitányt megszalasztotta a tömeg. A Majthényi-majorban porrá égett minden épület. A városházát megszállta néhány leszerelt katona. A külvárosból rablások híre érkezik. Súlyosabb zavargások vannak keletkezöben, a polgármester háza előtt fegyveres alakok ólálkodnak...

A polgármester, az egykori főjegyző sápadt arccal, rosszul megjátszott nyugalommal vizsgálta remegő ujjainak körmét, és tárgyilagos hangon igyekezett a helyzetképet elkészíteni.

- Kész anárchia. A rendőrkapitány úrra rá akarták gyújtani a házat.

A rendőrkapitányból most napvilágra kívánczolt az elnyomott félelem. A polgármester szavaira keserűen felnyögött. De aztán szégyenkezve elretusírozta a nyögését, úgyhogy a jelenlevők egy kis jóakarattal egyszerűen sóhajtásnak is minősíthették.

- Ön ismer engem, Baltazár úr... Megmondhatja, nem voltam-e világéletemben demokratikus érzületű ember?

György idegesen vont össze a szemöldökét. A demokratikus érzületű emberre vetett egy kihűlt, kurta pillantást. Aztán az ablak felé fordította a fejét... Úristen... Ez a nagy has, két kurta comb, trapézalakú mészáros fej... Ez volt a Rend, a Hatalom... És most milyen sietve, milyen alázatosan ereszkedik itt négykézlábra... - Ne mondjon ilyent, fölösleges és ostobaság

most védekeznie - akarta neki mondani megbántottan és helyette is szégyenkezve -, lám, a polgármester úr megőrzi férfias méltóságát... Ő nem mosakszik.

- Ami azt illeti - szólalt meg a polgármester -, mi valamennyien a népért dolgoztunk... Nem hiszem, hogy akadna valaki, aki ezt kétségbevonná... Ön emlékszik, Baltazár úr, az én vezércikkeimre... Egész pályafutásom alatt a demokráciát hangoztattam... A haladásnak vagyok a híve. Szeretném, ha ezt tolmácsolná illetékes helyen.

- Hol? - szaladt ki a száján Györgynek türelmetlenül. - Hol van az az illetékes hely?

A rendőrkapitány nyugtalanul sandított feléje. Ez a tolmácsolás, lám, ez nem jutott hamarjában az eszébe. Izgalmában nem is hallotta a Baltazár kérdését, sietve csatlakozott ő is a polgármester óhajához.

- Lesz szíves, Baltazár úr, helyettem is tolmácsolni...

György elszórtanodva nézte őket. Ez a két ember büntetendő rombolást vitt véghez az illúzióin. Milyen ügyetlen nyájaskodással fogja a rendőrkapitány körbejáratni valami piszkos-körmű társaságban a cigarettatárcáját és politikai hitvallását: „egy csempészcigarettát parancsoljanak uraim, úgy nézzenek rám, hogy én is demokrata vagyok. Abbizony. Ízig-vérig demokrata, vagy minek is híjják...” És a polgármester: „Le a kalappal uraim, a demokrácia zászlaja előtt!”

Épületes látvány volt, hogyan bolhászott a két ember a múltjában, hogy nyakoncsípjén valami bizonyítékot a maga haladó gondolkodásának az igazolására. A páter csitítóan simogatta meg György idegesen zongorázó ujjait. Megértette a barátja lelkében végbemenő dolgokat, és a tekintete elnézést kért a két méltóságából kibillent ember számára... Az utcákon, a főtéren irányt és jelszót váró gazdátlan tömeg forrong. Miért habozik hát György?... Miért nem segít rajtuk?

- De hát hogyan segíthetek én? - kérdezte György meginogva.

- Egyszerűen - mosolygott a pap -, legyen okos és álljon az élükre.

Engedett a rábeszélésnek, és felment a városházára. A tömeg, amelyben várakozása ellenére, megragadt valami emléke annak a csetepatének, amelyet ő a polgári önzés, bürokratikus butaság és az iskolázott korlátoltság ellen folytatott, arra várt, hogy a duzzadásig feszült mámor szelepeit valaki megnyissa benne. A városháza korhadt erkélyéről György végignézett rajtuk. Beszélni kezdett. A háborúról, a forradalmak tanulságairól, a népek jövőjéről. Hangja öblösen verődött vissza a tér szemközti házsorán, amelynek ablakait lassankint női fejek kezdték benépesíteni. A szavai józanul és megfontolt előrelátással intették mérsékleltre a tömeget, de a hangja betöltötte a teret, a várost, amely ijedt ámulattal nézte az egykori tréfacsinálónak, a mellőzött és félrelépett lapszerkesztőnek fellángoló diadalát.

A vállukon vitték le a térre. Aznap kétszer kellett még beszélnie. Bejárta a katonai lakatanyákat, kíséretével végigszáguldott a külvárosokon, és kérlelhetetlen kézzel elnyomta a zavargásokat. Éjszaka egy gyanús csoport megszállta a városházát. György a tanácsterembe sietett. Sűrű dohányfüstben, asztalokon, székeken vitatkozó, népes társaság fogadta. Egy fiatal altiszt előzékenységgel nyitott neki utat. György néhány kurta, de határozott szóval bejelentette, hogy átveszi a rendcsinálás és intézkedés jogát. A hangja keményen pengett. Körülnézett. Van-e valakinek kifogása ellene? Van - válaszolta néhány hetyke hang. Intett nekik, hogy lépjenek elő. Végignézett rajtuk. Idegenek voltak.

- Egy órán belül eltakarodtok a városból. A pályaudvarig kíséretet adok mellétek. Mehettek.

Napokig nem hunyta le a szemét. A rend, a város élelmezése, a fosztogatók leverése rengeteg munkát adtak. A hetek lázasan hömpölyögtek, a kiborult ár nem akart visszaszivárogni a medrébe. A forradalom végigsöpört mindenén. (...)

György nem ért rá magával foglalkozni. Az utazás gondja és vágya, tervek, álmok mintha sohasem izgatták volna. Nagy hullámveréssel jöttek az események. Ő személytelenül és önmaga iránt is érzéketlenül, fáradhatatlanul kormányozta a tömegeket a zavaros áradatban. Gép volt, amely nem ismert fáradtságot. De a gépezet kitüzesedett kerekei között olykor homokszem csikorgott: a félelem, hogy lesz-e célja, értelme ennek a nagy iramnak?... Egyszer egy tétova, meleg kéz simult a kezébe: a Kléber Ilona keze. Mire észrevette, mire odafigyelhetett volna, a leány beleolvadt az utca ködébe. Vajon mit akart?... Utána indult. Valaki sírva állta el az útját. Elhajtották a tehenét. György tegyen igazságot. Intett az embernek, hogy kövesse, és a főorvos lányáról megfedkezett.

Majthényi az első napokban tettekre kész hévvel jelentkezett szolgálattételre. Az uradalom földjeit birtokba vette a parasztság, a vagyon nagy része elúszott. Majthényi nevetve vont vállat. C'est la guerre! Az öreg most gyűjtheti a páncélszekrényében a tojásokat. Lesz hely bőven a szekrényében. A részvényei már úgysem sokat érnek. Vidáman nézett Györgyre: tehetne-e valamit? György megkérte, hogy vegye át a rendfenntartó osztág fölött a parancsnokságot.

A páter is eljött néhányszor, hogy megdicsérje Györgyöt.

- Még nincs vége - legyintett György fáradt mosollyal.

Aztán eljött a karácsony, idegen csapatok jelentek meg a városban, és Györgyöt Majthényivel egy határszéli városkába szállították, ahol egy elhagyott, komor kórházépületbe internálták őket.

XIV

A Györgyék udvarán ültek a jázminbokrok alatt. György egy karosszék karfájáról lóbálta a lábát és szórakozottan játszott egy fűzfavesszővel.

- Mire gondol, Baltazár? - kérdezte Csornainé.

- Amiként az egyes ember életében is előfordulnak butaságok - mondta György -, úgy előfordulnak a népek életében is. De a népek nem szeretik, ha a butaságaikat nem nevezzük hősiességnek. S a győzelmük ezért mindig hősiességek, a bukásuk mindig hősiesség elbukása...

Csornainé a cigarettája füstjén át leplezetlen érdeklődéssel nézte.

- Ez a szakáll túlságos tiszteletet ébreszt bennem maga iránt - jegyezte meg mosolyogva. A György állát gyér, puha szakáll keretezte. Az arca megnyúlt, megsoványodott. Az internáló táborból Majthényivel együtt nemrég engedték haza, de megtiltották neki, hogy a városban tartózkodjék. Haza kellett jönnie. Csornainé gyakrabban kereste a vele való együttlétet. Olykor Majthényi is kijött hozzá a városból. A közös sors egymáshoz kötötte őket.

Az ország, mint egy epileptikus, összetörte magát. (...) A nagy szenvedés, a végtelen négy év, a Dolomitok, a Piáve, a volhyniai mocsarak, az ágyúkká olvasztott harangok, minden, minden, a roppant áldozati máglya, minden, minden hiábavaló volt!

- És ez nem minden - mondta egy félkarú fiatalember. - Olvassák el Franciaország új hadügyi költségvetését... Nincs vége. Nem akarják, hogy vége legyen.

Fiatal bányamérnök volt. György az internáló táborban ismerkedett meg vele. A táborban vérmérgezést kapott, amputálni kellett a karját. Kiengedték, György magával hozta. A húga ápolta nagy gyöngédséggel és részvéttel.

Később Majthényi is eljött. A zsebéből pesti újságot vett elő. London dőzsölve lakmározott a győzelmi toron.

- Kannibálok - mondta Majthényi.

- Európa disznómód megveszett - hallotta a mérnök dühödt kifakadását. - Megvertek? Jó, előfordul az ilyesmi. Fát aprítanak a hátunkon? Tegyük. Győztek. Kifizettetik velünk a számlát? Fizetünk. De ne rúgjanak rajtunk, mint a rühös macskán.

- Sajnálom az öreg Angliát - szólalt meg Majthényi -, ez a paroxizmus ártalmára lesz elmeszesedő ütőerének.

- Mit akar, kérem, hisz még csak most kezdenek igazán fegyverkezni.

Csornainé Györgyhöz lépett és tüzet kért tőle. A tekintete éppúgy felparázslott György közelében, mint a cigarettája.

- Láttam, dolgozott a délelőtt - mondta halkán. - A hálósobám ablakából éppen ide látni...

- ...távcsővel - egészítette ki Majthényi nevetve.

- Igen - felelte György -, egy diplomáciai aktán dolgoztam. Jegyzeteket intéztem egy leendő francia fiúcskához.

Az asztalon néhány teleírt papírlap hevert. Csornainé beléjük pillantott. Olvasgatta a sorokat, aztán hirtelen kíváncsisággal Györgyre nézett. - Mi ez?

- Elolvassam? - mosolygott György.

A kezébe vette a lapokat, és olvasni kezdett:

Kis piu-piu, gyanús dologról értesülök. Azt olvasom az újságban, kis piu-piu, hogy lépések történtek az érdekedben, hogy francia hazád, a hazák leghazábbika 300 frank ösztöndíjjal kecsegteti mamádat arra az esetre, ha világra hoz téged. Nemzetgyarapítási hadműveletről lévén szó, nem kételkedem abban, hogy te habozás nélkül, az említett előnyös ajánlat nélkül is legsürgősebb feladatodnak tekinted, hogy azonnal, mihelyt időd megengedi, megszülessél. Mert bő öröme és szép értelme van annak: Franciaországban és Franciaországért megszületni, ingyenc passzió az, egy üde és gloáros reggelen a világra jönni és édes bömböléssel beköszönteni abba az auvergne-i vagy provance-i tavaszba, amelynél szebbet halandó orr nem szagolt. Ott vagytok mindjárt a forrásnál, ahol a kultúra bő bájitala bugyog, csak le kell hajolnotok, és alumínium zsebpoharakot megtelik a kultúra habzó folyadékával, amiből szellemet, eleganciát, szenvedélyt, lírát és technikai vívmányt hörpinttek magatokba. Ó, én tudom, milyen jó ott nálatok, kis piu-piu, csak úgy átkarikáztok naponként a Diadal Íve alatt, amíg mi itt csak a Pathé Frères filmjein keresztül nyaljuk a párizsi élet mézét. Hányszor irigyeltem tőletek azt a nagy előnyt, amit a „francia” szócska sűrít magába, hányszor elcseréltem volna azt a nagy debella kenyérdagasztó fateknőt, amelyben mit csecsemő visítottam, a te bölcsőddel, kis piu-piu, talán nem is a bölcsőd eleganciája okán, mint inkább azért, hogy francia anya törölje meg nedves orromat, és hogy első gügyögésemet azon az abszolút liliosmos nyelven eszközöljem, melyen egykor Descartes, Goncourt, Rodin és Blériot gügyögött. És mégis, kis piu-piu, e pillanatban súlyos aggályok vannak bennem keletkezőben irigyelt sorsod kapcsán. Az, hogy a népgyarapítási főgondnok úr 300 franknyi ösztöndíjat készül letenni a mamád részére, ha világra hoz téged, rendben van, sőt én még úgy találom, hogy ez elég fukar tarifa egy újszülött franciáért. Nem is ez a 300 frank ütött szöveget a fejembe. Van a sunyi újságban egy jelentéktelen kis mondatocska, amely arról szól, kis piu-piu, hogy a kormányt erre a nagylelkű lépésre az a megfontolás vezérelte, hogy a nemzetben beállott nagymérvű emberhiány kérdésessé teheti az állam és a nemzet jövő biztonságát. Meg kell születned, kis piu-piu, mert a távolmaradásod hazafiatlan cselekedet. Sok-sok kis piu-piu fogyott el az elmúlt években, üresek a raktárak, a többtermelés csak jámbor óhaj, a termelés pang. Nagy volt a kivitel, de mégis, kis piu-piu, nem megy a fejembe, hogyan lehetett a dús készletet annyira elfogyasztani, hogyan engedte meg a népgyarapítási főgondnok úr, hogy ide jusson a dolog?

Ne teketóriázzunk, kis barátom, nekem az a gyanúm, hogy nem mennek rendjén a dolgok. Az a gyanúm, szegény piu-piu, hogy a hadügyminiszter szép katonás fejében született meg az a gondolat, hogy neked minél gyorsabban és minél nagyobb példányban kell megszületned. Mert a sorsharag ropja még fejünk felett a táncot, van még a derült égben a fejünk számára néhány lecsapni készülő villám. Meg sem születnél, kis barátom, és már készül számodra a kedves kelengye, varrják már neked nyájas hadseregszállító bácsik a földszínű nadrágot, szabják, patkolják már a kecses bakancsot, öntik neked a Creuzot-játékgyárban a bájos kis gyorstüzelőket, és nekem itt, túl az óperencián és még azon is túl, belefájdul a szívembe annak a 300 franknak a csengése, amellyel téged a világra fognak csalni, és a fiamnak sürgősen megtiltom...

- Ha majd lesz - vetette közbe Csornainé.

- ...ha majd lesz - folytatta György mosolyogva -, hogy boldog francia csecsemő akarjon lenni a Touraine fuvalmas lankáin vagy a normandiai hegyek jószagú árnyékában. Mert azok, akik bőkezűen eltékozták azt a néhány százezer tonna piu-piut, amelynek hiánya oly sötét

gondokat okoz, azok téged is el fognak javíthatatlanul tékozolni, ha nem is vallják be előre, ha nemzetgyarapítási akcióról beszélnek is katonai létszámemelés helyett.

Hideg koponyák eszelték ki a 300 frankot, kancsalul néző fejekben és nem emberbarátok szívében támadt az a szükségérzet, hogy nektek minél nagyobb számban és mentől sebesebben létre kell jönnötök. Nem tehetek róla, de e pillanatban úgy érzem, hogy a diplomácia kaján szatírai fogalmazták - és ezúttal nagyon rosszul - azt az újsághírt, nem tehetek róla, nagyon rossz érzésem van, kis piu-piu, ezzel a dologgal kapcsolatban, ahelyett, hogy örvendnék annak, hogy megint egy csomó, okosságra és a kultúra megnevesítésére predesztinált bájos francia fog megszületni. Az újsághír mögött megint egy alaposan kigondolt és nagy stratégiai ügyességgel végrehajtott csapatmozdulat körvonalait sejtem, a születésed szükségességét megint defenzívákkal fogja indokolni a javaslat parlamenti előadója. Lehet, hogy a csömör hagymáza beszél belőlem, de amióta a hagymázás látomásokat is megszegyenítő látomások vonultak át szétlapító vaskerekeikkel a szívünkön, azóta fél szemmel mindig hiszek e látomásoknak. Mert ennyi minden után sem jött senki, aki azt mondta volna, hogy de most már elég, örökre és visszavonhatatlanul elég. Nem jött senki, csak néhány fájó szívű ember suttog halkán elméleteket arról, hogyan lehetne az eleget a gyakorlatba átültetni, csak néhány szózatbuborék szállt fel a fáradt semmibe. Ezért féltelek, kis piu-piu, ezért adom át most a szót a lázas félrebeszélésnek, mert ő jobban tudja, mint én, ő többször eltalálta az igazat, mint én, aki emberi ígéretek és ünnepélyes miniszteri nyilatkozatok nyomán rendeztem be az erkölcsi felfogásomat és hitemet.

Féltelek, kis piu-piu, arra az esetre, ha megszületnél, mert te leszel az, aki előreveti az árnyékát, akiről azt fogják mondani, hogy üres kombináció és légből kapott koholmány. Te vagy az, akiből fenyegető statisztikai tétel lesz, te vagy az, akire a külügyminiszteri jegyzék gondol, amikor erélyesen az asztalra üt, te vagy a megszálló fővezér magyarázata, a magas és alacsony valuta indoka, te vagy az, aki megtöltöd a kultúra tartályait: a gyalog- és tűzér-laktanyákat, te vagy az, aki a kultúrából csak a gránátbiztos fedezéket és a rögtönző gázokat fogod ismerni, miközben a szappant végleg elfelejted. Te leszel az, akinek szuronyain a diplomácia győzelmes agyréme és a vezérkar babéros rögeszméje fog pihenni, te vagy a kedves kis piu-piu, akiről megható dolgokat fognak énekelni, aki mámorosan ki fogsz még egyszer vonulni az Ardennes-ekbe, hogy ott megvédd az európai és tázmániai civilizáció eddigi vívmányait egy légből kapott támadás ellen, te vagy az, akit - miközben Párizs körútjain a bőség, szellem és hazafiság kacérul fogja illegetni a derekát, mint egy hisztériás fajdkakas - át fognak csoportosítani, akit kivonnak és beledobnak, te vagy az, akit fel fognak göngyölíteni, aki lendülsz, aki eltűnsz, te vagy az, akinek hamuszürke szája folyton a miért-re fog tépelődni, aki élni szeretnél, élni, akárhogy, és aki meg fogsz halni.

Te vagy az, akiért a polgármester gyászfátyolos cylinderben és fekete ruhában megható beszédet fog tartani, hogy szem nem marad szárazon, te vagy az, aki túl hosszú, vagy túl rövid falábon fogsz a Rue de la Paix-n végigcsikorogni, te vagy az, aki veszélyeztetett kultúrád nógatasára leöled az ellenség nevű emberfiát, mint karácsonyi sertést, aki aztán, mint a húsipari és rokonszakhák felvonuló szakszervezete elvonulsz a tribünökön tapsoló plörözös, dekoltált haza és lakkcipőjétől, meg a te győzelmedtől sugárzó Franciaország előtt. Te vagy az, akinek tiszteletére harangok fognak zúgni, ünnepélyeket fognak rendezni és akinek a haza hálával és rokkantsági pótdíjjal fog tartozni. Te vagy a hazaszeretet gyümölcse és az emberi szeretetet elvetéltje. Te vagy a szegény kis piu-piu, akit 300 júdásfrankkal kicsálnak anyád reszkető méhéből, nehogy problematikus legyen a nemzet jövő biztonsága. Megérted ugye, kis piu-piu? És én, aki az emberi erkölcsök büntetőtörvénykönyvbe ütköző csalárd bukása után nem tudok hinni hitben, szeretetben és jóságban, nem tudok már hinni a 300 frank nemes szándékában sem, akárhogy csúrrjék-csavarják a dolgot. (...) Nem tudom, mit szól hozzá a

mamád, kis piu-piu, de én már most is féltetek, mielőtt megszülettél volna. És bevallom neked, félek is tőled egy keveset. Ó, mert a fülemben nyöszörög még Európa csontos, emberzsíros földje alól tízmillió elkapart piu-piu, francia, orosz, magyar, török, román, belga, német, lengyel, cseh, bolgár, görög, szerb, angol, hindu kis katona, és a szívembe fájdul a gyanú, hogy nem cipőt talpalni, földet szántani, cégtáblát pingálni, nem verset írni és asszonyt szeretni hívnak e világra. Bevallom neked, eljövendő kis francia honpolgár, félttem tőled békés kávéházi feketémet, a felhúzott sorompókat, amiken újra átszáguld a gyorsvonal, békés utcáinkat, amelyeken nem bokrétás gépfegyveresztatok, hanem rogyásig telt káposztás-szekerek dübörögnek tova, félek a záróraktól és az újságok győzelmes különkiadásaitól, félek a krumplijegytől és acélhálós karkötőóráktól, a szalagos lobogóktól és a tartós papírspárgától, a Lipót-rendtől és a táperős kenyérpótléktól, a háborús kupléktól és háborús haláltól. Egy nagy félelem vagyok, ha rád gondolok, és nem szégyenlem neked azt tanácsolni, ne siess, kis piu-piu, ráérsz még, hiszen olyan jó az úgy háború nélkül. Sötét van még ezen a világon, nem kelt még fel a nap, kis barátom, maradj még, ne hallgass a hívó szóra. Mert nem tehetek róla, én háborút szagolok ott, ahol a nemzet és állam jövő biztonságáért cselekszenek. A Quai d'Orsayn, Foreign Officeban még érdekszféráról, orientációról és a béke biztosításáról beszélnek, és amíg a békét nem szívek, hanem diplomaták és jogászok biztosítják, amíg az érdekszféra annyit jelent, hogy valamely idegen lében kanál akarok lenni, amíg a külügyi hivatalok és nem a népek milliói felé fogunk tájékozódni - addig kockázatos lépés lesz megszületni.

Kérd meg a mamád, kis piu-piu, ne pályázza meg egyelőre a 300 frankot.

György befejezte a felolvasást, és szomorkás derűvel nézett végig a hallgatóin. A Majthényi szeme csodálkozással függött rajta.

Miközben a kis piu-piunak szóló üzenetet hallgatta, a figyelmét nem kerülte el a Csornainé szomjas pillantása, amely érzéki fellobbanással ölelte magához az író alakját. Az asszony nézte Györgyöt, nézte az ingét, nyakkendőjét, orrát, száját, látszott rajta, hogy csak most tudja igazán élvezni a képet, miután a címét és szövegét a katalógusból kiolvasta. Majthényi diszkrétan elfordult, hogy szabadabbá tegye az utat az asszony vágyai előtt. Györgynek talán inkább ízlésére lesz ez az illatos vihar - gondolta lemondó nagylelkűséggel -, ezek a szüntelen működő, meg nem nyugvó zöldes szemek, ez a vágy, ez a folyton csapongó rapszódia. Régen szakítottak már (a kapcsolat már sokkal előbb megszakadt közöttük), de Majthényiben volt annyi gavallér készség, hogy egykori szeretőjének nagyszerű asszonyi arzenálját illő megbecsülésben részesítse, habár el is vesztette számára minden értékét és varázsát. S noha nem szerette túlságosan (nem, efféléről nem is igen esett szó közöttük, mert mindketten jól érezték, hogy csak a hely, idő, környezet és illendőség hozta úgy magával, hogy viszonyuk legyen), erre az átszellemült érdeklődésre minden bizonnyal féltékeny lett volna, ha nem Györgyről van szó, akinek lelki fölényét vonzóbbnak látta sok kipróbált fizikai értékénél.

Elfordult és magukra hagyta őket.

A kapun ekkor lépett be a fogalmazó. Egyik kezével egy szökehajú fiúcska apró kezecskéjét fogta, a másik kezével a Pagát csokoládébarna fülét szorongatta. A kisdud karaván öreges lassúsággal totyogott be az udvarra. A tornác előtt Csermely megállította a menetet és üdvözölte a társaságot.

- Köszönjete ti is - mondta nyájasan pártfogoltjai felé fordulva.

A fiúcska felemelte a karját és ujjait mozgatva engedelmesen köszöntötte az udvaron levőket. Pagát is vakkantott egyet - kicsikét, gépieset -, a farkát néhányszor ide-oda legyintette, aztán meleg, szerető pillantással pihentette meg barna szemét a György arcán.

Csermely elégedetten simogatta meg őket. Ő volt a dadájuk, ez maradt meg földi küldetésének gazdag műsorából. Egy kis emberbimbó - a Molnár Anna gyermeke - és egy öregedő kutya. A gyermek hároméveske volt. Aranyhaj, tejszag, roppant bájos körmöcskék, üde, kék szemek, rizskása fogacskák. (Micsoda szenzációs találmány egy ilyen kurta kis poronty, Pjotruska! Meg kell nősülnie... én majd felügyelek a pelenkákra... Egy másik alkalommal szemrehányóan a sors felé: Én nem is voltam gyermek, Pjotruska... engem csak kiebrudaltak a nemlétből erre a világra... Ilyen csámpásan, negyvennégyes cipővel szottyantottak ebbe az életbe!...) Istvánkának hívják. A nadrágja - hoháháhú galambocskám - alig menne fel a két ujjára. Hogy bontakozik, hogy nyitja a kelyhét: „Miért visel bajuszt a Pagát bácsi? Miért van farka a tehénnek? És ezzel szemben miért nincs farka Csermely bácsinak? Miért nem ad a bivaly fekete tejet? Igen... És miért vannak a házak bekerítve? Miért van csillag? És miért hegyes a katona puskája?... Miért?” Miért? Miért? Nem hangzik-e, mintha azt kérdezné: miért oly értelmetlen ez a micsoda, amit ti világnak és életnek neveztek?

A kutya bölcs, rezignált, ő is ráunt egy kicsit a sok hókuszpókuszra. Nem csoda, a kenyere javát már megette. Amikor ő Istvánkának a tehén alkatrészeit magyarázza, vagy a fecskék repülési technikáját fejtegeti, Pagát a hátsó felére ereszkedik és andante ásít kettőt-hármat: túl van már ezeken a látványosságokon, az életet ő is körülbelül így határozza meg: tehénhulladék.

Szonjácska végképp megugrott valami női szabóval. Isten legyen irgalmas szegény szabónak. Ő már nem bánja, Szonjácska alaposan belerúgott, laposra rúgta az egész mindenséget, amit magában hordott... Na, mindegy... mit is... igen... Ami Pjotruskát illeti... Hogy dolgozott... Mint egy gözkalapács... és hogyan állott a fergetegben! Mint egy bazaltcsúcs! Száz meg száz honpolgár mekegte a nevét reménykedve... bömbölték elébe és utána a rengeteg sok éljent... Hiszen azért vitték el, azért csukták le Majthényival együtt... egy kicsit veszélytelenné akarták tenni... Két napig tartott az út szekéren, amíg Annával, meg Pagáttal odaértek... Szalonnát vittek Pjotrnak és Majthényinek... sonkát... három nagy kenyeret. Kölnivizet... rovarport... üdvözetet Kléber Ilonától, Csornainétól, Strombolinszkytól... ojjé... egy egész mázsa üdvözetet. Egy hétig ácsorogtak hármasan egy ócska ház ajtaja előtt, amíg bejutottak... Ott vigyáztak rájuk, Pjotrra és Majthényire... Hát mire való az, így bekasztlizni az embert? Nem igaz? Kalitkába rakni!... Szégyen, gyalázat... Mi a véleménye, Kiriljovics Pjotr? De most mindegy... György csak valami írásokra vár még a parancsnokságtól... Aztán megy... Annyit készülődött rá... de most végre igazán elmegy... Ő is vele mehetne... ó, hogy menne az ő Kiriljovics Pjotrával... felügyelne, hogy senki se háborgassa, ha alszik... kikefélné a nadrágját... odakészítené a hajkefét... és Pjotruska éjszaka, ha hazajön a klubból... társaságból... elbeszélgetne vele a sikereiről... a régi-régi sétákról... Közös csintalanságaikról... (Mi az, nedves az orrom?... Könny... Hoháháhú...) De nem megy... Györgynek szabadon kell szárnyalnia... Az övé lesz Pest... a világ... nem vihet magával egy ilyen félkótyát. Minek? Házibolhának?... Nevermore!... Nem, nem megy, akárhogy fogja hívni őt Pjotruska... Majthényiék fogják... izé... alkalmazni... Lakás, fűtés, világítás, ellátás... Ruhát is kap... Ez a nyakkendő... egy kicsit felmászott hátul a nyakára, igaz, de tisztaselyem... lám ez is Majthényitől van... Két divatmellény... hosszú... térdigérő harisnyák... olyanok, mint a női harisnyák... szintén Majthényitől!... Igen... hát ez az... Addig is sétálgat egyet-kettőt a kis poronttyal és a kutyával... Oktatja őket... Séta után a gyermeket átviszi az anyjához... hacsak Majthényi ki nem jön a városból... Ni, már jön is Majthényi...

Sebesen megigazítja a nyakkendőjét (milyen hiábavaló találmány) és beszámol Majthényinek az Istvánkával folytatott eszmecsereéről. Aztán átadja a gyermeket az apának, aki nevetve emeli a karjára... Összeszoktak már. Igen... És nini... No, de itt meg kell igazítani a szemüveget. (És jó precízen rányergeli a cvikkert az orrára.) Csornainé és Pjotruska... Ah, itt nagy

szenvedélyek vannak jelen... Az ám. De csak egyik részről... Pjotr nagyon makacs legény... Nem lobog olyan hübele!... De semmi kétség, udvarias fickó... Az ajándékot nem fogja visszautasítani...

A konyha felől a Baltazár húga barnára mázolt tányéron nagy darab vajás kenyeret hoz, mellette egy findzsa bivalytejes kávé. A tányéron szalvéta fehérlik.

- Jöjjön, Csermelyke... itt az ozsonnája...

És jóságos hangon még utána mondja:

- A cukrot már belé tettem...

És a fogalmazó letelepszik a findzsa mellé, meghatottan pislog, mondani akar valamit, de csak azt mondja: hoháháhú... - és gyermekesen beleharap a vajás kenyérbe.

XV

Később gyakran eszébe jutottak még elindulásának és pesti inaséveinek balsikerei. Úgy mosolygott vissza ezekre az évekre, mint gyermekkorának kezdetleges mozgóképeire. Láta magát a szakadozott, ugráló filmen, a nagy kalappal, ünnepélyes gallérral, arcán az első sziszifuszi nekigyürkőzés elszántságával. Milyen nagy hittel, milyen bizakodva indult neki az érvényesülés meredekjének! A Csermely lázálmai őt is átfűtötték. Úgy képzelte, hogy csak néhány tucat alapos cikket kell írnia és felfigyelnek rá, kitárulnak előtte a siker szárnyas ajtajai.

Megérkezése után hónapokig lézengett munkátlanul. Kis novellákat írt, egyik folyóirat el is fogadta őket, de közlésükre csak félév múlva került sor. Régi kapcsolatai révén végre bekerült annak a lapnak a szerkesztőségébe, amely regényét közölte. Nyikorgó, tintafojtott asztalt kapott a mosdófülke közelében. Éppen olyan rozoga és tintafojtott volt, mint a Kárpáti Figyelő nyirkos nyomdájában. A lap fiatal munkatársai leereszkedően kezelték a tájékozatlan vidéki jövevényt. Az egyik, aki a nyomdai szerkesztést végezte, egyszer megveregette a vállát és figyelmeztette, hogy máskor ne nyújtsa el az írásművet, mint az almásbélest.

- A strudlijából lemetéltem egy rőfnyit - adta tudtára Baltazárnak barátságosan. - Rövidebb téstát, bátyuskám.

Az idősebbek nem törődtek vele. A homályos bolyban élte mindenki a maga gépies életét. Néha tüzet kértek tőle, máskor megkérdezték, hogy a rapszodikus szót pével, vagy bével kell-e írni, de más kapcsolat nemigen volt közöttük. Az „alapos cikkek” szép számmal láttak már napvilágot, de a csermelyi szárnyas ajtók nem akartak megnyílni. Szenvedélyesen, makacs szorgalommal dolgozott. Semmiről nem vett tudomást, semmi sem zavarta. A mosdófülkében egy rögeszmés riporter félóránként a torkát öblögette, a segédszerkesztő a Traviatát fütyörészte, vagy a szerkesztőségi szolgálóval veszekedett, a víz folyton szörcsögött és pötyögött a megkopott csapból - s ő írt, írt, szívósan és süketen minden ostoba és gátló lármával szemben, mint az asztal másik végén az öreg közgazdász, aki szinte végképp elmerült a boldog süketségben. Egy éve volt már Pesten, és úgy érezte, hogy még mindig csak ott tart, ahol megérkezésének pillanatában.

- Csak annyit haladtam - állapította meg kissé hitehagyottan -, mint kalitkájában a mókus, aki azt hiszi, hogy sebesen száguld a mozgó keréken, holott csak a kerék forog futó lábai alatt.

Nem figyeltek fel rá, nyakon öntötték közömbösségük kijózanító vödrével, csak úgy csorgott róla a jéghideg víz. Vidéken csapong az ember képzelete és önhitten felemeli a kabátja szárnyát, nehogy leseperje vele a templomtornyot. Úgy járt az otthoniak között, mint Gulliver a törpék között.

- Hogy hittem benned, Gulliver - rágódott magán savanykás gúnnyal. - Milyen nagyra tartottalak, amíg a törpék között óriás voltál. Most aztán te vagy a törpe. Gulliver az óriások országában...

Kiderült, hogy senki sem emlékezett a regényre, amelyet a lap folytatásokban közölt. Hamarosan megtudta, hogy cikkeit és tárcáit sem olvassa el senki a szerkesztőn kívül. Sok időbe telt, amíg megértette, hogy nem voltak rossz emberek a társai, semmivel sem rosszabbak, mint ő, csak elhasználtabbak. A kisvárosi emberben nagy adag kíváncsiság él embertársi iránt. Van benne valami a vademberek gyerekes érdeklődéséből. A nagyvárosi embert nem érdeklik embertársai. Gyűjteménye túlságosan bő ahhoz, hogy kedve volna szaporítani.

A fizetése gyöngye volt, s amikor elsején kifizette a lakása bérét, szégyenkezve gondolt azokra a hangos ígéreteke, amelyekkel otthon hűgát biztatta: a lakbér mindig felére apasztotta földi javait, nemigen futotta nagylelkű adakozásokra. Egy sötét bérház földszintjén lakott, egy világtalan lyukban, amelyet üvegfal választott el az előszobától. Csak olyan embermagasságú üvegfal volt, mint a postahivatalokban. Nappal az előszoba ajtaján beszűrődött hozzá egy kis puha félhomály, amelyet kuckójának elválasztó üvegfala jó gondosan másodszor is átszűrte, mint ahogy a pépet szűrik át hasfájós gyerekek. A kis előszobasikátort, amelyben mindössze egy ágy, egy pléhmosdó és egy asztalka számára volt hely, valamelyik előző bérlő az előszobából kerítette el cselédszobának. A viszonyok megromlottak, az előszobasarkocska „csinosan bútorozott különbejáratú szobává” lépett elő, kizárólag csak „jobb igényű és pontosan fizető magányos úriemberek részére.” Külön villanyvilágítása nem volt, de ez, amint a vékony, madárfejú háziasszony felvilágosításaiból kiderült, fölöslegesnek is bizonyult.

- Az udvarról este tízig besüt a lámpa - jelezte az elviselt nő ellenségesen. - Ha szolid ember, akkor tízre itthon van, s az udvari villany elég ahhoz, hogy levetkőzhessék.

Azt mondta, hogy lámpára van szüksége. Meg kellett ígérnie, hogy tartós bérlő lesz, s így elérte, hogy valami petróleumlámpát kerítettek neki. A lámpa elfoglalta az asztal felét, amikor éjszaka az írása fölé hajolt, a rossz petróleum gőzei - ezt a fizikai tulajdonságot sokáig csodálta - egyenesen az orrába kanyarodtak; a lámpa tartálya valahol léket kapott, egyre szivárgott belőle az olajos nedv. A lakás többi helyiségeit lompos, kávéházbajáró nők és kereskedősegek lakták. Ha kiléptek, vagy beléptek az előszoba ajtaján, eltömték egyedüli fényforrását és sötétbe borult a kuckója. A szobája egy fényképezőgép sötétkamrája volt, az előszoba ajtaja a lencse, a lompos nők és kereskedősegek a lencse fedőkupakja. Éjszaka az előszoba vándorai hangos vitával vonultak el az üvegfal mellett, meg-megálltak és a homályos üvegen át próbálták kilesni, hogy mit mivel éjszakánként a lámpa mellett az az elmerült, mozdulatlanul kuporgó férfi. Néha futó toll percegését, papírlapok zizzenését hallották. Kívülről olyannak látszhatott, mint egy középkori barát, aki szívósan, szinte kámszás hittel írta végtelen kutyanyelveit.

Egyszer távoli külvárosi utcákon ödöngött. Csípős szagú, kellemetlen épület előtt haladt el. A szennyes ház szárított állatok bőréről szolgált. A rácson át kilátszottak az egymásra rakott bőrök.

- Olyanok, mint az elmúlt évek - gondolta. - Az élet elszállt már belőlük, csak merev irhájuk pihen a sarokban, egyik a másikon.

Ilyen elszáradt állati bőrök voltak az ő évei is, amiket lenyűzött róla az elmúlás budlibicskája. Második éve volt már Pesten és nem voltak ismerősei, nem akadtak barátai. A szerkesztőségnek volt egy titkárnője, fiatal, komoly nő, színtelen, mit a legtöbb nő, aki az ilyen nyugtalan levegőjű, magas feszültségű szellemi műhelyek légkörében él. Néha elbeszélgettek. A lány hangja közömbös és nyugodt volt; annak, amit Baltazár mondott neki, látszólag semmi jelentősége, semmi tartalma nem volt a számára. Néha bólintott, néha ő maga is mondott valamit, aztán ugyanúgy, ahogy belépett a szobába, közömbösen és tárgyilagosan távozott.

- Kérem - szólalt meg egyszer, amikor a mosdókagyló mellett állva mindketten ugyanabba a törülközőbe törölték nedves kezüket -, elolvastam a novelláját...

Baltazár megkérdezte, hogy untatta-e a novella.

- Nem - adta tudtára a lány, szürke szemét a Baltazár ironikus tekintetének szegezve. - Miért ír maga napilapba ilyen novellát?

Baltazár nem értette.

- Miért nem viszi ezeket a novellákat valami folyóirathoz? Maga komoly irodalmat akar adni egy napilap előfizetőinek?

Ez volt az első dicséret, amelyet kapott, ezt is kissé kerülő úton. Megköszönte a figyelemztetést.

- Kérem, értesítsen, ha máshol majd megjelenik valami írása - mondta a lány könnyű fejbiccentéssel búcsúzva. Ettől kezdve gyakrabban beszélgettek. Egyszer megkérdezte tőle a lány, hogy min dolgozik. Az emlékiratait írja, mondta mosolyogva.

- Az emlékiratait?

Miért ne? Mindenki mindig az emlékiratait írja. Minden csak körülöttünk forog. A leg-szegényebb elárúsító lány is úgy képzei, hogy az ő emlékei remekművek lennének, ha papírra vetné őket. Az emberek - mondta nevetve - roppant büszkék a maguk szenvedéseire, lebilincselő irodalmi anyagot látnak kisdéd, krajcáros élményeikben. Neki is van néhány ilyen kisdéd krajcárja, miért ne hozná őket forgalomba.

A lány, aki eddig szigorúan, szinte összehunyorított szemekkel nézett Baltázárra, most lassan felemelte a szemhéját. Tágan, szürke szivárványhártyájának teljes figyelemével nézett a mosolygó, kesernyés arcba.

- Megmutatná nekem? - kérdezte barátságosan.

- Ha érdekli - vonta a vállát Baltázár -, megmutathatom...

Néhány nap múlva elvitte a készülő regény kéziratát a titkárnőnek, aki másnapra már el is olvasta. Közömbösnek látszott, a hangja is inkább tárgyilagos volt, mint meleg, amikor érté-sére adta Baltázárnak:

- Azt hiszem, maga nagyon tehetséges ember, Baltázár...

A szerkesztőségi órák után a lány a lépcsőházban meglassította lépteit.

- Az újságírók ugye önmagáról mintázták? - kérdezte hirtelen a háta mögött közeledő Baltázárhoz fordulva.

- Nagyjában...

- És a színésznő? Élő alak?

De mennyire élő, nevetett ő, milyen könnyörtelenül élő. Ha belenéz abba a színházi lapba, amelyet például ott a sarkon árulnak, biztosan megtalálja benne a képét...

Betértek egy közeli tejcsarnokba. A lány komolyan és tanakodva keverte a kávéját. (Habot nem kért hozzá, nem szerette a nyalánkságokat, nem szerette a könnyű színdarabokat, a súlytalan embereket, flörtöket, a keze vékony volt, finom és értelmes, a szája is, nem torzult el, nem vált egy egészséges evőgép mozgó nyílásává.) Figyelmesen, szivárványhártyájának 360 fokos teljes korongjával nézte Baltázárt, anélkül, hogy ebből a 360 fokból bármit is következtetni lehetett volna. Érdekelték a regény alakjai, a bolhaszín felöltös elcsapott fogalmazó, a kövér páter, de legfőképpen a színésznő.

- Találkoztak?

Baltázár rázta a fejét. Nem, nem találkoztak. Színpadon sem látta még, amióta Pesten van.

Igaz volt, nem találkoztak, de a mélyebb igazság az volt, hogy néhányszor látta Ilonát. Egyszer egy kis sportkocsin suhant el mellette. Egyszer meg egy belvárosi utcában bukkant elé. A tekintete sólyomsebességgel halászta ki az ismerős alakot a prémekek és tollak kavargó

sokaságából. Nem kerültek szembe egymással, a színésznő betért egy látszerész üzletébe. Nagy, ijedt lökések jelezték a torkában, hogy nem múlt el a varázs. Vannak ilyen makacs, romantikus fertőzések, amiket évekig cipel az ember, elpihennek és betokosodnak, mint alattomos baktériumok, aztán egyszerre érzed, hogy cserepes az ajkad, itt a láz, szedheted a kinint... Megállott a lámpaoszlop mellett és várt. Rövidlátó lenne? - kérdezte magától. Távolról bepillantott az üzletbe. A színésznő egy lornyont emelt a szeméhez. Az idő múlik - kapcsolta be a látványba a maga szolgálatkész allegóriáját -, a szemek megromlanak, Panta rhei, így a görög bölcs. (Ki is volt csak?) feltalálták már a rádiót is, csak az ő szívpitvarában zörög a régi muzsika...

A színésznő kilépett az üzletből. Ránézett. Aztán karcsún, előkelően, idegenül továbbment. Nem ismerte meg, alaposan elfelejtette. Aztán ő is megfordult és elindult az ellenkező irányba. Az ember ne kullogjon csüngő orral a múltja után.

Zavaros vágyak zakatoltak benne. Valami nagyot alkotni! Kimászni ebből a patkányoknak való félhomályból! Lenni valaki!

(És odaállni eléje, mi? Az orra alá dörgölni magad, ugyebár, Kiriljovics Pjotr? Igen, igen, ezek azok a pillanatok, amikor vézna szabólegények oroszánvadászok vagy banditavezérek, vagy híres írók szeretnének lenni! Álmodozó, öreg galambocskám. Hát ilyen számárságok, ilyen idejétmúlt ifjúi csacsiságok sisteregnek öreg tepsidben? Te szent, te utolsó bölénye a romantikának, öszül a halántéknak!)

Hazament, és hajnalig dolgozott a regényen. Néhányszor látta még a színésznőt. S ilyenkor szívpitvarában mindig zörögni kezdett az ócska muzsika. Minden találkozásnál eljátszani valami fakó menüettet. S utána megint minden elcsendesedett.

A regényét egy nap letette a szerkesztő asztalára. A szerkesztő lapozgatta, nézegette, helyeslően bólintott. Igen, igen. Nem kételkedik benne, mondotta, hogy Baltazár kitűnő regényt írt. A titkárnő beszélt róla, tehetséges munkának tartja. A lap azonban, tette hozzá sajnálkozva, bizonyos anyagi súrlódások miatt elsejétől kezdődőleg csökkent terjedelemben fog megjelenni. Természetesen csak átmenetileg. Erre az átmeneti időre kénytelenek beszüntetni a szépirodalmat.

Felállt, megfogta a Baltazár könyökét.

- Sajnálom, Baltazár. Én magát igen nagyrabecsülöm. Kovász, élesztő van az írásaiban. Humor, Baltazár. Jó, időszerű, keserű humor. Gondoltam már rá, csinálni kéne magával valamit. Ne beszéljek valamelyik kiadóval?

- Köszönöm - hártotta el Baltazár. - Majd magam próbálkozom.

Elment az egyik kiadóhoz. Nagy gyárüzem volt ez a kiadvállalat, tonnaszámra okádta a piacra a könyveket meg a reklámokat. A legsutább művecske megjelenését is merész reklámtarackok és vastag ágyúk dörgése kísérte, mint hercegek születését. Akárhová ment az ember, mindenütt a fülébe durrogtak a kiadó fáradhatatlan ütegei. Együgyű szerelmi történetekről a legbecsesebb irodalmi alkotásoknak kijáró jelző bombákat hajigáltak szét a vállalat jelzőszórosztagai. S ha történetesen nem egy szerelmet-feltaláló fiatal írólángész, hanem az irodalom valamelyik öreg hercegének könyvéről volt szó, vége-hossza nem volt a születésnap ágyúzásnak. Érdemes volt ennek a vállalatnak a kiadásában megjelenni: a reklámosztály olyan meggyőző erővel és tékozlással vetette rá magát a könyv dicséretére, hogy maga a szerző is hinni kezdett a saját nagyságában. Csak az elszámolásnál derültek aztán ki kellemetlen dolgok...

A titkár szobájában testes, kitűnően borotvált férfi szivarozott. Kitérta a karjait, hogy magához ölelje Baltazárt.

- Isten hozott, édes barátom - lelkesedett harsogva, és percekig szorongatta a Baltazár kezét. - Mi járatban vagy itt?

Baltazár a remekül öltözött emberben alig ismerte fel egykori katonatársát, akivel egy vidéki kórházban találkozott a háború alatt. Átizzadt hátú katonablúzban, amelyet nem ő izzadott át, rongyos bakancsban, amelyet nem ő rongyolt el, mindig a kórház folyosóján lebzselt, hogy a rendszerint váratlanul érkező vizsgáló bizottság elől kellő időben megugorhasson és a félreeső hely áthatolhatatlan légkörében biztonságba helyezhesse veszélyeztetett bőrét. Hajából mindig szalmaszálak csüngtek. Valami régi tüdőhurutját reaktiválta, hogy ne kelljen a háborúba keverednie. Vállalta a szalmaszálakat, rovarokat, az elhanyagolt illemhely vastag atmoszféráját, csak hogy ne kelljen valóra váltania novellahőseinek harsány bátorságát. Veritékes, rossz szagú szalmazsákokon kuporodott hónapokig, amíg egy törzsorvos e hősie kintartástól megilletődve szélnek eresztette. Baltazár később gyakran hallotta emlegetni. Munkatársa volt egy lapnak és könyveket írt, amelyekben a férfias bátorságnak emelt tömör obeliszket. Szivarjai egyre illatosabbak, nadrágjai egyre vasaltabbak és novellahősei egyre bátrabbak lettek. Most ott állt előtte délcegen, és hideg szeme sarkából kutató pillantást lövellt a Baltazár hóna alatt szorongó kéziratra.

- No, nézd csak, te írsz? - kérdezte nyájas megütközéssel.

Baltazár biccentett.

Hideg, bizalmatlan tekintet matatott végig rajta, mint gyanakvó vámtisztviselő motozó pillantása.

- Nagyon érdekes. Szóval, te írsz, barátom... Ma mindenki ír - tette hozzá és mosolygott. Nyersen, ahogy egy félkiló frissen leszeletelt marhahús tud mosolyogni. - No, hadd kukkantok bele.

Kivette a Baltazár hóna alól az iratsomót, belenézett. Csóválta a fejét. Aztán kivette szájából a szivarját, és elolvasta a regény első mondatát, amely Csermely Jánosról és a bolhaszín felöltőjéről szólt. Hirtelen letette a kéziratot.

- Bolhaszínű felöltő? - kérdezte megborzongva. - Nagyon eredeti...

A titkár átvette a kéziratot és azt mondta, jelentkeznek néhány hét múlva, akkor közlik vele az eredményt.

- Isten veled, drága barátom - lelkesedett még egyszer régi bajtársa és a kezét nyújtotta. Hidegen, mély megvetéssel.

Négy hét múlva értesítették, hogy a regényt nem adják ki. Megdőbbenve bámult a visszaérkezett kéziratra. Kábult émelygés fogta el. Tizenkét hónapi dacos, keserű munkája ott feküdt előtte, mint ijedt, elgörbültszájú gyermek előtt a kipukkadt hólyag. Hogyan? - dadogott át agyán a kérdés. - Hogyan?

Kinyitotta, kihűlt ujjakkal lapozgatni kezdte, megrökönyödött szeme halkán olvasni kezdte az eléje forduló mondatokat. Hogy mosolyogtak még tegnap is ezek a mondatok, hogy virágoztak a szavak, milyen derűs tavaszi kert volt ez a regény! És most milyen kegyetlenül vége volt mindennek, milyen hétköznapi hangzottak a jelzői, milyen céltalanok és szegények voltak a mondatai! Valami történt vele, valami kegyetlen és gyászos. Eltolta magától. A titkárnő sokáig állott mögötte és szóltanul figyelte. Aztán megérintette a vállát.

- Történt valami, Baltazár?

Sajogva, megalázottan mosolygott fel a lányra. A regényre mutatott.

- Visszaküldték.

A titkárnő gondosan elolvasta a száraz, udvariaskodó kísérőlevelet. „A mű aligha elégítené ki kényes ízlésű olvasótáborunk igényeit, s így kénytelenek vagyunk lemondani annak kiadásától.”

- Baltazár - szólalt meg egy kis idő múlva -, volt egy bátyám, ügyvéd, akivel éppen akkor közölték, hogy leégett a háza, amikor egy szegény, ártatlan asszonyt védett a törvényszéken. Elvégezte a kötelességét, mintha mi sem történt volna.

- Köszönöm - mondta Baltazár és megrázta magát.

A titkárnő néhány nap múlva újra megállt az asztala előtt.

- Magát elfűrészték, Baltazár - közölte nyugodtan. - Valaki, akinek nagy a befolyása a kiadónál, elolvasta néhány sorát és kijelentette, hogy a regénye rossz és művészietlen... A kéziratot ezek után természetesen el sem olvasták.

Baltazár néhány pillanatig azon gondolkozott, hogy elmegy délceg katonabarátjához, és megkéri, olvassa végig a kéziratot. Aztán legyintett és lemondott tervéről. Ezt az embert úgysem győzheti meg semmiről. Csak azt nem értette meg, miért volt fontos számára, hogy az ő regénye ne lásson napvilágot. Hatalmasság volt, a szivarja már benne volt a lexikonban, mint Shakespeare csipkés gallérja, vagy a Rembrandt kalapjának széles karimája. Miért gáncsolta el őt az ismeretlen?

A titkárnő, aki igen jártas volt az irodalom vadonjában, megmagyarázta neki.

- Hajdani bajtársa úgy találja, hogy a lexikon már tele van, nincs szükség további létszám-emelésre.

Irigy volt, a szónak valami szövevényes, beteg értelmében; akire rápercentette szivarjának hamuját, az el volt temetve. Baltazár nem csodálkozott, amikor egy napon azt olvasta, hogy a Nagy Bajtárs milyen kitűnő művészi ösztönrel rendelkezik és nemrég is milyen pompás megérzésről tett tanúságot, amikor olvasatlanul a sarokba dobta egy tehetségtelen vidéki író kéziratát, a regény egyetlen sorából is szeizmográfyszerű finomsággal megérezve, hogy silány utánzóval van dolga...

Nem csodálkozott, tele volt sajtóval és undorral. A Nagy Szeizmográf kifosztotta, kimetszette a hitét, mint zsebmetsző a gyanútlan vidéki utas kövér pénztárcáját. Nem volna jó, ha bedobnám ezt a paksamétát a Dunába? - kérdezte, amint a kézirattal a hóna alatt áthaladt az egyik hídon. Aznap kapta vissza, ezúttal egy másik kiadótól. Valami megokolást is hozzacsaptak, mint ahogy büfében csapják oda a mustárt a virslihez a könnyebb emésztés céljából.

- Kit érdekel ma egy vidéki újságíró története? - mondta neki a kiadó egyik embere, a nemkíváncsú szerzőket lerázó szakosztály vezetője. - A világ ma tele van lüktető problémákkal és ön kisdud vidéki meséket termel. Kinek kellenek ezek az ártatlan történetek? Tessék problémát hozni. Itt van a válságoknak ez a ragyogó tömege: társadalmi, családi, gazdasági, családi, lélektani válság. Tessék a mából kiragadni egyet és...

- ...megoldani - folytatta ő ugyanolyan hangon.

- Kevesebb művészetet és több időszerűséget - hangzott aztán a búcsúzó figyelmeztetés.

Hideg és ellenséges eső esett a nyakába. Olyan bujkáló derűvel néztek rá, mint egy mosoly-fakasztó falusi esernyőre. Ilyen ríktó, ostoba falusi esernyő volnék? - kérdezte magától. Aztán a problémák jutottak eszébe. Miért várják az írótól, hogy megoldja a problémákat? Az író írjon és ne legyen boldogító-hivatal. Ha nemcsak fülbemászó locsogások szerzője, hanem művész is, akkor majdnem mindegy, hogy miről ír. Minden keretben, minden időben, még a legidőszertlenebben is el fogja mondani azt, ami a kor zűrzavarai vagy túlságos nyugalma miatt a lelkét nyomja...

Kísérletei közben mind lejjebb csúszott a kiadóvállalatok lépcsőzetén. Amikor a regényét írta, írónak hitte magát, most ezeken a fagyos lépcsőkön lekoppanva leleplezett bűnösnek, aki valami súlyos és szégyenletes ballépést követett el. Nem kellett senkinek, és ettől hideg rémület fogta el időnként. Majdnem két évtizeden át készült arra, hogy író legyen. Lehetséges, hogy ennyire tévedett volna magában? Bizonyságot akart. Összeszedte magát, újra nekiindult. Végül valami zugvállalkozóhoz került, aki addig szaglászta, forgatta ide-oda a regényt, amíg végül szűkszavúan tudomására hozta, hogy hajlandó vállalni a roppant kockázatot, ha a szerző úr viszont gondoskodik ezer példány elhelyezéséről.

- Szóval házaljak - kérdezte ő, és sötéten ránevetett a sunyi emberre. - Gyűjtőívvvel kilincseljek...

- A világirodalomban már előfordult ilyen - vigyorogta a csúnya ember orrát vakargatva. - A közönséget meghatja, ha személyesen látja az írókat nyomorogni... Az ilyennel néha jó fogást csinál az ember...

Megfordult, égő szemmel, testben-lélekben a szenny érzésével lekullogott a teleköpködött lépcsőn. Elég volt - határozta el tehetetlenül. Egy cukorautomata tükrében meglátta az arcát s halántékán a fehéredő hajszálakat. A kéziratot bedobta egy utcai szemetesládába, leült egy padra, és minden ok nélkül az anyjára gondolt. Úgy érezte, hogy valami mennyezet zuhant rá; nagy nehézséggel igyekezett kivonszolni magát a romok alól. Sajgó összehúzott tagjaival a legközelebbi kötőhelyre, az anyjához menekült. Heteken át üldögélt egy közeli söntésben, ahol kocsisok, hordárok rumos teát fogyasztottak. Nem vagyok már fiatal - gondolta -, nem kezdek már semmit előlről... Nézett maga elé, hallgatta a ritkuló kocsisok hattyúdalt - a káromkodásokat, amelyekkel az autósokat szidták -, kódorgott a hajnali utcákon, és elkésve ment be hivatalába. Hivatal volt a szerkesztőség; iktatta a napi eseményeket, gépiesen közölte az előfizetőkkel egy közepes ember közepes észrevételeit a nap beérkezett szenzációszállítmányairól. Két hónap múlva elővett egy darab papirost a zsebéből, előszedte ceruzáját, ismét sebesen írni kezdett valamit. Néhány kusza mondat volt, este a petróleumlámpa alatt papírra vetett még néhány mondatot. Hetekig tartott, a feljegyzésekkel telekuszált papírszeletek egyre szaporodtak. Egy nap aztán elrendezte őket, néhány feljegyzést eldobott, és írni kezdte új regényét. A keserősége végképp felszívódott, mint jó szervezetben a méreg. Félévig éjszakázott munkája mellett; néha kielégülve a szellemi kény örömétől, máskor kétkedő, fáradt keserőséggel. A szeme alatt sárgás ráncok képződtek, a látása meggyöngült. A rossz petróleumgázoktól mindennap kábultan és fejfájósan ébredt. A szerkesztőség mosdófülkéjében egyszer meghökkenve nézett a tükörbe: a maga képe helyett egy sárgás aszalt körtét látott. Lemásolta a regényt és egyik példányát postára tette. Irtózott attól, hogy személyesen álljon valami kiadóvállalati titkár elé. Pontosan négy hét múlva visszakapta a kéziratot. Nem várnak tőle kielégítő sikert, nem foglalkoznak vele. Készenlétben volt már a következő kiadónak szóló boríték: a kéziratot áttette az új borítékba és elindította. Négy hét múlva újra ott volt az asztalán. Elővette a következő borítékot. A szerkesztőségben az asztalán volt egy naptár, előrelapozott benne, és a következő négy hét utolsó napjára odajegyezte: kézirat visszaérkezése. Tévedett, három hét múlva felkérték, hogy fáradjon el a kiadóhoz. A regény

nem rossz - adták tudtára -, de némi tompításokra, némi enyhítésekre volna szükség. Társadalmi szemlélete erősen satirikus. Aki nyugodtan akar aludni, az jobban teszi, ha nem nyúl szociális kérdésekhez. A Baltazár hangja ma kockázatot jelent. Le kell tompítani.

Vállat vont. Tompítsák. Ő nem vállalja.

A könyv nemsokára megjelent, és a sajtó lelkesedés nélkül, de elég barátságosan fogadta. Csak a Nagy Szivaros, a Kitűnő Szeizmográf környékéről indultak el néhányan, hogy a kellemetlen jövevényt kipróbált talpukkal könnyedén agyonlépjék. A szerkesztőséget felébresztette a sikere. Rendre elolvasták a könyvet és meglepődtek. A csendes, lassan elzárkózó embertől nem vártak ennyi derűt, ilyen szellemi fölényt. A titkárnő, aki hűségesen kitartott mellette, s egyszer a söntésbe is beült vele egy csésze rumos teára, felcsillanó szemmel újságolta, hogy az irodalmi rovat szerkesztője maga készül cikket írni róla. Szófukar, tevecarcú ember volt a lap irodalmi kritikusa, aki a félbenmaradt emberek lassú gonoszságával szokta kivégezni áldozatait. Baltazár nagyon meglepődött, amikor a könyvről szóló elismerő cikket elolvasta. A kiadó a cikk megjelenése után a telefonhoz kérette. Igaz-e, kérdezte, hogy Baltazárnak van készen egy másik regénye is? Megkaphatná? Baltazár belenevetett a telefonba. Örömmel. Volt még egy keresztül-kasul javított kéziratpéldánya, elküldte. A titkárnő szárazon mosolygott.

- Gondoltam - bólintott nyugodtan.

A kiadó nemsokára értesítette, hogy ezt a regényét is kiadja. A lektorok igen kedvező jelentést tettek róla.

- Kedvezőt? - kérdezte ő kárörömmel. - Nagyon mulatságos.

- Mit tart olyan mulatságosnak?

- Egy év előtt visszalökték. Úgy látszik, a sok állás használt neki, mint a bornak... Kérem, adja át szívélyes üdvözetemet a lektorainak.

Kesernyés mosollyal tért vissza a szobájába - a mosdófülke mellől már régen elkerült -, és a szerkesztőségi órák után benyitott a titkárnőhöz.

- Nem akar velem vacsorázni? - kérdezte a lány kezét megfogva és fanyar derűvel kifelé biccentett. - A kiadó telefonált. A lektor urakat egészen elbűvölte a tavalyi regényem... Visszataszító, nem?

A titkárnő felemelte a tekintetét. Sokáig nézte szótlanul az író.

- Örvendek, Baltazár... Ami pedig a vacsorát illeti, nem megyek... Sokáig vártam arra, hogy egyszer megfogja a kezemet, mint most, és így hív el vacsorára. Aztán eluntam a várakozást, és tegnap eljegyeztem magam...

Baltazár eleresztette a lány kezét és belébámult a szemébe. Igen, bólintott, talán igaza van. Mással volt elfoglalva, nem nézett körül, nem vette észre, mi történik a lánnyal. És leverten nézte, hogyan kel fel a helyéről, hogyan veszi a kalapját és hogyan indul el a hosszú folyosón. Úgy rémlett neki, hogy pirosszegélyes futószőnyegen halad és megy, távozik tőle, egyre messzebb, egyre véglegesebben. Aztán kivette kis zsebkönyvét és beírta:

„Novellatéma: hosszú futószőnyeg, távozó nővel. Ahogy a nő megy, a szőnyeg lassan utána göngyölődik. Aztán eltűnik a lány, a szőnyeg, eltűnik a pirosszegélyes fiatalság és az élet, amelyet mindennap közömbös lábbal taposunk.”

XVI

Nem éppen zenekísérettel vonult át a fiatalság évein. Az orra mellett az idő is megnyomta ceruzáját, két vastag vonalat rajzolt a szája széléig. Az arcképrajzolók ezzel a két ceruzavonással azt akarják mondani: sok rossz dolgot nyeltél, barátom, amíg idáig jutottál. Sokáig küzdött még rossz petróleumlámpájának kegyetlen gőzeivel, rossz kritikák kegyetlen gázaival, rossz vacsorákkal, keserűen küzdött a Nagy Szeizmográfok gőgös nemtörődömségével. Aztán lassan mégiscsak elszálltak a gőzök, jobb lakásba jutott, íróasztalán kecses porcelánhölgy mosolyogva kínálta villanykörtéjét, nem járt már súrolatlan hátsó lépcsőkön, a gondolatai könyvekké alakultak át, a könyvek könnyebb, de táplálódó vacsorákká, jó angolposztóvá és tiszta széles ágygá. Letöltötte megpróbáltatásainak két évtizedét, a sors kegyesen amnesztiát adott neki, és leszedte kezéről, lábairól a láncos vasgolyóbisokat... Kisvárosi regénye két év alatt öt kiadást ért meg. A többi könyvei is kielégítően fogytak. Kezdett a személye forgatóke lenni, amely minden évben kihajtotta a maga békés polgári hasznát...

Egyszer vidéki felolvasásról tért vissza, és a vonat étkezőkocsijában Csornainéval találkozott. Csornainé maga mellé ültette. Néhány hét múlva Baltazár azon vette észre magát, hogy ügyetlenül bemászott az asszony egérfogójába. Amikor magához tért első kellemes lakomájából - mint együgyű egérkék -, nem találta meg többet a kijáratot. S ha megtalálta volna is, Csornainé vigyázott rá, hogy el ne párologjon. Mindenhová magával cipelte, és valósággal rabul ejtette. Büszkén hordta körül a társaságban, és boldog volt, ha utcán, vagy színházban ismeretlenek is felismerték barátjában az író. Baltazárt nagyon hamar untatni kezdték ezek a társaságok s a szalonokban kavargó hangzavar. Már a forradalom alatt is, amely személyét az események sodrába lökte, rájött arra, hogy a hangos nyilvánosság nem az ő klímája. A nyilvánosság a színpadias dolgokat szerette. Ő nem szerette. A nyilvánosság, a közizlés szívesen látta a talpraesett csalásokat, öblös hazugságokat - ő utálta őket. Az irodalom, a politika, a közélet nagy kikiáltói nem voltak ízlésére valók, és úgy találta, hogy korántsem olyan irigylésreméltó fickók, amilyeneknek a panoptikumok deszkáin látszanak. A nagyváros nem tudta magához alakítani. Minél jobban körülzárta a kő, a téglá, a vasbeton, annál jobban veszítette el frissességét, rugalmasságát és szatírájának vidám erejét.

Oxidálódott, múltak a vágyai és örömei, kezdtek elszürkülni körülötte a vonzó dolgok. A háziasszonya egy délelőtti fiatal újságíróat vezetett be hozzá. Az újságíró arra kérte, hogy nyilatkozzék irodalomról, női divatról, labdarúgásról és valami halfarkú újjélandi csecsemőről. Tanulmányozom a dolgokat - jelezte ünnepélyesen -, egyelőre nem nyilatkozhatom. És hogy vagyunk a kultúrával? - tudakolta az újságíró makacsul. - Mi a véleménye önnek korunk fejlődő kultúrájáról? - Nem rajongok érte - felelte ő nyugodtan. - És miért? - A nagy kultúra és a gépek bőséges áldása mögött sivár félműveltség bontogatja a szárnyait. - Ön individualista? - kérdezte az újságíró. Baltazár bólintott. Igen, individualista, nem szégyenli. A kollektívizmus nem lehet végső cél, csak eszköz a végső cél eléréséhez. A célkarikánál ott áll az ember, az egyén. A kollektívizmus türelmetlen apostolai valami tojáselméletet találtak ki. Azt hirdetik, hogy egyformák vagyunk, mint a tojások, szeretnének egy gigászi kondérban valamennyiünket összekeverni és rántottát készíteni belőlünk. Ez az összességi rendszer egy szép napon szőröstül-bőröstül felfalja a lét legszebb értékeit, az egyént, az egyénit és mindent, ami vele összefügg. S mit fog helyébe adni? Egyformán adagolt vízhatlan boldogságot, fejenként és hetenként húsz deka örömet préselt kockaalakban, naponta húsz perc kollektív zenét, két kanál táperős művészetet, szép, ütemes munkatempót és kebedagasztó katonaindulókat. De valljuk be őszintén, a szabadság sem kiskutya. Az egyéniség kialakulásának

szabadsága. Van olyan becses ajándék, mint a szép menetoszlopok, vezényszóra lecsapó csákányok, mindent betöltő katonaindulók és az a tudat, hogy grófok és utcaseprők valamennyien ugyanazt a táperős levest kanalazzák, egyformára gyártott alumínium csajkákból...

A nyilatkozat megjelenése után gúnyos támadás érte. Érdeklődve kereste a támadó írás alatt a szerző nevét. Csak két kezdőbetűt talált: M. I. Néhány nap múlva, ahogy a telefonkönyvben lapozgatott, a Majthényi nevére bukkant. Nem voltak kétségei: a cikket Majthényi írta. Évek óta élt ő is Pesten. Amikor először találkoztak, Majthényi nagy örömmel ölelte magához. Apja meghalt, a birtok egy részét eladták, anyja otthon maradt, ő Pestre jött. Nem voltak határozott tervei; hogy felszínen tarthassa magát, valami bizonytalan gazdasági tevékenységbe kezdett, amely hamarosan minden pénzét elvitte. Elfojtott politikai ingerei erre újra feltámadtak. A pénztelenség, a zavaros viszonyok életre ébresztették érvényesülési vágyát. Baltazár gyakran találkozott vele; lehangoltan vette észre, hogy a mindig balsikerekkel küzdő ember valami hangos, türelmetlen mozgalomba vetette bele magát. Eddig semmire sem vitte, most kezdett valakivé lenni. Finoman fogalmazott mondatai és udvarképes, sima mozdulatai nevetségesek lettek volna az új környezetben. A kényes diplomata-növendék borízú és hordóhangú kortessé vedlett, aki valamilyen, előtte is közömbös cél érdekében odaállott a legzajosabbak közé, kurjongatva ropta a modern karmanlyolt. Baltazár tudta, hogy mi sem áll távolabb ettől a finomra fajult, sápadta művelődött embertől, mint a tömeg, hogy semmi sem közömbösebb számára, mint a sokaság testi és lelki nyomorúsága. Ő, aki szép pirosra hevült néhány év előtt a polgári szabadságjogok védelmében, most azt bizonyíttatta, hogy a gondolat, a lelkiismeret szabadsága kiöregedett szólamok, és aki békéről locsog, azt könnyedén le kell puffantani, mert ellensége a népnek és bomlasztója a társadalomnak.

- Humanizmus! - röppentette fel gúnyosan egy népgyűlési lepuffantási versenyen az áldozati galambot. - Szabadelvűség! Kinek kellenek ma ezek a gyászos találmányok! A feltaláló apostol urak eleget lábatlankodtak körülöttük. Végezzünk velük, legyen vége a jóságra és szeretetre intő ósdi fecsegésnek!

Egyre ritkábban találkoztak. Majthényi nem beszélt a munkájáról és sikereiről. Volt még benne egy kis szemérem. De mert terhére volt az író kutató, halkmosolyú tekintete, egy szép napon - szép, őszi nap volt - nyugodtan és közömbösen elnézett Baltazár feje fölé. Nem akarta többet meglátni.

Baltazár vállat vont. Így is jól van. A cikk megjelenése után néhány hét múlva össetalálkoztak a Csornainé szalonjában. Majthényi néhány pillanatnyi habozás után úgy döntött, hogy nem fordít neki hátat.

- Jó estét, Baltazár - intett felsőbbrendűen. - Örvendek, hogy találkozunk.

Baltazár megállott és megrázta a fejét.

- Én nem tartom olyan örvendetesnek.

- Tudom. Úgy látom, másfél évtized óta semmit sem változott. Maga kissé idejét múlta, Baltazár. A regényei avasok. Mit akarnak maguk írók azokkal a humanisztikus badarságokkal... Szelíd birkákká akarják nevelni az emberiséget? A szellem szabadsága!... - Nevetve nézett végig Baltazáron. - „A szeretet építő ereje”... Nem tudom, maga írta ezt valahol, vagy valami együgyű középkori barát...

- Szomorú volna, Majthényi, ha mi sem hinnénk benne.

- Nem találja ezt a mítoszt szemfényvesztésnek?

Baltazár tagadólág rázta a fejét.

- Nem. Maguk a gyűlölet mítoszában hisznek, mi a szeretet mítoszában.

Végignézett Majthényin, és barátságosan mosolygott.

- A természet pazarolt, Majthényi, amikor magát megteremtette. Szép orrot, kifogástalan családot és megnyerő szellemet adott magának. De valamiről megfeledkezett. Abból az erkölcsi erőből, amit hitnek, vagy jellemnek neveznek, túl keveset juttatott magának... Kérem, ne nyúljon a szablyája után. Nem sértegetni akarom. Sok ember hord ma a fejében és gerincében értéktelen kocsonyát... Olyan korszak köszöntött ránk, amely kedvez az általános elkocsonyasodásnak... Maga Majthényi azt harsogja, hogy van egy új találmány - szabadalmaztatva is van már -, amely az eddigi hibás kísérletektől eltérőleg holtbizonyossággal megteremti az általános boldogságot. Ha nem tévedek, negyvennyolc óra alatt... Majthényi, ne haragudjék, de én nem hiszek ebben a negyvennyolc órában. Igaz, a módszerben sem hiszek. Magának nincs tehetsége ahhoz, hogy boldoggá tegyen másokat... Én tudom, hogy vannak percei, amikor belenéz a tükörbe és utálja magát... És joggal...

Csornainé felszökött a helyéről, és sietve közük állott.

- Kérem - lihegte panaszosan a két férfi kezét megragadva. - Ne legyenek ilyen konokak... ilyen kiállhatatlanok... Miért ez az értelmetlen harag... Kérem, béküljenek ki... A kedvemért...

Majthényi megvetően az író arcába nézett.

- Kóceví - mondta fagyosan.

- Valami lovagias kihívást jelent ez a kóceví? - kérdezte az író zavartalanul. - Ha ugyanis szüksége van arra, hogy gaz ellenfeleinek egyikét megszabdálja egy kicsit, én szívesen állok kötélnék. Mindig a szívemen viseltem a maga érvényesülését...

Majthényi kezét csókolt Csornainénak, és feleletre sem méltatva az író ajánlatát, szótlanul elhagyta a szobát. Csornainé szemrehányóan nézett Baltázára.

- Nem kellett volna megbántania - vélte rosszállólag. - Igen szép sikerei vannak...

- Nem szeretem a szemfényvesztőket. Tudja mit csinál a maga barátja? Paradicsomot ígér minden szavazónak. Többholdas paradicsomot, kolbászból való kerítéssel és marcipánból való háztetővel... Hol akarják ezt a rengeteg marcipánt előállítani?

Az asztalról fölemelt egy képesújságot. Az egyik oldalról a Veresy Ilona képe mosolygott le rá. Alacsony nyírfakerítésen ült, és mosolyogva lógatta a lábát. Háta mögött valami hófedte svájci hegycsúcs fehérlett. „Én is Texta harisnyát hordok” - írta a képre szálkamentes egyszerű betűkkel. Baltázár visszatette a füzetet az asztalra. Megyek - mondta szórakozottan. Az asszony sértődötten kapta fel a fejét a közömbös, szórakozott hangra. Jó füle és gyakorlott szeme volt. Baltázárnak védekeznie kellett. Valami sürgős megbeszélőnivalója van. És ahogy indulásra készen a kesztyűjét húzta, egy akaratától idegen akarat tekintetét újra a kép felé kormányozta. A Csornainé válla fölött lopva még egyszer lenézett a képre. A világos szemekben, amelyek makacs mosollyal figyelték a foltos nyírfakerítésről, a kemény száj körül ironia ólálkodott.

- Mi lesz velünk, barátom? - kérdezte a színésznő csúfolódó mosolya.

Igen, mi lesz hát? Meddig tart ez a csendes harc, ez a gyerekes ellentmondás, a szemek nézése és a száj fegyelmezett semmitmondása között? Az évek rakásra múlnak, ha jól összeadjuk, egy tucat esztendő is kitelik belőlük. S neki még mindig a nyelvén lebzsel ennek a mondatnak a másik fele, amelyet a Sasfiók előadása után, azon az emlékezetes éjszakán ott az Ilona lakásán elkezdett. (Lehajtotta a fejét, ujjai egy apró Buddha-szoborral játszadoztak, és azt

mondta: „Ilona én magát...” Mielőtt kimondta volna a mondat második felét, egy kis terepszemle okából felemelte a fejét. Ilona a haját bontogatta és ásított: „Azért csak fejezze be, mon ami...”)

A tekintete ezen a svájci képen mintha most is azt mondaná:

- Azért csak fejezze be, barátom...

Kora ifjúságától mindig a szerelemre szomjazott, és balvégzete szűkmarkúan csak érzéki vállalkozások szegényes örömeivel ajándékozta meg. Ahogy a fejére tette kalapját, és engesztelő mosollyal még egyszer Csornainéra nézett, világosan látta, hogy semmi köze ehhez a nőhöz. Egy felhevült perc egymáshoz sodorta őket. És amikor szédület múltán kinyitotta a szemét, egy féktelen női testet tartott a karjaiban, amely követelőzve, szilaj feltarajlással fogta el előle a napvilágot. Vannak, akik napvilág és horizont helyett egy hibátlan női test látványával is beérik, de az ő szeme nemcsak ezt kereste. Azokat az érzéseket kereste, amelyek valahol a bordák alatt szunnyadnak, amelyek széppé teszik az almafavirágot, a kézfogást, a csillagok villanását, s tűrhetővé teszik az éveket, a körülöttünk lejtő gonosztságot, s a ránk szakadó sötétséget. Csornainé nem hozott semmit ezekből a meglepetésekből, ezekből a sötétséget átvilágító ultrasugarakból. A viszonyuk már tisztos múltra tekintett vissza, és Baltazár most lemondó pillantással nézte a csukott kapukat, amelyek szabadságától megfosztották...

A színház, amelyhez évek előtt olyan vidékies romantikával nyújtotta be Bölcső című színjátékát, darabot kért tőle. Előkereste régi darabját, elolvasta és elhúzta a száját. Szűzies kis íráská volt, tele a gyengék bátorságával, sok hittal kevés színpadi ismerettel. Voltak mondatai, jelenetei, amelyek megkapták. Nyilvánvalóan a színésznőre gondolt, amikor írta, és dúsan ellátta a neki szánt szerepet azokkal a szavakkal, amiket tőle vágyott hallani. Mi történhetett a színháznál a darabja kéziratával? Vajon olvasta-e a színésznő? Elment a színházhoz, az igazgatónak megígérte, hogy megkísérli, hátha tud valami épkézláb darabot írni. Óvatosan puhatolózott régi darabja felől, de a színháznál semmire sem emlékeztek. Vagontételekben érkeznek be a vidéki kéziratok - közölték vele. - Ha a szerzőik el nem szállítják, tűzre rakjuk valamennyit. Olvasatlanul? Legtöbbször. Ez megnyugtatta. Megkönnyebbülést érzett. Távozóban a folyosón Ilonát pillantotta meg, aki néhány kollégájával a színpadról jött. Mély althangon és megrázóan mulatságos arckifejezéssel valamelyik drámai hősnő játékát karikírozta, amitől társai hangosan felnevettek. Baltazár egy pillanatra megállott. Ilona ránézett - arca visszanyerte nyugodt, derűs kifejezését -, aztán könnyedén újra elfordította a fejét. Nem ismerte meg. Lenn a földszinten Baltazár belenézett egy nagy állótükörbe. Nyolc év előtt, amikor a színház előtt találkoztak - arcán elnyúltak a vonások, mint valami tapasz szalagjai. Éhes, megnyűzott, kicserzett vonások voltak. Fakó, nem egészen tiszta katonaruha. Most jól szabott sötét kabát volt rajta, puha olasz kalap. A kalap alól, oldalt néhány szürkülő hajszál lebeg. Az arca telt, nem túlságosan egyéni. A könnyen felejthető, sőt elfelejtett arcok egyike a sok ezer közül.

A szerkesztőségben levél várta. Megindultan nézegette a régen nem látott, gondos macskakaparást.

„Merre járhat most, Pjotruska - írta a hajdani fogalmazó -, amíg én itt ülök egy kis zsámolyon a kertész házában és a kertész lányának magáról mesélek. (Ejnye, gondolta az író, hiszen ezt a mondatot egészen tűrhetően írta le! Meg is kapta nemsokára a szokatlan tünemény magyarázatát.) Pjotruskám, galambocskám, de nehéz így egyedül, maga nélkül... Hatodik éve, hogy elment, s azt mondta: au revoir... Figyeli az írásomat? Vonalas írkába írok mindennap... Gyakorolok... Magának nincs ideje arra, hogy átrágja magát az én sűrű zagyvaságaimon.

Ezért... Ezért, Kiriljovics Pjtr, galambocskám... Itt? Semmi. Csak a létszám csökken... Az emberek kezdenek elpatkolni... Czuczor megyebizottsági pékmester, gyomrában két nagy adag töltöttkáposztával gutaütés következtében váratlanul eltávozott körünkből. Csiszlik Olivér, városunk koszorúsa megrendítő nekrológot írt, tizenegy nyelvtani hibával, két germanizmussal. A vadszamar végezte a vonatkozó népszámlálást... Igen, mit is... Megvan: Kléber városi főorvos szintén távozott... És ön, mélyen tisztelt galambocskám? Ó, de alaposan elment... Valaki látta, az mondja 5 pár cipője van... Lehetséges?... Elképzelem az 5 pár cipőt s lelkem dagadozva szökken a magasba... Látja, K. Pj. Megmondtam. Olvastam a könyveit, amiket elfelejtett megküldeni nekem. Azt is, amiben én is előfordulok... Pjotruskám, fájdalmas galambocskám... A szívem összeszorult, hogy milyen szép volt a mi barátságunk. Mi a barátság?... Álom... Mi a szerelem?... Mély álom, Kiriljovics Pjtr... S az ember?... Röhej, galambom. Végzetes tévedés embernek lenni... Kecsegeda szerettem volna lenni, ugrálni, és ha a szívem megtelt a mezők örömeivel, egy nagyot, egy szépet mekegni... Puff! Nemde?... Bolondgomba... Igen, olykor már zavarosakat mekegek... Olvastam, magasztalták, K. Pj. Úgy emelkedik, mint egy elszabadult léggömb a nagyvásárban. A népek nyerítenek az örömtől. Csak a Csiszlik Olivérek óvatosak. Csiszlikén hatalmas repedések mutatkoznak. Napok kérdése, hogy irigységében végleg megrepedjen... Itt? Csend van... Nagy csend. Zúzmara. Szakállt eresztettem. Pj. Esténként főtér... Magány... Kop... Kop... Kop... A szakállam zúzmara... Csend... Semmi hoháháhú... Igen nagy magány... Régi séták... A Grand Café... A színház... Most? Szakáll, zúzmara... Lélek... Mi a lélek?... Mi a lélek, Kiriljovics Pjotr?... Feleljen... Nem tud... Nem tud!... Senki se tud!... Hoháháhú, tegnap felboncoltak itt egy embert, nem találtak benne semmit, nyoma sem volt benne léleknek... Bocsánat, hogy elröhögtem magam... Kell... Kell, hogy néha kinyissa az ember a biztosító szelepet... Mit is?... Igen... A pénzből, amit küldött, télikabátot vettem. Gallérján döglött nyúlőr. Gyapjúkesztyű. Cipő is rendben... Mégis, Pjotruska... Csak a testem meleg. Belül 0°. Fagypont. Bedöglött a fekete zongora... Éjfél... Gyerünk... Haza... Pagát vár... Beteg... Mozdulni sem tud már... Haza... (Lento) Csoz... (Lentissimo) Csoz... Ugye milyen olvashatóan írok?... Igen, mit is? Egy kérdést. Jól van? S még egy kérdést. Eszébe jut néha Csrmly elcsptt vrsi fglmzó? Aki a maga életét olyan szépen fogalmazta meg, de amikor kikerült a nyomdából, tele volt értelmetlen sajtóhibákkal... Mindegy... Nem lehet már kijavítani... Tudja? A repülés problémájával foglalkozom... Nagy tolongás van itt a földön... Egymás tyúkszemére hágunk... Nincs értelme itt tolongani... Nem igaz?... Az emberek elhagyták Krisztust... A keresztfán felejtették... Mi a véleménye? Azt mondják, motor nélkül is lehet már repülni... Mit hallott róla, Pjotruska?"

Baltazár sokáig nézegette a levelet. Aztán csendesen összecsukta. Meghatottságot érzett. Éjfél után otthon leült az írógéphez, és írni kezdett:

„Aljasság, Csermely, az ember hamar elfelejti a lyukas cipőit..."

XVII

A darabja próbái javában folytak, amikor először ment el a színházhoz. Beült a sötét nézőtérre. A rendező egyik zenekari ülésből vezényelte a zavaros színpadi mutatványt. Amikor a próbának vége volt s ő a sötét széksorok között kifelé tartott, az egyik székről felemelkedett a színész és a karjára tette a kezét.

- Maga az, Baltazár - mondta, és mosolyogva nézett az író homályos arcába. - Jöjjön, nem látom tisztán, valóban maga az? - Kivezette a megvilágított folyosóra és újra az arcába nézett.
- Tehát mégis maga az...

Néhány fürgé és szemrehányó kérdés következett. Kedves, semmitmondó sértődöttséggel vetette a Baltazár szemére, hogy hűtlenül elfelejtette. Lám, milyen rútak és megbízhatatlanok ezek a nagy szerelmek. Íme, az érdeklődésnek még egy kis pernyéje sem marad meg. Aztán megkérdezte, hogy Baltazár mióta él Pesten. Hét éve? No ez igazán elszomorító. Nem is tartóztatja ezek után Baltazárt. Hiszen akkor Baltazár őt végleg és már nagyon régen kikapcsolta...

- Ilyen hálátlan! Pedig én annyiszor beszéltem magáról a férjemnek... Miért nem jött fel egyszer a színpadra felvonásközben, ha már otthon nem akarta meglátogatni?

Baltazár felemelte a karját, mint valami nehéz és mulatságos pelikán a szárnyát, aztán lemondóan mosolygott és a karját újra lehullatta.

- Magam sem tudom... (S mert sohasem jöttem el a színházba, amikor játszottál - fűzte hozzá gondolatban.)

Lementek a színház elé a tavaszi napsütésbe. A színész emlékezett rá, hogy a Baltazár nevét többször hallotta; olvasott is róla nemegyszer, legutóbb egy érdekes regénnyel kapcsolatban, de nem tudta, hogy róla - az ő régi ismerőséről van szó. Most látta a képét egy színházi lapban és elolvasta a nyilatkozatát is, s hirtelen átvillant rajta, hogy nem lehet másról szó, csak arról a kedves, ötletes vidéki lapszerkesztőről, aki sok év előtt annyi mulatságos órát szerzett neki...

Baltazár nézte, hallgatta és mindennel leszámolt. Az érett, meleg arc semmi személyeset, semmi biztatót nem sugárzott a számára. Meleg élénksége, felragyogása, sértődött elborulása, mozgékony pillantásának érdeklődő megállása, mindez csak megszokott játéka volt egy színész arcának. De neki, Baltazárnak semmit sem mondott, sem a múlttól, sem a jelenről.

Beszáradt a torka egy kicsit a fojtott, csendes izgalmaktól. Nem tartott sokáig, hamar visszanyerte a hangja tisztaságát. Semmitmondó szavakat váltottak egymással előadásokról, írókról, színdarabokról és fáradtságot nem kímélő könnyedséggel a színházi pletyka tropikusan termékeny ültetvényeire is elkalandoztak.

- Alapjában véve meg kéne bántódnom - mondta a színész. - Ezúttal komolyan és engesztelhetetlenül, amennyire csak egy mellőzött színésznőnek lehet oka megbántódnia... Miért nem játszom én a maga darabjában?

Baltazár vállat vont. Miért? Oldalra pillantott. A gyalogjáró szélén könnyű sportkocsi állott. A kormánykerék mellett egy férfi ült és feléjük emelte a kezét. A színész is észrevette.

- Jöjjön - szólott Baltazárhoz -, megismertetem a férjemmel. - A kis gépkocsihoz léptek, és a színész bemutatta. Sovány, hideg arcú férfi ült a kormánykerék mellett. Lecsüngő sárga bajuszt viselt. Az ajkai is olyanok voltak, mint az egész arca: hidegek és soványak. Szikár, figyelő, kellemetlen ember benyomását keltette.

- Á - szólalt meg, kezét sem nyújtva az írónak -, Baltazár... A régi tisztelő, nemde?

Bő részletességgel vette szemügyre Baltazárt, mint valami műtárgyat, amelynek története van.

- Igen... volt szerencsém, csak úgy távolról... - Felhúzta sovány felsőajkát és jelezte, hogy ennél a pontnál nevetés következne, ha elég derűkészlet állana rendelkezésére. - A művésznő volt szíves elmondani nekem néhány eredeti epizód... Remekül mulattam... Különösen... Mi is volt az csak, kedves Ilona?... Megvan... Egyszer vacsorával is megtisztelte a feleségemet, ugyebár? Igen, kitűnő volt, ahogy a feleségem elbeszélte...

A sovány ajkak közül két rendezetlen fogsor kandikált Baltazárra. A kandikáló fogsor figyelmeztette, hogy amit hallott, az kihívó, érdes tréfálkozás volt, ügyetlen kísérlet arra, hogy nevetségessé tegyék. Nem értette. Nem értette, miért köt bele ilyen hirtelen ez az ember, akit életében csak egyszer látott egy futó pillanatig. Nem értette a hang hetvenkedő magasságát, a mozdulatok, a bajusz, a sovány száj támadó iróniáját. Mindig ezek a félénk, nyugtalan emberek, akik, mint a gyerekek hangosan és hősiesen kiabálnak a sötétben. Ez is... Fél ez az ember tőle, hogy olyan harciasan kiabál a sötétben?

Felelni akart, de a soványfejű ember nyájasan fordult Ilonához.

- Velem tart? - S már ki is nyitotta a kocsiját, besegítette Ilonát, becsapta az ajtót, sebesen megnyomta az indítót, és odabiccentett Baltazárnak:

- Hálás köszönet a vacsoráért, Baltazár úr...

Baltazár tájékozatlanul nézett az elrohanó kocsi után. Mi volt ez? Vagy rosszul értelmezte az egész jelenetet?

A mályvaszínű sportkocsi ettől kezdve mindennap ott várt Ilonára a színház előtt. Baltazár látta néhányszor a soványfejű embert a kormánykerék mellett nyugalmas várakozásban. Ilonát elkerülte. Egy nap aztán elmaradt a darab próbájáról is. Fölöslegesnek érezte magát. Még a legjelentéktelenebb színész is jóakaró leereszkedéssel kezelte. A betanult szavak, bölcs gondolatok szelleme azután is sziporkázott néhányukból, mikor vége volt már a szerepüknek, mint ahogy a foszfor is villózik még a doboz oldalán, noha a gyufa már régen elaludt. Mások ötletének, mások nagyságának foszforát villózták ezek az üres dobozok. Veregették kegyesen a vállát, és többször is megragadták az alkalmat, hogy megbocsássák neki tudatlanságát és hozzánemértését. Tartózkodását és szűkszavúságát a színpadra merészkedett műkedvelő félénkségének látták. Csodálatos tehetség volt bennük az írói tehetség fel nem ismerése. György kiérezte az eldarált szöveg futó hangsúlyából, hogy unják, félreértik a darabot, nem lelkesednek érte. Csöndesen eltávozott a nézőtérrel, és nem járt be többet a próbákra. Végre is a rendezőnek kellett érte mennie, hogy az egyik jelenet részleteit megbeszéljék. Valami átírást kívánt Györgytől. Engedett a rendező rábeszélésének, megnézte a kifogásolt jelenetet, és igazat adott a rendezőnek. Másnap, amikor bevitte az átalakított szöveget, Ilonával találkozott. A színésznő elkomolyodva kért elnézést a férje tapintatlanságáért. György megnyugtatta, hogy semmi oka a neheztelésre.

- A férjének joga van hozzá, hogy takarékoskodjék a kézfogásával.

- Meg kell magyaráznom magának, Baltazár - mondta a színésznő mosolyogva. - A férjem makacs ember. Azt hiszi, hogy közöttünk valami kapcsolat állott fenn... - Kissé évődve megnyomta a szó hangsúlyát. - Valami mélyebb kapcsolat...

- Félti tőlem?

- Valószínűleg - bólintott a színésznő. - Nem vallja be, de nyilván ez nyugtalanítja. - El kell nézni az ilyen gyöngéket. Ami őt illeti, kissé szégyenli az esetet. És kissé ostobának tartja.

- A férjem, szegény, nem tehet róla. A féltékenysége olykor kínos helyzetbe hoz - tette hozzá, és a hangja most váratlanul közlékeny volt. A férjéről beszélt, mentegette, de nem meggyőződéssel. Az arcán hirtelen kiült valami száraz unalom. Elfordította a fejét, és a padlóra nézett.

- Nyugtassa meg, hogy a rablást tiltják az alapszabályaim - szólott György tréfás fordulattal.

- A rablást?

Az ízlése és felfogása, magyarázta György udvariasan, megóvják attól, hogy hím akarjon lenni, aki szőrös kézzel szokott zsákmánya után nyúlni, hogy kiemelje a kettős hitvesi ág melegéből.

- Ah - nevetett a színésznő -, ez nagyon erkölcsösen hangzik... - Kedves kihívással oldalra hajtotta a fejét, úgy nézett Györgyre. - Borzasztó megnyugtató... És mit mondanak az alapszabályai arra az esetre, ha az a nő nem tiltakozik a rablás ellen?... Ha például beleegyeznék?... Mert ilyen is van. Bizonyára hallott már olyan nőkről is, akik szívesen lemondanak a kettős hitvesei ág úgynevezett melegéről?

Lenn voltak az utcán, György a mályvaszínű kocsit kereste.

- Javítóban van? - kérdezte kifogástalan iróniával. A színésznő intett. Nem. Nincsen javítóban. De fölöslegesnek látta, hogy mindennap várjon a színház előtt... Elkomolyodott, aztán hirtelen megállott.

- Olvastam a napokban egyik regényét. Előfordul benne egy makrancos kis színésznő is. Azt hiszem, Kéky Ilonának hívják. Lemenekül vidékre. Ott találkozik egy arcátlan és felbőszítő újságíróval... Bűbajos két csacsi... Nagyon mulattatott. Miért nem hozta őket össze, kegyetlen ember?... Egy jószívű vígjátékíró összehozta volna őket...

György bólintott.

- Igen. De én nem értek a vígjátékokhoz. Haszontalan drámákat eszelek ki, amikben egyetlen szereplőnek sem telik öröme...

A gyalogjáró szélén most bérautó jelent meg, pontosan ott, ahol a mályvaszínű kocsit szokott várakozni. A kocsit ablaka mögött egy női fej figyelte őket. A színésznő kíváncsian viszonzta a rájuk szegzett pillantást. Megérezte és megértette, hogy amíg ők ketten gondtalanul és kellemesen sütkeztek a napfényben, a tavasz végéig bizsergő melegében, benn a kocsit homályában valaki elborultan és keserűen fogja a szívét, s visszafojtott féltékenységgel követi minden mozdulatukat.

- Várják - figyelmeztette Györgyöt.

György meglátta a kocsiban ülő Csornainét. Habozva, ügyetlenül nézett a színésznőre. Olyan szépen süt itt a nap - gondolta. Aztán megemelte kalapját, elköszönt a színésznőtől és beült a kocsiba, Csornainé mellé. Már a Lánchíd közelében jártak, amikor az asszony megszólalt.

- Még mindig nagyon csinos. Szereti?

- Ne gyötörje magát - nyugtatta meg György. - Semmi sincs köztünk.

- Semmi? Téved - jegyezte meg az asszony. - Maga rossz megfigyelő.

Elhallgatott. Aztán idegesen cigarettára gyújtott.

- Különben - mondta, és haragosan belenyomta az égő cigarettát a kocsit falán függő hamutartóba - nekem tökéletesen mindegy, hogy maga hol igyekszik vigasztalódni azért a félóráért, melyet nekem áldoz... Nem ragaszkodom a félóráihoz.

Nem akarok vigasztalódni, szeretne volna mondani, nem akarok semmit, legkevésbé ilyen ádáz kis dialógokat, amelyekből olyan fáradtnak és tisztátalannak érzi magát az ember. Nem szeretem magát, szeretne volna közömbösen kijelenteni, és nagyon étvágyrontónak tartom, hogy veszekszünk. És nagyon lealázónak találtam, hogy az előbb figyelt bennünket. Igen, figyelt... Figyelt... Mennyi keserű, mennyi szenvedélyes, mennyi piszkos és kínzó gondolat lehet egy ilyen figyelésben! Hogy megaláz vele három embert, akik egy pillanattal előbb még azt hitték, hogy a nap derűsen süt és az ibolyák édesen illatoznak...

- Ha szabadulni akar tőlem, csak szóljon - figyelmeztette az asszony rekedten, és fennhéjázó mosolya mögé gondosan eldugta dühét és szerencsétlensége pillanatnyi illúzióját.

György lehajtotta a fejét és nem felet. Néhány nap múlva Csornainé közölte vele, hogy valami egzotikus festővel ismerkedett meg, aki arra kérte, hogy lefesthesse. Hetek múlva a klubból hazamenet, Györgynek eszébe jutott a festő. A műterme előtt haladt el, megfordult, felsétált hozzá, és megnézte a képet.

- Türelem - veregette meg felderülve a maga vállát. - Ha nem tévedek, kedves Baltazár, rövidesen kiadják az útleveledet. A piktor, úgy látom, gyorsan halad... Persze ilyenkor a portré késik egy kicsit...

Nem tévedett. A marconahajú, kávébőrű egyre reményteljesebben haladt előre. Csornainé nem titkolta, hogy torkig van az író szótlanságával, s örvend, hogy a festőben annyi mozgékony-ságot és viharos nyugalanságot talált. Már csak a szakítás apró alakiságai voltak hátra. Ezek az apró alakiságok abban állottak, hogy az asszony sértett önérzete ragaszkodott az emelt fővel való szakításhoz. Színpadiasan és győztesen szeretne volna elhagyni az író. S hogy emelt fővel távozhassék, szüksége volt arra, hogy Györgyöt megalázhassa. Felkereste a lakásán, még egy utolsó kéjes összeveszésben reménykedve. György elnézően és gyöngéden fogadta; elmaradt a nagy vihar, az összecsapás kéje, az író, mint egy engedelmes gitár, panaszos hangokat ütött meg, a fejét fájlalta és sajnálkozva simogatta meg az asszony karját. Csornainé elégtétellel hárította el magától a félreértett gyöngédséget. Ahogy szerelmük csódtömegét likvidálta, szivárványhártyája visszanyerte a kecskeszemek hideg szürkességét, szája a jóllakottság közömbös és kemény vonalait. György szinte hallotta, ahogy - vasúti fékezők módjára - megemelte és eleresztette a kapcsolót, amely a kettőjük Pullman-kocsiját annyi ideig egymáshoz kapcsolta. Aztán hallotta még azt a félvállról elhullatott, célzatos jó éjszakát, amellyel nyomatékosan elbúcsúzott tőle, hogy a kapu előtt a festő karjaiba kapaszkodva végleg ellibbenjen a láthatárról.

György eltűnődve nézett utána. Volt ebben az eltűnődésben egy kis csodálkozás is, amely mindig elfogta az ilyen kérlelhetetlen változások láttán. Vannak kegyeletes lelkek - állapította meg -, akiknek minden változás szomorújáték. Akik érzékenyen reagálnak, ha a lángból hamu lesz, a konflisból hull, vagy szalámi, a susogó falevélből őszi avar.

Megkönnyebbülve emelte ki lábát a meggyúlt, mély avarból.

A darabját, amely az idényvégi bemutatók langyos légkörében került színre, a közönség meglepő érdeklődéssel fogadta. A felvonásvégeken, a színpad mögött állva újra hallotta azt a távoli lapos csattanást, amelyet gyermekkorában hallott odahaza, amikor homlokát és orrát izgatott kíváncsisággal odanyomta a rozoga színházépület falrepedéséhez. Tessék a színpadra menni - kiáltott ki hozzá néhányszor az ügyelő. Nyirkos kezek fogdosták a kezét, ismeretlen mosolyok üdvözölték. Tanácsokat adtak neki a következő darabjához és megmagyarázták neki, hogyan kell jó darabot írni. A második felvonás után feljött a Nagy Szeizmográf is dühösen szétrágott történelmi szivarral a szája sarkában és igen hétköznapi irigységtől pislogó

tengerimalac-szemekkel. Arról igyekezett Györgyöt meggyőzni, hogy alapjában véve igen rossz drámaíró és semmi keresnivalója a színpadon.

- Nem mondom, jó epikus vagy - rőfögte barátian. - De a színpad nem neked való.

A nézőtéren a nevét kiáltozták. Baltazár megkérdezte tőle, hogy mi az a makacs láрма ott a vasfüggönyön túl. A Nagy Szeizmográf a beavatottak unalmával legyintett.

- Édes barátom, a közönség: szamarak összessége...

Nem volt senki, aki közel állott volna hozzá. A Nagy Szeizmográf és a többi úgy álltak körül, mint betegkonzílium a készülő hullát. A szerkesztője ragadta ki ebből a gyászpompává fajuló baráti ünneplésből.

A tekintete hiába kereste Ilonát. Lenn a portásfülke előtt megállott, valami üzenetet várt, egy borítékba zárt névjegyet. A portás lelkesedve vigyorgott, gratulált, de a keze üres volt. Együtt ült hajnalig egy kicsi vendéglőben a szerkesztővel. Szótlanul kortyolta a feketéjét. Nem így gondolta, nem ilyen illúziótlanul, ilyen szegényesen és majdnem árván. Leltárt, mérleget csinált, és úgy döntött, hogy nem sok értelme van a dolognak. Gyerekesen áltatta magát két évtizedig; ha szégyellte is magának bevallani, az az igazság, hogy nagyon vágyott a sikerre és arra a másik, népmesékben előforduló öröme, amit dicsőségnek neveznek. Most ott volt a kezében a két szó, mint két aranyfüsttel befuttatott dió, forgatta, a fogához nyomta, mint a majmok, aztán feltörte: öreg diók voltak, kiszáradt belőle a dióbél. Az est izgalmai elmúltak, és üresen, fanyarul közeledett a vendéglő ablakához a hajnal. Amikor indulni készültek, valaki nagyokat szuszogva állotta el az útjukat.

- Az összes klubokat és kávéházakat végigjártam - kiabálta szemrehányóan.

- Miért búj el?... Jó, szimpatikus reklámanyag. A diadalmas szerző szerényen elbujdosik az ünneplés elől... Ezt meg fogom íratni... No, firkantsa alá ezt a micsodát.

- Ha olyan nagyon fontos önnek - mosolygott György átvéve a töltőtollat. Aláírta a micsodának nevezett hosszú írást és megkérdezte, hogy mi az. Az ügynök ezt is reklámszerénységnek vélte, és helyeslően veregette meg az író vállát.

- Remek - jelentette ki elragadtatva. - Nagyon jól csinálja. Ezt is megíratjuk majd. - Összeszedte a papírjait, és nevetve oldalgott ki az ajtón. György a szerkesztőtől tudta meg, hogy darabját egy külföldi színpad ügynökségének adta el.

Néhány hét múlva szabadságot kért a laptól, és külföldre utazott. A pesti lapokból körülbelül ugyanakkor értesült arról, hogy Ilona Berchtesgadenben tölti a nyarat, amikor az Ilona szeme akadt meg a rövid újsághíren: „Baltazár György értesülésünk szerint Svájcban keres üdülést.” Valószínűleg egyszerre tették le az újságot, és nem lehetetlen, hogy egyszerre néztek a levegőbe.

XVIII

György néhányszor végigsétált a genfi tó partján, szórakozottan bedobott néhány kavicsot a vízbe, este megírta a cikkét a lapja számára, azután továbbutazott. Tisztára sepet városokon haladt keresztül, ódon szállodákban aludt, puritán kocsmákban ebédel. A vendéglő ormán cserkoszorúba foglalt pléhbarányt vagy egyszarvú szörnyet himbált a nyári szellő. A technika nagy ajándékait alig vette észre, mint ahogy a közömbös szót ereszti el az ember a füle mellett. Nézte alkalmi útítársait, akik fáradhatatlan kézzel dobálták be hátizsákjukba úti élményeiket, hogy otthon aztán mindent elrendezzenek és gondos szisztéma szerint bármikor felkérőzhessenek. Az ő hátizsákja üresen fityegett, elfelejtette tapasztalatait beléje dobálni. Nem jött soha kísértésbe, hogy betérjen egy könyvkereskedésbe térképet vagy útikalauzt vásárolni. Járt céltalanul, csavargott, és nem próbált sem földrajzilag, sem kultúráilag tájékozódni. Nagy gyalogutakat tett meg, olykor maga cipelte bőröndjét egyik községből a másikba. Szép és ismeretlen útszéli patakokban fürdött, békésen üldögélő vak koldusokkal beszélgetett, tömött teherautók saroglyájából lógatta a lábát. Kiesett az összefüggések pókhálójából és megmenekülésének öröme olykor régi kis dalokat füttyörészett. Egy este egy patkolókovács háza előtt üldögélt, éppen a szétfreccsenő szikrákat nézegetve; egy embert látott az úton elhaladni. Fehérre kopasztott fűzfavessző volt a kezében, suhogtatta és vidáman énekelt hozzá. Messziről jött és látszott rajta, hogy nem fog megállni. Elgondolkozva nézett utána. A furcsa ember valamit megmozgatott benne, mint ahogy a felrebbenő madár mozgatja meg a hegy ormán az apró hógöröngyöt. A hógöröngy aztán megindul a hegyoldalon, hozzátapad a lejtők hava és mire a völgybe ér, lavínának hívják. Előkaparta a jegyzőkönyvét és beleírta: „Robinson”. A regény főalakját Robinsonnak hívják. Kimegy a víz partjára újságot olvasni. Elnyomja az álom, befordul a vízbe, a víz egy szigetre sodorja...

Néhány nap múlva - fejében az új regény egyre szélesedő, fejlődő meséjével - hazautazott. Megint hajnalig dolgozott mindennap. Mindig valami félelem sarkallta, hogy nem tudja befejezni a munkáját. Nem volt kire hagyakoznia és mégis harmadik sebességre állította be motorját, nehogy elkéssen, nehogy befejezetlenül maradjon az írása. A színház előtt egyszer Ilonával találkozott. A színésznő éppen elindította már a kocsiját - fekete, karcsú testű kocsí volt, nem a régi mályvaszínű - amikor megpillantotta Györgyöt. A lába anélkül, hogy számot adhatott volna magának róla, hirtelen megnyomta a féket, és a kocsí hökkenve megállott. Egymásra néztek. Ilona mélyebb lélegzetet vett, kesztyűs ujjai a kormánykeréken könnyedén megrezzentek. György meghajtotta a fejét, udvarias derűvel.

- Hogy van, Baltazár?

- Köszönöm, változatlanul jól - felelte fejének és vállának könnyed mozdulatával, nyugodtan állva a színésznő erős, kutató pillantását. Nyugalma a lezárt akták nyugalma volt. Hallgattak és nézték egymást. A színésznő tekintete ellágyult.

- Nem tart velem?

Biccentett és beült a kocsiba, a színésznő mellé. Átmentek a budai oldalra. Ilona tárgyilagosan nézett maga elé és hidegvérűen forgatta a kormánykereket. Nem beszéltek, ültek egymás mellett. Kértek az országútra és lassan suhantak a fák között. Később lekaszált nyers fű szagát sodorta feléjük a szél. Az árkok szélén vadmuhar kalásza himbálózott.

- Tudja - kérdezte a színésznő -, hogy egy éjszaka ugyanabban a szállodában aludtunk?

Az író elgondolkozott.

- Nem tudok róla.

A learatott földeken piros virág dugta ki a fejét. A színésznő szótlanul vezette tovább a kocsiját. A könyökük összeért; György udvariasan elhúzta a karját, nehogy félreértés támadjon belőle.

- Visszaforduljunk? - kérdezte később Ilona szórakozottan.

- Ahogy akarja - intett a György keze könnyedén.

Megfordultak. Ilona megnyomta a gázpedált, a kocsí szokatlan sebességgel nekiberregett az országútnak. Nem néztek egymásra, ültek szótlanul, lefékezve, az országút rohanó fát s az ég alján habzó nyári felhőket bámulva. Nyugtalanul lobogott a hajuk és az ereikben valami kínzó édesség folydogált. Töprengve, szinte ellenségesen ültek egymás mellett, és vágyódtak arra, hogy egymás szemébe nézzenek, hogy megérintsék egymás kezét. A színésznő türelmét veszítve megnyomta a gázpedált. A sebességmutató lassan megindult a számlap fölött. Keskeny, alacsonykorlátú híd következett, a motor zúgva röppent át rajta, mögöttük egy rúd, vagy deszka magas ívben a víz partjára röpült. Aztán egy szétterpedt szénásszekér jött. A széna oldalát lesodorták. György rátette kezét a kormánykerékre.

- Nem bánom - mondta -, ha kárt akar tenni magunkban, de a másét ne bántsuk... Tiszteljük a magántulajdont...

A színésznő most ránézett.

- Fél? - kérdezte elégedetten. Mosolyogva nyomott egyet a pedálon, a sebességmutató fenyegetően tovább rezzent a számlap felett. A motor már barátságtalanul s egyre élesebben nyöszörgött, alkonyi szúnyogfelhők csapódtak az arcukba, elsuhanó kerékpárosok leszálltak, utánuk figyeltek, hogy melyik árokban fognak szénné füstölögni. György nem nyúlt újra a kormánykerékhez. Nem értette Ilonát, kegyetlen szeszélynek látta ezt az esztelen iramlást. Mindig szeszélyes volt. Közel jártak már Óbudához. Ilona hirtelen fékezni kezdett, és egy nyári vendéglő előtt megállította a gépet.

- Megéheztem - mondta, és egy váratlanul megszélidülő mosollyal bocsánatot kért meg gondolatlanságáért. Betértek a vendéglőbe, és beültek egy vadszőlős sarokba. Ilona élénken rendelkezett.

- Én zöldsalátát rendelek és fiatal kacsát. A maga vendége leszek, mon ami... Mi a véleménye a fiatal kacsáról?

György bevallotta, hogy nincs még kialakult véleménye a fiatal kacsáról, amit Ilona a legnagyobb mértékben elítélendőnek tartott. Az adott esetben, jelentette ki megrovóan, sokkal hangulatosabb lett volna, ha Baltazár azt mondja:

- Fiatal kacsá? És még hozzá salátával? Grandiózus!

De Baltazár nehézkes barnamedve, tette hozzá rosszállóan. Töprengő, lassú, megfontolt. Miért ilyen kétségbeejtően meggondoltnak lenni? Ilyen szörnyen józannak. Ilyen bosszantóan fegyelmezettnak!... Olyan, mint egy totyakos telekkönyvi díjnok. Csak a szemüveg és a könyökvédő klott hiányzik róla... Nevetett, mutatta a fogát és egészséges száját. Aztán meglátta a György elkomolyodó tekintetét és hirtelen megfogta a kezét.

- Kérem... Nehogy félreértsen... Nem szerepet akarok kérni magától... Nem... Higgye el, hogy nem ez járt most az eszemben. Nyugtasson meg, Baltazár.

György megnyugtatta. Különben is, eszében sincs most darabot írni. Nem szereti a színpadot. Rossz színházi szabónak érzi magát, nem tud hiú kandúroknak és hisztériás mimózáknak szerepet szabni. Ilona megkérdezte, hogy min dolgozik. Regényt ír?

- Szeretem a regényeit - mondta váratlanul. György ránevetett. Nagyon kedves. Sokszor mondták neki. És ő ilyenkor bólintott, mosolygott, és azt mondta: nagyon kedves. Mint most. Voltak már beidegzett szavai és mozdulatai, amikkel az üres locsogókat szokta távol tartani magától. Általában nem hitt az ilyen személyes dicséretekben. Savanykás tapasztalatai voltak ezen a téren. Sok dicsérgető olvasó nem olvasta a könyvét, sok dicséret csak társalgási fordulat volt, illedelmes gépiesség, semmi egyéb. Láta, hogy könyve nem túlságosan érdekelte ezeket a nyájaskodó olvasókat. Elzárkózott előlük, másról kezdett beszélni. Ilonában sem bízott. Kisvárosi regényét talán érdeklődéssel olvasta végig - ő is előfordult benne -, de nem érezte arcán, hangján és szavaiban az igazi olvasók, a megértők rezonáló melegét. Hallgatta és néhányszor előzékenyen bólintott.

- Azt hiszem, nem nagyon érdekli, amit mondok - fenyegette meg a színésznő gyanakodva. Ellenkezőleg, biztosította ő, éppen ellenkezőleg. Nagyon örvend, hogy Ilona ilyen jobb ügyször méltó odaadással foglalkozik a könyveivel. Nagyon büszke rá...

A városból kimenekülve szőlőindák és hársfalombok alatt néhány szerelmes pár üldögélt. A tilosban legelészve éppen rántott csirkéjüket és cukrozott salátájukat fogyasztották. A színésznőt felismerték, és egyetértő diszkrét mosollyal szolidaritásukról biztosították.

- Tulajdonképpen mire gondol, amíg én magáról beszélek? - kérdezte a színésznő egyre gyanakvóbban. - Untatom?... Mondja meg, ha untatom... Vagy haragszik rám?...

György rázta a fejét, erélyesen rázta a fejét és mosolygott. Szó sincs róla. Néhány pillanatig ezt a falragaszt nézegette itt az Ilona feje fölött. Ismerős nevet látott a tavalyi, napszitta plakát alján, egy régi ismerőse nevét olvasta.

- Nézze csak - mutatta felderülve. - A történelem ítélőszékéről mond itt valamit. Azt állítja ez a Majthényi nevű úr, hogy a történelem ítélőszéke nekik fog igazat adni. Neki és pártjának. Valami eszméről is beszél. Nem mulatságos, hogy a megszorult emberiség minden bajának orvoslását és minden érdemének elismerését a történelem ítélőszékétől várja? Bukott drámaírók, félreismert diplomátok, rossz polgármesterek, kifosztottak és fosztogatók, mind a történelem ítélőszéke felé sandítanak. A történelem ítélőszéke? - Fölhajtotta a poharát és vidáman bólintott. - Nevezzük talán a történelem sóhivatalának. Mert csak arra kell gondolni, hogy ötven év múlva elfakulnak a falragaszaink, ötszáz év múlva elporladnak a könyveink, ezer év múlva elporlad minden igazságunk, és ötezer év múlva? Porba hanyatlott már ennek a századnak minden elmúlhatatlan alkotása. Az emberi szellem szélesedik és szublimálódik. Alkotást alkotás követ, feltalálók, művészek és hadvezérek gomba módra lepik el a földet, nem beszélve a megváltó eszmék apostolairól. Kinek támad majd kedve és ideje elővenni a mi szürke és semmitmondó periratainkat a mulandóság süllyesztőjéből és ítélőszéket ülni ennek a kornak éretlen torzsalkodásai, törpe nagyságai és elsápadt igéi felett? Tökéletes elmúlásra vagyunk ítélve. A mi halhatatlanságunk már csak néhány év vagy néhány évtized, az utókor a maga lázas és elfoglalt napjaiban nem ér rá majd annyi halhatatlant számon tartani és annyi jogkeresőnek igazságot szolgáltatni.

A hársfán, amely lombjait az asztalukig nyújtotta, egy macska játszadozott. Ilona elcsendesedve nézegette. Hallgatta a György fejtegetéseit. Nem akar beszélni - gondolta megbántottan. - Nem akar beszélni velem...

Hirtelen az íróra nézett. Szellő támadt és meglibegtette az író őszülő haját. Most értette meg, hogy alapjában véve ismeretségük első pillanatától fogva érdekelte ez a makacsul zárkózott,

furcsa, maga elé mosolygó, nyugodt ember. Hányszor elindultak már egymás felé s hányszor tértek ki mégis egymás útjából. Sokszor érezte szorongva és vágyakozva az összeütközés kellemes katasztrófáját, s amikor már-már egymásnak rohantak, kiderült, hogy más-más síneken fut a vonatjuk. Szelet és vágyat kavarva száguldottak el egymás mellett. Elégedetlenség, harag fogta el. Villájával megszúrta magát, keserű nevetéssel nézte a kibuggyanó vércseppet.

- A fejtegetései nagyon tanulságosak voltak, mon ami - jelentette ki rövid ingadozás után a könnyed ironia hangját választva. - Fizessen és menjünk. Egyébként fölösleges volt ilyen nagy kerülőt csinálnia, kedves Baltazár... Nagyon fárasztó lehetett... - Megigazította a kalapját, felállott. - Én anélkül is megértettem volna...

Elhagyták a vendéglőt, Ilona előkereste a gépkocsi kulcsát.

- Azt hittem - mondta váratlan szelídséggel -, azt hittem...

Nem fejezte be és felszállott a kocsiba. György mellé ült. Megindultak.

- Mit hitt, Ilona?

- Ne kérdezze, Baltazár... És ne nézzen rám... Kissé rendetlen vagyok... Nagyon váratlanul jött ez a dolog... nem tudom, mi van velem. Kétségbeesem, ha rágondolok... Ez a kor, Baltazár. Az idő... Szeszélyes vagyok, érzékenyedem... Ne nézzen rám... Most nagyon furcsán érzem magam...

A kocsi lassan haladt velük. Egy gyalogló munkás elhagyta őket.

- Ugye, Baltazár, ezelőtt tizenhárom évvel maga szeretett engem?

Az író bólintott.

- Igen...

- A kocsi nesztelenül, szinte elgondolkozva gördült velük tovább. Igen - ismételte a színésznő forrón és mégis tartózkodva. Úgy nézett rá erre az igenre, mint egy hűvös műértő, megtapogatta, megsimogatta, gyönyörködött benne, felmelegedett és felforrt tőle, aztán nyugodtan újra elengedte. Igen? Szerette? Valóban szerette? - nevette el a kérdést könnyedén. És a pillanatnyi játék mélyén az a gyerekes vágy lapult meg, hogy hallja az író szájából, az író hangján a feleletet. De nem azt, hogy igen, nem a megerősítő szócskát, hanem a szót, amelyet ő belopott a kérdésbe, hogy György ajkán feleletté váljon: „szeretem”. Az író nem értette, nem is érthette meg e halk vágyakozást. Évek óta nevelte magát erre a hitetlenségre, arra, hogy valami értelmetlen és szégyenteljes balszerencse üldözi. Nehéz volt most őt kicsábítani hitetlensége csigaházából. Csak engedelmesség és udvarias őszinteség volt a feleletében, amikor azt mondta: igen, szerettem.

- És egyszer, éjszaka - tette hozzá egyszerűen - abban a házban, amelyben maga lakott, Zizevszkyvel találkoztam.

- Zizevszkyvel? - nézett vissza a múltba Ilona gyanútlanul. - Zizevszky? Ki is volt az?... Ó - elmosolyogta magát -, emlékszem már rá... S maga, ugye azt hitte, hogy a szeretője vagyok?... Persze, mit is hihetett mást... Ez a maguk Zizevszkyje közönséges tolvaj volt. Jókai valamelyik regényéből kilopott egy ötletet, hogy elhitesse a kisváros publikumával azt az ostobaságot, hogy a drámai hősnő kegyeibe fogadta... Szobát bérelt abban a házban, amelyben én laktam...

György bevallotta, hogy erre nem gondolt. Valami jóleső derű kezdett pitymallani az érzései horizontján. Ilona is felderült. Szívesen röppent vissza a múltba, mert a múltban volt végre egy fix, kétségtelen pont, az, hogy Baltazár szerette.

- Én is hibás voltam - vallotta be büntudattal. - Kacérkodtam a lovagjuddal. Valami féktelen harag tombolt bennem... Pestről mentem le oda... Letörve, gyalázatos csömörrel... Utáltam mindent, legfőképpen a férfiakat. A lovag arcátlan vakmerőséggel nyúlt utánam, elhatároztam, hogy megleckéztetem... Aztán túl hamar lehiggadtam, lehűlt a haragom, a lovagot egyszerűen kikergettem...

- És gyorsan, egy vidám fecske kecsességével végigcikázott a feledésbe merült városka felett.

- Tudja, hogy megint lehívtak? - jutott eszébe hirtelen. - Néhány nap előtt itt járt onnan valaki. Meg sem kérdeztem, kicsoda. Talán a társulat titkára volt... Nagyon mulatságos volt szegény...

A régi társulatról beszéltek, Fuszekliről, a ketyegőfejű komikusról és az ügyvéd ázalékjairól. Ilona sajnálkozva gondolt arra, hogy néhányszor ok nélkül megbántotta őket.

- Magát is megbántottam, Baltazár... Magának berzenkedtem, mint egy esztelen kis jérce a macskának... És maga, szegény, olyan megadóan állott ott a parapléja alatt!... Olyan mulatságos és olyan bölcs volt!... Szívesen hallgattam... Aztán egyre kíváncsibb lettem magára... Vártam, sértett, bántott, hogy nem jön... És nem jött, nem akart jönni... Miért nem jött, ha szeretett...

- Nem lehetett engem komolyan venni - mondta György. - Éreztem ezt, és jobbnak láttam távol tartani magam minden balesettől...

Ilona sajnálkozva nézett maga elé. Kár. Baltazárnak igaza volt. Ő akkor még másképpen érzett és sok dologról másképpen gondolkozott. Ma már bizonyára minden másképpen volna - tette hozzá csendesen. - Az ember változik. Kigyógyul az ifjúságból...

- Az én állapotom - jegyezte meg György -, azt hiszem, nem sokat javult azóta...

A színésznőnek megrándult a keze a kormánykeréken. Györgyre nézett. Az író cigarettájának parazsa szomorkás mosolyra világított.

- Jól értettem? - kérdezte a színésznő halkán.

- Igen, Ilona. - Én kigyógyultam az ifjúságból, De a gyógyulás nem tökéletes... Magából, azt hiszem, nem tudtam kigyógyulni...

A kocsi egyenletesen haladt, egy igásszekér lassúságával. Beértek már a városba, néptelenebb külterki utcákon gördültek tova. A színésznő valahol, egy bekerített üres telek előtt megállította a gépet.

- Köszönöm - mondta megindultan. - Jól fogok ma aludni... - Ránevetett az íróra. - Tudniillik hetek óta nem alszom... Valami történt velem... S tudja, kedves Baltazár, a mi korunkban fontos, hogy kialudjuk magunkat...

A gép motorja halkán zümmögött az estben.

- Ugye, komolyan mondta? - kérdezte aztán hirtelen aggodalommal. - Ne haragudjék, kételkedő vagyok... A nyáron, amikor megtudtam, hogy ugyanabba a szállodába szállt, amelyben laktam, olyan jókedvű és optimista voltam, mit egy jókedvű gimnazistalány... Másnap hallottam, hogy elutazott... - Megakadt, valami kéjes gyöngesség borzongott át rajta. - Furcsa nap volt...

György lehajtotta a fejét a színésznő kezére.

- Megfelelnek az alapszabályokról - mondta csendesen.

Alapszabályok? Ó, igen, mosolygott most a színésznő. A rablást tiltják a György alapszabályai... Rablásról már szó sem lehet. Hogy miért?... Ejnye, hát ilyen viharosan érdeklik őt a külvilág eseményei? Hogy mi volna az a külvilági esemény? Igazán nem tud róla?

Egyre kevésbé értette Györgyöt. A lapok részletesen megírták, hogy a házassága felbomlott, néhány tapirorrú riporter az események minden zugába beleszagolt, és dús körítéssel tálalta a közönség elé észleleteit. És György a távollevők, a más világban élők nyugodt tájékozatlanságával kérdezi: mi történt? Kedvetlenül megvonta a vállát. Semmi lényeges. Elváltak... Igazán nem tudott róla?... Hogy miért váltak el?... Nehezen tudná az okot meghatározni... Rájött arra, hogy semmi oka ezt a társasviszonyt tovább folytatni. Az ember lassan meglát maga körül dolgokat, amik nem tartoznak hozzá a boldogságához. S egy idő múlva eszébe jut, hogy segíthet magán, ha akar...

György feje fölött kinyílt valami zuhany, és anyagtalan, meleg sugarakban csapott le rá a sors ajándéka. Nem mozdult, hogy a zuhany sokáig mossa és paskolja. Éveinek száma is tartózkodást parancsolt: egy év választotta el a negyventől, deres idő, az ember ne ugráljon, mint a balga kecskegida. Magába húzódott, hallgatta a zuhany szimfonikus neszezését és tűrte lehuny szemmel a rászítáló öröm gyönyörű melegét. Hallotta az Ilona kérdését - hazavigyem? -, de csak ült lehuny szemmel, mozdulatlanul.

- Maga, Ilona, tudta, hogy én itt lakom? - kérdezte csodálkozva.

- Tudtam - bólintott a színésznő kedvesen. Egy kicsit tudatlanul, egy kicsit felhősen nézett Györgyre. Nem tudta, mi a helyzet, mit mutat a légsúlymérő. Félt, hogy elkésett; hogy későn volt már őszintének lenni és szerelmesnek. Az író ránevetett. Aztán egy mozdulattal magához ölelte a kormánykerék mellől. Addig el sem eresztette, amíg valaki meg nem állott a gépkocsi ablaka előtt. Zsibbadtan, részegen bámultak egymásra. - György - mondta Ilona. Egy darabig még fogták egymás kezét. Görcsösen és makacsul tartották egymást. Az írón átvillant néhány kritikai megjegyzés - értelmének régi házörző kutyája ugatott -, de nem törődött vele. Ha nem kotródasz, nevetett, versenyt csaholok veled.

- Aludjon jól - búcsúzott Ilonától.

- Aludni fogok - intett Ilona a szempillájával. Soha ennyire rossz színésznőnek és boldognak nem érezte magát. Lábát lassan, egy szélütött lassúságával az indító pedálra helyezte. Az író még egyszer behajolt a kocsijához.

- S ha kialudta magát, határozzon: lerándul velem Erdélybe?

- Megyek - intett ő gondolkodás nélkül, bárhová útrakészen. Mosolyogva bólogatott, mint egy feléledt orgonaág, a kezét is megemelte, lebegtette, aztán elindította a gépet. Ösztönös biztonsággal rohant át a kocsik, villamosok, emberek örvényén. Csak a szája égett rettenetesen. És csak benn a lelke mélyén sistergett valami forró gomolyag. Nem tudta, mi lehet ez a forró gomolyag, ezért - az egyszerűség okáért - tökéletes boldogságnak nevezte...

XIX

Csermely János elcsapott városi fogalmazó szakítva a női problémákkal észrevétlenül elvonult a közélet piacáról, amely meleg nyári napokon és csikorgó téli estéken annyiszor visszhangozta gyöngytyúkhangú furcsa nevetését, búcsút mondott a Társadalomnak, amely oly sokszor lépett a lábára elnézést sem kérve udvariatlan cselekedetéért - hogy életének hátralelkos esztendőit a repülés nagyszerű problémájának szentelje. A Társadalom mostoha volt hozzá, meggondolatlanul mostoha. Kinevette, mint pimasz suszterinas a kárvallott járókelőt, aki, míg az eget nézte, loccs! belecuppant a legremekebb pocsolába. Társadalom. Emberek - csóválta a fejét a fogalmazó rosszállóan. Miért e röhej? Hogy belemásztam a nyitott kanálisba? Rövidlító vagyok, barátaim. De csak fizikailag rövidlító. Lelkileg, ojjé! Lelkileg én az Androméda csillagképet is látom. A tejutat, mindent. A ti mikroszkopikus kicsinységeket is. Szeplősök, ápolatlanok vagytok, nagy kolbászok rotyognak a tepsitekben, de a lelketek, ó, a lelketek, barátaim! Lenéztek engem, mert tepsimben nem rotyog félméteres kolbász, kabátom bolhaszín, szemüvegem törött, szellemem diadalmas röhejjel veri szárnyalási rekordjaitokat... Nem törődöm veletek, barátaim, lenézhetek, lesercinthetek, köpések mit sem számít többé...

Javaelatait, amik abból a bizonyos tehéntermékből való kievíckélés lehetőségeit tárták fel, az emberek könnyelműen visszautasították, és továbbra is konokul ragaszkodtak eddigi szokásaikhoz, egészségtelen kolbászaikhoz, disszonáns tűzoltózenéjükhez, merev keménygallérjukhoz, csökönyös fogalmaikhoz, újságjaik hazugságaihoz, zavaros törvényeikhez, nevetséges intézményeikhez, amik mind e kóros század agydaganatainak gennyes váladékai voltak. Követelték tőle, hogy nagyságos vagy méltóságos úrnak szólítsa őket, és felejtse el, hogy 1789. július 14-e óta egyenlőek vagyunk.

- Hallja, barátom - indítványozták türelmetlenül, ha az emberek vaksága iránt való szánelomból a szebb jövő titkát akarta előttük feltárni -, hallja, barátom, menjen a fenébe.

Amikor a háborúról beszélt nekik, meg arról, hogy távoli gázok szagát érzi, amelyek észrevétlenül áradnak, törnek előre, elborítják a Főteret, behatolnak a Grand Caféba és micsoda szédítő, nagy patkányirtás következik, milyen nagy létszámcsökkenés lesz itten, ha a gázok majd szépen bemásznak a főpincér, a főszámvevő, az állatorvos és a többi békebeli nagy hadvezér kopolyájába! Hohó, akkor jöjjenek, akkor mondják majd neki: hé, maga lüke alak, pucoljon innen, nem vagyunk kíváncsiak a maga Ady-verseire meg békeszózataira!

És mikor azt fejtegette, hogy Gorkij Éjjeli menedékhelye külön színdarab, mint a Fehér bivaly című zenés operett, amelyet hét eredeti zeneszámmal és három vadonatúj táncbetéttel hirdetett a diadalmasan ott állomásozó színtársulat, kinevették, egyszerűen és rútul kinevették.

Valaki a körülállók nagy mulatságára rothadt retket tett a zsebébe. Kinevették, megcsúfolták. Egy nap valami pofátlan suhanc döglött macska farkat akasztott a kabátja szárnyára. Lassan sétálgatott a téren, meg-megállott, töprengett a maga szép, szárnyaló gondolatain. Az emberek vihogva nézték, a könyvkereskedésből kiperdült egy apró csirkefogó, úgy tett, mintha a gyalogjártót akarná felocsolni és a bádagedény egész tartalmát a fogalmazó nadrágjára öntötte.

Félrelökték, szívtelenül és megfontolás nélkül megfosztották legelemibb polgári jogaitól. Emberi méltóságától, emberi hitelétől. Úgy vélték, hogy eleget kukorékolt már a fülükbe, ideje, hogy elkotródják bolond maszlagaival a láthatárról.

- Bolond maszlagok? - kérdezte ő elszomorodva. - Ó, ti szegények... Mi az én bolondságom? Hogy ki merem mondani, amit gondolok... Egy kérdést... mindössze egy kérdést még, ha szabad. Miért jöttetek? Miért vagytok itt a földön?... Igen, tisztelt galambocskáim... pöffeszkedő, múlandó golyvásmadaram: miért jöttetek? Erre feleljetek: mire e fennhéjázó golyva? Mondjátok, szegénykéim, mire jó?... Ha én Krisztus volnék... mielőtt méltónak ítélnék a bocsánatra, előbb suszterkézre adnálak valamennyieteket egy kis friss fejelésre...

Nehéz lélegzettel még egyszer felkapaszkodott a tűzoltótoronyba (a lábai elsúlyosodtak, a dóm tornyába már csak nagy fáradtság árán juthatott fel), hogy végigtekintsen meddő küzdelmeinek arénáján.

- Az ott a Grand Café - böngészte vastag szemüvegén át a város elmosódó képét. - Az alvadt-vér színű bádogtető a Kesztyű teteje... Az a kormos, piszkos fal: a városháza hátulja... Kitaszítottak... Miért? Néhány kijavított helyesírási hibáért... Ott egy eperfa... alatta egy kötélén lyukas harisnyákat szárítanak. A Csiszlik Olivér udvara... És az a pindurka kis vályogodú ott... emlékszik Krljvcs Pjtr... emlékszik? Ott voltunk mi fiatalok és boldogok... Igen Pjtr... mi tagadás, elröpült minden... elszállott minden... barátság... álom... Maga is... Csak én maradtam itt... Csermely János végleg elcsapott fogalmazó...

Valaki munkát ígért neki, el is ment az illetőhöz, kiderült, hogy az illető a kutyája szőrszárait akarta vele megszámoltatni. Semmirekellők, jutott eszébe. A főtér kövezetén fakó napfény feküdt végig, a kőkockák közül csenevész fűszálak serkedtek elő, a korhadó villanypózna alatt egy régi rendőr ácsorgott melankólikusan ásítózva (csak ruhájának és sapkájának friss barnasága beszélt háborúról, békéről, gazdát cserélt államhatalomról), a sétatér kerítése mellett gyümölcsös kofák kucorogtak alacsony zsámolyaikon, a bútorkereskedés előtt ládát szögeztek... Valakinek zongorát küldtek egy környékbeli faluba... Itt még voltak zongorák, még vettek zongorákat... A daliás polgármester lesoványodva, ócska sétabottal a szőlők felé baktatott, hogy peronoszpórás szőlőjét rézgáliccal permetezze... A rendőrkapitány szemére húzott sárga girardi kalappal céltalanul üldögélt a városi parkban... A háttérben a Maros vize folydogált csendesen... Hoháháhú... Csendes kis képeslap... Gruss aus der Heimat...

A fogalmazó nagyot sóhajtott, szórakozottan leköpött a tűzoltótorony ablakából (nem volt ebben semmi célzatosság, e pillanatban távol állott minden célzatosságtól), aztán utána pislogott, mint a gyermek, hogy hová köpött. És vigyorogva, valami belső fénytől felragyogva lebotorkált a lépcsőn, hogy örökre hátat fordítson a városnak, amely őt olyan megfontolatlanul sutba dobta.

A bútorszállító szekéren aranykeretes, hatalmas képet látott, amikor leért az utcára. A kép egy tiziánszakállú, fehér gúnyás férfit ábrázolt. Ahogy zörgött vele a szekér az utca kegyetlen kövezetén, dióbarna szemét kíváncsian járatta körül a házakon, a nehéz igába fogott ökrökön, az arrafelé kullogó embereken, benézett a mészárosorra, amely előtt karjukon szegény gyékénykosárral szegény asszonyok és törődött, rongyos nadrágú férfiak olcsó tüdőre és más hulladéokra várakoztak, bepillantott a Grand Café ablakán, és elolvasta a takarékpénztár napszitta cégtábláját. Fáradt száján szomorkás mosoly pirkadt ki.

- Ismerős arc - gondolta a fogalmazó és követte a szekeret.

Az idegen férfi rápillantott, a tekintete sokáig függött rajta, aztán barátságosan feléje bólintott. Csermely megigazította a szemüvegét. Úgy rémlett neki, hogy a szeretetreméltó idegen mondani szeretne valamit.

- Csermely János, elcsapott városi fogalmazó - mutatkozott be előzékenyen. - És ha szabad kérdeznem... nem a Názáretihez van szerencsém?

A tiziánszakállú idegen jólelkűen, vidáman mosolygott. Dióbarna szemei kíváncsian és bátorítólag mustrálgatták a fogalmazó sovány arcát, elferdült nyakkendőjét, trottyos nadrágját. Nem volt a tekintetében árnya sem a létezésnek. Csermely felélénkülve igazította meg a szemüvegét. Olyan régen nem akadt össze senkivel, aki szóba állt volna vele, aki nem förmedt rá, hogy hallja, öreg bikfic, eriggyen a fészkes micsodába. A szemüvegét másodszor is megigazította.

- Kérem szépen - hadarta közlékeny hangon -, nem tetszik emlékezni erre a névre: Csermely... Igen... én vagyok az... Éppen az előbb szakítottam a társadalommal... tetszett látni az előbb azt az asztalost ott a Grand Café kirakatában... Műbútorgyára van... És azt a másik alakot, aki a takarékpénztárból jött ki... Ő az elnök... a nagy elnök... És tetszett látni ott a kutyák között a mészárosoron azokat az embereket... Nagy szabálytalanságok vannak itt, uram, nagyon nagy szabálytalanságok... Nem tetszik olvasni ugye az újságokat... Zűrzavar... drágaság... szegénység... Az emberek sokat beszélnek önről... igen... mindennap emlegetik önt... Hajaj... Emlegetik... Emlegetik... De bár ne tennék. Sokszor hallottam önről... mit is akartam mondani... Sok reklámot csinálnak önnek, uram... sok reklámot... de semmi szív... semmi szeretet... Hazudnak, uram... csálnak, uram... az ön nevében... Én azt hiszem, kérem szépen... azt hiszem... hogy önnek nem volt rentábilis... igen... nem volt rentábilis meghalni az emberiségért... Mi a véleménye?

Az idegen férfi kezeit irgalmasan összefonva meleg rokonszenvvel nézett az utána siető fogalmazóra.

Csermely, hogy ilyen barátságosan szóbaállottak vele, előadta szándékait a repülés problémáinak megoldását illetően. Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy nagy illetlenséget követett el a tolakodásával, és megkérdezte:

- Apropos... megengedi, uram, hogy kövessem?

Az élénk fecsegésre a bakon ülő kocsis és szállítómunkás hátrafordultak. A kocsis tréfás vigyorral emelte meg az ostorát, és a fogalmazó felé pattintott.

- Hopp... hopp... távolodjék csak arrébb egy kicsit a szekértől...

Viccelődve elzavarták a szekér mellől. A fogalmazó megállott és felocsúdva hunyorgott a távozó Názáreti után. Igen, egészen jól elbeszélgettek. De kár, hogy ettől is eltiltották... Igen, hát már a Megváltóval sem szabad eldiskurálgatnia...

Csalódott, szomorú szemeire ráigazította a cvikkerét, megfordult, hazaballagott.

...A kertész udvarán az árnyékos eresz alá támasztott létrán üldögélve a csókák, seregélyek, libák és egyéb szárnyasok repülését figyelte; észleleteit jegyzőkönyvbe foglalta, hogy a téli hónapokban, amikor a repülés terén egy kis pangás áll be, kiépíthesse tudományos rendszerét. Tanulmányai azonban nem mozogtak csupán az elmélet bizonytalan, dudvás területein. Beható szemlélődései a baromfiudvaron arra a meggyőződésre vezették, hogy a fejlődés rendjén az emberi testből oly tökéletes repülőszervek fognak képződni, amelyek lehetővé teszik majd az embereknek, hogy a gólyák és darvak példájára a tél unalma, a csalódás fájdalma és a társadalom mostohasága elől szárnyain egy szebb hazába költözzék. Kirándulhat a felhők közé, lepkéket kergethet az azúros levegőben, etcetera. Valami kifürkészhetetlen logikai láncolatot követve, reaktiválta nyugdíjba vonult bolhaszín felöltőjét, a felöltő körgallérját bádoglemezekkel bélelte ki, a gallért a felöltő ujjához erősítette, és ha senki sem látta, felkapaszkodott a disznóól tetejére és szárnyaival néhány madárszerű mozdulatot csinált. Érezte a levegő ellenállását, és egyszer-kétszer a magasba ugorva rábízta elsoványodott, földhözragadt testét a levegőre. A kísérletek biztatóan haladtak. Csak sovány karizmaikt kellett

még gyorsabb mozgáshoz edzenie, hogy a benne szunnyadó szárnyöszönök felébredjenek és elragadják őt a disznóól tetejéről, kiemeljék a rögök porladó, céltalan világából, fel az éterbe, az embermentes, szabad végtelenbe. A szabadság és végtelenség utáni vágy, a Földdel szemben érzett egyre fokozódó idegenkedése megnövelték szorgalmát, karjait mozgatva sokáig sétálgatott a baromfiudvaron, s ha belefáradt, leült újra a létra fokára, hogy elmerüljön az arra kószáló madarak repülésébe. Anna gyakran lejött hozzá, hogy kutatásainak eredményéről meghallgassa. Magával hozta a kicsi Istvánt, az Anna gyermekét, akit szerfölött szórakoztattak öreg barátjának furcsa történetei. Anna is vidáman hallgatta ezeket a meséket, de a szeme mélyén csöndes részvét sötétlett, ahogy a fogalmazó zavart, bomladozó lelkébe pillantott.

Nyár végén megérkeztek Györgyék. Anna lement a gazdasági udvarba, hogy Csermelyt a barátja megérkezéséről értesítse. A fogalmazó tágra meredt, könnyes szemekkel hallgatta a hírt.

- Igaz ez? - kérdezte elfulladva - Pjotruska... az én Pjotruskám... itt? Lehetséges?

Anna megfogta a kezét.

- Miért ne volna lehetséges, kedves pilótánk? György itt van a városban, és nemsokára eljön magához.

A fogalmazó maga elé nevetett. Jól van, nagyon jól van. Majd itt fogja fogadni Pjotruskát.

Felmászott a létrára, hogy a szelek járásáról tájékozódjék. Aztán magára öltötte bolhaszín felöltőjét, és fölkapaszkodott a disznóól tetejére. A lelkét gyönyör és édes izgalom járta át. Ó igen, most hát repülni fog. Az izmai edzetek már, a szelek kitűnően működnek. Fel fog emelkedni a magasba, és úszni fog az azúr óceánban, mint egy sas. Hadd lássa Pjotruska, hogy ő sem vesztegette zabhegyezéssel az idejét. Pjotruska a szellem ózondús, napsütötte birodalmában kóvályog, de ő is, Csermely János elcsapott fogalmazó sem ragadt bele a degeszbe. De nem ám... Hoháháhú... de mennyire nem.

Mikor megnyílt a kerítés ajtaja, és az ajtónyílásban megjelent a György alakja, a fogalmazó átszellemült mosollyal meglibbentette szárnyait és a magasba rugaszkodva megdicsőülten zengte ámuló barátja felé:

- Ave...

Bolhaszín felöltőjének kiterjesztett szárnyaival olyan volt, mint egy óriásira nőtt sötét denevér. Nekilendülve néhány arasznyira a levegőbe emelkedett - talán a tiszta éter felé sóvárgó vágyainak ereje emelte a magasba -, de a Föld kérlelhetetlenül visszaparancsolta, s ő, aki bégetve öltött nyelvet minden parancsra, most engedelmeskedve a nehézkedés oktan paragrafusainak, sebesen lezuhant a baromfiudvar tisztátlan porába. Ikarus is lezuhant, mások is lezuhantak már, de talán mégsem ilyen sebesen. Ez a nagy gyorsaság - amely egy pillanatig őt magát is fájdalmas csodálkozásba ejtette - teljesen érthetetlen volt lehervadt, megapadt testsúlyának és a Föld vonzóerejének fizikai viszonyát tekintve.

György dermedten nézte néhány másodpercig, aztán hozzásietett és felemelte szerencsétlen barátja fejét.

- Láta, Pjotruska? - nyöszörögte a fogalmazó mosolyogva. - Láta, Pjotruska?... Egy kissé... mintha gyorsan tértem volna vissza...

Aztán eszméletlenül lehunyta szemét.

György és a kertész óvatosan felemelték és bevitték a szobájába. Lefektették és Anna gondosan lehúzta ruháit. A bolhaszínű felöltő bádoglemezei a hasába fúródtak, a meginduló belső vérzéstől elfakulva, alélt mozdulatlansággal feküdt sokáig az ágyon. Orvost hívtak, aki magához térítette. A vizsgálat nem sok jót ígért. Ilona és György egész nap ágya mellett ültek. A fogalmazót nagy belső fájdalmak gyötörték, de nem törődött a fájdalmaival, mellette volt most Pjotruska... Pjotruska... az ő egyetlen, kimondhatatlan barátja és osztályos társa, az egyetlen szív a szívek e zúzmarás jégkorszakában, amelyben bibliai szeretet lakozott iránta.

- Pjotruskám - suttogta megindultan -, adja ide a kezét... hiszen még kezet sem szorítottunk...

György megfogta a kezét.

- Nem mondaná meg - kérdezte fátyolos hangon, nevetést erőltetve -, hogy tulajdonképpen hová akart elrepülni?

A fogalmazó száján néhány vércsepp szivárgott ki.

- Hová? - kérdezte erőtlenül. - Hová? - Fölnézett a mennyezetre. - Majd... majd benne lesz a menetrendben... Aztán... ha majd ott leszek, Pjotruska... megüzenem magának... Magának és... Ilonára nézett, és a fejét meghajlás jeléül gyöngéden megmozdította. Bemutatkozott. - Bocsánat... Csermely vagyok... lezuhant pilóta... és szerencsétlen flótás... Sokszor gyönyörködtem a művészetében... de sajnos... a számomra most már nemsokára legördülnek a függönyök... Igen... Igen... nem lesz szerencsém többé...

György tiltó mozdulatot tett a kezével.

- Hagyja, Pjotruska - mondta a fogalmazó. - Én most lepasszoló... Úgysem volt igen sok keresnivalóm itt... Elfelejtettem iránytűt hozni magammal... Igen... Hiszen tudja... Csak ugrándoztam itt... lábatlankodtam... mint bohócok a cirkuszban... amikor a szőnyeg kitergetésénél akarnak segídekzeni... Megbotlottam a saját lábamban... Mindegy... Mit is... Igen... Boldog vagyok, Pjotruska... hogy itt van... Sohasem gondoltam... hogy ilyen dekoratív környezetben fogok elpatkolni...

- Ne tréfáljon, Csermely - korholta György fájó szívvel. - Nincsenek fájdalmai?

- Fájdalmak, galambocskám?... Csak voltak... Sok-sok fájdalom... Két mázsával... vagy két tonnával... már nemigen emlékszem rá... Elmúltak... Ide figyeljen... Mikor a nagy emberek meghalnak... akkor... ugye... alapszabályok szerint mindenkinek valami nagyot... valami szépet kell mondania?... „Több világosságot...” Én, Pjotruska... én igen kicsi ember vagyok... Engem nem köteleznek az alapszabályok... hát csak azt mondom, hogy: hoháháhú... Figyeljen, galambocskám... Pagátot a kertben... egy ezüstenyő alá temettem... Nem lehetne az... hogy mondjuk... melléje temessenek?... Ne haragudjon... Pjotruska... csak ideiglenesen gondolom... Ideiglenesen... Amíg feltámadunk... Nem lehetne? A táblát is elkészítettem már... ott van a szekrény háta mögött... szíveskedjék, Pjotruska, megtekinteni...

Ilona kihúzta a táblát a szekrény háta mögül, és résztvevő mosollyal olvasta a rajta levő írást. Aztán átnyújtotta Györgynek. A táblán ez állott:

PSZT! EGY SZÓRA, VÁNDOR!

Itt alszik és álmodik

CSERMELY JÁNOS

elcsapott fogalmazó egy Pagát nevű vizsla
társaságában, akik elunván, hogy oly kevés
igaz kutya és oly sok ember lakja a földet, fölszedték
sátorfájukat és egy vidámabb hazába költöztek.

- Meg fog gyógyulni - mondta György tehetetlenül -, s akkor magunkkal visszük... Velünk jön... Ugye?

A fogalmazó ujjai görcsösen kapaszkodtak a György kezébe. Elhomályosuló szemei forró szeretettel tapadtak az író arcára.

- Szeretnék, Pjotruska - suttogta csendesen, lehunyva síró szemeit -, nagyon szeretnék... de most már nem lehet... Most már végleg itt maradok... Igen... belső vérzés... tudom... Belső vérzés, galambocskám... Mintha nem lett volna egész életemen át belső vérzésem... Na... mindegy, Kiriljovics Pjotr... Hát csak rajta... Maga csak folytassa... Írjon... Minden írását el fogom olvasni... és Pagáttal ketten... igen... majd megtárgyaljuk a dolgot... És semmi temetés, galambocskám... Ne verje magát költségeibe...

Éjfél felé sűrű vérhullám buggyant ki a száján. Kinyitotta a szemét és halványan derengő mosollyal az íróra nézett. Megsimogatta a kezét.

- Na... hát most... alászolgája, Kiriljovics Pjotr... És önnek is madame... hálás köszönet...

Páter Izidor még idejében érkezett, hogy lefogja a fogalmazó elfáradt szemeit.

György sokáig állott megtépett szívvel szerencsétlen barátja kihűlt teste mellett. Ilona gyöngéden megérintette a vállát.

- Reggel van, György... keljen fel, kedves...

És nagy szeretettel szorította magához György sápadt arcát, amelyen mély árnyékokat hagyott a fájdalom.

A temetést csendben tartották meg. Résztevéő vagy kíváncsi tömegekről nemigen lehetett beszélni. Györgyéken, Annán és a kertészen kívül alig érdekelt valakit a fogalmazó távozása. Eljött a György húga is a férjével, a félkarú mérnökkel, aki benn a hegyek között, egy aranybányánál kapott vezetőmérnöki állást. Egy rövidke darabig a halottaskocsi tájékán kullogott egy-két összement alak is a Grand Caféból. Inkább Györgyre és Ilonára voltak kíváncsiak, mint a félbolond fogalmazóra, aki hűen eddigi kótyagosságaihoz, egy sertésöl tetejéről akart a mennyországba startolni. A gyér publikum soraiban hemzsegett Csiszlik Olivér regényíró is, aki a temetés végeztével György mellé furakodva közölte nagynevű kollégájával, hogy a napokban ő is befejezte egyik regényét, amely igen nagyszabású irodalmi eseménynek ígérkezik. Minthogy a helybeli nyomdaviszonyok igen kezdetlegesek, a könyvét Pesten akarja kihozni és nem ajánlana neki György egy jól fizető kiadót? György, hogy szabaduljon a fennhéjázó emberke fecsegéseitől, valami olyanfélét mondott, hogy majd érdeklődni fog, ami

Csízit nagyobb közlékenységre villanyozta. Elmondta a regénye tartalmát, széles ecsetkezeléssel méltatta hőseinek jellemét, aztán úgy mellesleg a György írásairól is megemlékezett, amelyeket néhány hibás mondszerkezettől eltekintve, általában elég jóknak talált.

- Csak a mondszerkezet, kolléga úr... És az irány... Nem fordít kellő gondot az irányára.

György megköszönte a figyelmeztetést, megígérte, hogy a jövőben jobban fog vigyázni az irányára, és elbúcsúzott a regényírótól.

A fogalmazó halála mélyen megzavarta otthoni örömeit. Egy este elment a színházba. Az előadás és a nyomában felbuggyanó emlékek felüdítették. Viszontlátta a régi szuffitákat, a dülöngélő falakat, az elferdült bajuszú segédszínészeket és éneklő csizmákat. Milyen angyalian, milyen ártatlanul játszottak! Egy körömfeketényi tehetség sem volt bennük. Láta magát is, zsebében a Kárpáti Figyelő tiszteletjegyével, a fal mellett állani, karbatett kézzel, homloka fölött fekete hajtömeggel és a nagy szellemek komor iróniájával. Elnevette magát. Ó, mindentudó fölényes ifjúság. Ó, álmok, ó, fekete hajtömeg. Az élet apró balesetek füzére. Minden balesetnél kihull néhány száll hajunk... A harmadik felvonás megkezdésekor Ilona indítványozta, hogy menjenek fel az öltözőkbe. Keressék meg az ő régi öltözőjét. Óvatosan elhagyták a nézőteret - mindenki őket figyelte -, szóval feltűnés nélkül sikerült távozniuk, nevetett György, aztán kiléptek a nedves udvarra, végigbotorkáltak a szálloda folyosóján és tapogatózva benyitottak egy ajtón. A folyosó lámpája haldoklott és verdesett, mint egy agonizáló lepke. A kamraszerű szobába ott állott még a rossz karosszék, a zöld tükör, a cigarettavégektől összeégett asztalka. Beteg és foltos volt, mintha feketehimlőben feküdt. A fogason néhány színpadi ruhadarab csöngött. Olcsó rizspor, olcsó kölnivíz, olcsó vidéki vergődések illata kavargott a levegőben. Ilona meghatottan nézett körül. Szeret? - kérdezte Györgytől halkán. György magához szorította. Megcsókolták egymást és utána terhesen lélegzettek. Ilona hirtelen a tükör elé állt, magára szedett valami fehér leplet, a haját fiúsra fésülte, leült a karosszékbe, és csendesen idézni kezdte a Sasfiók haldoklásának jelenetét. Sok évvel ezelőtt is így állottak itt, Ilona fehéren, gyöngéd mosollyal, búcsúzkodva, ő hősi erőfeszítéssel, sajgó szívvel. Talán mégis jobb, hogy akkor semmi sem történt. Ma már nem állának itt ilyen megindultan és napsütötten. Nem nyúlnának egymás felé, nem serkedne minden pórusukon vágy, és régen fakó kalandként szerepelnének egymás emlékeinek lomtárában. Hallgatva és örömtől zsongva surrantak végig a csúnya folyosón. Fogták egymás kezét, hogy a síkos deszkalépcsőn meg ne csússzanak, s talán azért is, hogy mert rosszul este volna elereszteniök egymás kezét. Előadás után a színtársulattal vacsoráztak a Grand Caféban. Ilona fáradt volt, hamar visszavonult a szobájába. György csak hajnal felé ment fel a maga szobájába. Az asztalon az Ilona üzenete várta: „Nehogy megfeledekzen rólam. Az ajtót nyitva felejtettem.” Óvatosan benyitott az Ilona szobájába. Nem értette meg, miért kell óvatosságnak lennie. Tulajdonképpen szeretik egymást, nem? Minek és kinek szól ez az óvatosság? - akarta Ilonától kérdezni. De a színésznő aludt. Vállairól lecsúszott az ing, és a takaró alól kihabzott rózsabimbós melle. Alatta halvány kicsi forradás látszott. Ujját vigyázva a sebhelyre tette, amelyet régen egy elhirtelenkedett, dacos golyó ejtett a bársonyos bőrön. Ugye nem fog elhagyni? - kérdezte tőle Ilona néhány nap előtt. Nem - ráta most a fejét György, és száját odanyomta a sebhelyhez...

Kissé elcsodálkozva járt-kelt a városban. Apró kortyokban akarta élvezni a viszontlátás örömét, mint gyermekek az édes málnalét. Úgy odanőtt ezekhez a gyomfelverte utcákhoz, ezekhez az alacsony házakhoz, és most mégis ködösnek és távolinak látszott minden. Emelkedésének és sikereinek tarka panorámákkal szegélyezett útján, a megszépült lét déli verőjén

sütkérezve, vagy otthonában könyvek és folyóiratok között, amelyek a képét hozták vagy cikket közöltek róla, olykor-olykor szórakozottan fennakadt a pillantása a levegőben. Egy régi sikátor, rozoga fahidacska, vagy útilapuval benőtt udvar képét vetítette elé egy rejtett laterna magica. Álmában minduntalan ezeken az utcákon kóborolt, nagyokat nevetett a fogalmazó szerelmes cselédhistóriáin, vidáman fickándozó strófákat faragott a vöröskeresztes matrónák, vagy polgári lövölde báljáról, párbajozott Zizevszkyvel, vagy közröhejtől kísérve zeneesztétikai előadást tartott a tűzoltózenéről. Ha messze is sodródott ettől a világtól, a gondolatai, faképnél hagyva csapot, papot egy-egy őrizetlen pillanatban mindegyre visszaszöktek ebbe a környezetbe. Svájcban történt, hogy egy fiatal hölgy, aki szokatlanul érdekesnek találta a szemeit, kíváncsian megkérdezte tőle:

- Szabad tudnom, mit nézett olyan sokáig ezen a falon?

- Egy Kárpáti nevű pék jutott eszembe, akinél én sok év előtt cipókat vásároltam hitelbe. Azt a nagy fekete táblát láttam ott a falon, amelyre felírta tartozásomat...

Járt, kutatott szomszajosan, betért emlékeinek kocsmáiba, felhajtott egy fröccsöt, és szomszajosan folytatta útját. A sok fröccs semmit sem használt, szomszaj és nyugtalan maradt; szívósan kutatott tovább, kereste azt az érthetetlenül elbújt csapszéket, amely lecsillapíthatná. Valamelyik nap színes kreppapírtékercsek, elegánsan bélelt levélborítékok és ócska Verne-kötetek között a könyvkereskedés kirakatában megpillantotta legelső regényét. Gyűrött, napszitta fedelét légypiszok élénkítette. Nem nyújtott valami hízelgő látványt. Aki megvette, csak néhány lapját vágta fel, szörnyen unhatta és sietve adta vissza a könyvkereskedőnek, antikváriusi áron. Mosolyogva nézegette elsőszülött gyermekét, amelyet szülőföldje ilyen gyöngédtelen bánásmódban részesített. No, Pjotruska - évődött magával -, mennyi kellemes dolgot fecsegték össze az újságok a tehetségéről. Látod-e? Itt nem sokat adnak az efféle mendemondákra. A kutyának sem kellesz. Betért az üzletbe, és beszédbe ereszkedett a kereskedővel. Elhízott, zajos emberke volt a kereskedő, aki papíron és az irodalom napszitta hulladékain kívül virágmagvakkal és gabonával is foglalkozott. A könyvek csak futólag érdekelték, irodalomban nem csinált nagy forgalmat, a gabonaüzletek nehézségeiről panaszkodott, aztán hirtelen végignézett Györgyön, ujjával szakértően végigtapogatta a kabátja szövetét, és gyanakvó elismeréssel mondta:

- Finom ruhája van, Baltazár úr. Hol vette?

György - maga sem tudta miért - bevétette a kirakattól az elrongyolódott könyvet, kifizette az árát, aztán a hóna alá véve megindult vele. Az ajtóban megfordult. Szerette volna mégis tudni, hogy mennyit adtak el belőle. Mert ha szigorúan megfontolja, mindennél ez érdekelte a legjobban. Ez volt a cél, a végső cél: itt lenni, ebben a kirakatban, ragyogó könyvtáblába kötve, hogy mikor eljönnek az esték és szülővárosa elkorzózik a kirakat előtt, tizenkét vagy húsz, de legfeljebb harminc ember, a világ legfontosabb és legperdöntőbb harminc embere megálljon néhány percre, és elolvassa könyveinek címlapját:

.....

Regény

Írta Baltazár György

Ezért volt minden. Ezért akart, ezért vergődött, ezért szürkült meg szépen a haja, hogy ezt megkapja. Ezt a nagy, vagy mikroszkopikusan kicsi ajándékot. A pult mögött ábrándos szemű, maszatos kezű elárúsítólány állott. A tekintete érdeklődéssel követte az írot. Megkérdezte tőle, hogy mennyit adtak el a könyveiből.

- Kettőt - felelte a lány elpirulva. - Egyet Majthényiné nagyságos asszony vett meg, a másikat Kléber Ilona. Tetszik ugye ismerni?... A Kléber főorvos lánya... Minden új könyvét megrendeli...

Lám, hát mégis valaki. Kléber Ilona... Hogy elfelejtkezett róla... Mennyi mindent fűzött egykor ehhez a névhez... Mennyi gyermekes ábránd, mennyi csalódás... És nem ment férjhez... Ott üldögél most is az Apaffy utcai házban, a könyveit olvasgatja, és álmodik... Lám, lám...

Megenyhülve hagyta el a boltot. Az ajtóban Páter Izidorral találkozott. Nehezen, szuszogva szedte izületi bántalmaktól elgyötört lábait. A szeme már homályos volt, az emlékezete is el-elbóbiskolt, ahogy lassan, totyogva meg-megfogta az író karját, hogy valami semmitmondó kérdést tegyen fel. Nem tudott már emlékezni, fájt a lába, meg is mutatta, hol, aztán Majthényi felől kérdezősködött. Rég nem írt már haza az anyjának. György semmi hírrel nem szolgálhatott, Majthényit régen nem látta. A pártja elejtette, a nagy mentőakcióban még egyik voltak, de amikor osztozkodni kellett, akkor kitört a torzsalkodás... Páter Izidor aztán megkérdezte az írótól, hogy mivel foglalkozik. György sajnálkozva vett búcsút régi jóakarójától. Fölnézett a háztetőkre, amelynek egykor friss zsindelyén vastagon zöldült a moha. Bepillantott az udvarokra, megállott egy-egy csalános sikátorban, kíváncsian betűzgette hajdani plakátok színehagyott maradványait. Aztán szünni nem akaró nosztalgiával folytatta útját. Ahogy végigkoppant a néptelen utcákon, a léptei zajára kitolódott néhány fazsalu és feledésbe merült hervadt arcok pillantottak utána. Egy vedlettfalú ház előtt megállott. A kapu mellett valamikor lóca kuporgott, és fölötte hatalmas lombú eperfa szolgáltatta az árnyékot. Nagy, fekete eprek termettek rajta. Jóízű, leveses eprek voltak, egyszer teleszedte velük vadonatúj szalmakalapját és a fekete gyümölcslé szép tarkára pettyezte a fehér kalapot. A fogalmazó is eljárt ide néha legelészni, ha hevenyészett ebédje után megkívánta a csemegét.

Kiért a városból és leült egy útszéli kavicsdombra. A tekintete elkószált a távoli puska-porostorony felé, egy darabig téován libegett az erdős hegyoldalon, aztán leszállott egy sötétebb foltra, ahol régi emlékek helyét sejtette. Nézegetett jobbra-balra, de a lelkében makacsul tátogatta csőrét a névtelen szomjúság. Tréfás hangon, de kissé kiábrándultan számolt be Ilonának eredménytelen expedíciójáról. Ilona megértően figyelmeztette:

- Maga nem a régi otthonát keresi, mon ami. Maga a fiatalságát kutatja.

Igen. Az ifjúságát. Elért mindent, amiről elköltözött barátjával annyit álmodozott a város elöregedett falai között, szundikáló utcáin, havas téli estéken és reménydús nyári éjszakákon. Amíg ő a malomárok fölött a köhíd megrepedt mellvédjére dülve a hápogó kacsákat nézi, vagy öreg szabóját hallgatja, távoli városokban a hirdetőoszlopok plakátjai és kirakatai a nevét szórják világgá. De mindez már nem sokat jelent. Ellobbantak a könnyelmű évek, elnémult a fogalmazó kárörvendő nevetése, a Pagát vidám csaholása, Strombolinszky hajvágó ollójának meleg csattogása, besüppedt a városi kút, amelyből cikkeinek fürge humorát merítette, mögötte szaporodnak, előtte fogynak az évek... mi lesz ebből, hová fog ez fejlődni?

- Megöregszünk - felelte Ilona a melléhez simulva. - Ha jól megy minden, megöregszünk, drága barátom... Mon ami...

A fekete, karcsú testű gépkocsi ott várt rájuk a Grand Café előtt. Néhány ember ácsorgott körülötte, az egyik a fényszóróját vizsgálgatta, a másik a gép nagyszerűségét méltatta. Benn a kávéházban néhányan odanyomták orrukat az ablak üvegéhez, úgy figyelték feszülten a történendőket. A gép közelében ácsorgott Zizevszky is. Amikor észrevette a szállóból kilépő Györgyöt és Ilonát, sietve fordult meg és ingadozó, nehéz léptekkel igyekezett lőtávolon kívül élni. Elsoványodott, hajlott hátán zöldre öregedett a kabát, két szára mélyen előrecsüngött, tehetetlen hosszú karjai szomorúan harangoztak a levegőben. Az arcán nem ült már fiatalos gög, monokli villogott a szemén, repedt alsóajka öregén, elhagyottan csüngött az álla fölött. György sajnálkozva pillantott feléje. Aztán felült Ilonával a gépre. Ilona a lábával könnyedén megnyomta az indító pedált...

A park szöges drótkerítése előtt a gyümölcsárus kofák szundikálva szívták sötét cseréppipájukat, valahol a vászonkereskedő üzlete előtt ládákat szegeztek, a zárdatemplom frizei között galambok turbékoltak. A sóáruda falára egy rongyoskás suhanc sötétzöld plakátot ragasztott, amely a Kesztyűben megtartandó tekeverseny napjáról és körülményeiről adott hírt a nagyérdemű közönségnek. A mészárosor felől egy lomha kuvasz közeledett, beleszagolt a gesztenyefák törzsébe, és unatkozva talpalt el a patak irányában. Meghitt, szendergő csend feküdt végig, téren, parkon, utcákon.

Aztán fenn a dóm tornyában a kontrabasszus harang történelmi méltósággal hármat kongatott.

-oOo-